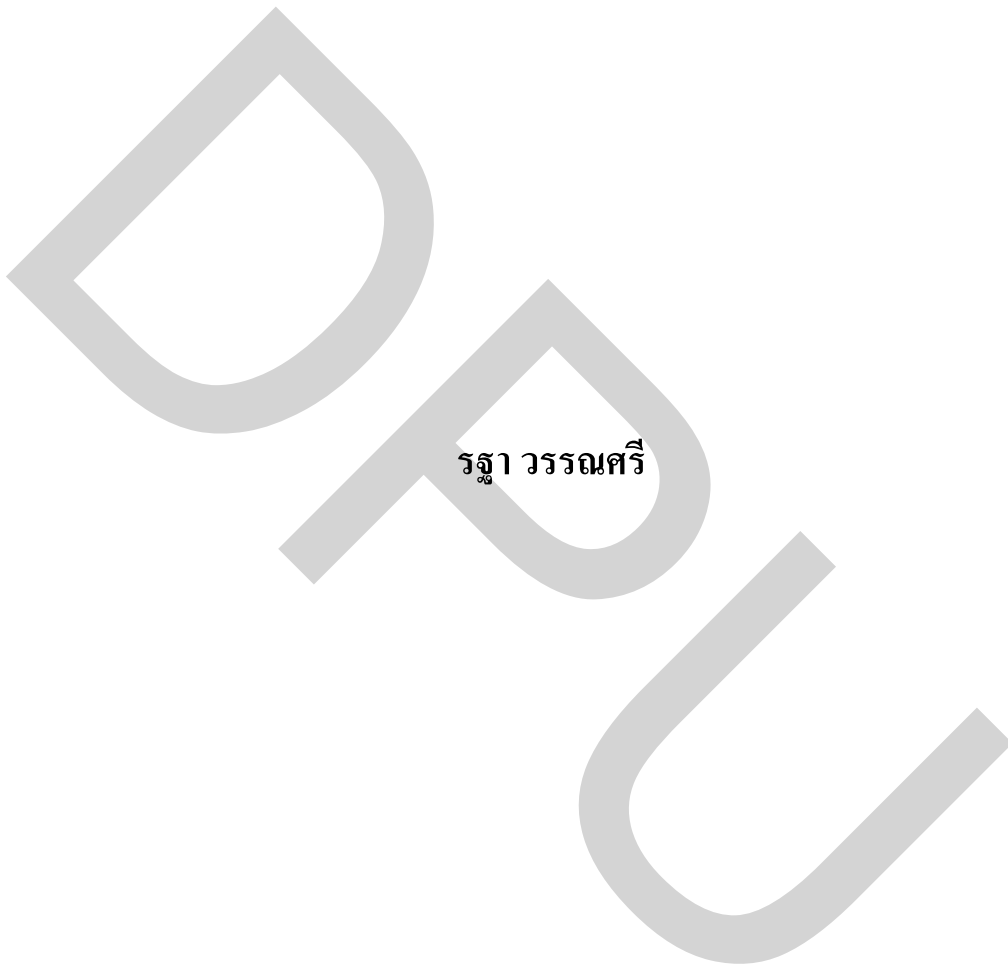

การควบคุมตัวระหว่างรอการตรวจพิสูจน์หาสารเสพติดในร่างกาย
กับการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของบุคคล

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรนิติศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชานิติศาสตร์ คณะนิติศาสตร์ปริธี พนมยงค์
มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์
พ.ศ.2560

**The Person Control for Narcotic Forensic
And The Protection of Individual Right**

Rhatha Wannasri

**A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements
for the Degree of Master of Laws**

Department of Law

Pridi Banomyong Faculty of Law, Dhurakij Pundit University

2016

หัวข้อวิทยานิพนธ์	การควบคุมตัวระหว่างรอการตรวจพิสูจน์หาสารเสพติดใน ร่างกายกับการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของบุคคล
ชื่อผู้เขียน	รฐา วรรณศิริ
อาจารย์ที่ปรึกษา	ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ธานี วรรณภักดิ์
สาขาวิชา	นิติศาสตร์
ปีการศึกษา	2560

บทคัดย่อ

ปัจจุบันผู้ที่กระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติดส่วนใหญ่เป็นผู้กระทำความผิดฐานเสพยาเสพติด เมื่อเทียบกับฐานความผิดอื่นๆแล้วถือว่าการกระทำความผิดที่ส่งผลต่อตัวผู้เสพเอง ไม่มีเหยื่อของอาชญากรรม ตัวผู้เสพเองเป็นผู้ได้รับผลร้าย จึงมิใช่อาชญากรปกติและการที่เอาผู้เสพเข้าไปปรับโทษจำคุกก็เป็นปัญหาทำให้นักโทษล้นเรือนจำ ทั้งยังไม่ได้แก้ไขปัญหาดังกล่าวอีกด้วย จึงทำให้เกิดนโยบายการป้องกันหน้าการปราบปราม การบำบัดฟื้นฟูผู้เสพยาเสพติดจึงถูกนำมาใช้และเป็นที่มาของการตราพระราชบัญญัติฟื้นฟูสมรรถภาพผู้เสพยาเสพติด พ.ศ.2545 การเริ่มเข้าสู่กระบวนการฟื้นฟูผู้ติดยาเสพติดจะเริ่มต้นจากพนักงานสอบสวนเป็นผู้ทำการตรวจพิสูจน์หาสารเสพติดในร่างกาย ซึ่งเป็นการตรวจทดสอบจากปัสสาวะของผู้เข้ารับการตรวจพิสูจน์ หากผลการตรวจเบื้องต้นของผู้เข้ารับการตรวจมีผลเป็นบวก จะถือว่าผู้นั้นเป็นผู้ติดยาเสพติดต้องถูกจับกุมเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมทางอาญา โดยพนักงานสอบสวนจะส่งตัวผู้นั้นเพื่อให้ศาลมีคำสั่งควบคุมตัวเพื่อรอผลการตรวจพิสูจน์อีกครั้ง เนื่องจากการตรวจพิสูจน์เบื้องต้นของพนักงานสอบสวนไม่สามารถเป็นหลักฐานในสำนวนเพื่อดำเนินคดีได้ จึงต้องมีการตรวจพิสูจน์เพื่อยืนยันผลว่าผู้เข้ารับการตรวจพิสูจน์นั้นเป็นผู้กระทำความผิดฐานเสพยาเสพติด โดยระหว่างรอผลการตรวจพิสูจน์ผู้เข้ารับการตรวจพิสูจน์จะถูกควบคุมตัวไว้ในทัณฑสถานหรือเรือนจำซึ่งตามพระราชบัญญัติฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด พ.ศ.2545 เรียกว่าสถานที่ตรวจพิสูจน์ ในทางปฏิบัติการควบคุมตัวระหว่างรอผลการตรวจพิสูจน์ผู้เข้ารับการตรวจพิสูจน์จะถูกปฏิบัติอย่างเช่นผู้ต้องหาทั่วไป

การสันนิษฐานว่าเป็นผู้ติดยาเสพติดจากการตรวจพิสูจน์หาสารเสพติดเบื้องต้นของพนักงานสอบสวนทำให้ผู้เข้ารับการตรวจพิสูจน์จะถูกควบคุมตัวและถูกปฏิบัติตัวอย่างผู้ต้องหา ทั้งนี้ผลการตรวจพิสูจน์เบื้องต้นของพนักงานสอบสวนเบื้องต้นไม่สามารถนำมาประกอบในสำนวนคดีได้เพียงแต่เป็นการตรวจพิสูจน์เพื่อคัดกรองบุคคล ซึ่งการสันนิษฐานเบื้องต้นของพนักงานสอบสวนจากการตรวจพิสูจน์หาสารเสพติดดังกล่าวเป็นข้อสันนิษฐานที่ขัดกับหลักการดำเนินคดีอาญาตามกระบวนการยุติธรรมที่มีวัตถุประสงค์ที่สำคัญในการชี้ขาดข้อเท็จจริงในเรื่องที่มีการกล่าวหาว่ามีการกระทำความผิดเกิดขึ้นและหากมีการชี้ขาดว่าได้กระทำความผิดก็จะนำตัวผู้นั้นไปลงโทษซึ่งในการวินิจฉัยชี้ขาดข้อเท็จจริงในคดีอาญานุคคลผู้ที่ถูกกล่าวหาจะต้องได้รับการสันนิษฐานไว้ก่อนว่าเป็นผู้บริสุทธิ์ (Presumption of Innocence) จนกว่าจะพิสูจน์ได้ว่ากระทำความผิดตามกฎหมายและในกรณีที่มีข้อสงสัยต้องยกประโยชน์ให้กับจำเลย ฉะนั้นแล้ว ตรายใดที่ยังไม่มีคำพิพากษาถึงที่สุดว่าเป็นผู้กระทำความผิดและต้องถูกลงโทษตามกฎหมายจะต้องสันนิษฐานไว้ก่อนเสมอว่าบุคคลนั้นเป็นผู้บริสุทธิ์ และจะปฏิบัติต่อบุคคลนั้นเสมือนเป็นผู้กระทำความผิดไม่ได้ ดังนั้นผู้เข้ารับการตรวจพิสูจน์ยังไม่ถือว่าเป็นผู้กระทำความผิด ยังไม่เป็นผู้ต้องหา

จากการศึกษาพบว่า มาตรการตรวจพิสูจน์และการควบคุมตัวระหว่างรอการตรวจพิสูจน์หาสารเสพติดในร่างกาย ผู้ที่เข้ารับการตรวจพิสูจน์จะมีชีวิตและความเป็นอยู่ในระหว่างที่รอการพิสูจน์ความบริสุทธิ์ของตนเองต้องอยู่ภายใต้กฎ ระเบียบ ข้อบังคับอันส่งผลต่อสิทธิและเสรีภาพของผู้เข้ารับการตรวจพิสูจน์เพราะถูกปฏิบัติเสมือนว่าเป็นผู้กระทำความผิด แต่จากการศึกษาในเรื่องสิทธิเสรีภาพ พิจารณาในเรื่องการควบคุมตัว หลักการในการดำเนินคดีอาญาตามกระบวนการยุติธรรมทางอาญา หลักการในการดำเนินคดีของประเทศสหรัฐอเมริกาและสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี ตลอดจนศึกษาผลกระทบจากการควบคุมตัวผู้เข้ารับการตรวจพิสูจน์หาสารเสพติดในร่างกายตามพระราชบัญญัติฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด มีแนวทางในการแก้ไขมาตรการตรวจพิสูจน์และการควบคุมตัวระหว่างรอผลการตรวจพิสูจน์หาสารเสพติดในร่างกาย กล่าวคือการตรวจพิสูจน์หาสารเสพติดในร่างกายและการควบคุมตัวจะต้องคำนึงถึงสิทธิเสรีภาพและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์อยู่ในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาที่มีความโปร่งใส เหมาะสม และตรวจสอบได้เพื่อให้เกิดความยุติธรรม ตลอดจนอำนาจหน้าที่ของพนักงานสอบสวนเพื่อให้ละเมิดสิทธิเสรีภาพของประชาชนน้อยที่สุด

Thesis Title	The person control for narcotic forensic And The protection of individual right
Author	Rhatha Wannasri
Thesis Advisor	Assistant Professor Dr. Thanee Vorapatr
Department	Law
Academic Year	2016

ABSTRACT

Nowadays the offenders with drugs are mostly be charged by consuming the drugs, when compares other charges in drug cases this offend affects to themselves. There are not any victims, only the drug users who receive harmful effects so they are not a regular criminals and taking the users into custodies is the problem of overloading inmates in prison, also does not solve the problem that has been spoken before, so there is the beginning of the policy for protection ahead the suppression, the drugs rehabilitation treatment are being used and be the source of the Rehabilitation of Drugs Act 2002. The beginning of drug users rehabilitation processes will be proceeding by officers who conducted to determine the drug substances in the body. The Determination, according to the Rehabilitation of Drugs Act 2002, is the urine test of the people who receive examination, if the preliminary results from those who be tested is positive, it means they are drug users and they must be arrested and sent into the criminal justice system. The investigation officers will send them to the court, so the court gives the order for detention to wait for determination again, since the preliminary determination by the investigation officers cannot be the evidence. It must be verified to confirm that the test proved it was guilty of taking drugs. While awaiting the results of the verification to be proved, they have to be detained in a prison or be in detention, under the Rehabilitation of drug addiction Act, called the determination facility. In practice, the detention during the results of the verification to be proved, the examiner are treated like a general suspects.

The assumption of being drug addicts from the preliminary drugs substance determination by the investigation officers make the examiner to be detain and treated like suspects, this cannot be included to the docket, but it is the verification for screening, which the basic assumption of the officers from the drug proved is the assumption that against the principles of criminal justice that has an important objective to decisively point the fact about the allegations if there is any guilt and if so, must take those who guilty to be punished. Decisions are made in a criminal case, the accused person shall be presumed innocent (Presumption of Innocence), until to be proved guilty, according to law or in case of doubt must benefit the accused. So as long as there is no final judgment that the offender must be punished by law must be presumed that the person is always innocent and cannot be treated the person as the offender. Thus, the examiner is still not being the culprit.

From the study found that the measures to identify and the detention process during verification for drugs in the body. The examiners have life and well-being while waiting to prove their innocence is forced under the rules and regulations that affect the rights and freedoms, because they are treated as the culprits. But from the study of human right by considering the detention, the principle in criminal proceedings under the criminal justice system, the case processes in the United States and the Federal Republic of Germany and also the impact of detain examiners for drug determination in their body under the rehabilitation of drug addicts act, there is the way to change the determination and detention measures while awaiting the results of determination of the drug substance in the body which the determination of a substance in the body and detention must take by considering the human rights and human dignity. In the criminal justice system that is has the transparency and properly monitored to ensure the justice including the authority of the officers that violate the rights of citizens must be in minimum.

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลุล่วงได้อย่างสมบูรณ์ก็ด้วยความกรุณาเป็นอย่างสูงจากผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ธานี วรรณทร์ที่ได้กรุณาสละเวลาอันมีค่าในการรับเป็นอาจารย์ที่ปรึกษาให้กับผู้เขียนพร้อมทั้งให้คำปรึกษาและคำแนะนำในการจัดทำวิทยานิพนธ์ฉบับนี้มาตลอดไม่ว่าจะเป็นหลักการ แนวคิดและทฤษฎีในการศึกษา ทำให้ผู้เขียนมองเห็นแนวทางในการศึกษาและมองปัญหาจนกระทั่งผู้เขียนสามารถเรียบเรียงวิทยานิพนธ์ฉบับนี้เป็นผลสำเร็จออกมาได้

ผู้เขียนขอกราบขอบพระคุณ ศาสตราจารย์ ดร.คณิต ณ นคร ที่กรุณาได้รับเป็นประธานกรรมการการสอบวิทยานิพนธ์ และให้ความรู้ ให้คำแนะนำเกี่ยวกับหัวข้อวิทยานิพนธ์นี้ ซึ่งแนะนำแนวทางประเด็นในการทำวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ และกราบขอบพระคุณอาจารย์ นัทธี จิตสว่าง และรองศาสตราจารย์อัจฉริยา ชูตินันท์ ที่ได้สละเวลาเป็นกรรมการสอบวิทยานิพนธ์เล่มนี้ตลอดจนให้ข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะจนวิทยานิพนธ์นี้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี

นอกจากนี้ ผู้เขียนต้องขอขอบพระคุณ อาจารย์จิรวุฒิ ลิปะพันธ์ ที่ช่วยให้คำแนะนำและช่วยเหลือในการแปลบทความภาษาต่างประเทศและให้ข้อมูลต่างๆที่เป็นประโยชน์ในการจัดทำวิทยานิพนธ์ฉบับนี้

ที่สำคัญอีกประการหนึ่ง วิทยานิพนธ์เล่มนี้ไม่อาจจะสำเร็จลงได้ หากผู้เขียนไม่ได้รับกำลังใจและแรงสนับสนุนจนเกิดความมานะพากเพียรจาก นางวิจิตรา วรรณศรี มารดาของผู้เขียน นายชนะ วรรณศรี บิดาของผู้เขียนและนางสาวอำไพ จันทะวงศ์ นางสาวของผู้เขียน ซึ่งเป็นครอบครัวอันเป็นที่รักของผู้เขียนเป็นแรงบันดาลใจจนผู้เขียนพยายามที่จะผลักดันตนเองจนสามารถจัดทำวิทยานิพนธ์เล่มนี้จนสำเร็จสมความมุ่งหมายได้เป็นอย่างดี

ผู้เขียนหวังว่าวิทยานิพนธ์ฉบับนี้จะเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาคุณภาพและวงการนิติศาสตร์เมื่อนำไปใช้ต่อไปในอนาคต ซึ่งในส่วนที่มีประโยชน์และมีคุณค่าของวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ผู้เขียนขอมอบบูชาแด่ บุปผารีย์ ครูบาอาจารย์ และผู้มีพระคุณทุกท่าน แต่หากวิทยานิพนธ์นี้มีข้อผิดพลาดบกพร่องประการใดผู้เขียนขอกราบอภัยมาใน ณ โอกาสนี้ และขออ้อมรับความผิดพลาดนั้นไว้แต่เพียงผู้เดียว

รฐา วรรณศรี

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	๗
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	๘
กิตติกรรมประกาศ.....	๙
บทที่	
1. บทนำ.....	1
1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	1
1.2 วัตถุประสงค์ของการศึกษา.....	6
1.3 สมมติฐานของการศึกษา.....	6
1.4 ขอบเขตการศึกษา.....	7
1.5 วิธีการศึกษา.....	7
1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	7
2. หลักการและแนวคิดในการควบคุมตัวระหว่างรอการตรวจพิสูจน์หาสารเสพติดในร่างกาย.....	8
2.1 แนวคิดเกี่ยวกับหลักการดำเนินคดีอาญา.....	8
2.2 หลักของการสันนิษฐานไว้ก่อนว่าบริสุทธิ์.....	11
2.3 หลักการและแนวคิดทฤษฎีของกระบวนการยุติธรรมทางอาญา.....	15
2.4 หลักเกณฑ์เกี่ยวกับการควบคุมตัวบุคคลไว้ในอำนาจรัฐ.....	23
2.5 หลักการดำเนินกระบวนการยุติธรรมของเจ้าพนักงานตำรวจ.....	28
2.6 หลักประกันสิทธิและเสรีภาพของบุคคล.....	34
2.7 การควบคุมตัวระหว่างรอการตรวจพิสูจน์หาสารเสพติดในร่างกาย.....	39
2.8 ร่างประมวลกฎหมายอาญาเสพติด.....	58
3. กฎหมายที่เกี่ยวข้องในการควบคุมตัวระหว่างรอการตรวจพิสูจน์หาสารเสพติดในร่างกายของต่างประเทศ.....	63
3.1 ประเทศสหรัฐอเมริกา.....	63
3.2 สหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี.....	82

สารบัญ(ต่อ)

บทที่	หน้า
4. วิเคราะห์ปัญหาและผลกระทบในการควบคุมตัวระหว่างรอการตรวจพิสูจน์หาสาร เสพติดในร่างกาย.....	104
4.1 ความไม่สอดคล้องตามหลักแนวคิดและทฤษฎี.....	104
4.2 ปัญหาและผลกระทบจากการตรวจพิสูจน์หาสารเสพติดในร่างกาย.....	107
4.3 วิเคราะห์การดำเนินกระบวนการตามพระราชบัญญัติฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยา เสพติด พ.ศ.2545 กับหลักสันนิษฐานไว้ก่อนว่าเป็นผู้บริสุทธิ์.....	110
4.4 วิเคราะห์ปัญหาเกี่ยวกับการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าพนักงานฝ่ายปกครองหรือเจ้า พนักงานตำรวจในการตรวจทดสอบหาสารเสพติดในร่างกายเบื้องต้น.....	112
4.5 วิเคราะห์ปัญหาเกี่ยวกับการควบคุมตัวผู้เข้ารับการตรวจพิสูจน์ระหว่างรอผล การตรวจพิสูจน์หาสารเสพติดในร่างกาย.....	115
4.6 วิเคราะห์ผลกระทบที่ใช้เรือนจำเป็นสถานที่ควบคุมตัวและรอการตรวจพิสูจน์..	117
4.7 วิเคราะห์การฝักขังกับการควบคุมตัวในระหว่างรอการตรวจพิสูจน์หาสารเสพ ติดในร่างกาย.....	119
4.8 วิเคราะห์ปัญหาและผลกระทบต่อสิทธิเสรีภาพและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของ ผู้เข้ารับการตรวจพิสูจน์.....	124
4.9 วิเคราะห์การควบคุมตัวระหว่างรอการตรวจพิสูจน์หาสารเสพติดในประเทศไทย ไทยเปรียบเทียบกับต่างประเทศ.....	130
4.10 วิเคราะห์การควบคุมตัวระหว่างรอการตรวจพิสูจน์ติดตามพระราชบัญญัติ ฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด พ.ศ. 2545 เปรียบเทียบกับร่างประมวล กฎหมายยาเสพติด.....	132
5. บทสรุปและข้อเสนอแนะ.....	133
5.1 บทสรุป.....	133
5.2 ข้อเสนอแนะ.....	141
บรรณานุกรม.....	143
ประวัติผู้เขียน.....	150

สารบัญตาราง

หน้า

ตารางที่

1.1 จำนวนผู้เข้ารับการตรวจพิสูจน์หาสารเสพติดในร่างกายปี 2555-2559

2

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ปัญหาของยาเสพติดในประเทศไทยเป็นปัญหาที่มีความรุนแรงเป็นอย่างมาก ส่งผลทำให้รัฐหามาตรการมาป้องกันและปราบปรามยาเสพติด จึงได้บัญญัติกฎหมายเกี่ยวกับยาเสพติด มีการกำหนดโทษที่มีความรุนแรงโดยเป็นการกำหนดโทษปรับและจำคุก เพื่อหวังว่าจะเป็นการข่มขู่ยับยั้งผู้กระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติดให้เกิดความเกรงกลัว แต่สถานการณ์ปัญหาของยาเสพติดกลับทวีความรุนแรงมากขึ้น เพราะผู้ที่กระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติดส่วนใหญ่เป็นผู้กระทำความผิดฐานเสพยาเสพติด ถ้าเทียบกับฐานความผิดอื่นๆแล้วถือว่าเป็นการกระทำผิดที่ส่งผลต่อตัวผู้เสพเอง ไม่มีเหยื่อของอาชญากรรม เพราะความผิดดังกล่าวนี้เป็นอาชญากรรมที่ไม่มีผู้เสียหาย เมื่อตัวเองเสพยาเข้าไปแล้ว ตัวผู้เสพเองเป็นผู้ที่ได้รับผลร้าย จึงมิใช่อาชญากรปกติและการที่เอาผู้เสพเข้าไปปรับโทษจำคุกก็เป็นปัญหาทำให้นักโทษล้นเรือนจำ ทั้งยังไม่ได้เป็นการแก้ไขปัญหายาเสพติดในการลดปริมาณของผู้ติดยาเสพติด จึงเกิดนโยบายการป้องกันนำหน้าการปราบปราม การบำบัดฟื้นฟูและการรักษาผู้เสพยาเสพติดจึงถูกนำมาใช้จึงเป็นที่มาของการตราพระราชบัญญัติฟื้นฟูสมรรถภาพผู้เสพยาเสพติด พ.ศ.2545 ที่เป็นการลงโทษผู้ติดยาเสพติดในลักษณะแก้ไขตัดแปลง ซึ่งการลงโทษในลักษณะนี้เป็นการเน้นที่ตัวผู้กระทำความผิด โดยให้หน่วยงานกรมคุมประพฤติเป็นหน่วยงานหลักในการนำนโยบายการฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติดมาใช้

การเข้าสู่กระบวนการตามพระราชบัญญัติฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด พ.ศ. 2545 เริ่มต้นจากการสุ่มตรวจหาสารเสพติดของเจ้าพนักงานสอบสวนหรือเจ้าพนักงานตำรวจผู้มีหน้าที่ จะกระทำโดยการเก็บปัสสาวะของบุคคลต้องสงสัยเพื่อตรวจด้วยชุดทดสอบเบื้องต้น ซึ่งเป็นการทดสอบด้วยวิธีเทียบสีปัสสาวะ หากผลตรวจเบื้องต้นเป็นบวกหรือมีผลเป็น “สีม่วง” จะถือว่าเป็นผู้ติดยาเสพติดต้องถูกควบคุมตัวเพื่อนำตัวผู้ตรวจพิสูจน์ไปรอผลการตรวจพิสูจน์เพื่อยืนยันผลอีกครั้ง โดยพนักงานสอบสวนจะส่งตัวผู้นั้นไปยังศาลภายในสี่สิบแปดชั่วโมงนับตั้งแต่วันที่ผู้นั้นมาถึงที่ทำการของพนักงานสอบสวนแล้วหรือภายในสี่สิบสี่ชั่วโมงสำหรับในกรณีที่ผู้นั้นอายุไม่เกินสิบแปดปีบริบูรณ์

พร้อมยื่นคำร้องขอให้ศาลมีคำสั่งให้ส่งตัวผู้นั้นไปตรวจพิสูจน์การติดหรือการเสพยาเสพติด ในระหว่างรอผลการตรวจพิสูจน์นั้นผู้รอการตรวจพิสูจน์จะถูกควบคุมตัวไว้ที่ศูนย์ฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด ตามพระราชบัญญัติฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด พ.ศ.2545 จะดำเนินการให้พนักงานเจ้าหน้าที่ทำการตรวจพิสูจน์การเสพยาเสพติดหรือการติดยาเสพติดของผู้นั้นให้แล้วเสร็จภายใน 15 วันนับตั้งแต่วันที่รับตัวไว้ในสถานที่ตรวจพิสูจน์ ถ้ามีเหตุจำเป็นคณะกรรมการฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติดฯ อาจมีคำสั่งให้ขยายระยะเวลาการตรวจพิสูจน์ไปอีกไม่เกิน 30 วัน ระหว่างที่รอการตรวจพิสูจน์นี้พนักงานอัยการจะมีคำสั่งชะลอการฟ้องไว้ก่อนจนกว่าจะได้รับแจ้งผลการฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติดจากคณะกรรมการฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด จากนั้นคณะกรรมการฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติดจะเป็นผู้พิจารณาผลการตรวจพิสูจน์วินิจฉัยว่าผู้เข้ารับการตรวจพิสูจน์เป็นผู้เสพยาหรือติดยาเสพติด ซึ่งหากปรากฏว่าเป็นผู้เสพยาหรือติดยาเสพติดที่ต้องเข้ารับการฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด ผู้นั้นต้องเข้ารับการฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติดตามแผนการฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติดที่คณะกรรมการฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติดฯกำหนด ส่วนในกรณีที่ผลการตรวจพิสูจน์ ปรากฏว่าผู้นั้นมิใช่ผู้เสพยาหรือติดยาเสพติด ผู้นั้นก็จะถูกปล่อยตัวไป หรือผู้นั้นอาจจะถูกส่งตัวไปดำเนินคดีตามปกติ แล้วแต่กรณี

ตารางที่ 1.1 จำนวนผู้เข้ารับการตรวจพิสูจน์หาสารเสพติดในร่างกายตั้งแต่พ.ศ.2555-2559¹ ตามพระราชบัญญัติฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติดพ.ศ.2545

พ.ศ.	จำนวนผู้เข้ารับการตรวจพิสูจน์
2555	187,154
2556	227,527
2557	178,509
2558	113,843
2559	69,493

จากข้อมูลจำนวนผู้เข้ารับการตรวจพิสูจน์หาสารเสพติดในร่างกายตั้งแต่ปีพ.ศ.2555-พ.ศ.2559 พบว่า จำนวนของผู้ที่ตรวจพบสารเสพติดในร่างกายเบื้องต้นตามพระราชบัญญัติฟื้นฟู

¹ สำนักงานกรมคุมประพฤติ, ประมวลผลเมื่อวันที่ 22 พฤศจิกายน 2559.

สมรรถภาพผู้ติดเชื้อเสฟติดมีเป็นจำนวนมาก ซึ่งในจำนวนดังกล่าวอาจพบว่าการตรวจพิสูจน์เบื้องต้นมีผลตรวจเป็นบวกสูง จึงต้องมีการควบคุมตัวเพื่อรอผลตรวจยืนยันสารเสฟติดในร่างกายจากหน่วยงานของแพทย์อีกครั้ง

การตรวจพิสูจน์หาสารเสฟติดในร่างกายที่เริ่มเข้าสู่การดำเนินการตามพระราชบัญญัติฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดเชื้อเสฟติด พ.ศ.2545 เป็นการตรวจทดสอบด้วยเครื่องชุดตรวจสำเร็จรูป โดยเจ้าพนักงานตำรวจจะทำการตรวจพิสูจน์เบื้องต้นในท้องที่สถานีตำรวจโดยเก็บปัสสาวะจากบุคคลที่ต้องสงสัย ซึ่งผลการตรวจที่ได้จะเป็นเครื่องคัดกรองบุคคล เพื่อส่งตัวอย่างนั้นไปตรวจยืนยันผลต่อไปเพราะการตรวจพิสูจน์หาสารเสฟติดในร่างกายโดยการตรวจทดสอบจากเครื่องทดสอบเบื้องต้นนั้นไม่สามารถที่ใช้เป็นพยานหลักฐานในการดำเนินคดีได้จึงต้องมีการตรวจพิสูจน์เพื่อยืนยันผลตรวจหาสารเสฟติดในร่างกายจากโรงพยาบาล ถึงแม้ว่าการตรวจทดสอบเบื้องต้นจะได้ผลตรวจที่รวดเร็วและมีราคาถูก สะดวกต่อการใช้ตรวจพิสูจน์แต่ก็มีผลเสียที่สามารถได้ผลบวกสูง (False Positive) สูง โดยผลบวกสูงอาจเกิดจากการกินยาที่มีสูตรทางเคมีบางส่วนที่คล้ายสารเมทแอมเฟตามีนทำให้เกิดผลบวกสูงขึ้นได้ ดังนั้นเมื่อมีการตรวจพิสูจน์เบื้องต้นพบว่าผลการตรวจเป็นบวก เจ้าพนักงานตำรวจจะสันนิษฐานว่าผู้นั้นกระทำความผิดฐานเสฟติยาเสฟติด ต้องถูกควบคุมตัวเพื่อรอผลยืนยันการตรวจพิสูจน์หาสารเสฟติดในร่างกาย และด้วยจำนวนผู้รับการตรวจพิสูจน์เพื่อยืนยันผลมีเป็นจำนวนมากจึงทำให้สถานที่ควบคุมตัวระหว่างรอผลการตรวจพิสูจน์หาสารเสฟติดในร่างกายนั้นไม่เพียงพอ เพราะในการตรวจพิสูจน์เพื่อยืนยันผลมีค่าใช้จ่ายสูงไม่สามารถทำการทดสอบได้ในคราวเดียวกันได้และเพื่อผลที่แน่ชัดจึงทำให้การตรวจเพื่อยืนยันผลต้องใช้ระยะเวลา อีกทั้งจำนวนผู้ถูกควบคุมตัวในระหว่างรอผลการตรวจพิสูจน์หาสารเสฟติดในร่างกายมีเป็นจำนวนมาก ทำให้สถานที่รอการตรวจพิสูจน์ไม่เพียงพอต่อปริมาณจำนวนผู้เข้ารับการตรวจพิสูจน์ มีความแออัด จึงจำเป็นต้องกำหนดพื้นที่ในเรือนจำเป็นสถานที่ควบคุมตัว ซึ่งการควบคุมตัวเพื่อรอผลตรวจพิสูจน์การเสฟติยาเสฟติดเพื่อนำเข้าสู่กระบวนการบำบัดรักษาตามพระราชบัญญัติฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดเชื้อเสฟติด พ.ศ.2545 จะมีการควบคุมตัวไว้ในส่วนเดียวกับเรือนจำหรือราชทัณฑ์ต่างๆ ทั้งนี้ก็เนื่องจากว่ามีการตรากฎหมายที่กำหนดให้พื้นที่ในเรือนจำเป็นสถานที่ควบคุมผู้ต้องหาเพื่อรอการตรวจพิสูจน์ ซึ่งตามกฎหมายแล้วห้ามไม่ให้ขังผู้ต้องสงสัยเสฟติยาเสฟติดไว้ในเรือนจำกรมราชทัณฑ์จึงต้องใช้วิธีประกาศเป็นเขตตรวจพิสูจน์ไม่ใช่เขตเรือนจำ² แต่เป็นสถานที่ไว้เพื่อ

² นัทธี จิตสว่าง, “ผุดคอนโด คุ่มตัวผู้ติดเชื้อ”, สืบค้นเมื่อวันที่ 17 ตุลาคม 2559, จาก

ควบคุมตัวผู้ต้องสงสัยในคดีเสพยาเสพติดเป็นเวลาชั่วคราว เพื่อรอการตรวจพิสูจน์ก่อนเข้ารับการบำบัดในสถานที่ฟื้นฟูเพื่อบำบัดต่อไปและสถานะผู้อยู่ในสถานที่ตรวจพิสูจน์จึงไม่ใช่ผู้ต้องขัง

อย่างไรก็ตามเมื่อพิจารณาถึงการตรวจพิสูจน์หาสารเสพติดในร่างกายเบื้องต้นของเจ้าพนักงานตำรวจผู้มีอำนาจหน้าที่ในการทดสอบหาสารเสพติดในร่างกาย ซึ่งผลการตรวจเบื้องต้นเป็นการทดสอบเพื่อคัดกรองบุคคล ผลการตรวจเบื้องต้นไม่สามารถนำมาประกอบคดีในการดำเนินคดีอาญากับผู้เข้ารับการตรวจพิสูจน์ได้และผลการตรวจพิสูจน์หาสารเสพติดในร่างกายเบื้องต้นอาจมีความผิดพลาดได้ซึ่งอาจเกิดจากการได้รับสารบางตัวที่มีค่าทางเคมีคล้ายกับสารของยาเสพติดเช่น ยาแก้ไอ ยาลดความอ้วน ทำให้การตรวจเบื้องต้นเกิดผลบวกคลวงได้จึงต้องมีการตรวจพิสูจน์จากทางโรงพยาบาลอีกครั้ง ดังนั้นการจับกุมและการควบคุมตัวเพื่อดำเนินคดีทางอาญาต่อผู้เข้ารับการตรวจพิสูจน์นั้นมีความไม่สอดคล้องกับหลักการดำเนินคดีอาญา เนื่องจากสถานะของผู้ตรวจพิสูจน์เบื้องต้นยังไม่ได้เป็นผู้ต้องหา โดยในการวินิจฉัยชี้ขาดข้อเท็จจริงในคดีอาญา บุคคลผู้ที่ถูกกล่าวหาจะต้องได้รับการสันนิษฐานไว้ก่อนว่าเป็นผู้บริสุทธิ์จนกว่าจะพิสูจน์ได้ว่ากระทำความผิดตามกฎหมาย และในกรณีที่มีข้อสงสัยต้องยกประโยชน์ให้กับจำเลย ฉะนั้นแล้ว ในคดีอาญาศาลจะต้องฟังพยานหลักฐานจนปราศจากสงสัยจากเหตุอันควรสงสัยว่าจำเลยได้กระทำความผิดจริง ถึงจะมีการลงโทษได้ การที่พนักงานสอบสวนทำการตรวจทดสอบเบื้องต้นแล้วพบว่ามีความเป็นบวกจึงสันนิษฐานว่าผู้นั้นเป็นผู้ติดยาเสพติดจึงมีการดำเนินการจับและควบคุมตัว เป็นการกำหนดข้อสันนิษฐานในกฎหมายอาญาในลักษณะที่ไม่เป็นคุณต่อผู้ถูกกล่าวหาและเป็นการขัดต่อการดำเนินคดีอาญาที่ให้สันนิษฐานไว้ก่อนว่าบริสุทธิ์³ ซึ่งจะต้องมีการพิสูจน์ให้เห็นจนปราศจากข้อสงสัยว่าได้มีการกระทำความผิดจริง อีกทั้งการควบคุมตัวระหว่างรอผลการตรวจพิสูจน์หาสารเสพติดในร่างกายเป็นการกระทำที่กระทบกระเทือนต่อสิทธิเสรีภาพของผู้เข้ารับการตรวจพิสูจน์ เนื่องจากมีการควบคุมตัวด้วยระยะเวลาที่นานเกินความจำเป็นและสถานที่ควบคุมตัวนั้นไม่มีความเหมาะสม ซึ่งส่งผลกระทบต่อกระเทือนทั้งทางตรงและทางอ้อมต่อบุคคลดังกล่าว ไม่ว่าจะเป็นการถูกจำกัดอิสรภาพ การไม่ได้ประกอบอาชีพในการเลี้ยงดูครอบครัว การไม่ได้ดำเนินชีวิตอยู่อย่างเป็นปกติสุข ทำให้ผู้ที่เข้ารับการตรวจพิสูจน์มีชีวิตและความเป็นอยู่ในระหว่างที่รอการพิสูจน์ความบริสุทธิ์ของตนเองต้องอยู่ภายใต้กฎ ระเบียบ ข้อบังคับอันส่งผลต่อสิทธิและเสรีภาพของผู้เข้ารับการตรวจพิสูจน์เพราะถูกปฏิบัติเสมือนว่าเป็นผู้กระทำความผิดทั้งที่ยังไม่ได้มีสถานะเป็นผู้ต้องหาหรือจำเลย และการที่พระราชบัญญัติฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยา

³ กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมืองข้อ 14-2 ได้กล่าวว่า บุคคลทุกคนซึ่งหาว่ากระทำความผิดอาญาต้องมีสิทธิได้รับการสันนิษฐานว่าเป็นผู้บริสุทธิ์จนกว่าจะพิสูจน์ตามกฎหมายได้ว่ามีความผิด

เสพติดพ.ศ.2545 ได้กำหนดให้เรือนจำและทัณฑสถานเป็นสถานที่ควบคุมตัวในระหว่างรอการตรวจพิสูจน์ ทำให้ผู้เข้ารับการตรวจพิสูจน์ต้องเข้าไปปะปนกับผู้กระทำความผิดในลักษณะเป็นอาชญากรด้านอื่นๆ ทำให้ต้องได้รับการปฏิบัติเช่นเดียวกับอาชญากรที่กระทำความผิด ได้รับความลำบาก อาจได้รับการถ่ายทอดพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสม เป็นผลร้ายต่อตัวผู้เข้ารับการตรวจพิสูจน์เพราะเป็นการส่งเสริมให้ผู้เข้ารับการตรวจพิสูจน์ ปรับเปลี่ยนพฤติกรรมไปในทางที่จะก่อปัญหาให้กับสังคม หรือเป็นตราบาปให้สิ้นหวังต่อการดำรงชีวิตต่อไป โดยไม่เกิดผลดีต่อตัวผู้เข้ารับการตรวจพิสูจน์หรือต่อชุมชน รวมทั้ง การที่กฎหมายบัญญัติให้บุคคลแต่ละคนต้องให้ความยินยอมโดยปริยายถ้าหากไม่ยินยอมให้ตรวจหรือทดสอบ นั่นก็จะต้องได้รับโทษทางกฎหมาย หากเจ้าหน้าที่ของรัฐมีเหตุอันควรเชื่อได้ว่า บุคคลเหล่านั้นเสพยาเสพติด ซึ่งการแสวงหาพยานหลักฐานจากร่างกายเป็นการกระทำที่กระทบต่อสิทธิและเสรีภาพของบุคคลอย่างร้ายแรง จากมาตรการป้องกันนำหน้าการปราบปรามผู้กระทำความผิดฐานเสพยาเสพติดตามพระราชบัญญัติฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด พ.ศ.2545 ในกระบวนการตรวจพิสูจน์หาสารเสพติดในร่างกายโดยเจ้าพนักงานตำรวจเป็นผู้ใช้อำนาจในการตรวจทดสอบหาสารเสพติดเบื้องต้นและการควบคุมตัวระหว่างรอการตรวจพิสูจน์เพื่อที่จะป้องกันและแก้ไขให้ผู้กระทำความผิดฐานเสพยาเสพติดกลับมาเป็นคนดีในสังคม เพื่อที่จะควบคุมสังคมให้เกิดความปกติสุขไม่ได้เป็นไปตามหลักการของการดำเนินคดีอาญาตามกระบวนการยุติธรรมทางอาญาและยังละเมิดสิทธิเสรีภาพของผู้เข้ารับการตรวจพิสูจน์อีกด้วย

ดังนั้นควรแก้ไขบทบัญญัติในพระราชบัญญัติฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด พ.ศ.2545 ในขั้นตอนการตรวจพิสูจน์หาสารเสพติดและขั้นตอนการควบคุมตัวระหว่างรอการตรวจพิสูจน์หาสารเสพติดในร่างกายตามพระราชบัญญัติฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด พ.ศ.2545 เพื่อให้ผู้เข้ารับการตรวจพิสูจน์ได้รับการปฏิบัติที่ถูกต้องสอดคล้องกับหลักแนวคิดซึ่งพิจารณาจากการดำเนินคดีอาญาอันมีหลักกฎหมายที่ยึดถือเป็นสากลว่าบุคคลที่ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิด จะต้องได้รับการสันนิษฐานไว้ก่อนว่าเป็นผู้บริสุทธิ์จนกว่าจะพิสูจน์ได้ว่ากระทำความผิดตามกฎหมาย เป็นหลักที่มุ่งคุ้มครอง ผู้บริสุทธิ์เพราะการลงโทษบุคคลใดจะต้องปรากฏหลักฐานที่ปราศจากข้อสงสัยว่าผู้นั้นกระทำผิด ทั้งนี้หลักการดังกล่าวมาจากพื้นฐานอันเป็นการป้องกันทางกฎหมายที่จะไม่ให้ประชาชนคนหนึ่งคนใดถูกลงโทษทางอาญาหากพิสูจน์ไม่ได้ว่าบุคคลนั้นเป็นผู้กระทำความผิดจริง ทั้งยังคำนึงถึงศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์โดยคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของผู้นั้นอีกด้วย

1.2 วัตถุประสงค์ของการศึกษา

1. เพื่อศึกษาหลักการ แนวคิด และทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการตรวจพิสูจน์หาสารเสพติดในร่างกายและการควบคุมตัวเพื่อตรวจพิสูจน์ของผู้ที่เข้ารับการตรวจพิสูจน์
2. เพื่อศึกษาถึงวิธีการและกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติต่อผู้เข้ารับการตรวจพิสูจน์
3. เพื่อศึกษาผลกระทบและปัญหาเกี่ยวกับการควบคุมตัวผู้เข้ารับการตรวจพิสูจน์
4. เพื่อวิเคราะห์เปรียบเทียบกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการตรวจพิสูจน์หาสารเสพติดในร่างกายและการควบคุมตัวของประเทศไทยกับประเทศสหรัฐอเมริกาและประเทศสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี
5. เพื่อวิเคราะห์หาแนวทางแก้ไขและมาตรการที่เหมาะสมต่อการตรวจพิสูจน์หาสารเสพติดในร่างกายและการปฏิบัติกับผู้เข้ารับการตรวจพิสูจน์หาสารเสพติดในร่างกาย

1.3 สมมุติฐานของการศึกษา

การตรวจพิสูจน์ว่าบุคคลใดเสพยาเสพติดเป็นขั้นตอนในการสอบสวนเพื่อดำเนินคดีซึ่งเจ้าพนักงานตำรวจจะเป็นผู้ทำการตรวจเบื้องต้น โดยการเก็บปัสสาวะจากบุคคลต้องสงสัยเพื่อตรวจด้วยชุดทดสอบเบื้องต้นเป็นการทดสอบวิธีเทียบสีปัสสาวะ หากผลตรวจเบื้องต้นเป็นบวกถือว่าเป็นผู้ติดยาเสพติดก็จะถูกควบคุมตัวไว้เพื่อจะนำไปตรวจพิสูจน์ที่แน่นอนอีกครั้ง ซึ่งการสันนิษฐานจากการตรวจพิสูจน์เบื้องต้นว่าเป็นผู้ติดยาเสพติดเป็นข้อสันนิษฐานที่ไม่เป็นคุณต่อผู้เข้ารับการตรวจพิสูจน์ เพราะหลักของการดำเนินคดีอาญาเป็น “การดำเนินคดีอาญาโดยรัฐ” ซึ่งจะต้องตรวจสอบค้นหาความจริง การดำเนินคดีอาญาในชั้นเจ้าพนักงานนั้นจะต้องมีการค้นหาความจริงแท้ของเรื่อง การมีข้อสันนิษฐานที่ไม่เป็นคุณต่อผู้เข้ารับการตรวจพิสูจน์ เป็นการกำหนดข้อสันนิษฐานในกฎหมายอาญาที่เป็นการขัดต่อหลักนิติธรรม ที่ให้สันนิษฐานว่าผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญาเป็นผู้บริสุทธิ์ ทั้งการควบคุมตัวระหว่างรอการตรวจพิสูจน์ยังเป็นการจำกัดสิทธิเสรีภาพ มีการควบคุมตัวด้วยระยะเวลาที่นานเกินความจำเป็นและสถานที่ควบคุมตัวนั้นไม่มีความเหมาะสม ทำให้ผู้ที่เข้ารับการตรวจพิสูจน์มีชีวิตและความเป็นอยู่ในระหว่างที่รอการพิสูจน์ความบริสุทธิ์ของตนเองต้องอยู่ภายใต้กฎ ระเบียบ ข้อบังคับอันส่งผลต่อสิทธิและเสรีภาพของผู้เข้ารับการตรวจพิสูจน์เพราะถูกปฏิบัติเสมือนว่าเป็นผู้กระทำความผิดทั้งที่ยังไม่ได้มีสถานะเป็นผู้ต้องหา ดังนั้นจึงต้องแก้ไขมาตรการตรวจพิสูจน์และการควบคุมตัวผู้เข้ารับการตรวจพิสูจน์ให้สอดคล้องกับหลักการดำเนินกระบวนการยุติธรรมทางอาญา คำนึงถึงสิทธิเสรีภาพและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์เป็นสำคัญตลอดจนอำนาจหน้าที่ของพนักงานสอบสวนเพื่อให้ละเมิดสิทธิเสรีภาพของประชาชนน้อยที่สุดเพื่อความยุติธรรม

1.4 ขอบเขตการศึกษา

การศึกษานี้ได้ศึกษาจากหลักการ แนวคิดทางกฎหมาย ตลอดจนทฤษฎีที่เกี่ยวข้องต่างๆ เช่น หลักสันนิษฐานไว้ก่อนว่าเป็นผู้บริสุทธิ์ ทฤษฎีการดำเนินคดีทางอาญา การควบคุมตัวโดยอำนาจรัฐ และศึกษาวิธีการปฏิบัติต่อผู้เข้ารับการตรวจพิสูจน์เมื่อเข้าสู่กระบวนการควบคุมตัวระหว่างรอการตรวจพิสูจน์ ขั้นตอนการตรวจพิสูจน์หาสารเสพติดในร่างกายตามพระราชบัญญัติฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติดพ.ศ.2545 ปัญหาที่เกิดจากการถูกควบคุมตัวระหว่างรอการตรวจพิสูจน์ โดยศึกษากฎหมายที่เกี่ยวข้องรวมถึงกระบวนการยุติธรรมทางอาญา

1.5 วิธีการดำเนินการศึกษา

เป็นการศึกษาวิเคราะห์จากแนวคิด ทฤษฎี เกี่ยวกับการปฏิบัติต่อผู้เข้ารับการตรวจพิสูจน์ตามพระราชบัญญัติฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด พ.ศ.2545 ในลักษณะเปรียบเทียบกับต่างประเทศ ซึ่งรวมไปถึงการใช้มาตรการอื่นๆ แทนการนำผู้เข้ารับการตรวจพิสูจน์แทนการควบคุมตัวเข้ารับการตรวจพิสูจน์ โดยอาศัยรูปแบบการวิจัยเอกสาร แหล่งข้อมูลที่เชื่อถือได้ในห้องสมุด ค้นคว้าจากเอกสารภาษาไทยและเอกสารภาษาต่างประเทศ ที่เกี่ยวกับวิชานิติศาสตร์ เช่น กฎหมายระหว่างประเทศ ประมวลกฎหมายพระราชบัญญัติ ตำรากฎหมาย งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง วารสาร เอกสารทางวิชาการ บทความทางนิติศาสตร์ วิทยานิพนธ์ บทบัญญัติทางกฎหมาย ตลอดจนข้อมูลต่างๆ จากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เป็นต้น

1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ทำให้ทราบถึงหลักการ แนวคิด และทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการตรวจพิสูจน์หาสารเสพติดในร่างกายและการควบคุมตัวเพื่อตรวจพิสูจน์ของผู้ที่เข้ารับการตรวจพิสูจน์
2. ทำให้ทราบถึงวิธีการและกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติต่อผู้เข้ารับการตรวจพิสูจน์
3. เพื่อให้ทราบถึงผลกระทบเกี่ยวกับการควบคุมตัวผู้เข้ารับการตรวจพิสูจน์
4. ทำให้ทราบถึงกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการตรวจพิสูจน์หาสารเสพติดในร่างกายและการควบคุมตัวของประเทศไทยกับประเทศสหรัฐอเมริกาและประเทศสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี
5. เพื่อกำหนดแนวทางแก้ไขและมาตรการที่เหมาะสมต่อการตรวจพิสูจน์หาสารเสพติดในร่างกายและการปฏิบัติกับผู้เข้ารับการตรวจพิสูจน์หาสารเสพติดในร่างกาย

บทที่ 2

หลักการและแนวคิดในการควบคุมตัวระหว่างรอการตรวจพิสูจน์ หาสารเสพติดในร่างกาย

การดำเนินคดีอาญาในความผิดฐานเสพยาเสพติดตามพระราชบัญญัติฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด พ.ศ.2545 ได้ให้อำนาจเจ้าพนักงานตำรวจทำการตรวจพิสูจน์หาสารเสพติดในร่างกายเบื้องต้น หากผลการตรวจปัสสาวะของผู้รับการตรวจพิสูจน์เป็นผลบวกจะเป็นข้อสันนิษฐานของเจ้าพนักงานสอบสวนว่าผู้นั้นเป็นผู้ติดยาเสพติด อันเป็นข้อสันนิษฐานที่ไม่เป็นคุณแก่ผู้ที่ถูกกล่าวหา และผลการตรวจพิสูจน์ของพนักงานสอบสวนยังไม่สามารถรับฟังได้จึงต้องมีการตรวจพิสูจน์อีกครั้งเพื่อยืนยันผล โดยการควบคุมตัวไว้เพื่อรอผลการตรวจพิสูจน์ ซึ่งสถานะของผู้ที่ถูกควบคุมตัวเพื่อรอการตรวจพิสูจน์นั้นยังไม่มีสถานะเป็นผู้กระทำความผิด การกระทำดังกล่าวเป็นการขัดต่อหลักการดำเนินคดีอาญาเพราะการดำเนินคดีอาญามีวัตถุประสงค์ที่สำคัญในการชี้ขาดข้อเท็จจริงในเรื่องที่มีการกล่าวหาว่าได้มีการกระทำความผิดเกิดขึ้น ถ้าหากมีการชี้ขาดว่าได้มีการกระทำความผิดเกิดขึ้นแล้วก็จะนำไปสู่การลงโทษผู้กระทำความผิดต่อไป หลักการดำเนินคดีอาญาเป็นหลักการตรวจสอบ ซึ่งการตรวจสอบความจริงในคดีอาญาเป็นเรื่องที่สำคัญอย่างมาก ในการวินิจฉัยชี้ขาดข้อเท็จจริงในคดีอาญา มีหลักการที่กฎหมายยึดถือเป็นพื้นฐานสำคัญตลอดมาคือ บุคคลที่ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดอาญาจะต้องได้รับการสันนิษฐานไว้ก่อนว่าเป็นผู้บริสุทธิ์จนกว่าจะได้มีการพิสูจน์ว่าได้กระทำความผิดตามกฎหมายและในกรณีมีข้อสงสัยต้องยกประโยชน์ให้กับจำเลย¹ ดังนั้นแล้ว ในคดีอาญาศาลจะต้องฟังพยานหลักฐานจนปราศจากเหตุอันควรสงสัย ว่าจำเลยได้กระทำความผิดจริงจึงลงโทษจำเลยได้

2.1 แนวคิดเกี่ยวกับหลักการดำเนินคดีอาญา

กฎหมายอาญา มีภารกิจในการคุ้มครองสังคม ภารกิจในการปราบปรามและในการป้องกันการกระทำความผิด โดยที่การดำเนินคดีอาญาเป็นการรักษาความสงบเรียบร้อยที่สำคัญมาก

¹ คณิต ณ นคร, วิชาอาญาวิพากษ์, พิมพ์ครั้งที่ 1 (กรุงเทพมหานคร : วิทยุชุมชน, 2552) น.101.

ที่สุดรูปแบบของการดำเนินคดีอาญาจึงสัมพันธ์กับแนวความคิดในการรักษาความสงบเรียบร้อยของสังคม แต่โดยที่ประเทศต่างๆ ในโลกมีประวัติศาสตร์และความเป็นมาของแต่ละชาติที่แตกต่างกันจึงทำให้ความผูกพันของสมาชิกของสังคมในแต่ละประเทศแตกต่างกันออกไป อันส่งผลทำให้แนวคิดการรักษาความสงบสุขของสังคมมีความแตกต่างกัน แต่การที่จะทำให้กฎหมายอาญามีผลบังคับและทำให้ภารกิจของกฎหมายอาญาเกิดผลในทางปฏิบัตินั้นจำต้องอาศัยกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาเป็นหลักสำคัญในการดำเนินคดี

2.1.1 แนวคิดการดำเนินคดีอาญา

การดำเนินคดีอาญา เป็นภารกิจหนึ่งของรัฐที่จะอำนวยความยุติธรรมแก่ประชาชนโดยส่วนร่วมและบุคคลที่ได้มีความเกี่ยวข้องในคดีไม่ว่าจะเป็นตัวผู้เสียหายหรือตัวจำเลยเอง อันมีวัตถุประสงค์ที่สำคัญคือ การชี้ขาดข้อเท็จจริงในเรื่องที่มีการกล่าวหาว่าได้มีการกระทำความผิดเกิดขึ้น ถ้าหากมีการชี้ขาดว่าได้มีการกระทำความผิดเกิดขึ้นแล้วก็จะนำไปสู่การลงโทษผู้กระทำความผิดต่อไปในการที่จะบรรลุวัตถุประสงค์ข้างต้น โดยหลักการดำเนินคดีอาญาเป็นหลักการตรวจสอบ² (Examination Principle) การตรวจสอบความจริง ในคดีอาญาเป็นเรื่องที่สำคัญอย่างมาก กระบวนการค้นหาความจริงต้องอาศัยการรวบรวมพยานหลักฐานเพื่อมาวินิจฉัยชี้ขาดน้ำหนักพยานหลักฐานและศาลคือองค์กรที่สำคัญในกระบวนการนี้³ ในการวินิจฉัยชี้ขาดข้อเท็จจริงในคดีอาญา มีหลักการที่กฎหมายยึดถือเป็นพื้นฐานสำคัญตลอดมาคือ บุคคลที่ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดอาญาจะต้องได้รับการสันนิษฐานไว้ก่อนว่าเป็นผู้บริสุทธิ์จน (Presumption of innocence) กว่าที่จะได้มีการพิสูจน์ว่าได้กระทำความผิดตามกฎหมายและในกรณีมีข้อสงสัยต้องยกประโยชน์ให้กับจำเลย (in dubio pro reo) ดังนั้นแล้ว ในคดีอาญาศาลจะต้องฟังพยานหลักฐานจนปราศจากเหตุอันควรสงสัย (proof beyond reasonable doubt) ว่าจำเลยได้กระทำความผิดจริงจึงลงโทษจำเลยได้หลักทั่วไปของการค้นหาความจริง การค้นหาความจริงในการดำเนินคดีอาญาเป็นกระบวนการหรือวิธีการเพื่อให้ได้ข้อเท็จจริงแห่งคดีมาพิจารณาวินิจฉัยข้อพิพาทต่างๆ เพื่อนำตัวผู้กระทำความผิดลงโทษ โดยการตรวจสอบความจริงในคดีอาญาจะมีดังนี้

² คณิต ฒ นกร, กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา, พิมพ์ครั้งที่ 8 (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2555), น.45.

³ สำนักงานคณะกรรมการปฏิรูปกฎหมาย, “บันทึกความเห็นและข้อเสนอแนะ เรื่องหลักการในการปรับปรุงแก้ไขกฎหมายเกี่ยวกับยาเสพติด,” (กรุงเทพมหานคร : ม.ป.พ., 2558), น.4.

(1) ข้อเท็จจริงในคดีอาญา ซึ่งจะประกอบไปด้วย 2 ส่วนที่สำคัญคือ “ข้อเท็จจริงของเรื่องที่มีการกล่าวหา” พนักงานสอบสวนจะรวบรวมพยานหลักฐานเท่าที่สามารถจะกระทำได้เพื่อทราบข้อเท็จจริงของเรื่องที่ได้มีการกล่าวหา และ “ข้อเท็จจริงที่เกี่ยวกับผู้ต้องหา” พนักงานสอบสวนต้องรวบรวมพยานหลักฐานเท่าที่สามารถทำได้เพื่อทราบถึงพฤติการณ์ต่างๆ อันเกี่ยวกับความผิดที่ถูกกล่าวหา

(2) การแสวงหาความจริง เจ้าพนักงานและศาลต่างก็มีอิสระและจะไม่มีข้อผูกมัดใดๆ แต่จะต้องเป็นการแสวงหาพยานหลักฐานโดยชอบด้วยกฎหมาย

(3) การพิสูจน์ข้อเท็จจริงจะประกอบไปด้วย “การพิสูจน์จนสิ้นสงสัย” หากมีความสงสัยจะต้องยกประโยชน์แห่งความสงสัยนั้นให้แก่จำเลย และ “การพิสูจน์ว่ามีมูล” เป็นการแสดงให้เห็นด้วยพยานหลักฐานต่างๆ ที่กระทำเพียงให้เห็นถึงความน่าจะเป็นไปได้ของข้อเท็จจริงก็เป็น การเพียงพอแล้ว

(4) การชั่งน้ำหนักพยานหลักฐาน ศาลจะต้องใช้ดุลพินิจในการชั่งน้ำหนักพยานหลักฐานทั้งปวงในสำนวนว่าควรจะรับฟังได้เพียงใดหรือไม่

2.1.2 หลักการดำเนินคดีอาญา

หลักการดำเนินคดีอาญาตามหลักผู้ที่เข้ามาดำเนินคดีได้แบ่งออกเป็น 3 กรณี⁴ คือ

1. การดำเนินคดีอาญาโดยผู้เสียหาย เป็นเรื่องของผู้ที่ได้รับความเสียหายหรือบุคคลที่ใกล้ชิดของผู้เสียหายกระทำการดำเนินคดีเอง เป็นในรูปของการแก้แค้นเป็นการส่วนตัวหรือทำสงครามระหว่างกลุ่มชนที่เกี่ยวข้อง โดยรัฐทำหน้าที่เป็นคนกลางตัดสินความถูกต้อง รวมถึงการบังคับให้ผู้กระทำความผิดรับผิดชอบตามข้อเรียกร้องของผู้เสียหาย ด้วยเหตุนี้หลักการดำเนินคดีจึงคำนึงเฉพาะส่วนได้เสียบุคคลเป็นหลัก ไม่มีส่วนได้เสียของสังคมเข้าไปเกี่ยวข้อง

2. การดำเนินคดีอาญาโดยประชาชน การดำเนินคดีอาญาโดยประชาชน (Popular Prosecution) เป็นระบบการดำเนินคดีที่ถือว่าประชาชนทุกคนเป็นหน่วยหนึ่งของรัฐหรือสังคม ถ้ามีการกระทำความผิดอาญาเกิดขึ้น ประชาชนทุกคนมีส่วนได้เสียเกี่ยวข้องอยู่ด้วยและถือว่ามีหน้าที่ในการฟ้องร้องและดำเนินคดีอาญาเป็นของประชาชน จึงทำให้ประชาชนทุกคนเป็นผู้เสียหายแนวความคิดเช่นนี้ปรากฏขึ้นอย่าง ชัดเจนในระบบกฎหมายโรมัน โดยจำแนกความผิดระหว่างการกระทำผิดต่อส่วนตัว (Delit Private) กับการกระทำความผิดอาญาแผ่นดิน (Delit Public) ออกจาก

⁴ เติ้งฮ้าง, น.64.

กันและจากการจำแนกการกระทำผิดนี้เอง จึงให้เกิดการฟ้องคดีอาญาตามหลักการดำเนินคดีอาญาโดยประชาชน

3. การดำเนินคดีอาญาโดยรัฐ การดำเนินคดีโดยรัฐ (Public Prosecution)⁵ เป็นหลักการดำเนินคดีที่เกิดขึ้นใหม่ เป็นแนวความคิดทางอรรถประโยชน์นิยม คือ การกระทำใดที่เป็นการกระทบกระเทือนต่อสังคม รัฐซึ่งมีหน้าที่รักษาความสงบเรียบร้อยของสังคมจะต้องเข้าไปดำเนินการป้องกันการกระทำที่กระทบกระเทือนต่อสังคม หลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐมีแนวคิดพื้นฐานหรือแหล่งที่มาจากประเทศในภาคพื้นยุโรปเป็นส่วนใหญ่ โดยจะมุ่งให้ความสำคัญคุ้มครองสิทธิของสมาชิกในสังคมหรืออาจเรียกว่า ประชาชนสาธารณะ ประเทศที่ใช้หลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐ ส่วนมากจะมีเจ้าหน้าที่ของรัฐ ซึ่งเรียกว่า “พนักงานอัยการ” มีสถานภาพเป็นตัวแทนของรัฐ ดังนั้น ตามแนวคิดพื้นฐานของหลักดำเนินคดีอาญาโดยรัฐ บุคคลซึ่งเสียหายไม่มีสิทธิในการเข้ามาฟ้องร้องและดำเนินคดีอาญา โดยมีประโยชน์ของรัฐหรือสังคมเหนือกว่าประโยชน์ของบุคคลรัฐเท่านั้นที่เป็นผู้ใช้อำนาจในการดำเนินคดีอาญาในการรักษาความสงบเรียบร้อย

การดำเนินคดีอาญาผู้ที่เข้ามาดำเนินคดีไม่ว่าจะเป็นบุคคลใด คือ ผู้เสียหาย ประชาชน หรือ รัฐก็ตาม สิ่งที่สำคัญ คือ ต้องอำนวยความสะดวกอย่างเสมอภาคกัน โดยไม่เลือกปฏิบัติว่าบุคคลที่เข้ามามีสถานะเช่นไร เนื่องจากบุคคลทุกคนมีสิทธิที่จะได้รับความเสมอภาคอย่างเท่าเทียมกันในการเข้ามาสู่กระบวนการยุติธรรมทางอาญา ดังนั้น ไม่สมควรให้ความสำคัญกับการดำเนินคดีอาญาในกรณีใดกรณีหนึ่ง เช่น ให้เอกสิทธิ์หรือให้ความสำคัญกับการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐมากกว่ากรณีของผู้เสียหายที่เข้ามาดำเนินคดีอาญาเอง เป็นต้น

2.2 หลักของการสันนิษฐานไว้ก่อนว่าเป็นผู้บริสุทธิ์ (Presumption of Innocence)⁶

หลักสันนิษฐานไว้ก่อนว่าเป็นผู้บริสุทธิ์ (Presumption of Innocence) ในคดีอาญา ย่อมมีความสำคัญต่อผู้ถูกกล่าวหาว่าได้กระทำความผิด ซึ่งถือว่าเป็นการสร้างความเท่าเทียมกันระหว่างคู่ความในคดีอาญา ในกรณีที่ฝ่ายหนึ่งเป็นตัวแทนของรัฐมีอำนาจเด็ดขาดในการ จับกุม การค้น การขัง ตลอดจนการแสวงหาพยานหลักฐานและการดำเนินคดีหรือมีคำสั่งใดๆ ในคดีอาญา กับอีกฝ่ายหนึ่งซึ่งเป็นเพียงเอกชน ไม่มีอำนาจดังกล่าว ซึ่งการพิสูจน์ข้อเท็จจริงเกี่ยวกับความผิดนั้นจึงเป็นภาระและหน้าที่ของฝ่ายผู้ถูกกล่าวหา โดยต้องกระทำจนกว่าจะปราศจากข้อสงสัยว่าได้กระทำ

⁵ เพิ่งอ้าง, น.65.

⁶ Universal Declaration of Human Right 1948 (ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน) ข้อ 11 (1)

ความผิดจริง ซึ่งข้อสันนิษฐานนี้ได้รับการพัฒนามาจากหลักสิทธิมนุษยชน และได้วางบรรทัดฐานเป็นกฎหมายระหว่างประเทศ เพื่อให้ประเทศต่างๆ เข้าร่วมสนับสนุนและยอมรับนำไปปรับหรือแก้ไขเปลี่ยนแปลงกับกฎหมายภายใน อันเป็นการเกิดประโยชน์ที่จะมุ่งคุ้มครองสิทธิมนุษยชนของผู้กระทำความผิดอันเป็นพื้นฐานในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา

2.2.1 แนวความคิด

หลัก “สันนิษฐานไว้ก่อนว่าเป็นผู้บริสุทธิ์ จนกว่าจะได้พิสูจน์ความผิด” เป็นสิทธิประเภทหนึ่งในสิทธิแห่งกระบวนการยุติธรรมทางอาญา ถือว่าเป็นมาตรฐานขั้นพื้นฐานแห่งสิทธิของผู้ต้องหาที่ยอมรับกันในสังคมที่เจริญแล้ว⁷ ซึ่งสิทธิดังกล่าวนี้ถือว่าเป็นแม่บทที่ก่อให้เกิดการพัฒนากฎหมายวิธีพิจารณาความในมาตราต่างๆ เพื่อให้เกิดความสอดคล้องกับหลักนิติธรรม อันต้องคำนึงถึงสิทธิและเสรีภาพของผู้ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดก่อนได้รับวินิจฉัยว่ามีความผิดตามกฎหมาย ซึ่งการระงับข้อพิพาทโดยการเข้ามาแทรกแซงของผู้ปกครองหรือรัฐ เป็นการเริ่มต้นของกระบวนการยุติธรรมทางอาญาที่ก่อให้เกิดระบบการดำเนินคดีที่จะนำตัวผู้กระทำความผิดมาลงโทษการออกกฎหมายให้อำนาจผู้ปกครองในการจับกุม คุมขัง การพิจารณาและไต่สวนเป็นไปเพื่อความสะดวกในการดำเนินคดี ฐานะของผู้ถูกกล่าวหาในคดีถูกกำหนดเป็นเป้าหมายในการค้นหาความจริง เพื่อพิสูจน์ว่ามีการกระทำความผิดเกิดขึ้นจริงหรือไม่และใครเป็นผู้กระทำความผิดนั้น ผู้ถูกกล่าวหาจะได้รับการสันนิษฐานว่าเป็นผู้กระทำความผิด ซึ่งก่อให้เกิดหน้าที่ตามมาโดยปริยายว่าต้องพิสูจน์ ความบริสุทธิ์ของตนให้ได้โดยวิธีในการพิสูจน์ความบริสุทธิ์ของตน หลัก “สันนิษฐานว่าบุคคลเป็นผู้บริสุทธิ์” ในปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ข้อ 11 (1) ได้กำหนดข้อพึงปฏิบัติต่อผู้ถูกกล่าวหาว่า “everyone charged with a penal offence has the right be presumed innocent until proved guilty according to law in public trial at which he has had all the guarantees necessary for his defence.” แปลว่า “ทุกคนที่ถูกกล่าวหาว่าทำความผิดทางอาญามีสิทธิที่จะได้รับสันนิษฐานไว้ก่อนว่าบริสุทธิ์จนกว่าจะพิสูจน์ได้ว่ามีความผิดตามกฎหมายในการพิจารณาเปิดเผย ซึ่งตนได้รับหลักประกันบรรดาที่จำเป็นสำหรับการต่อสู้คดี” ซึ่งเป็นแม่บทสำคัญที่รู้จักกันในฐานะกฎหมายระหว่างประเทศซึ่งได้ก่อให้เกิดทฤษฎีและแนวคิดทางกฎหมายอีกหลายประการ ซึ่งในประเทศที่ตระหนักถึงสิทธิของผู้ถูกกล่าวหาในคดีอาญา การที่นำหลักนี้ไปกำหนดไว้ในรัฐธรรมนูญหรือกฎหมายสูงสุดในฐานะสิทธิขั้นพื้นฐานจึงทำให้หลักการนี้อยู่เหนือสุดใน

⁷ สมบัติ ดาวแจ้ง, “ข้อสันนิษฐานความรับผิดชอบในกฎหมายอาญา,” (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2543), น.18.

โครงสร้างลำดับศักดิ์ของกฎหมาย ซึ่งจะถูกละเมิดหรือแก้ไข เปลี่ยนแปลงให้ต่างจากหลักนี้ไม่ได้ และมีผลบังคับผูกพันต่อฝ่ายนิติบัญญัติตลอดจนองค์กรต่างๆหรือหน่วยงานในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาเป็นมาตรฐานการปฏิบัติต่อผู้กระทำความผิด การที่รัฐได้กำหนดหลักสันนิษฐานแห่งความบริสุทธิ์ของบุคคลไว้ในรัฐธรรมนูญแสดงว่ารัฐได้รับรองให้อยู่ในฐานะสิทธิขั้นพื้นฐานว่า รัฐในฐานะผู้ใช้อำนาจอธิปไตยจะไม่ตั้งข้อสันนิษฐานไว้ก่อนว่าอยู่ในอำนาจรัฐอย่างจำเลยหรือผู้ต้องหาที่มีความผิด⁸ การให้หลักประกันโดยเป็นสิทธิในกระบวนการยุติธรรมหรือเป็นสิทธิและเสรีภาพในรัฐธรรมนูญ⁹ จึงเป็นกติกาสูงสุดที่มีวัตถุประสงค์ในการจำกัดอำนาจรัฐก็เนื่องจากความมุ่งหมายของการรับรองสิทธิและเสรีภาพในรัฐธรรมนูญ จึงเป็นกติกาสูงสุดที่มีวัตถุประสงค์ในการจำกัดอำนาจรัฐเนื่องจากความมุ่งหมายของการรับรองสิทธิและเสรีภาพในรัฐธรรมนูญมีขึ้นเพื่อคุ้มครองปัจเจกบุคคลจากอำนาจมหาชน¹⁰ และเป็นแม่บทแห่งการพัฒนาแก้ไขและเปลี่ยนแปลงกฎหมายต่างๆตั้งแต่กระบวนการตราของฝ่ายนิติบัญญัติ อันเป็นกรอบมาตรฐานวัดความชอบด้วยกฎหมายเพื่อไม่ให้ฝ่ายนิติบัญญัติตรากฎหมายตั้งข้อสันนิษฐานในลักษณะที่ฝ่าฝืนต่อหลักประกันการห้ามให้สันนิษฐานเช่นนั้น หรือบรรดาการกระทำทั้งหลายของรัฐที่จะขัดหรือแย้งต่อหลักสันนิษฐานความเป็นผู้บริสุทธิ์ไม่ได้ ดังนั้น การให้ความหมายต่อหลักการดังกล่าว จึงมีความสำคัญอย่างมากและมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องสร้างมาตรการหรือองค์ตีความในทางคุ้มครองผู้ถูกกล่าวหาในคดีอาญาในทางที่เป็นธรรมโดยไม่ขัดกับหลักกฎหมายและไม่เป็นการสร้างภาระ¹¹ หรือขัดขวางต่อกระบวนการยุติธรรมให้เสียหาย นอกจากนี้ถ้อยคำเพิ่มเติมของหลักสันนิษฐานความบริสุทธิ์ของบุคคลที่มีการบัญญัติไว้ในกฎหมายหรือในบางประเทศไม่ได้บัญญัติไว้โดยชัดแจ้ง แต่ได้กำหนดไว้เป็นหลักนิติธรรม ได้แก่ มาตรฐานในการปฏิบัติต่อผู้ถูกกล่าวหา ซึ่งห้ามมิให้กระทำหรือปฏิบัติต่อผู้นั้นเสมือนเป็นผู้กระทำความผิดแล้ว

⁸ ชงไทย สุขกสิกร, “ทะเบียนประวัติอาชญากรกับหลักสันนิษฐานว่าบุคคลเป็นผู้บริสุทธิ์กรณีคดีไม่ถึงที่สุด,” (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2556), น.12.

⁹ สมยศ เชื้อไทยและวรพจน์ วิสสุตพิชญ์, “แนวความคิดพื้นฐานเกี่ยวกับรัฐธรรมนูญและประชาธิปไตย,” วารสารนิติศาสตร์, ปีที่ 14, น.49 (3 กันยายน 2527).

¹⁰ บรรเจิด สิงคนัด, หลักพื้นฐานเกี่ยวกับสิทธิเสรีภาพและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์, พิมพ์ครั้งที่ 4 (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2555) น.75.

¹¹ ชงไทย สุขกสิกร, อ้างแล้ว เชนอรรถที่ 13, น.18.

2.2.2 ผลแห่งหลักสันนิษฐานว่าบุคคลเป็นผู้บริสุทธิ์ในคดีอาญา¹²

ข้อกำหนดที่ให้สันนิษฐานว่าผู้ถูกกล่าวหาเป็นผู้บริสุทธิ์ จนกว่าจะพิสูจน์ได้ว่ามีความผิดตามกฎหมาย มีผลทำให้กระบวนการยุติธรรมทางอาญาต้องดำเนินไปตามหลักนิติธรรม ผู้ถูกกล่าวหาในฐานะผู้ทรงสิทธิที่จะได้รับการคุ้มครองในคดีไม่ให้เจ้าพนักงานของรัฐไปคุกคามหรือล่วงละเมิดสิทธิเสรีภาพของบุคคลจนเกินควร ไม่ว่าจะในด้านวิธีพิจารณาความ หรือในด้านอื่นๆ ซึ่งนอกเหนือจากความชอบด้วยกฎหมายในการกำหนดการระงับการพิสูจน์ความผิด หรือในกระบวนการตรากฎหมายแล้ว มาตรฐานการปฏิบัติต่อผู้ถูกกล่าวหาในระหว่างการดำเนินคดี ซึ่งเป็นผลของการสันนิษฐานความเป็นผู้บริสุทธิ์ ย่อมก่อให้เกิดหลักประการสำคัญอื่นๆตามวิถีทางของหลักนิติธรรม โดยรัฐหรือองค์กรของรัฐจะปฏิบัติต่อผู้ถูกกล่าวหาเสมือนเป็นผู้กระทำความผิดไม่ได้ โดยมาตรฐานดังกล่าวในกฎหมายระหว่างประเทศหรือในแต่ละประเทศส่วนใหญ่จะกำหนดให้ไว้เป็นสิทธิในกระบวนการยุติธรรมโดยบัญญัติไว้เป็นลายลักษณ์อักษร หรือ ถึงแม้จะไม่ได้บัญญัติไว้เป็นลายลักษณ์อักษร แต่ได้รับรองและผู้คุ้มครองผู้ถูกกล่าวหาในระหว่างดำเนินคดีตามหลักนิติธรรม สิทธินี้สอดคล้องกับปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ข้อ 11 (1) ซึ่งได้บัญญัติว่า “ทุกคนซึ่งถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดอาญา มีสิทธิที่จะได้รับการสันนิษฐานไว้ก่อนว่าบริสุทธิ์จนกว่าจะพิสูจน์ได้ว่ามีความผิดตามกฎหมายในการพิจารณาคดีที่เปิดเผย ซึ่งตนได้รับหลักประกันที่จำเป็นทั้งปวงสำหรับการต่อสู้คดี”¹³ ด้วยเหตุนี้เองตราบไคที่ยังไม่มีคำพิพากษาอันถึงที่สุดว่าได้กระทำความผิดผู้ต้องหาหรือจำเลยจะได้รับการคุ้มครอง เจ้าหน้าที่ของรัฐจะกระทำหรือปฏิบัติต่อผู้ต้องหาหรือจำเลยเสมือนเป็นผู้กระทำความผิดไม่ได้ และการรับรองสิทธิที่จะได้รับการสันนิษฐานว่าเป็นผู้บริสุทธิ์นี้ เป็นหลักการพื้นฐานของกฎหมายอาญาในนานาอารยประเทศซึ่งมีเจตนารมณ์ก็เพื่อรับรองและคุ้มครองสิทธิเสรีภาพขั้นพื้นฐานของบุคคลซึ่งตกเป็นผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญา

¹² หลักเกณฑ์ทางมนุษยธรรม (Humanity โดยมีหลักการดำเนินคดีอาญาว่า “บุคคลต้องถูกสันนิษฐานว่าเป็นผู้บริสุทธิ์จนกว่าจะสามารถพิสูจน์ว่าเป็นผู้กระทำความผิดได้” (Innocent presumption)

¹³ สุพิศ ประณีตพลกรัง, “การคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของผู้ต้องหาโดยองค์กรตุลาการ ในชั้นก่อนพิจารณา,” (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต ภาควิชานิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2528), น.185.

2.3 หลักการและแนวคิดทฤษฎีของกระบวนการยุติธรรมทางอาญา

กระบวนการยุติธรรมทางอาญา เป็นกระบวนการตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาซึ่งกำหนดขึ้นเพื่อเป็นเครื่องมือหรือวิธีการในการอำนวยความยุติธรรมอย่างเสมอภาคแก่ประชาชนในเมื่อมีการกระทำความผิดทางอาญาขึ้น หลักของกระบวนการยุติธรรมมุ่งสร้างความ เป็นระเบียบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน ควบคู่ไปกับการให้ความคุ้มครองแก่สิทธิเสรีภาพของปัจเจกบุคคล

2.3.1 แนวคิดและทฤษฎีของกระบวนการยุติธรรม

กระบวนการยุติธรรมถือเป็นกลไกสำคัญในการควบคุมสังคมอย่างเป็นทางการ โดยนำกฎหมายมาใช้ควบคุมการบริหารงาน¹⁴ ซึ่งถือว่าเป็นเครื่องมือในการบริหารงานยุติธรรม ในประเทศไทยใช้ระบบนิติรัฐ (Legal State) ประกอบกับหลักนิติธรรม (Rule of Law) นั่นก็คือ พลเมืองทุกคนจะต้องอยู่ภายใต้เงื่อนไขของกฎหมายอย่างเดียวกันและเจ้าหน้าที่ของรัฐจะต้องมีอำนาจหน้าที่และความรับผิดชอบมากกว่าพลเมือง โดยกฎหมายดังกล่าวจะทำหน้าที่กำหนดบรรทัดฐาน และควบคุมความประพฤติของพลเมืองในสังคม ทั้งยังกำหนดบทลงโทษสำหรับผู้ที่ได้ล่วงละเมิดกฎเกณฑ์ของสังคมนั้นๆ เพื่อแยกบุคคลเหล่านั้นออกจากสังคม (Separate) กับเพื่อให้บุคคลเหล่านั้นหลาบจำไม่กระทำความผิดซ้ำ อันเป็นการข่มขู่ยับยั้ง (Deterrence) หนี้ยวรั้งบุคคล (Restraint) แก้แค้นทดแทน (Retribution) และแก้ไขฟื้นฟู (Rehabilitation) โดยกระบวนการยุติธรรมทางอาญา (Criminal Justice System) เกี่ยวข้องกับความสงบเรียบร้อยของสังคมมากที่สุด ซึ่งมีองค์ประกอบพื้นฐาน 4 ประการ ที่สัมพันธ์สอดคล้องกัน คือ ผู้กระทำความผิดหรืออาชญากรรม (Offender) เหยื่ออาชญากรรม (Victim) หน่วยงานยุติธรรมทางอาญา (Criminal Justice process) สังคม (Society) กระบวนการยุติธรรมอาญาเป็นกระบวนการเพื่อให้รู้ถึงการกระทำความผิด ผู้กระทำความผิด การติดตามหาตัวผู้กระทำความผิด การพิจารณาความผิดและการลงโทษผู้กระทำความผิด ดังนั้นจึงต้องพยายามดำเนินการให้ก้าวล่วงสิทธิของบุคคลให้น้อยที่สุด ดังนั้นจึงจำเป็นที่จะต้องบัญญัติกฎหมายขึ้นมาควบคุมหรือวางหลักเกณฑ์ให้เจ้าพนักงานปฏิบัติก็เพื่อไม่ให้มีการใช้อำนาจที่เกินขอบเขตจนไปสร้างความเดือดร้อนเกินสมควร ตามกระบวนการยุติธรรมทางอาญามี 2 แบบคือ

1. การควบคุมอาชญากรรม (Crime Control) มุ่งที่จะควบคุมและปราบปรามอาชญากรรมเป็นหลักซึ่งจะเน้นไปในการให้อำนาจเจ้าพนักงานในการปราบปรามผู้กระทำความผิด

¹⁴ เดียวรุ่ง บุญเกิด, “กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ : กรณีศึกษาสำนักงานยุติธรรมจังหวัดมหาสารคาม,” (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, 2557) น.8

ซึ่งจะมุ่งเน้นด้านประสิทธิภาพในทุกขั้นตอนของกระบวนการยุติธรรม เพื่อสามารถที่จะควบคุมและปราบปรามอาชญากรรม หรือนำตัวผู้กระทำความผิดมาลงโทษตามกฎหมายได้ โดยกระบวนการยุติธรรมนั้นต้องเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ และจะต้องให้หลักประกันต่อสังคมได้อันหมายถึง การปราบปรามโจรผู้ร้ายและตลอดจนถึงกิจกรรมต่างๆของตำรวจ¹⁵ ที่มีวัตถุประสงค์ในการควบคุมการกระทำต่างๆในทางอาชญากรรม ตลอดจนบทบาทของตำรวจในการนำตัวผู้กระทำความผิดมาดำเนินคดีฟ้องร้องต่อศาลและจะต้องใช้งบประมาณและทรัพยากรอย่างจำกัด โดยการดำเนินการตามขั้นตอนต่างๆในกระบวนการยุติธรรมต้องมีความรวดเร็ว มีวิธีปฏิบัติที่มีแบบแผนและต้องมีความแน่นอน ระบบงานควบคุมอาชญากรรม ได้แก่ ระบบงานที่ว่าด้วยการบังคับ บำบัดใช้กฎหมายการฟ้องร้องดำเนินคดี การต่อสู้คดี การพิจารณาพิพากษาคดี กาชะลอโทษและการแก้ไขฟื้นฟูผู้ต้องโทษให้กลับมาเป็นคนดี งานต่างๆที่กล่าวมานี้ส่วนใหญ่เป็นงานที่ดำเนินการโดยหน่วยงานรัฐ ซึ่งมีวัตถุประสงค์ต่อการลงโทษผู้ฝ่าฝืนกฎหมายของรัฐ

2. กระบวนการนิติธรรม เป็นระบบการดำเนินคดีอาญาที่มุ่งคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของบุคคลมากกว่าที่จะคำนึงถึงประสิทธิภาพในการนำตัวผู้กระทำความผิดมาลงโทษ โดยจะมีการตรวจสอบไม่ให้นำตัวผู้ต้องหาไปตามขั้นตอนต่างๆของกระบวนการยุติธรรมอย่างรวดเร็วเกินไป เพราะถึงแม้ว่าประสิทธิภาพในการควบคุมป้องกันอาชญากรรมจะสำคัญอย่างไรแต่ก็ยังน้อยกว่าการป้องกันสิทธิเสรีภาพของบุคคลจากการดำเนินกระบวนการที่ผิดพลาดได้ โดยบุคคลจะไม่ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดเพียงมีพยานหลักฐานว่าเขาได้กระทำความผิด แต่เขาจะมีความผิดก็ต่อเมื่อศาลได้พิจารณาชี้ขาดแล้วว่าเขามีความผิดซึ่งสอดคล้องกับหลักสันนิษฐานไว้ก่อนว่าบริสุทธิ์ จนกว่าจะมีการพิสูจน์ได้ว่าเขากระทำความผิดจริงและยังสอดคล้องกับหลักยกประโยชน์แห่งความสงสัยอีกหลักหนึ่งด้วย โดยกระบวนการนิติธรรมยึดหลักของกฎหมายมากกว่าความคิดในเรื่องของการควบคุมอาชญากรรม ทั้งยังไม่เชื่อว่าการควบคุมอาชญากรรมนั้นจะมีประสิทธิภาพอย่างแท้จริง ซึ่งแนวคิดของทฤษฎีกระบวนการนิติธรรมเห็นว่าการใช้อำนาจหน้าที่ของเจ้าพนักงานในการปฏิบัติหน้าที่จำเป็นต้องได้รับการควบคุมตรวจสอบการปฏิบัติงานเจ้าหน้าที่ไม่ให้ล่วงละเมิดสิทธิของบุคคลและต้องมีการพิจารณาคดีหรือไต่สวนข้อกล่าวหาอย่างเป็นทางการ ซึ่งต้องเปิดเผยในศาลยุติธรรมทั้งในปัญหาข้อเท็จจริงและข้อกฎหมายต่อหน้าองค์กรคณะผู้พิพากษาที่เป็นกลาง

¹⁵ ธานัท มิ่งทองคำ, “การจับและควบคุมตัวผู้ต้องสงสัยตามพระราชกำหนดการบริหารราชการในสถานการณ์ฉุกเฉิน พ.ศ.2548,” (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ปริทัศน์มขงศ์, มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต, 2557), น.10.

กฎหมายที่กำหนดขั้นตอนของกระบวนการยุติธรรม¹⁶ ตั้งแต่ขั้นของตำรวจ อัยการ ศาล ตลอดจนถึงขั้นจำคุกและประหารชีวิต เพื่อเป็นการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพและผลประโยชน์ของประชาชน คือ “กฎหมายวิธีสบัญญัติ” หรือ “กฎหมายวิธีพิจารณาความ” ซึ่งหมายถึงกฎหมายที่บัญญัติกระบวนการตลอดจนวิธีการนำเอาเนื้อหาสาระของกฎหมายของกฎหมายสารบัญญัติมาใช้ หรือกล่าวอีกนัยหนึ่ง คือเป็นกฎหมายที่ว่าด้วยวิธีการดำเนินคดีตั้งแต่แรกเริ่มจนเสร็จสิ้น เช่น กฎหมายได้บัญญัติว่าในแต่ละกระบวนการนั้นมีขั้นตอนอย่างไร ต้องดำเนินการอย่างไร มีเรื่องเวลา สถานที่และบุคคลใดที่เกี่ยวข้อง เป็นต้น ดังนั้น กระบวนการนิติธรรม หมายถึงกระบวนการและวิธีการดำเนินการตามกฎหมาย ในการสืบสวนสอบสวนนำตัวผู้กระทำความผิดมาลงโทษและขั้นตอนการดำเนินคดีของเจ้าหน้าที่ตำรวจและพนักงานอัยการรวมทั้งกระบวนการพิจารณาในศาล ซึ่งขั้นตอนที่ได้กล่าวมาทั้งหมดนั้น จะต้องเป็นไปตามขั้นตอนของกฎหมายโดยต้องยึด “หลักนิติธรรม” ตามความหมายในทางนิติศาสตร์ซึ่งก็หมายถึงหลักพื้นฐานแห่งกฎหมายซึ่งจำกัดอำนาจในทางนิติบัญญัติเพื่อป้องกันมิให้ใช้อำนาจโดยมิชอบด้วยกฎหมายและเพื่อคุ้มครองสิทธิ เสรีภาพของบุคคลหรือกลุ่มบุคคลให้เป็นโดยความเสมอภาคกัน¹⁷

จะเห็นได้ว่ากระบวนการยุติธรรมทั้งสองมีวิธีปฏิบัติ (Procedures) ในการบังคับใช้กฎหมายที่แตกต่างกัน กล่าวคือ แบบควบคุมอาชญากรรม (Crime Control) เน้นความมีประสิทธิภาพ ความรวดเร็วและแน่นอนของหน่วยงานที่บังคับใช้กฎหมายของกระบวนการยุติธรรมขั้นต้น เนื่องจากต้องการผลสำเร็จที่รวดเร็วในการบังคับใช้กฎหมาย จึงอาจจะกระทบสิทธิของประชาชนภายใต้กรอบของกฎหมาย ทั้งนี้เนื่องจากการควบคุมอาชญากรรมให้เป็นไปตามเป้าหมายนั้นเป็นภารกิจของรัฐการค้นหาความจริงเกี่ยวกับการกระทำความผิดจึงเป็นกระบวนการของฝ่ายบริหารซึ่งอาศัยบทบัญญัติของฝ่ายบริหารในการใช้อำนาจ แต่สำหรับ แบบกระบวนการนิติธรรม (Due Process) จะเน้นการบังคับใช้ในด้านของตัวบทกฎหมาย โดยมุ่งที่จะให้ความเป็นธรรมและคุ้มครองสิทธิ เสรีภาพส่วนบุคคลของประชาชน อย่างไรก็ตามการนำทฤษฎีทั้งสองมาปรับใช้นั้นมักจะผสมผสานกันโดยคำนึงถึงสภาพการกระทำผิดในสังคมเป็นหลัก เช่น สังคมใดที่มีปัญหาอาชญากรรมรุนแรงก็มักจะใช้ทฤษฎีการควบคุมอาชญากรรมเป็นหลักและเสริมด้วยกระบวนการ

¹⁶ กุลพล พลวัน, การบริหารกระบวนการยุติธรรม, พิมพ์ครั้งที่ 1 (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์นิติธรรม, 2544), น.28.

¹⁷ คณิต ฒ นคร, “รัฐธรรมนูญกับการตรวจสอบกระบวนการยุติธรรมทางอาญา,” รวมสาระรัฐธรรมนูญ (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มติชน, 2549,) น.351.

นิติธรรมในขณะเดียวกันสังคมที่มีการควบคุมอาชญากรรมที่ดี มีปัญหาอาชญากรรมน้อยมักจะใช้
ทฤษฎีกระบวนการนิติธรรมนำหน้าและตามด้วยทฤษฎีการควบคุมอาชญากรรม

2.3.2 การดำเนินตามกระบวนการยุติธรรมทางอาญา

เป็นกระบวนการในกรณีที่เกิดข้อพิพาทระหว่างประชาชนด้วยตนเอง หรือกรณีที่มีผู้
ละเมิดกฎหมายของกฎหมายอาญา จนเกิดข้อพิพาทระหว่างประชาชนกับรัฐขึ้น มีหน่วยงานที่
เกี่ยวข้อง เช่น ตำรวจ อัยการ ศาล ราชทัณฑ์ละคุ้มครองประพฤติ เป็นต้น โดยกระบวนการยุติธรรมทาง
อาญาแบบออกเป็นขั้นตอนดังนี้

1. กระบวนการก่อนการพิจารณาคดี การกิจด้านการป้องกันและปราบปราม การ
สืบสวนจับกุม การสอบสวน และการรวบรวมพยานหลักฐานนั้น เป็นกระบวนการยุติธรรมใน
ขั้นตอนก่อนการฟ้องคดีซึ่งถือเป็นหัวใจสำคัญ เนื่องจากเป็นจุดเริ่มต้นของกระบวนการยุติธรรมทั้ง
ปวง คือตั้งแต่ขั้นตอนการป้องกันซึ่งเป็นการยับยั้งอาชญากรรมไม่ให้เกิดขึ้น ขั้นตอนการ
ปราบปรามและระงับเหตุหลังจากอาชญากรรมได้เกิดขึ้นแล้ว ขั้นตอนการสอบสวนเพื่อหาสาเหตุ
ของการเกิดอาชญากรรม ขั้นตอนการเก็บรวบรวมพยานหลักฐาน แห่งคดีเพื่อนำมาเป็นหลักฐาน
ประกอบการตั้งข้อหาจับกุมตัวผู้ต้องสงสัยและขั้นตอนสุดท้ายซึ่งเป็นขั้นตอนที่สำคัญที่สุดก็คือ การ
สอบสวน ที่รวมทุกขั้นตอนกระบวนการยุติธรรมในขั้นนี้เข้าไว้ด้วยกัน เป็นการรวบรวม
รายละเอียดทั้งหมดของคดีและคำให้การของทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง ทั้งจากผู้เสียหาย ผู้ต้องหาและพยาน
จัดทำเป็นสำนวนส่งให้อัยการเพื่อนำไปสู่กระบวนการฟ้องร้องดำเนินคดีต่อผู้กระทำความผิดต่อไป
กระบวนการยุติธรรมในขั้นตอนก่อนฟ้องคดีนั้น ส่งผลต่อจำนวนสถิติการเกิดอาชญากรรมอย่าง
ชัดเจน ซึ่งกล่าวได้ว่าหากกระบวนการยุติธรรมในขั้นตอนนี้เข้มแข็งและมีประสิทธิภาพ โดยเริ่ม
ตั้งแต่เจ้าหน้าที่ผู้เกี่ยวข้องทำการตรวจตรา สอดส่องดูแล ป้องกันรักษาความสงบสุขของประชาชน
ในชุมชนที่รับผิดชอบอย่างใกล้ชิดและสม่ำเสมอ หรือหากว่ามีการเกิดคดีความขึ้นมาจะมีการ
สอบสวนและรวบรวมพยานหลักฐานเพื่อตั้งข้อหาการจับกุมผู้กระทำผิดอย่างรวดเร็ว และมีวิธีการ
สอบสวนที่ชอบด้วยกฎหมาย โดยต้องคำนึงและถือปฏิบัติตามหลักสิทธิของผู้ต้องหาในการควบคุม
ตัว¹⁸ มีการใช้ดุลพินิจในการให้ประกันตัวผู้ต้องหาอย่างเหมาะสมและไม่เลือกปฏิบัติ โดยถ้าหาก
ขั้นตอนที่กล่าวมาทั้งหมดนี้ได้รับการปฏิบัติอย่างมีประสิทธิภาพก็จะสามารถตัดวงจรการกระทำผิด
ซ้ำหรือการก่ออาชญากรรมครั้งใหม่ไม่ให้เกิดขึ้นอีก ซึ่งจะส่งผลในการยับยั้งจำนวนสถิติการเกิด

¹⁸ คณิต ฒ นคร,กระบวนการยุติธรรมในมุมมองของคณิต ฒ นคร,พิมพ์ครั้งที่2 (กรุงเทพฯ :

อาชญากรรมให้ลดลงได้ ทั้งนี้การปฏิบัติดังกล่าวต้องคำนึงถึงตัวผู้กระทำความผิด ผู้เสียหาย และสภาพแวดล้อม ทางสังคมที่มีการกระทำผิดเกิดขึ้นเป็นสำคัญ ฉะนั้น อาชญากรรมจะเกิดขึ้นหรือไม่เกิดขึ้น แล้วมีจำนวนมากหรือน้อยเพียงใด เมื่อเกิดขึ้นแล้วจะสามารถแก้ไขให้บังเกิดความยุติธรรมกับทุกฝ่ายได้หรือไม่ นั่น ถือเป็นภาระหน้าที่และความรับผิดชอบของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องต่อไป

2. กระบวนการระหว่างการพิจารณาและพิพากษาคดี การพิจารณาและพิพากษาคดีเริ่มจากขั้นตอนการทำงานของพนักงานอัยการ¹⁹ กล่าวคือ เมื่อพนักงานอัยการรับเรื่องมาจากพนักงานสอบสวน พนักงานอัยการจะทำหน้าที่พิจารณาและให้ความเห็นในเรื่องดังกล่าวว่าจะมีคำสั่งฟ้องหรือไม่ฟ้อง หรืองดการสอบสวน เมื่ออัยการเห็นว่าหลักฐานและการสอบสวนที่มาจากตำรวจมีเพียงพอที่จะดำเนินการร่างคำฟ้องและยื่นฟ้องผู้ต้องหา ในกรณีที่พนักงานอัยการเป็นผู้ยื่นฟ้อง หรือกรณีที่เข้าเป็นโจทก์ร่วมกับประชาชนทั่วไป ศาลมักจะข้ามขั้นตอนนี้และประทับรับฟ้อง แต่กรณีที่ประชาชนทั่วไปเป็นผู้ยื่นฟ้อง ศาลต้องทำการไต่สวนมูลฟ้องก่อนเสมอ เท่ากับเป็นการกลั่นกรองคดีในเบื้องต้นก่อนที่ศาลจะประทับรับฟ้องคดีไว้พิจารณา กรณีที่ศาลดำเนินการไต่สวนมูลฟ้องแล้วเห็นว่าคดีนั้นไม่มีมูล ศาลจะพิพากษายกฟ้องและปล่อยจำเลยไป ในขณะที่เดียวกันหากคดีมีมูลศาลจะประทับรับฟ้องไว้พิจารณา ผู้ถูกฟ้องจะเปลี่ยนฐานะเป็นจำเลย หากจำเลยต้องการต่อสู้เพื่อดำเนินคดี จำเลยจะได้รับสิทธิต่างๆ²⁰ เช่น

(1) สิทธิในการร้องขอให้ปล่อยตัวชั่วคราว การปล่อยตัวชั่วคราวการประกันตัวเป็นมาตรการทางกฎหมายที่จะปล่อยตัวผู้ต้องหา จำเลย หรือผู้มีประโยชน์เกี่ยวข้องกับผู้ต้องหาหรือจำเลย หรือผู้มีประโยชน์เกี่ยวข้องกับผู้ต้องหาหรือจำเลย เช่น คู่สมรส บุพการี ผู้สืบสันดาน ผู้ปกครอง ผู้พิทักษ์ เป็นต้น สักช่วงเวลาหนึ่งในระหว่างการสอบสวนไต่สวนมูลฟ้องหรือพิจารณาโดยพนักงานสอบสวน พนักงานอัยการหรือศาลก็ได้แล้วแต่กรณี โดยผู้ที่มีอำนาจในการสั่งคำร้องขอปล่อยตัวชั่วคราว ได้แก่พนักงานสอบสวน พนักงานอัยการหรือศาลแล้วแต่กรณี

(2) ยื่นคำให้การต่อศาล หากจำเลยมีความประสงค์จะให้การเพื่อต่อสู้คดี

(3) มีสิทธิหาทนายความและมอบอำนาจให้แก่ทนายความเพื่อช่วยเหลือในการดำเนินคดี

หลังจากนั้น ศาลจะดำเนินการพิจารณาตามขั้นตอน โดยอัยการจะสืบพยานตามลำดับบัญชีระบุพยานจนกว่าศาลจะสั่งยุติการสืบพยานหลังจากการสืบพยานได้ข้อยุติว่าจำเลยกระทำความผิดจริงและไม่มีเหตุตามกฎหมายให้ยกเว้นการลงโทษ ศาลจะสั่งลงโทษจำเลยตามความผิด

¹⁹ เพิ่งอ้าง, น.23.

²⁰ เพิ่งอ้าง, น.26.

นั้นๆ แต่หากศาลพิจารณาแล้วเห็นว่า จำเลยไม่ได้กระทำความผิด ศาลจะพิพากษายกฟ้อง โจทก์และ
 ปล่อยตัวจำเลยไป ดังนั้น กระบวนการพิจารณาพิพากษาคดีจะยุติธรรมลงเมื่อศาลวินิจฉัยชี้ขาดว่า
 การกระทำความผิดของจำเลยเป็นความผิดหรือไม่ โดยศาลจะอ่านคำพิพากษาหรือคำสั่งในศาล โดย
 เปิดเผยในวันเสร็จการพิจารณา

3. กระบวนการหลังการพิพากษาคดีและการปฏิบัติตามคำพิพากษาของศาล เมื่อศาลได้
 พิจารณาแล้วเห็นว่า “จำเลย” ได้กระทำความผิดจริงและมีคำสั่งลงโทษตามที่กฎหมายบัญญัติไว้ตาม
 ฐานความผิดหลังจากนั้นจะเข้าสู่กระบวนการปฏิบัติตามคำพิพากษา ซึ่งมีวิธีการลงโทษนั้นขึ้นอยู่กับ
 กับบทบัญญัติของกฎหมายในแต่ละประเทศที่ได้กำหนดไว้ การลงโทษผู้กระทำความผิดมีวัตถุประสงค์
 หลักอยู่ 2 ประการ คือการแก้แค้น และการแก้ไข โดยการแก้แค้นเป็นมาตรการชดเชยที่ได้กระทำลง
 ไปเพื่อทดแทนให้สาสมกับความผิด และการแก้ไขเพื่อปรับเปลี่ยนพฤติกรรมและป้องกันมิให้
 กระทำความผิด สำหรับการป้องกันมิด้วยกันอยู่ 2 ระดับ คือ

- 1) การป้องกันทั่วไป (General prevention) คือการลงโทษผู้กระทำความผิดเพื่อข่มขู่
 ไม่ให้บุคคลทั่วไปนำไปเป็นแบบอย่าง เป็นการยับยั้งในระดับความคิดของบุคคลที่กระทำผิดกฎหมาย
- 2) การป้องกันเฉพาะ (Deterrence) คือการลงโทษผู้กระทำความผิดให้เกิดความเกรงกลัว
 โทษและกลับตัวเป็นพลเมืองดี เป็นการตัดนิสัยผู้กระทำความผิดให้เปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้น

2.3.3 หลักการควบคุมตรวจสอบถ่วงดุลในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา

กระบวนการยุติธรรมในฐานะที่เป็นกลไกในการบังคับใช้เพื่อรักษาความสงบสุขของ
 สังคม จึงจำเป็นต้องมีมาตรการบังคับที่อาจกระทบถึงสิทธิและเสรีภาพของประชาชนด้วย ซึ่ง
 กระบวนการยุติธรรมที่ดีจึงจำเป็นต้องมีความโปร่งใส (Transparency) ในทุกๆ ขั้นตอนของการ
 ดำเนินการเพราะความโปร่งใสที่ทุกคนสามารถมองเห็น รับรู้รับทราบขั้นตอนในการดำเนินการ
 และเหตุผล ย่อมเป็นมาตรการป้องกันการใช้อำนาจโดยมิชอบที่ดีที่สุด นอกจากนี้กระบวนการ
 ยุติธรรมที่ดีจะต้องมีระบบการดำเนินงานที่องค์กรต่างๆ ที่ปฏิบัติหน้าที่เกี่ยวข้องสามารถตรวจสอบ
 การทำงานซึ่งกันและกัน โดยไม่มีองค์กรใดมีอำนาจผูกขาดที่จะส่งผลให้การดำเนินคดีเป็นไปโดยมิ
 ชอบและการบริหารงานในกระบวนการยุติธรรมทุกองค์กรต้องไม่เป็นระบบปิดที่การดำเนินการ
 ต่างๆ ทั้งในแง่ของการทำงาน การโยกย้ายแต่งตั้ง และการให้ความดีความชอบขึ้นอยู่กับ
 ทัศนคติขององค์กรนั้นๆ โดยการตรวจสอบต้องเป็นระบบที่เปิดรับการตรวจสอบ จากองค์กร
 ภายนอกและสาธารณชนด้วย ซึ่งการตรวจสอบนั้นจะต้องคำนึงถึงความอิสระที่ต้องมิให้บุคคลหรือ
 องค์กรใดจากภายนอกเข้าแทรกแซง หรือจากภายในด้วยกันเข้าครอบงำจนเกินสมควรจะทำให้ไม่

สามารถปฏิบัติหน้าที่อย่างตรงไปตรงมาได้ ด้วยความสำคัญของเรื่องนี้กระบวนการยุติธรรมที่พึงประสงค์จึงมีความจำเป็นที่จะต้องสร้างคุณภาพให้เกิดระบบที่มีความโปร่งใสสามารถถูกตรวจสอบได้ในขณะเดียวกันก็ต้องมีอิสระที่จะปฏิบัติหน้าที่ในการอำนวยความสะดวกยุติธรรมได้อย่างมีคุณภาพด้วย²¹ กระบวนการยุติธรรมทางอาญาของไทยนั้น เริ่มตั้งแต่ขั้นตอนก่อนฟ้อง คือ จะเป็นกระบวนการก่อนที่คดีจะถูกนำเสนอต่อศาล ได้แก่ กระบวนการพิจารณาชั้นตำรวจและพนักงานอัยการ จากนั้นก็เข้าสู่ขั้นตอนการพิจารณาจากศาล ซึ่งในขั้นนี้เริ่มตั้งแต่คดีเข้าสู่การพิจารณาของศาล จนถึงการศึกษาพิพากษา กฎหมายให้อำนาจหน่วยงานต่างๆ ของรัฐเพื่อป้องกันและปราบปรามอาชญากรรมและเพื่อแก้ไขปรับปรุงให้ผู้กระทำผิดกลับตัวเป็นคนดีเข้าสู่สังคมได้อย่างมีคุณภาพ โดยในแต่ละขั้นตอนเหล่านี้ประกอบไปด้วยมาตรการต่างๆ ที่มีผลเป็นการละเมิดสิทธิและเสรีภาพของประชาชนและบุคคลที่เกี่ยวข้องอยู่ด้วย

ดังนั้น ในการดำเนินกระบวนการยุติธรรมทางอาญา²² จึงต้องกระทำภายในกรอบของกฎหมายและเพื่อเป็นการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชน แต่อย่างไรก็ดีในการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของบุคคลจะอาศัยเพียงการร่างกฎหมายให้อำนาจอย่างเดียวนั้น ไม่อาจบรรลุวัตถุประสงค์ของการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพได้ จึงต้องมีกลไกหรือมาตรการในการควบคุมการใช้อำนาจรัฐ ประกอบกับการกำหนดมาตรการหรือกลไกต่างๆ ในการตรวจสอบและถ่วงดุลโดยองค์กรภายนอก หรือองค์กรภายใน เพื่อให้การคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของบุคคลหรือประชาชนมีประสิทธิภาพและบรรลุวัตถุประสงค์ โดยการตรวจสอบถ่วงดุลอาจแบ่งเป็น 2 ประเภท คือ²³

1) การตรวจสอบถ่วงดุลภายในองค์กร เป็นการตรวจสอบการใช้อำนาจหน้าที่โดยลำดับการบังคับบัญชาของแต่ละองค์กร “การบังคับบัญชา” และ “การกำกับดูแล” โดยการที่การบังคับบัญชาเป็นการกำหนดความสัมพันธ์ระหว่างเจ้าหน้าที่ภายในองค์กรนั้น ในรูปของการบังคับบัญชาตามลำดับชั้น (bureaucracy) โดยให้ผู้บังคับบัญชาใช้อำนาจของตนในการตรวจสอบการกระทำของผู้ใต้บังคับบัญชา เมื่อเกิดกรณีที่การกระทำของผู้ใต้บังคับบัญชาไม่ชอบด้วยกฎหมาย

²¹ ชาญชัย แสงวงศ์, การปรับปรุงองค์กรภาครัฐ : การควบคุมและตรวจสอบการใช้อำนาจหน้าที่ของเจ้าหน้าที่รัฐ, (กรุงเทพมหานคร : กราฟิคฟอรัม (ไทยแลนด์), 2540), น.14-16.

²² ซาดิ ชัยเดชสุริยะ, มาตรการทางกฎหมายในการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา, พิมพ์ครั้งที่ 1 (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์เดือนตุลา, 2549), น.21.

²³ สุรศักดิ์ ลิขสิทธิ์ วัฒนกุลและคณะ, “การศึกษาเพื่อพัฒนาระบบการตรวจสอบถ่วงดุลในกระบวนการยุติธรรม,” สำนักกิจการยุติธรรม กระทรวงยุติธรรม, 2551, น.19.

หรือชอบด้วยกฎหมายแต่ไม่เหมาะสมผู้บังคับบัญชาสามารถสั่งให้ผู้บังคับบัญชาดำเนินการได้ รวมทั้งยังมีอำนาจเพิกถอน แก้ไข เปลี่ยนแปลง หรือใช้อำนาจแทนผู้บังคับบัญชาได้ ส่วนกำกับดูแลเป็นการกำหนดความสัมพันธ์ระหว่างองค์กรภายในด้วยกัน โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อรักษาประโยชน์ส่วนรวมในเรื่องของความชอบด้วยกฎหมาย

2) การตรวจสอบถ่วงดุลภายนอกองค์กร เป็นการตรวจสอบการใช้อำนาจหน้าที่โดยองค์กร เพื่อให้เกิดการคานอำนาจหรือการถ่วงดุลอำนาจมิให้องค์กรใดใช้อำนาจเกินขอบเขต หรือโดยไม่ชอบ ผลของการตรวจสอบโดยองค์กรภายนอกนี้จะทำให้มีผลต่อการดำเนินการต่างๆ ทางคดี²⁴ ซึ่งจะเป็นกลไกให้องค์กรผู้ใช้อำนาจระมัดระวังในการใช้อำนาจมากยิ่งขึ้น

การให้ความเคารพและการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของบุคคลเป็นพื้นฐานที่สำคัญของการปกครองในระบบประชาธิปไตยภายใต้หลักนิติธรรม ซึ่งหมายถึงการปกครองโดยกฎหมายหรือการปกครองที่มีกฎหมายเป็นใหญ่ รัฐซึ่งต้องอยู่ภายใต้กฎหมายเช่นกันจึงมีหน้าที่ที่จะต้องเคารพสิทธิเสรีภาพของประชาชนตามกฎหมาย²⁵ และมีภารกิจที่จะต้องให้ความคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชน มิให้ถูกล่วงละเมิด โดยบุคคลหนึ่งบุคคลใดหรือโดยบุคคลหรือองค์กรของรัฐเอง กระบวนการยุติธรรมอันเป็นกลไกหลักในการบังคับใช้กฎหมายจึงมีหน้าที่โดยตรงในการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชน²⁶ และในการดำเนินภารกิจนี้ต้องมีคุณภาพจึงต้องเริ่มต้นจากการที่กระบวนการยุติธรรมต้องไม่เป็นกระบวนการที่ไปคุกคามหรือละเมิดสิทธิเสรีภาพของประชาชนเสียเอง นอกจากนี้ด้วยเหตุที่ในการดำเนินภารกิจเพื่อป้องกันและปราบปรามอาชญากรรมอาจมีความจำเป็นที่จะต้องใช้มาตรการที่กระทบต่อสิทธิของหลายฝ่ายทั้งผู้ต้องหา จำเลย พยาน ผู้เสียหาย กระบวนการยุติธรรมที่ดีจึงต้องสร้างหลักประกันที่เหมาะสมในการคุ้มครองสิทธิบุคคลที่เกี่ยวข้องทุกฝ่ายมิให้ถูกล่วงละเมิดโดยคำนึงถึงความสมดุลของหลักการควบคุมอาชญากรรมกับหลักนิติธรรม

²⁴ เพิ่งอ้าง, น.21.

²⁵ คณิต ณ นคร, “กระบวนการยุติธรรมกับปัญหาความโปร่งใสและระบบการตรวจสอบรัฐธรรมนูญใหม่,” บทบัญญัติ, เล่ม54, ตอน4, น.57 (ธันวาคม 2541).

²⁶ คณิต ณ นคร,อ้างแล้วเชิงอรรถที่ ,น.24.

2.4 หลักเกณฑ์เกี่ยวกับการควบคุมตัวบุคคลไว้ในอำนาจรัฐ

ทุกๆ คนในทุกๆ สังคมต่างต้องการให้รัฐกำหนดหลักเกณฑ์เพื่อประกันสิทธิและเสรีภาพขั้นพื้นฐานให้แก่ตนเอง เพื่อที่จะได้ทราบขอบเขตการใช้อำนาจรัฐว่ามีกรก้าวล่วงเข้ามาในขอบเขตสิทธิเสรีภาพขั้นพื้นฐานของตนเพียงใด ซึ่งเป็นหน้าที่ของรัฐที่จะต้องดำเนินการให้สิ่งนี้แก่ประชาชน โดยเฉพาะกระบวนการยุติธรรมทางอาญาที่เป็นกระบวนการทางกฎหมายที่มีจุดมุ่งหมายในการรักษาความสงบเรียบร้อยของสังคม จึงได้กำหนดขั้นตอนและวิธีการในการนำตัวผู้กระทำความผิดทางอาญามาลงโทษ แต่ในขณะเดียวกันนั้นก็มิมีบทบัญญัติของกฎหมายที่จำกัดอำนาจรัฐเพื่อการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของผู้ถูกกล่าวหาที่เข้าสู่กระบวนการยุติธรรมทางอาญาให้สามารถต่อสู้คดีได้อย่างเป็นธรรม ทั้งยัง เป็นกระบวนการที่จะต้องปกครองและคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชนจากการตกเป็นผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญา โดยพื้นฐานแล้วบุคคลย่อมมีสิทธิและเสรีภาพในชีวิตและร่างกาย การจับและการคุมขังบุคคลจะกระทำมิได้เว้นแต่มีคำสั่งหรือหมายศาลหรือมีเหตุอย่างอื่นตามที่กฎหมายบัญญัติ รวมไปถึงการค้นตัวบุคคลหรือการกระทำใดอันกระทบต่อสิทธิและเสรีภาพในชีวิตและร่างกายจะกระทำมิได้เว้นแต่มีเหตุตามที่กำหนดโดยกฎหมายบัญญัติ ในการดำเนินคดีทางอาญานั้น รัฐยังมีความจำเป็นต้องใช้มาตรการควบคุมตัวบุคคลไว้ในอำนาจรัฐ เพื่อประโยชน์ในการดำเนินคดี และเพื่อรักษาความสงบเรียบร้อยของสังคม แต่เนื่องจากการควบคุมตัวบุคคลเป็นมาตรการบังคับที่มีผลกระทบต่อการดำเนินชีวิตตามปกติของบุคคลอย่างร้ายแรง เพราะเป็นการลดรอนสิทธิและเสรีภาพทางร่างกายในการเคลื่อนย้ายที่ทางอันเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานของบุคคล ดังนั้น การจะใช้มาตรการบังคับดังกล่าวจึงต้องมีความชัดเจนแน่นอนและมีเหตุอันสมควรภายในขอบเขตจำกัด และตามความจำเป็นที่กฎหมายบัญญัติไว้เท่านั้น อำนาจในการควบคุมตัวผู้ต้องหา เป็นกรณีที่รัฐสามารถใช้อำนาจหน่วงเหนี่ยวผู้ต้องหาว่า ได้กระทำความผิดอาญาไว้ โดยการจำกัดเสรีภาพในการเคลื่อนที่ของผู้ต้องหาโดยให้ตกอยู่ในความควบคุมของเจ้าพนักงาน หรือได้จำกัดที่อยู่ โดยให้อยู่ในสถานที่ที่กำหนดไว้ในช่วงเวลาที่จะใช้ในการพิสูจน์ว่าได้กระทำความผิดจริงหรือไม่

อย่างไรก็ตาม แม้ว่าการควบคุมหรือขังผู้ต้องหาว่ากระทำความผิดอาญาในบางกรณีจะมีความจำเป็นซึ่งมีอาจหลีกเลี่ยงได้ทั้งนี้เพื่อประโยชน์บางประการในการดำเนินคดีอาญาก็ตาม แต่ระยะเวลาในการควบคุมหรือขังผู้ถูกดำเนินคดีอาญาในระหว่างพิจารณานั้นต้องพอเหมาะพอควรเป็นที่ยอมรับกันของนานาอารยประเทศว่าหากกำหนดให้ระยะเวลาควบคุมหรือผู้ต้องหาว่ากระทำความผิดอาญายาวนานเกินไปอาจเป็นการเปิดโอกาสให้เจ้าพนักงานผู้ควบคุมกระทำการอันมิชอบต่างๆต่อผู้ต้องหาได้มากขึ้น ดังนั้นหลักการในการจำกัดระยะเวลาควบคุมหรือขังผู้ต้องหาในระหว่างพิจารณาจึง

จำเป็นต้องมีขึ้นให้สอดคล้องสมดุลกับประโยชน์ในการรวบรวมพยานหลักฐานของเจ้าพนักงาน ถ้าความจำเป็นดังกล่าวไม่มีหรือหมดไปแล้วก็ต้องปล่อยตัวผู้ต้องหาดังกล่าวไปในทันที

2.4.1 หลักความจำเป็นในการเอาตัวผู้ต้องสงสัยไว้ในอำนาจรัฐ

โดยรัฐมีเจตนารมณ์และวัตถุประสงค์ที่จะพิทักษ์รักษาประโยชน์ของมหาชน ซึ่งอยู่เหนือประโยชน์ของปัจเจกชน²⁷ (The Supremacy of Public interest) แม้ว่ากระบวนการควบคุมตัวผู้ต้องหาของรัฐจะก่อให้เกิดผลกระทบต่อสิทธิและเสรีภาพทางร่างกายของบุคคล หรือส่งผลกระทบต่อชื่อเสียงสังคม ตลอดจนถึงด้านเศรษฐกิจของผู้ถูกควบคุมก็ตาม แต่ทั้งนี้มาตรการควบคุมของรัฐนั้นจะต้องกระทำไปในทางที่จำเป็นและอยู่ภายในขอบเขตของกฎหมายที่บัญญัติไว้เท่านั้น “โดยต้องคำนึงถึงเรื่องศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ตามหลักการที่ว่า บุคคลทุกคนย่อมได้รับการสันนิษฐานไว้ก่อนว่าบริสุทธิ์จะปฏิบัติต่อบุคคลนั้นเสมือนว่าเป็นผู้กระทำผิดไม่ได้ จนกว่าศาลจะมีคำพิพากษาถึงที่สุดแสดงว่าบุคคลนั้นกระทำความผิด” หลักนี้ก็เพื่อป้องกันมิให้เจ้าหน้าที่ของรัฐใช้อำนาจตามอำเภอใจซึ่งไม่ให้มีการเลือกปฏิบัติเพื่อให้กระบวนการยุติธรรมดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพ ทั้งนี้ในกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาเป็นกฎหมายที่ได้กำหนดอำนาจหน้าที่ของรัฐในการรักษาความสงบเรียบร้อย และยังเป็นกฎหมายที่ได้คุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของบุคคลอีกด้วย²⁸ ในการดำเนินคดีอาญาอาจต้องมีการสอบปากคำผู้ต้องหา²⁹ ในการฟ้องต้องมีผู้ต้องหาศาล³⁰ ในการดำเนินคดีในศาลต้องกระทำต่อหน้าจำเลย³¹ จึงทำให้รัฐมีความจำเป็นที่ต้องเอาตัวบุคคลนั้นไว้ในอำนาจรัฐ โดยการเอาตัวบุคคลไว้ในอำนาจรัฐมิใช่เพื่อให้สะดวกแก่การปฏิบัติหน้าที่ แต่เป็นการเอาตัวไว้ก็เพราะความจำเป็น ดังนั้นการกระทำของรัฐในการจำกัดสิทธิและเสรีภาพขั้นพื้นฐานของบุคคลโดยเฉพาะการเอาตัวบุคคลไว้ในอำนาจรัฐสามารถกระทำได้ก็ต่อเมื่อได้มีเหตุจำเป็นที่ไม่อาจหลีกเลี่ยงได้เท่านั้น มาตรการบังคับทางกฎหมายในเรื่องของการจับ การควบคุม หรือการขังผู้ถูกดำเนินคดีอาญาถือเป็นกระบวนการที่มีความสัมพันธ์กัน ซึ่งเป็นกระบวนการที่เอาตัวผู้ถูกดำเนินคดีอาญามาไว้ในอำนาจรัฐ โดยจะต้องพิจารณาถึงความจำเป็นว่า หากไม่เอาตัวบุคคลนั้นมาในระหว่างการดำเนินคดีอาญาของเจ้าพนักงานหรือการพิจารณาของศาลแล้ว การดำเนินคดีอาญาของเจ้า

²⁷ ชคริต บุญเพิ่ม, “การเอาตัวบุคคลไว้ในอำนาจรัฐ : ศึกษากรณีการจับ,” (วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต, 2554), น.14.

²⁸ อภิรัตน์ เพ็ชรศิริ, สิทธิผู้ต้องหาในประเทศไทยสิทธิมนุษยชนและกระบวนการยุติธรรมทางอาญาในประเทศไทย, พิมพ์ครั้งที่ 1 (กรุงเทพมหานคร : เจริญวิทย์การพิมพ์, 2548), น.14.

²⁹ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 120

³⁰ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 165

³¹ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 172

พนักงานหรือการพิจารณาตัดสินของศาลนั้นไม่สามารถที่จะกระทำต่อไปได้ และเหตุที่จะออกหมายจับกับเหตุที่จะควบคุมหรือขังนั้นต้องเป็นเหตุเดียวกัน เพื่อเป็นการป้องกันไม่ให้เกิดการลงโทษด้วยกระบวนการที่ไม่ชอบด้วยกฎหมาย ดังนั้นจึงเป็นการสอดคล้องกับหลักความคิดตามข้อสันนิษฐานในคดีอาญาที่ให้สันนิษฐานไว้ก่อนว่าผู้ต้องหาหรือจำเลยเป็นผู้บริสุทธิ์จนกว่าจะได้มีการพิสูจน์ว่าเป็นผู้กระทำความผิด โดยต้องมีคำพิพากษาอันถึงที่สุดว่าเป็นผู้กระทำความผิด ดังนั้นจุดมุ่งหมายของการจับ การควบคุมหรือการขังผู้ที่ถูกดำเนินคดีอาญา เป็นไปเพื่อจุดหมายดังต่อไปนี้³²

จากหลังดังกล่าวแสดงให้เห็นว่าบุคคลที่ถูกควบคุมหรือขังอยู่จะต้องถือว่าเป็นผู้บริสุทธิ์จนกว่าจะมีคำพิพากษาของศาลอันถึงที่สุดว่าเขาได้กระทำความผิด การกระทำใดๆของรัฐที่จะเป็นการลิดรอนสิทธิเสรีภาพของบุคคลเหมือนว่าเขาเป็นผู้กระทำความผิดแล้วจะกระทำมิได้ เพราะถือว่าบุคคลดังกล่าวยังมีได้เป็นผู้กระทำผิดในเมื่อรัฐรับรู้สิทธิดังกล่าวของผู้ต้องหาว่ากระทำผิดอาญาแล้ว รัฐก็ต้องยอมรับด้วยว่าบุคคลดังกล่าวเป็นผู้ทรงสิทธิเหมือนกับคนปกติทั่วไป ซึ่งจะต้องได้รับการปฏิบัติที่แตกต่างจากนักโทษที่ศาลได้มีคำพิพากษาเสร็จเด็ดขาดแล้ว³³

2.4.1.1 เพื่อให้การสอบสวนดำเนินไปได้โดยเรียบร้อย

เนื่องจากรัฐมีความจำเป็นที่ต้องใช้มาตรการบังคับทางกฎหมาย มีการจับ การควบคุม หรือมีการขังผู้ที่ถูกดำเนินคดีอาญาไว้ก่อน เพื่อจะสอบปากคำผู้ถูกดำเนินคดีอาญา ถ้าหากไม่มีการสอบปากคำแล้ว การฟ้องผู้ถูกดำเนินคดีอาญาต่อศาลไม่สามารถกระทำได้ ซึ่งมีความจำเป็นที่มีจุดมุ่งหมายไปที่การสอบสวนในคดีอาญา โดยเจ้าพนักงานสอบสวนเป็นผู้พิจารณาว่า หากไม่มีการควบคุมหรือไม่มีการขัง การสอบสวนผู้ถูกดำเนินคดีอาญาจะดำเนินไม่ได้ แต่การควบคุมหรือการขังก็ไม่สามารถที่จะกระทำได้ทุกกรณี สามารถที่จะกระทำได้เฉพาะในกรณีที่มีความจำเป็นและภายในขอบเขตที่ได้จำกัดไว้ เพื่อให้การสอบสวนดำเนินไปได้โดยเรียบร้อย

2.4.1.2 เพื่อเป็นหลักประกันการมีตัวผู้ต้องสงสัย

การที่พนักงานอัยการจะฟ้องร้องผู้ถูกดำเนินคดีอาญาที่ตกเป็นผู้ต้องหาต่อศาลนั้น ถ้าผู้ต้องหาไม่อยู่ในอำนาจศาลพนักงานอัยการจะต้องนำตัวผู้ต้องหาไปศาลพร้อมฟ้องแม้จะเป็นชั้นได้สวนมูลฟ้องก็ตามกรณีจึงมีความจำเป็นที่จะต้องจับ ต้องมีการควบคุม หรือขังเพื่อป้องกันไม่ให้ผู้ต้องหาหลบหนี ไม่เช่นนั้นแล้วพนักงานอัยการจะฟ้องก็ไม่สามารถกระทำได้เพราะผู้ต้องหาไม่มีตัวอยู่ ส่วนใน

³² ธานท์ มิ่งทองคำ, *อ้างแล้วเชิงอรรถที่ 20*, น.15.

³³ ณรงค์ ใจหารและคณะ, “โคตรงการวิจัยเรื่องสิทธิของผู้ต้องหา จำเลยและผู้ต้องโทษในคดีอาญา,” รายงานโครงการศึกษาวิจัยฉบับสมบูรณ์ (กรุงเทพมหานคร : สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา, 2540), น.14.

กรณีที่มีการฟ้องร้องคดีต่อศาลและผู้ถูกดำเนินคดีอาญาตกเป็นจำเลยในคดีอาญาแล้ว มีหลักกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาว่า การพิจารณาและการสืบพยานในศาลให้กระทำโดยเปิดเผยต่อหน้าจำเลย ดังนั้น การที่จะส่งตัวผู้ต้องหาพร้อมกับการฟ้อง หรือการพิจารณาและการสืบพยานต้องกระทำต่อหน้าจำเลยที่ดี เป็นเหตุจำเป็นของการมีตัวของผู้ต้องหาในการดำเนินคดีอาญาของรัฐ ซึ่งหากจำเลยไม่มาจะทำให้การพิจารณาคดีไม่สามารถดำเนินต่อไปได้

2.4.1.3 เพื่อป้องกันไม่ให้กระทำความผิดซ้ำอีก

บุคคลใดที่ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดหากพฤติกรรมและมีความน่าจะเป็นที่ผู้ถูกกล่าวหา นั้นน่าจะมีพฤติกรรมชั่ว จิตใจโหดร้าย ซึ่งเป็นอันตรายต่อสังคม โดยถ้าหากการจับ การควบคุม หรือการขัง ในระหว่างที่มีการดำเนินคดีก็เป็นการตัดโอกาสไม่ให้ผู้ถูกกล่าวหาหนีไปได้ไปกระทำความผิดซ้ำอีก แต่อย่างไรก็ตามการจับ ควบคุมหรือการขังในระหว่างคดีเป็นเรื่องของข้อยกเว้น ตามหลักแล้วเจ้าพนักงานหรือศาลต้องไม่ควบคุมตัวบุคคลให้เขาต้องถูกจำกัดเสรีภาพ ซึ่งจะควบคุมตัวผู้ต้องหาไว้ได้แค่ ในกรณีที่ทำเป็นเท่านั้น เพราะกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญานอกจากที่จะเป็นกฎหมายที่ให้อำนาจ หน้าที่ของรัฐในการดูแลรักษาความสงบเรียบร้อยของสังคมแล้ว ยังเป็นกฎหมายที่ให้คุ้มครองสิทธิ เสรีภาพของบุคคลด้วย แต่ถ้าเจ้าพนักงานเชื่อได้ว่าหากปล่อยตัวผู้ที่ถูกกล่าวหาไปจะไม่กลับมากระทำความผิดซ้ำอีก เจ้าพนักงานก็ต้องปล่อยตัวไป

2.4.1.4 เพื่อป้องกันไม่ให้ทำลายพยานหลักฐานหรือไปข่มขู่พยาน

เนื่องจากผู้ที่ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดทางอาญาต้องการที่จะหลีกเลี่ยงการถูกจับกุม การควบคุมตัว การถูกขังหรือการลงโทษ ก็จะพยายามทำให้ตัวเองหลุดพ้นจากการถูกกล่าวหาและการถูกจับกุม การควบคุมตัว การถูกขังหรือการถูกลงโทษ ดังนั้นหากปล่อยให้ผู้ที่ถูกกล่าวหาหนี อิสระในระหว่างที่มีการพิจารณาคดีก็อาจทำให้บุคคลนั้นไปทำลายพยานหลักฐาน หรือออกไปข่มขู่พยาน เพื่อทำให้เสียหายแก่รูปคดี หรืออาจทำให้ไม่มีพยานหลักฐานมาเอาผิดแก่ผู้ที่ถูกกล่าวหาได้ ซึ่งเป็นเหตุทำให้คดีของรัฐนั้นเสียหาย

2.4.1.5 เพื่อป้องกันการหลบหนีของผู้ที่ถูกกล่าวหา

ความจำเป็นในเรื่องของการจับ ควบคุมหรือขังก็เพื่อป้องกันไม่ให้ผู้ที่ถูกกล่าวหาว่าได้กระทำความผิดอาญานั้นหลบหนีจากการลงโทษ ซึ่งถ้าบุคคลนั้นได้กระทำความผิดจริงและโทษที่จะได้รับเป็นไปในอัตราที่สูง ผู้ที่ถูกกล่าวหาอาญาจะหลบหนีไปเพราะเกรงว่าจะถูกลงโทษ ซึ่งดังนั้นแล้วแน่ชัดว่าไม่สามารถที่จะปล่อยตัวผู้ถูกจับควบคุมหรือการขังได้ ก็ไม่ควรที่จะปล่อยประกอบกับ

หลักของกฎหมายอาญายอมรับให้มีอายุความในการลงโทษ³⁴ จึงทำให้เป็นทางเลือกหนึ่งสำหรับผู้ถูกดำเนินคดีอาญาจะเลือกเอาเป็นเหตุในการหลบหนีเพื่อให้พ้นอายุความการลงโทษในความคิดนั้น ซึ่งทำให้คดีนั้นเสียหาย

เมื่อพิจารณาถึงความจำเป็นของรัฐในการควบคุมตัวผู้ถูกกล่าวหาในคดีอาญาดังกล่าวข้างต้น เห็นได้ว่ารัฐมีเจตนารมณ์และมีวัตถุประสงค์ที่จะพิทักษ์รักษาประโยชน์ของมหาชน³⁵ ซึ่งอยู่เหนือประโยชน์ปัจเจกชน แม้ว่ากระบวนการควบคุมตัวผู้ต้องหาของรัฐจะก่อให้เกิดผลกระทบต่อสิทธิและเสรีภาพทางร่างกายของบุคคล หรือส่งผลกระทบต่อชื่อเสียงสังคมตลอดจนถึงทางด้านเศรษฐกิจของผู้ที่ถูกควบคุมก็ตาม แต่ทั้งนี้ในมาตรการควบคุมของรัฐนั้นจะกระทำได้แต่เพียงเท่าที่จำเป็นเท่านั้น³⁶ โดยต้องคำนึงถึงเรื่องศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ตามหลักการที่ว่า บุคคลทุกคนย่อมได้รับการสันนิษฐานไว้ก่อนว่าเป็นผู้บริสุทธิ์จะปฏิบัติต่อบุคคลนั้นเสมือนว่าเป็นผู้กระทำความผิดไม่ได้ จนกว่าศาลจะได้มีคำพิพากษาถึงที่สุดแสดงว่าบุคคลนั้นได้กระทำความผิด หลักดังกล่าวนี้ก็เพื่อป้องกันมิให้เจ้าหน้าที่ของรัฐหรือผู้บังคับใช้กฎหมายได้ใช้มาตรการควบคุมตัวบุคคลได้อย่างตามอำเภอใจ แต่ถ้าหากมีความจำเป็นที่ต้องมีการควบคุมตัวบุคคลไว้ในอำนาจของรัฐก็ต้องยึดหลักแห่งความจำเป็นเพื่อดำเนินคดีอาญา

2.4.2 จุดมุ่งหมายหลักการของการควบคุมตัวระหว่างคดี

จุดมุ่งหมายของการควบคุมตัวระหว่างคดีประการหลักก็คือ เพื่อให้การสอบสวนเป็นไปโดยเรียบร้อย และเพื่อประกันการมีตัวของผู้ต้องหาหรือจำเลย ส่วนจุดมุ่งหมายเพื่อการบังคับโทษนั้นเป็นเพียงจุดมุ่งหมายรอง เพราะกรณีอาจไม่มีการบังคับโทษในคดีนั้นเลยก็เป็นได้ถึงแม้ว่าศาลจะได้พิพากษาว่าจำเลยได้กระทำความผิดเป็นต้นว่า ศาลอาจพิพากษาให้รอการกำหนดโทษหรือการลงโทษจำเลยไว้ ซึ่งการควบคุมตัวระหว่างคดีเป็นเรื่องของข้อยกเว้น กล่าวคือ โดยหลักแล้วเจ้าพนักงานและศาลต้องปล่อยตัวผู้ต้องหาหรือจำเลยไปเสมอ จะควบคุมตัวผู้ต้องหาหรือจำเลยไว้ได้เฉพาะกรณีที่จำเป็นเท่านั้น เพราะกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญานอกจากจะเป็นกฎหมายที่กำหนดอำนาจหน้าที่ของรัฐในการรักษาความสงบเรียบร้อยแล้ว ยังเป็นกฎหมายที่คุ้มครองสิทธิเสรีภาพของบุคคลด้วย ดังนั้นการกระทำของรัฐที่เป็นการจำกัดสิทธิและเสรีภาพขั้นพื้นฐานของบุคคล โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเอาตัวบุคคลไว้ในอำนาจรัฐจะกระทำได้ต่อเมื่อกรณีที่มีความจำเป็นที่ไม่อาจจะหลีกเลี่ยงได้เท่านั้น เหตุนี้การออกกฎหมายในการจับ

³⁴ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 98

³⁵ ธรรมนูญรัฐ ธนกิจนรินทร์, “การควบคุมผู้กระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติด,” (วิทยานิพนธ์ มหาวิทยาลัย สาขาวิชานิติศาสตร์, กรุงเทพมหานคร, มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต, 2555), น.10.

³⁶ สมบัติ ดาวแจ้ง, *อ้างแล้ว เจริญธรรมที่ 13*, หน้า 20.

ผู้ต้องหาที่ดี การควบคุมตัวผู้ต้องหาที่ดี ตามปกติต้องพิจารณาว่าเป็นกรณีที่น่าเชื่อได้ว่าผู้ต้องหาจะหลบหนีหรือจะไปยุ่งเหยิงกับพยานหลักฐานหรือไม่ด้วย หากกรณีคดีมีมูลว่าการกระทำของผู้กระทำความผิดและมีเหตุอื่นที่จำเป็นและสมควร เช่นผู้ต้องหาจะก่ออันตรายโดยไปกระทำความผิดซ้ำแล้ว กรณีจึงจะมีความจำเป็นจะต้องออกหมายจับหรือจับ ควบคุมหรือขังผู้ต้องหาเพื่อดำเนินคดีต่อไป³⁷

โดยสรุปแล้ว การควบคุมตัวระหว่างคดีนั้นจะกระทำต่อเมื่อจำเป็นเพื่อให้การดำเนินคดีอาญานั้นสามารถกระทำได้อย่างเรียบร้อยตามหลักการของความจำเป็นในการควบคุมตัว 3 ประการข้างต้นที่ได้อธิบายไว้แล้ว ถ้าการควบคุมตัวระหว่างคดีมิได้กระทำไปตามหลักการจำเป็นข้างต้นนั้น การควบคุมหรือขังย่อมไม่ชอบด้วยกฎหมาย นอกจากนี้การควบคุมตัวระหว่างคดีดังกล่าวยังต้องพิจารณาถึงความจำเป็นในการเอาตัวผู้ถูกกล่าวหาไว้ในอำนาจรัฐ รัฐจะควบคุมตัวผู้ถูกกล่าวหาไว้เพื่อความสะดวกในการดำเนินคดี โดยไม่นึกถึงเหตุจำเป็นไม่ได้ เนื่องจากจะทำให้ประชาชนได้รับผลเสียมากเกินไปและยังเป็นการขัดกับรัฐธรรมนูญอีกด้วย ดังนั้นจึงกล่าวได้ว่าการควบคุมตัวระหว่างคดีนั้นแท้จริงแล้วเป็นข้อยกเว้นที่กฎหมายให้อำนาจรัฐในการเอาตัวผู้ถูกกล่าวหาไว้ซึ่งถ้าผู้ถูกกล่าวหาไม่มีเหตุอันควรสงสัย รัฐก็ไม่มีอำนาจที่จะควบคุมตัวผู้ถูกกล่าวหาจะต้องปล่อยตัวผู้ถูกกล่าวหาไปเสมอ³⁸

2.5 หลักการดำเนินกระบวนการยุติธรรมของเจ้าพนักงานตำรวจ

ตำรวจเป็นหน่วยงานกระบวนการยุติธรรมเบื้องต้น ที่อยู่ใกล้ชิดประชาชนมากที่สุด มีบทบาทสำคัญรับผิดชอบต่อความสุขของประชาชน และความมั่นคงปลอดภัยของประเทศไทย ทั้งในการปฏิบัติหน้าที่ของตำรวจ จำเป็นที่จะต้องยึดมั่นอยู่บนความซื่อสัตย์สุจริต และความคุ้มครองความเป็นธรรมให้แก่ประชาชนอย่างสม่ำเสมอทั่วถึง โดยการใช้อำนาจปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าพนักงานตำรวจจะต้องมีหลักความสอดคล้องแห่งการคุ้มครองพิทักษ์ สิทธิเสรีภาพของปัจเจกชน กับการรักษาความสงบเรียบร้อย ในฐานะที่เจ้าหน้าที่ตำรวจ เป็นผู้ได้รับมอบหมายให้ปฏิบัติหน้าที่เป็นผู้รักษากฎหมาย ตามอุดมการณ์ปกครองในระบอบประชาธิปไตย มิใช่ตำรวจเป็นผู้ละเมิดกฎหมายหรือสร้างความเดือดร้อนทุกข์ยากแก่ประชาชน จึงอาจกล่าวได้ว่าความสงบสันติสุขเที่ยงธรรมของชนในชาติจะบังเกิดขึ้นได้มากน้อยเพียงใด ย่อมขึ้นอยู่กับการปฏิบัติหน้าที่ที่ถูกต้อง

³⁷ เพิ่งอ้าง, น.12.

³⁸ วิทยาลัยข้าราชการศาลยุติธรรมสถาบันพัฒนาข้าราชการฝ่ายตุลาการศาลยุติธรรมสำนักงานศาลยุติธรรม, “การคุ้มครองสิทธิของจำเลยในคดีอาญาศึกษารณคดีศาลชั้นต้นมีคำพิพากษายกฟ้องและมีคำสั่งให้ขังจำเลยไว้ในระหว่างอุทธรณ์,”(ม.ป.พ,ม.พ.พ), น.18.

ชอบธรรม สมเหตุสมผล มีน้ำใจเป็นกลางของเจ้าพนักงานตำรวจ แต่ในขณะเดียวกันความอยู่ในระเบียบวินัย ซึ่งความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับระหว่างเจ้าพนักงานตำรวจกับประชาชนมีในกรณีดังต่อไปนี้คือ³⁹

กรณีที่ 1 การป้องกันปราบปรามอาชญากรรมริเริ่มโดยตำรวจ โดยอาชญากรรมประเภทที่ตำรวจเป็นผู้ริเริ่มการป้องกันปราบปรามโดยตรง ได้แก่อาชญากรรมทรงอิทธิพลต่างๆ เช่น การลักลอบเล่นการพนัน การจำหน่ายยาเสพติดให้โทษ การลักลอบค้าของเถื่อน และแหล่งค้าของโจรหรือสถานอบายมุข อันเป็นต้นเหตุที่ก่อให้เกิดปัญหาอาชญากรรม เป็นการปฏิบัติหน้าที่ที่มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการรักษาความสงบเรียบร้อย และความศักดิ์สิทธิ์ของกฎหมาย ทั้งความซื่อสัตย์สุจริตของเจ้าหน้าที่ตำรวจผู้ปฏิบัติหน้าที่ที่มีความสำคัญประกอบด้วย

กรณีที่ 2 การป้องกันปราบปรามอาชญากรรมริเริ่มโดยการแจ้งความ ได้แก่ประชาชนหรือผู้เสียหายจากอาชญากรรมที่แท้จริง หรือผู้มีอำนาจจัดการแทนผู้ได้รับความเสียหายที่แท้จริงนั้นๆ เป็นผู้แจ้งความหรือผู้ร้องทุกข์ต่อตำรวจ เพื่อให้ตำรวจดำเนินการป้องกันปราบปรามอาชญากรรม อันเป็นผลกระทบต่อความสงบเรียบร้อย และผาสุกของสังคม มาตรการสำคัญในการปราบปรามอาชญากรรมที่มีความรุนแรง ขึ้นอยู่กับการจกกำลังตำรวจ สายตรวจท้องที่พอเพียงเหมาะสม การเร่งรัดติดตามจับกุมผู้กระทำความผิดได้โดยรวดเร็ว การสืบสวน สอบสวนดำเนินคดีด้วยความถูกต้องเที่ยงธรรม

กรณีที่ 3 การป้องกันปราบปรามอาชญากรรมริเริ่มโดยเหตุผลเพื่อรักษาความสงบเรียบร้อยในสังคม การปฏิบัติภารกิจของตำรวจในกรณีนี้ เป็นการควบคุมปกป้องคุ้มครองกันตัดโอกาสช่องทาง มิให้บุคคลที่มีแนวโน้มหรือพฤติกรรมเป็นปฏิปักษ์ต่อสังคม ได้ไปกระทำความผิด หรือก่อความสงบสุข และประพฤติดัดต่อขนบธรรมเนียมประเพณีระเบียบแบบแผน และศีลธรรมอันดีงามของชุมชน นับเป็นภารกิจที่ยุ่ยาก จำเป็นต้องใช้ความอดทนหนักแน่น และตำรวจผู้ปฏิบัติหน้าที่จะต้องได้รับการฝึกฝน

กรณีที่ 4 การป้องกันปราบปรามอาชญากรรมริเริ่มโดยประชาชนร้องขอความช่วยเหลือจากความคุ้มครอง จากตำรวจ การปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าพนักงานตำรวจในกรณีนี้ นับเป็นการปฏิบัติหน้าที่ที่อำนวยความสะดวก และความผาสุกปลอดภัยแก่ประชาชนอย่างแท้จริง โดยประชาชนผู้เดือดร้อนจะเป็นผู้ร้องขอความช่วยเหลือจากตำรวจ ให้ปฏิบัติหน้าที่เป็นผู้พิทักษ์ภัย หรือเป็นคนกลางตัวแทนไกล่เกลี่ยกรณีข้อพิพาทส่วนบุคคล หรือข้อขัดแย้งในสังคม อันเป็นประจักษ์พยานแสดงให้เห็นว่าตำรวจเป็นสัญลักษณ์แห่งการรักษาความสุขของประชาชนที่จำเป็นอย่างยิ่ง

³⁹ ประเสริฐ เมฆมณี, ตำรวจและกระบวนการยุติธรรม, พิมพ์ครั้งที่ 1 (กรุงเทพมหานคร : บริษัท บพิศการพิมพ์, 2523) น. 143-147.

การบริหารงานของเจ้าพนักงานตำรวจในฐานะที่เป็นองค์กรเบื้องต้นแห่งกระบวนการยุติธรรม มีบทบาทความรับผิดชอบพื้นฐานที่จะเสริมสร้างความถูกต้องชอบธรรมในสังคม และเป็นที่ยังยืนใจดีของประชาชนมากที่สุด การปฏิบัติภารกิจของตำรวจ จำเป็นจะต้องมีมโนสำนึกรับผิดชอบต่ออุดมการณ์ของการปกครองในระบอบประชาธิปไตย ที่ได้ยึดถือด้วยบทกฎหมายเป็นเป้าหมายในการปฏิบัติหน้าที่ รวมทั้ง การตระหนักถึงการใช้สิทธิเสรีภาพ

พนักงานฝ่ายปกครองหรือเจ้าหน้าที่ตำรวจ คือ เจ้าพนักงานที่กฎหมายได้ให้อำนาจและหน้าที่ตรวจตรารักษาความสงบเรียบร้อยของประชาชน⁴⁰ โดยอำนาจหน้าที่ตามระเบียบการตำรวจเกี่ยวกับคดีกำหนดให้มีหน้าที่ต่างๆ ไปคือ⁴¹

1. รักษาความสงบเรียบร้อยทั้งภายในและภายนอกเพื่อประโยชน์สุขแก่ประชาชน
2. รักษากฎหมายที่เกี่ยวข้องแก่การกระทำความผิดในทางอาญา
3. บำบัดทุกข์บำรุงสุขให้แก่ประชาชน
4. ดูแลรักษาผลประโยชน์ของสาธารณะ

โดยเหตุที่ตำรวจต้องมีหน้าที่ในด้านรักษาความสงบ ความเรียบร้อยในสังคม รักษากฎหมายคอยบำบัดทุกข์ บำรุงสุขให้แก่ประชาชนอันเป็นงานสำคัญ จึงทำให้ตำรวจมีภาระความรับผิดชอบต่อการปฏิบัติหน้าที่กับประชาชนและสังคมอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ และหน้าที่ของตำรวจที่ประชาชนต้องการมากที่สุดคือ หน้าที่ในการป้องกันและปราบปรามอาชญากรรม ซึ่งอีกทั้งตำรวจนั้นเป็นหน่วยงานกระบวนการยุติธรรมเบื้องต้นที่มีความใกล้ชิดประชาชนมากที่สุด มีบทบาทสำคัญซึ่งต้องรับผิดชอบต่อความสุข ความสงบ ความปลอดภัยของประชาชนและประเทศชาติ ในการปฏิบัติหน้าที่ของตำรวจมีอำนาจดำเนินคดีอาญาได้โดยอิสระและจะมีความสัมพันธ์ที่เกี่ยวข้องกันตลอด ก็คือความสัมพันธ์ในการบังคับใช้กฎหมาย โดยรวมทั้งในการควบคุมอาชญากรรม กับการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชน ดังนั้น การปฏิบัติหน้าที่ของตำรวจจึงจำเป็นที่จะต้องยึดมั่นอยู่บนความซื่อสัตย์สุจริตและการคุ้มครองความเป็นธรรมให้แก่ประชาชนอย่างสม่ำเสมอ โดยไม่มีการเลือกปฏิบัติ

2.5.1 ที่มาของการใช้อำนาจของเจ้าพนักงานตำรวจ

เจ้าพนักงานตำรวจคือผู้ที่กฎหมายให้อำนาจและหน้าที่ในการรักษาความสงบเรียบร้อยของประชาชนและประเทศชาติ เจ้าพนักงานจะต้องคอยตรวจตราดูแลไม่ให้มีสิ่งใดมาทำลายความ

⁴⁰ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 2 (16).

⁴¹ วลีนี้ วงศ์นิติ, “อำนาจสืบสวนคดีอาญาของเจ้าพนักงาน : ศึกษามาตรการในการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชน,” (วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์, 2550), น.1.

สงบเรียบร้อยของประชาชน การที่กฎหมายบัญญัติให้เจ้าพนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจมีอำนาจ และหน้าที่ในการรักษาความสงบเรียบร้อยของประชาชน อำนาจหน้าที่ของตำรวจจึงมีขอบเขตที่ กว้างขวาง มิได้มีการจำกัดอยู่แต่เฉพาะการป้องกันและปราบปรามอาชญากรรมและการกระทำความผิดเท่านั้น แต่ก็ยังมีหน้าที่อื่นๆอีก เช่น หน้าที่ในการป้องกันประเทศจากการรุกรานจากภายนอก หน้าที่ในการรักษาความมั่นคงของรัฐ หน้าที่ในการควบคุมประชาชนให้อยู่ในกฎ ระเบียบ ตามกฎหมาย เป็นต้น และยังมีหน้าที่ในการบริการประชาชนแต่ก็มีได้มุ่งหมายแต่เฉพาะในงานด้าน จราจร การดับเพลิง หรือเกี่ยวกับการป้องกันและปราบปรามการกระทำความผิดเท่านั้น แต่ยังมี มุ่งหมายให้ช่วยเหลือประชาชนในเรื่องอื่นๆด้วย เช่น ช่วยเหลือผู้เจ็บป่วย คนแก่ เด็ก และผู้หญิง ที่อาจ อยู่ในลักษณะที่เสี่ยงภัย ล่อล่ยมอันอาจเกิดอันตรายและการช่วยนั้น ไม่เป็นการขัดต่อระเบียบแบบ แผนหรือราชการในหน้าที่ของเจ้าพนักงานตำรวจ หากมีพฤติการณ์ใด⁴² ซึ่งจะทำให้เกิดความ กระทบกระเทือนถึงความเป็นปกติสุขของประชาชนแล้วตำรวจจะต้องเข้าป้องกัน แก้ไขให้ความ ช่วยเหลือ เพื่อบรรเทาหรือยุติความร้ายแรงลง

2.5.2 อำนาจตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาหรือตำรวจทางคดี (Police Judiciaire)

การใช้อำนาจของเจ้าพนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจนั้นอาจเป็นได้ทั้ง “ตำรวจทางคดี” และ “ตำรวจทางปกครอง” ซึ่งการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าพนักงานตำรวจอันเกิดจากการใช้อำนาจที่เป็น การกระตบสิทธิของประชาชน จึงต้องทราบก่อนว่าเจ้าพนักงานได้ปฏิบัติไปในฐานะใด ทั้งนี้เพื่อ ประสิทธิภาพในการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชนอย่างถูกต้อง ซึ่งการที่เจ้าพนักงานตำรวจจะ รักษากฎหมายเพื่อความสงบสุขของสังคมและประชาชนให้ปลอดภัยจากการตกเป็นเหยื่อของ อาชญากรรมแล้ว การป้องกันอาชญากรรมจึงเป็นวิธีการที่ดีที่สุด ทั้งยังเป็นการประหยัดทรัพยากรที่จะ ลงทุนในการปราบปรามอาชญากรรมอีกด้วย เป็นการสอดคล้องกับหลักการทั่วไปว่า “การป้องกันย่อม ดีกว่าการแก้ไข” ในฐานะที่เจ้าพนักงานตำรวจเป็นหน่วยงานทางกระบวนการยุติธรรมทางอาญาที่ปฏิบัติ หน้าที่ป้องกันปราบปรามอาชญากรรม เพื่อเป็นการรักษาความสงบเรียบร้อยของบ้านเมือง อำนาจหน้าที่ ของเจ้าพนักงานตำรวจในกระบวนการยุติธรรมตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาได้มี บทบัญญัติถึงอำนาจหน้าที่ของตำรวจอยู่หลายประการ ได้แก่

1. ในฐานะที่เจ้าพนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจเป็นเจ้าพนักงานผู้มีหน้าที่รักษาความสงบ เรียบร้อยของประชาชน⁴³ ย่อมมีอำนาจในการสืบสวนคดีอาญาได้ทั่วราชอาณาจักร

⁴² เพิ่งอ้าง, น.27

⁴³ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 2(16).

2. ในฐานะที่เป็นพนักงานสอบสวน ย่อมมีอำนาจทำการสอบสวนคดีอาญาได้ภายในเขตอำนาจของตนตามที่กำหนดไว้ในประกาศกระทรวงมหาดไทย เรื่องการกำหนดหน่วยงานเขตอำนาจการรับผิดชอบและเขตพื้นที่การปกครองของหน่วยราชการในสำนักงานตำรวจ
3. มีอำนาจจับกุมบุคคลผู้กระทำความผิดอาญาทั้งในกรณีที่มีหมายจับและไม่มีหมายจับ รวมถึงการค้นตัวบุคคลในสาธารณสถาน
4. มีอำนาจควบคุมผู้ถูกจับไว้ได้ตามกำหนดเวลาที่บัญญัติไว้ในกฎหมาย⁴⁴
5. มีอำนาจในการค้นเคหสถาน ที่อยู่อาศัย และสำนักงานของบุคคลอันเป็นที่รโหฐานได้ตามที่กำหนดไว้⁴⁵

ดังนั้นเมื่อใช้พิจารณาถึงอำนาจของตำรวจตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาแล้วจะเห็นได้ว่ามีความมุ่งหมายในเรื่องของการรักษาความสงบเรียบร้อยให้แก่สังคม โดยเด่นชัดอันเป็นการรับรองว่าเจ้าพนักงานตำรวจ เป็นผู้รักษากฎหมายที่มีโทษทางอาญาทั้งหมดมิให้มีผู้ใดมาละเมิด หากมีการกระทำความผิดกฎหมายอาญาขึ้นเป็นหน้าที่ของตำรวจที่จะเข้ามาดำเนินการตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เพื่อให้ได้ตัวผู้กระทำความผิดมาดำเนินการสอบสวน ส่งฟ้องดำเนินคดีตามกระบวนการวิธีพิจารณาความอาญาต่อไป

การใช้อำนาจของเจ้าพนักงานตำรวจในทางคดีนี้ เป็นกิจกรรมของรัฐอีกประเภทหนึ่งใน “การปราบปราม” หรือเป็นการดำเนินการกับผู้ฝ่าฝืนกฎหมาย กฎเกณฑ์ หรือคำสั่งขององค์กรหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐ ดังนั้นในการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าพนักงานตำรวจจึงจำเป็นต้องกระทำเพื่อประสิทธิผลของการรักษาความสงบเรียบร้อยของบ้านเมือง ในการหาพยานหลักฐาน ข้อมูลการกระทำความผิด การค้นหาความจริง ตลอดจนข้อเท็จจริงต่างๆ เป็นการกระทำของเจ้าพนักงานตำรวจตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาในการสืบสวน สอบสวนในฐานะตำรวจทางคดีโดยปกติการเริ่มปฏิบัติงานแม้จะเป็นการกระทำในขั้นเริ่มต้นของกระบวนการยุติธรรมทางอาญา การสืบสวนก็จำเป็นที่จะต้องคำนึงถึงสิทธิและเสรีภาพของประชาชนเป็นสำคัญ

อย่างไรก็ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาเป็นกฎหมายที่มีสภาพบังคับแก่บุคคลทั่วไป การใช้อำนาจของเจ้าพนักงานตำรวจในการค้นหาความจริง ในการป้องกันและปราบปรามอาชญากรรม ทั้งอำนาจเกี่ยวกับการสืบสวนควรมี “เหตุอันควร” อันนำมาซึ่งการสืบสวนที่มีประสิทธิภาพ ตามกฎหมายได้กำหนดให้เจ้าพนักงานตำรวจมีอำนาจหน้าที่ในการ

⁴⁴ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 87.

⁴⁵ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 91- 105.

สืบสวนคดีอาญา ดังนั้น การสืบสวนตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามีขั้นตอนหลักเกณฑ์และวิธีการเหมาะสม

“เหตุอันควร” (Probable Cause) ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามีได้จำกัดความของคำว่า “เหตุอันควร” ไว้แต่ในส่วนที่เกี่ยวกับการค้นในที่สาธารณะสถาน มาตรา 93 เป็นกรให้อำนาจเจ้าพนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจเป็นผู้ค้น โคนไม่ต้องมีหมายค้นในเมื่อมีเหตุอันควรสงสัย ดังต่อไปนี้⁴⁶

1. มีเหตุอันควรสงสัยว่าบุคคลนั้นมีสิ่งของในความครอบครองเพื่อใช้ในการกระทำความผิด หรือ

2. มีเหตุอันควรสงสัยว่าสิ่งของที่อยู่ในความครอบครองนั้นได้มาจากการกระทำความผิด หรือ

3. มีเหตุอันควรสงสัยว่า สิ่งของที่อยู่ในความครอบครองของบุคคลนั้นมีไว้เป็นความผิด การค้นบุคคลในที่สาธารณะสถาน มิใช่ในทางปฏิบัติมากเนื่องจากปัจจุบันทุกเวลาและสถานที่อาจมีอาชญากรรมประเภทต่างๆเกิดขึ้นได้ การตรวจท้องที่ของเจ้าพนักงานตำรวจจึงไม่ใช่เพียงแต่การตรวจไปตามสถานที่ต่างๆ เพียงอย่างเดียว เมื่อประสบเหตุจึงเข้าระงับเหตุหรือทำการปราบปราม เข้าจับกุม การตรวจค้นนอกจากจะเป็นการตรวจค้นเพื่อหาพยานหลักฐานในคดีแล้ว แต่อย่างไรก็ตาม การตรวจค้นในที่สาธารณะสถานพนักงานตำรวจจะทำการตรวจค้นทุกคนที่เดินไปมา โดยไม่มีเหตุอันควรสงสัยไม่ได้เพราะประชาชนทุกคนมีสิทธิเสรีภาพในการที่จะสัญจรไปมา ดังนั้นแล้ว การตรวจและการค้นของเจ้าพนักงานตำรวจต้องมี “เหตุอันควรสงสัย” ว่าบุคคลนั้นกำลังจะกระทำความผิด หรือกระทำความผิดมาแล้วซึ่งการตรวจการค้นก็จะเป็นวิธีการสืบสวนคดีอาญาที่มีประสิทธิภาพ

อย่างไรก็ตาม ความหมายของคำว่า “เหตุแห่งความสงสัย” มีความคลุมเครือและเปิดโอกาสให้เจ้าพนักงานตีความหมายกันเอง โดยไม่มีกฎเกณฑ์มาตรฐานใดที่ได้สร้างบรรทัดฐานเป็นหลักที่ทำให้เจ้าพนักงานผู้มีอำนาจในการสืบสวนสามารถทราบและเข้าใจในการปฏิบัติหน้าที่ อันมีผลต่อหลักประกันแก่ประชาชนในอันที่จะถูกละเมิดสิทธิและเสรีภาพโดยไม่ชอบ⁴⁷ หลักการของ

⁴⁶ วคินี วงศ์นิติ, *อ้างแล้ว เจริญธรรมที่ 46*, น.40 - น.42

⁴⁷ คณะกรรมการสภาวิจัยแห่งชาติ สาขานิติศาสตร์ สำนักสภาวิจัยแห่งชาติ, “การสืบสวนสอบสวนก่อนการจับกุม,” ในการประชุมนิติศาสตร์แห่งชาติ ครั้งที่ 2, จัดโดยสำนักงานวิจัยแห่งชาติที่ศูนย์การประชุมสหประชาชาติ กรุงเทพมหานคร, วันที่ 27-28 กันยายน 2544, น.203.

“เหตุอันควร” ถือเป็นหลักสำคัญที่จะนำมาพิจารณาว่าการสืบสวนของเจ้าพนักงานไต่กระทำให้โดยชอบด้วยกฎหมายหรือไม่ แม้การสืบสวนจะได้กระทำเพื่อรักษาความสงบเรียบร้อยของประชาชน แต่การที่เจ้าพนักงานของรัฐจะดำเนินการจึงต้องพิจารณาว่ามีเหตุที่จะเข้าไปแทรกแซงหรือล่วงละเมิดสิทธิและเสรีภาพของปัจเจกชนหรือไม่

2.6 หลักประกันสิทธิและเสรีภาพของบุคคล

สิทธิและเสรีภาพของแต่ละคนนั้นเป็นเรื่องของความชอบธรรมที่พึงมีในสังคม ถึงแม้ว่าจะมีความแตกต่างกันในเรื่องของวัฒนธรรมหรือสังคม⁴⁸ ซึ่งในแต่ละประเทศส่วนใหญ่ได้ถือว่าการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของบุคคลเป็นสิ่งสำคัญอย่างยิ่ง ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ตามลัทธิปัจเจกชนนิยม (Individualism) ได้ยอมรับว่าว่ามนุษย์ทุกคนเกิดมามีศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ (Human Dignity) แม้ว่าจะมีลักษณะที่เป็น “นามธรรม” (Abstract) อยู่มากก็ตามแต่ก็สามารถที่จะมีการแปรเปลี่ยนได้เป็น “รูปธรรม” ได้ในรูปของความสามารถของมนุษย์ในอันที่จะกำหนดวิถีของตนได้ด้วยตนเอง หลักการในการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของบุคคลได้มีมานานแล้ว ซึ่งได้แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับสิทธิเสรีภาพของบุคคลที่สืบเนื่องกันมาแต่ความคิดดังกล่าวมีแนวความคิดไปทางจำกัดอำนาจของกษัตริย์ หรือผู้มีอำนาจปกครองซึ่งเห็นกันว่ามีมากเกินไป ดังนั้น สิทธิของบุคคลจึงเป็นเพียงคำที่ใช้อ้างเพื่อต่อสู้กับความยุติธรรมจากกษัตริย์หรือผู้มีอำนาจปกครอง ต่อมาแนวคิดในการรับรองสิทธิของบุคคลได้ถูกถ่ายทอดไปยังทุกๆคน จึงทำให้เกิดพฤติกรรมทางการเมืองที่มีการต่อต้านและมีการจำกัดอำนาจกษัตริย์หรือผู้มีอำนาจปกครองโดยการปฏิวัติหรือการประกาศอิสรภาพ ซึ่งในแต่ละครั้งก็จะมีการจัดทำเอกสารรับรองสิทธิของบุคคลให้เป็นที่ชัดเจน แน่นนอน จึงถือว่าเป็นจุดเริ่มต้นของการรับรองสิทธิเสรีภาพของบุคคลแบบเป็นลายลักษณ์อักษร ซึ่งสิทธิมนุษยชน (human Rights)⁴⁹ หมายถึง สิทธิเสรีภาพส่วนบุคคลซึ่งเป็นการปกป้อง “ปัจเจกบุคคล” (Individual) หรือกลุ่มบุคคล (Group) จากการกระทำที่เป็นการต้องห้ามของสมาชิกอื่นหรือรัฐ โดยกฎหมายระหว่างประเทศ หรือจารีตประเพณีระหว่างประเทศ สิทธิมนุษยชน คือสิทธิที่จะครอบคลุมการดำรงอยู่ของมนุษย์ เพื่อชีวิตที่ดีในสังคมที่ดี โดยมีหลักการที่สำคัญอันได้แก่ สิทธิใน

⁴⁸ ซาดี ซัยเดชสุริยะ, *อ้างแล้ว เจริญธรรมที่ 27*, น.16.

⁴⁹ อุดม รัฐอมฤต, นพนิติ สุริยะ และบรรเจิด สิงคะเนติ, “การอ้างศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์หรือใช้สิทธิและเสรีภาพของบุคคลตามมาตรา 28 ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2540,” (กรุงเทพมหานคร : วิทยุชน, 2544) น. 40.

ชีวิต สิทธิในการยอมรับนับถือ และสิทธิในการดำเนินชีวิต ดังนั้น สิทธิของมนุษย์ทุกคนไม่ใช่เป็นของใครคนใดคนหนึ่งโดยเฉพาะแต่เป็นส่วนสำคัญแห่งชีวิตของมนุษย์ที่แท้จริงซึ่งจะไม่มีผู้ใดมาแย่งชิง ยับยั้งหรือมาพรากเอาไปได้ และกฎหมายของรัฐเองก็ไม่สามารถที่จะทำลายได้ มนุษย์จึงต้องคุ้มครองป้องกันมิให้ใครมาละเมิดได้ ด้วยเหตุนี้ประชาคมโลกจึงมีความเห็นร่วมกันที่จะมีพันธะในการป้องกัน ปกป้องดูแลรักษาสิทธิมนุษยชนและเสรีภาพขั้นพื้นฐานของพลเมือง

ดังนั้นมนุษย์ทุกคนย่อมมีศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์และมีสิทธิที่เท่าเทียมกัน โดยเฉพาะสิทธิและเสรีภาพในชีวิตและร่างกายแม้บุคคลนั้นจะเป็นผู้ที่ถูกกล่าวหาว่าเป็นผู้ที่กระทำความผิดทางอาญา การจับกุม การขัง รวมถึงการปฏิบัติต่อผู้ถูกกล่าวหาว่าจะต้องคำนึงถึงหลักการเหล่านี้ ก็จะต้องกระทำโดยอาศัยอำนาจตามบทบัญญัติของกฎหมายที่ได้กำหนดไว้อย่างเคร่งครัดและต้องมีการปฏิบัติที่คำนึงถึงศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ และการคุ้มครองให้รวมไปถึงการคุ้มครองระหว่างที่มีการพิจารณาคดี เช่นสิทธิความเท่าเทียมกันที่จะได้รับการพิจารณาคดีอย่างเปิดเผยและเป็นธรรม โดยเฉพาะบุคคลที่เป็นอิสระไม่ลำเอียง โดยต้องอยู่บนข้อสันนิษฐานไว้ก่อนว่าผู้นั้นเป็นผู้บริสุทธิ์

สิทธิเสรีภาพของบุคคลในการจับและการควบคุมตามกฎหมาย รัฐที่เป็นการปกครองในรูปแบบที่เป็นประชาธิปไตยและปกครองโดยใช้กฎหมาย ซึ่งเรียกว่า นิติรัฐ ซึ่งถือว่าผู้ปกครองที่แท้จริงนั้นคือนักกฎหมาย โดยถือว่ากฎหมายเป็นใหญ่อันไม่ใช่มนุษย์เป็นใหญ่ได้อยู่ภายใต้ความคิดของลัทธิปัจเจกชนนิยม อันคำนึงถึงมนุษย์ทุกคนมีศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ติดตัวมาตั้งแต่เกิด สามารถที่จะกำหนดชะตากรรม เลือกลงทางเดิน หรือมีชีวิตได้ของตนเองอย่างเสรี ไม่ถูกบังคับข่มขู่จากบุคคลใด หรือมีอำนาจใดของรัฐเข้ามาแทรกแซงวิถีชีวิตของแต่ละบุคคล ตราบใดที่ไม่ได้ไปล่วงละเมิดสิทธิของผู้อื่น

2.6.1 การคุ้มครองสิทธิเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย

เนื่องจากรัฐธรรมนูญ (Constitution) ถือว่าเป็นกฎหมายสูงสุดในประเทศ และในการปกครองแต่ละประเทศภายใต้กฎหมายรัฐธรรมนูญ จะกำหนดถึงสิทธิเสรีภาพของประชาชนที่สามารถกระทำการใดๆ ได้อันชอบด้วยกฎหมาย สำหรับในการจำกัดสิทธิเสรีภาพของประชาชนของบุคคลใดจึงจำเป็นต้องมีข้อยกเว้นจากหลักทั่วไปที่จะกระทำได้อันต้องเป็นกรณีที่ถูกกฎหมายกำหนดไว้เท่านั้น ฉะนั้นแล้ว องค์การต่างๆ ของรัฐ โดยเฉพาะอย่างยิ่งองค์กรฝ่ายบริหารหรือฝ่ายปกครองจะจำกัดสิทธิเสรีภาพของประชาชนคนใดก็ทำได้แค่ในกรณีที่กฎหมายได้ให้อำนาจไว้อย่างชัดเจนเท่านั้น ด้วยเหตุนี้ฝ่ายปกครองจะกระทำการใดๆ ที่มีผลกระทบต่อสิทธิเสรีภาพหรือประโยชน์อันชอบธรรมของเอกชนหรือบุคคลใดแล้วจะต้องมีกฎหมายให้อำนาจในการกระทำดังกล่าว และจะใช้อำนาจนั้นเกินกว่าที่กฎหมายกำหนดไว้ไม่ได้ สิทธิมนุษยชนเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับทุกคน ทุกเชื้อชาติ ทุกศาสนา ชีวิตทุกชีวิตมีสิทธิ เสรีภาพ

อิสรภาพ โดยสิทธิมนุษยชนตั้งอยู่บนพื้นฐานของการมีไม่ตรีจิต และมีความรัก ความเมตตาต่อกัน และทุกคนจะมีศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ที่มีอยู่ในตัวเอง ต้องได้รับการยอมรับและเคารพโดยมนุษย์ด้วยกันซึ่งสิทธิเสรีภาพ สำหรับในประเทศไทย ได้คำนึงถึงศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของสิทธิมนุษยชน โดยนำหลักการดังกล่าวมาไว้ในกฎหมายรัฐธรรมนูญ เป็นการให้ความคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชนคนไทยทุกคน หากมีการละเมิดสิทธิเสรีภาพ บุคคลนั้นจะดำเนินการเพื่อให้มีการคุ้มครองสิทธิ สามารถนำคดีขึ้นสู่ศาลได้เพื่อให้ศาลแก้ไขเยียวยา ดังนั้น องค์กรต่างๆของรัฐทุกองค์กรจะต้องให้ความเคารพและให้ความคุ้มครองเจตนารมณ์ตามบทบัญญัติต่างๆแห่งรัฐธรรมนูญที่ได้บัญญัติรับรองสิทธิและเสรีภาพ ซึ่งมีฐานะเป็นบทบัญญัติแห่งกฎหมายที่มีผลใช้บังคับโดยตรงแก่องค์กรของรัฐเหล่านั้นด้วย⁵⁰ เนื่องจากรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพุทธศักราช 2550 ได้มีการยกเลิกไปและอยู่ในระหว่างร่างรัฐธรรมนูญฉบับใหม่แต่ก็ยังคงคำถึงสิทธิเสรีภาพของประชาชนอยู่ โดยได้ให้ความสำคัญ โดยได้ให้ความคุ้มครองสิทธิเสรีภาพพื้นฐานของประชาชนไม่น้อยกว่าเดิม ทั้งยังมีการขยายให้มีเพิ่มมากขึ้น แม้จะยังไม่มีกฎหมายที่เกี่ยวข้องออกมาบังคับใช้ ประชาชนสามารถใช้สิทธิเสรีภาพตามเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญได้ แต่รัฐมีหน้าที่จัดให้มีการดำเนินการเพื่อให้สิทธิเสรีภาพนั้นเป็นจริงในทาง ปฏิบัติ โดยที่ประชาชนไม่ต้องร้องขอ ถ้ารัฐไม่ดำเนินการ ประชาชนและชุมชนสิทธิที่จะติดตาม และเร่งรัดการทำงานของรัฐบาลและสามารถฟ้องร้องได้หากรัฐไม่ทำหน้าที่

2.6.2 การคุ้มครองสิทธิเสรีภาพตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญานอกจากจะเป็นกฎหมายที่กำหนดอำนาจหน้าที่ของรัฐในการรักษาความสงบเรียบร้อยแล้ว แต่ยังเป็นกฎหมายที่คุ้มครองสิทธิเสรีภาพในชีวิตและร่างกายของบุคคล โดยได้บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา อันได้แก่สิทธิที่จะไม่ถูกจับกุมขังโดยมิชอบ สิทธิที่จะไม่ถูกตรวจค้นตัว หรือการแสวงหาพยานหลักฐานจากเนื้อตัวร่างกายโดยมิชอบ เป็นต้น ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาได้มีบทบัญญัติการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพในชีวิตและร่างกายไว้ดังนี้⁵¹

1. การปฏิบัติต่อผู้ต้องหาหรือจำเลยจะเปรียบเสมือนเป็นผู้ต้องหาไม่ได้โดยเป็นซึ่งเป็นไปตามหลักสันนิษฐานว่าเป็นผู้บริสุทธิ์อันเป็นหลักการดำเนินคดีอาญาสากลและได้มีบัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ ซึ่งได้มีบัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 39 วรรคสองและวรรคท้าย “ในคดีอาญา ต้องสันนิษฐานไว้ก่อนว่าผู้ต้องหาหรือจำเลยไม่มีความผิด” และ

⁵⁰ เพิ่งอ้าง, น.9.

⁵¹ชาติ ชัยเดชสุริยะ, อ้างแล้ว เจริญธรรมที่ 27, น.36.

“ก่อนมีคำพิพากษาอันถึงที่สุดแสดงว่าบุคคลใดได้กระทำความผิด จะปฏิบัติต่อบุคคลนั้นเสมือนเป็นผู้กระทำความผิดมิได้”

2. สิทธิที่จะไม่ถูกจับ ไม่ถูกค้นในที่รโหฐาน หรือถูกค้นตัวในที่สาธารณะ โดยไม่มีหมาย หรือโดยปราศจากเหตุอันควนสงสัย ซึ่งพนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจจะจับผู้ใด โดยไม่มีหมายจับหรือคำสั่งของศาลนั้นไม่ได้ เว้นแต่

(1) เมื่อบุคคลนั้นได้กระทำความผิดซึ่งหน้า ซึ่งความผิดซึ่งหน้านั้นตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 80

(2) เมื่อพบบุคคลใดมีพฤติการณ์อันควรสงสัยว่าผู้นั้นน่าจะก่อเหตุร้ายให้เกิดภัยอันตรายต่อบุคคล หรือทรัพย์สินของผู้อื่น โดยมีเครื่องมือ อาวุธหรือวัตถุอย่างอื่นอันสามารถอาจใช้ในการกระทำความผิด

(3) เมื่อมีหลักฐานตามสมควรว่าบุคคลใดน่าจะได้กระทำความผิดอาญาซึ่งมีอัตราโทษจำคุกอย่างสูงเกินสามปีและมีความจำเป็นเร่งด่วนที่ไม่อาจขอให้ศาลออกหมายจับบุคคลนั้นได้

(4) เมื่อผู้ต้องหาหรือจำเลยหนีหรือจะหลบหนี ในระหว่างถูกปล่อยชั่วคราว

3. สิทธิที่จะได้รับการปล่อยตัวชั่วคราว การปล่อยตัวชั่วคราวของผู้ที่ถูกกล่าวหาในคดีอาญาได้มีบัญญัติไว้ในหมวดที่ 3 ของประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ที่ได้กำหนดตามมาตรา 106 ถึงมาตรา 119 ทวิ ซึ่งได้กำหนดให้การปล่อยตัวชั่วคราวสามารถกระทำได้และไม่บังคับว่าในการปล่อยนั้นต้องมีหลักประกันเสมอไป เพียงแต่ต้องห้ามในกรณีที่มีอัตราโทษจำคุกอย่างสูง 5 ปีขึ้นไป การปล่อยชั่วคราวนั้นจะต้องมีหลักประกันและในการเรียกหลักประกันก็จะเรียกเงินสมควรแก่กรณีไม่ได้

4. สิทธิที่จะให้การโดยสมัครใจ การถามคำถามผู้ต้องหาจะต้องให้พนักงานสอบสวนแจ้งให้ผู้ที่ถูกกล่าวหาทราบก่อนว่ามีสิทธิที่จะให้การหรือไม่ให้การก็ได้ ซึ่งผู้ถูกกล่าวหาที่มีอิสระที่จะไม่ให้การหรือให้การอย่างไร หรือสิทธิที่จะไม่ต้องถูกบังคับให้การที่เป็นปฏิปักษ์หรือเป็นผลร้ายแก่ตนเอง ผู้ถูกกล่าวหาจึงไม่มีหน้าที่จะต้องไปพิสูจน์ความบริสุทธิ์ของตนเอง หากแต่เป็นเจ้าหน้าที่ของรัฐที่ต้องเสนอข้อเท็จจริงเกี่ยวกับพยานหลักฐานเพื่อพิสูจน์ความผิด การบังคับโดยทรมานหรือข่มขู่เพื่อให้รับสภาพหรือถ้อยคำเกี่ยวกับข้อเท็จจริงในคดีจะกระทำมิได้และผู้ที่ถูกกล่าวหาที่มีสิทธิให้ทนายความหรือผู้ซึ่งตนไว้วางใจเข้าฟังการสอบปากคำได้

5. สิทธิที่จะไม่ถูกจับกุมขังโดยไม่ชอบ การจับกุม ขุมขัง ย่อมมีผลกระทบต่อสิทธิเสรีภาพของประชาชน โดยหลักจะต้องกระทำเท่าที่จำเป็นเพื่อประโยชน์ในการดำเนินคดีและมีเหตุผลอันสมควร

6. สิทธิที่จะได้รับความช่วยเหลือจากรัฐด้านทนายความ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาได้กำหนดไว้ว่าคดีที่มีอัตราโทษประหารชีวิตหรือคดีที่ผู้ต้องหาอายุไม่เกิน 15 ปี ในชั้นตอนของ

การสอบสวนโดยพนักงานสอบสวน หากไม่มีทนายความให้รัฐจัดหาให้รวมทั้งในคดีที่มีอัตราโทษจำคุก ก่อนเริ่มถามคำให้การ ถ้าไม่มีและผู้ต้องหาต้องการทนายความ ให้รัฐเป็นผู้มีหน้าที่จัดหาทนายความให้ และให้ทนายความมีสิทธิได้รับเงินรางวัลและค่าใช้จ่ายตามระเบียบ และรัฐต้องตั้งทนายความในคดีที่มีโทษประหารชีวิตหรือในคดีที่จำเลยมีอายุไม่เกิน 18 ปี ถ้าจำเลยไม่มีทนายความทั้งคดีก็มีอัตราโทษจำคุก ถ้าจำเลยไม่มีและต้องการทนายความ ศาลต้องตั้งทนายความให้จำเลย โดยรัฐจะเป็นผู้ออกค่าใช้จ่ายให้

7. สิทธิที่ผู้ถูกจับหรือผู้ต้องหาที่มีสิทธิแจ้งหรือขอให้เจ้าพนักงานแจ้งให้ญาติหรือผู้ถูกจับ หรือผู้ต้องหาไว้วางใจทราบถึงการถูกจับกุม และสถานที่ที่ได้ถูกควบคุมตัวในโอกาสแรกและผู้ถูกจับ หรือผู้ต้องหายังมีสิทธิดังต่อไปนี้อีกด้วย

- (1) พบและปรึกษาทนายความเป็นการเฉพาะตัว
- (2) ให้ทนายความหรือผู้ซึ่งตนไว้วางใจเข้าฟังการสอบปากคำตนได้ในชั้นสอบสวน
- (3) ได้รับการเยี่ยมหรือติดต่อกับญาติได้ตามสมควร
- (4) ได้รับการรักษาพยาบาลโดยเร็วเมื่อเกิดการเจ็บป่วย

8. สิทธิที่จะได้รับการสอบสวนพิจารณาคดีด้วยความสะดวก รวดเร็ว ต่อเนื่องและเป็นธรรมซึ่งได้รับการพิจารณาอย่างถูกต้อง สิทธิดังกล่าวเป็นสิทธิที่มาจากหลักการดำเนินกระบวนการ ยุติธรรมโดยเร็วอันเป็นหลักที่คุ้มครองความยุติธรรมในการดำเนินกระบวนการยุติธรรมให้เสร็จสิ้น โดยปราศจากความล่าช้าที่ไม่มีเหตุผล คือเป็นการสอดคล้องกับหลักนิติธรรมและลดความไม่เป็นธรรมที่ผู้ต้องหาหรือจำเลยต้องสูญเสียไปในระหว่างการพิจารณาคดี ในคดีอาญาผู้ต้องหาหรือจำเลยมีสิทธิได้รับการสอบสวนหรือการพิจารณาคดีที่ถูกต้อง รวดเร็ว และมีความเป็นธรรม มีโอกาสในการต่อสู้คดีอย่างเพียงพอ การตรวจสอบ หรือได้รับทราบพยานหลักฐานตามสมควร การได้รับความช่วยเหลือในคดีจากทนายความ และการได้รับการปล่อยตัวชั่วคราว เริ่มการสอบสวนโดยมิชักช้า ส่วนจะกระทำการในที่ใดเวลาใดแล้วแต่จะเห็นสมควร โดยผู้ต้องหาไม่จำเป็นต้องอยู่ด้วย ในการถามคำให้การผู้ต้องหา ห้ามมิให้พนักงานสอบสวนทำหรือจัดให้ทำการใดๆ ซึ่งเป็นการให้คำมั่นสัญญา ชูเชิญ หลอกลวง ทรมาน ใช้อำนาจบังคับหรือกระทำโดยมิชอบประการใดๆ เพื่อจูงใจให้เขาให้การอย่างไรๆ อันเกี่ยวกับคดีที่เขาต้องหา

2.7 การควบคุมตัวระหว่างรอการตรวจพิสูจน์หาสารเสพติดในร่างกายของประเทศไทย

การควบคุมตัวระหว่างรอการตรวจหาสารเสพติดในร่างกายเป็นการนำตัวผู้กระทำความผิดฐานเสพยาเสพติดเข้าสู่กระบวนการบำบัดฟื้นฟูเนื่องจากผู้กระทำความผิดฐานเสพยาเสพติดถือว่าเป็นผู้ป่วย จึงมีการตราพระราชบัญญัติฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด พ.ศ.2545 เพื่อบำบัดฟื้นฟูผู้ติดยาเสพติดกลับคืนสู่สังคม

2.7.1 พระราชบัญญัติฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด พ.ศ.2545

ปัญหาของยาเสพติดในประเทศไทย เป็นปัญหาที่มีความรุนแรงอย่างมากส่งผลกระทบต่อความมั่นคงของชาติทั้งทางด้านเศรษฐกิจสังคม และคุณภาพของประชากร โดยเฉพาะปัญหาจำนวนผู้เสพยาเสพติดที่มีจำนวนสูงขึ้น จึงได้มีการกำหนดนโยบายสำคัญเร่งด่วนในการแก้ไขปัญหาการแพร่ระบาดของยาเสพติด โดยนำหลักการป้องกันนำหน้าการปราบปราม (Control and suppression)⁵² มาใช้ซึ่งเป็นการใช้มาตรการในการดำเนินคดีอาญาตามแบบพิธีหรือแบบปกติ แต่ปรากฏว่าแม้จะปราบปรามการค้ายาเสพติดได้มากเท่าไรแต่ก็ไม่สามารถทำให้ผู้เสพยาเสพติดนั้นหายขาดจากการเสพยาเสพติด ผู้เสพยาดยังคงมีเป็นจำนวนมาก ก็เพราะการแก้ไขปัญหายาเสพติดเป็นการแก้ไขปัญหาที่ปลายเหตุ โดยต้นเหตุแห่งปัญหานั้นก็คือตัว “ผู้เสพยาเสพติด” เองที่ไม่ได้รับการแก้ไขเยียวยารักษา ซึ่งในประเทศไทยมีระบบการบำบัดรักษาและฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติดอยู่ 2 ระบบ⁵³ คือ

ระบบที่ 1 การบำบัดรักษาด้วยความสมัครใจ ตามพระราชบัญญัติยาเสพติดให้โทษ พ.ศ. 2522 มาตรา 94 ได้เปิดโอกาสให้ผู้ติดยาเสพติดที่ต้องการเลิกเสพยาเสพติดสมัครใจในการเข้ารับบำบัดรักษาในสถานพยาบาลต่างๆ แต่การบำบัดรักษาด้วยความสมัครใจนี้ ผู้เข้ารับการรักษาส่วนใหญ่ไม่มีแรงจูงใจให้เข้ารับการบำบัดรักษาอย่างต่อเนื่องจนครบขั้นตอน ทำให้ผู้รับการบำบัดส่วนใหญ่เข้ารับการรักษาไม่ต่อเนื่อง ไม่ครบขั้นตอน เป็นผลทำให้ไม่สามารถเลิกหรือหายจากการเป็นผู้เสพยาเสพติดได้อย่างเด็ดขาด

⁵² สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามยาเสพติด, “กระบวนการทศน์ใหม่ของงานยุติธรรมสำหรับผู้เสพยาหรือผู้ติดยาเสพติดในประเทศไทย,” เอกสารประกอบการประชุมทางวิชาการระดับชาติว่าด้วยงานยุติธรรม, กรุงเทพมหานคร, 2546 : น.3-น.6.

⁵³ สุริย์ กู่เพชร, “การบังคับบำบัดกับสิทธิและเสรีภาพของผู้ติดยาเสพติดตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย,” (วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชากฎหมายมหาชน มหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง, 2553), น.2.

ระบบที่ 2 การบำบัดรักษาในระบบต้องโทษ เป็นการบำบัดรักษาผู้ติดยาเสพติดที่กระทำ ความผิดเกี่ยวกับคดียาเสพติด ที่ได้ผ่านกระบวนการทางศาลแล้วอยู่ในทัณฑสถานบำบัดของกรม ราชทัณฑ์ สถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน แต่ก็ยังไม่ประสบความสำเร็จเนื่องจากสถานที่ ยังไม่เอื้ออำนวยต่อการบำบัดรักษาและฟื้นฟูสมรรถภาพและการควบคุมตัวร่วมกับผู้กระทำ ความผิดฐานอื่นๆ ทำให้ผู้ติดยาเสพติดได้เรียนรู้พฤติกรรมอาชญากร รวมทั้งการบำบัดรักษาผู้ติดยา เสพติดในระบบต้องโทษได้ใช้หลักการของการลงโทษ ซึ่งไม่ใช่หลักการบำบัดรักษาผู้ป่วย เมื่อผู้ เสพยาเสพติดพ้นโทษไปแล้วก็ไม่สามารถเลิกยาเสพติดได้อย่างเด็ดขาด เพราะไม่ได้รับการ บำบัดรักษาอย่างถูกวิธีซึ่งยังมีประวัติอาชญากรติดตัวไปอีกด้วย อีกทั้งสังคมยังไม่ยอมรับทำให้เกิด ปัญหาในการอยู่ร่วมในสังคมต่อไป

ต่อมาจึงมีการแก้ไขความบกพร่องของทั้ง 2 ระบบดังกล่าว ได้กำหนดแนวทางการ แก้ไขปัญหายาเสพติดเพื่อให้เป็นระบบและมีประสิทธิภาพเป็นอย่างมาก โดยใช้หลัก “การป้องกัน นำหน้าการปราบปราม ผู้เสพยาต้องได้รับการรักษาและผู้ค้าต้องได้รับการลงโทษอย่างเด็ดขาด” ซึ่ง สอดคล้องกับวัตถุประสงค์สุดท้ายของกระบวนการยุติธรรมทางอาญาคือ การรักษาความสงบ เรียบร้อยของสังคม นำตัวผู้กระทำความผิดมาลงโทษ และได้แก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิดให้เป็น คนดีเพื่อให้อยู่ในสังคมได้อย่างปกติโดยจากนโยบายดังกล่าวจึงถือว่าผู้เสพยาเสพติดมิใช่อาชญากร แต่เป็นผู้ป่วยที่ต้องได้รับการบำบัดรักษาและเข้ารับการฟื้นฟูสมรรถภาพจากโรงพยาบาล ศูนย์สา ธารสุข หรือหน่วยงานของรัฐที่จัดตั้งขึ้นเพื่อทำการบำบัด รักษา และฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด อันถือได้ว่าเป็นกระบวนการยุติธรรมทางเลือก โดยได้ออกกฎหมายเพื่อมารองรับแนวคิดดัง กล่าวคือ พระราชบัญญัติฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด พ.ศ. 2534 ได้มีหลักการเพื่อฟื้นฟู สมรรถภาพผู้ติดยาเสพติดเท่านั้นแต่ไม่ได้ครอบคลุมถึงผู้ติดยาเสพติดและการกระทำความผิดฐานมิ ไว้ในครอบครองเพื่อจำหน่ายหรือจำหน่ายในปริมาณเล็กน้อยด้วย และยังจำกัดวิธีการฟื้นฟู สมรรถภาพให้อยู่เฉพาะภายใต้การดำเนินการของศูนย์ฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด ซึ่งไม่ สามารถปรับวิธีการฟื้นฟูให้สอดคล้องกับลักษณะของผู้กระทำผิดแต่ละรายได้อย่างเหมาะสม รวมถึงบทบัญญัติดังกล่าวไม่ชอบด้วยรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย เนื่องจาก แนวคิด ขั้นตอน กระบวนการบังคับบำบัดผู้ติดยาเสพติด ได้มีขั้นตอนการบังคับบำบัด โดยฝ่ายบริหาร เป็นการให้อำนาจแก่ฝ่ายบริหาร ซึ่งถือว่าไม่ชอบด้วยกฎหมาย ด้วยเหตุนี้จึงมีการร่างเป็นพระราชบัญญัติฟื้นฟู สมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด พ.ศ. 2545 โดยได้ยกเลิกพระราชบัญญัติฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด พ.ศ. 2534 อันเป็นมาตรการตามกฎหมายเพื่อนำระบบบังคับบำบัดมาใช้ โดยมีรัฐมนตรีว่าการ

กระทรวงยุติธรรมเป็นผู้รักษาการตามพระราชบัญญัติซึ่งรัฐบาลมีนโยบายให้ขยายขอบเขตของการฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติดให้ครอบคลุมให้ผู้ติดยาเสพติดและมีไว้ในครอบครอง ผู้เสพยาเสพติดและมีไว้ในครอบครองเพื่อจำหน่ายและผู้เสพยาเสพติดและผู้จำหน่ายเล็กน้อย รวมทั้งเด็กและเยาวชนที่ได้กระทำผิดดังกล่าว ตลอดจนขยายสถานที่เพื่อการฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติดให้กว้างขวางยิ่งขึ้น โดยได้มีการประกาศใช้พระราชบัญญัติฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด พ.ศ.2545 เมื่อวันที่ 1 ตุลาคม พ.ศ. 2545 ซึ่งมีผลบังคับใช้ครั้งแรกเมื่อวันที่ 3 มีนาคม พ.ศ. 2546 โดยให้หน่วยงานกรมคุมประพฤติ กระทรวงยุติธรรมเป็นหน่วยงานหลักในการดำเนินนโยบายการฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด ดังนั้น ผู้กระทำผิดเกี่ยวกับยาเสพติด ผู้เสพยาและมีไว้ในครอบครอง หรือเสพยาและมีไว้ในครอบครองเพื่อจำหน่าย หรือเสพยาและจำหน่ายยาเสพติดตามลักษณะชนิดหรือประเภท และปริมาณตามที่กำหนดไว้ในกฎกระทรวง จะต้องเข้ารับการบำบัดในลักษณะบังคับ บำบัดแทนระบบเดิมคือการต้องโทษจำคุก เพราะเห็นว่าปัญหาเสพติดได้แพร่ระบาดรุนแรงขึ้น และโดยหลักการที่กำหนดแนวคิดให้ผู้เสพยาเสพติดมีสภาพเป็นตามหลักอาชญาวิทยา ซึ่งไม่ถือว่าเป็นอาชญากร จึงสมควรที่จะได้รับการบำบัดฟื้นฟูสมรรถภาพมากกว่าจับตัวไปลงโทษจำคุก เจตนาของการฟื้นฟูบำบัดรักษามุ่งต่อการที่จะให้หน่วยงานต่างๆ เช่น กระทรวงกลาโหม กระทรวงยุติธรรม กระทรวงมหาดไทย สำนักงานตำรวจแห่งชาติ กระทรวงสาธารณสุข ได้เข้ามามีส่วนร่วมแบบบูรณาการเพื่อที่จะนำผู้ติดยาเสพติดไปควบคุมเพื่อตรวจวินิจฉัย หรือตรวจพิสูจน์ว่าเป็นผู้เสพยาหรือไม่ โดยใช้เวลา 15 วัน หรือขยายเวลาเป็น 30 วัน แต่ต้องไม่เกิน 45 วัน ซึ่งหากตรวจพิสูจน์พบว่าเป็นผู้เสพยาเสพติด ก็จะต้องเข้ารับการบำบัดฟื้นฟูในค่ายของกองทัพบก กองทัพเรือ กองทัพอากาศ โรงพยาบาลธัญญารักษ์ บ้านพิชิตใจศูนย์ฟื้นฟูผู้ติดยาเสพติดลาดหลุมแก้ว หรือหน่วยงานที่กรุงเทพมหานครได้รับการประกาศเป็นศูนย์ฟื้นฟูผู้ติดยาเสพติด โดยแนวคิดของพระราชบัญญัติฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติดมาจากแนวคิด ทฤษฎีดังต่อไปนี้⁵⁴

(ก) แนวคิดตามหลักอาชญาวิทยา (Positive School of Criminology) แนวคิดตามหลักอาชญาวิทยาเป็นแนวคิดสากล ซึ่งเป็นที่ยอมรับโดยทั่วไปว่าผู้ติดยาเสพติดคือ “ผู้ป่วย” และจะต้องได้รับความช่วยเหลือจากสังคมด้วยการให้การบำบัดรักษาทั้งทางร่างกายและจิตใจ ดังนั้นผู้เสพยาเสพติดจึงไม่ใช่อาชญากรทั้งนี้สาเหตุที่เกิดแนวคิดดังกล่าวมาจากการกำหนดประเภทของความผิด ซึ่งความผิดประเภทนี้เกิดจากข้อห้ามของสังคมเป็นความผิดประเภท Mala Prohibita ซึ่งในทาง

⁵⁴ ทรงศักดิ์ หีบสัมฤทธิ์, “ผลกระทบในการควบคุมผู้รอการตรวจพิสูจน์โดยใช้เรือนจำตามพระราชบัญญัติฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด พ.ศ.2545,” (สารนิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2550), น.8- น.15.

อาชญาวิทยาไม่จัดอยู่ในความหมายของอาชญากร ดังนั้นเมื่อยึดถือหลักดังนี้แล้ว ผู้กระทำผิดในคดีที่เป็นผู้เสียหายเสพติดจึงไม่ถือว่าเป็นผู้ประกอบอาชญากรรม และกลับเป็นว่าผู้กระทำผิดก็ตกเป็นเหยื่อจากการกระทำของตนเองอีกด้วย เพราะเป็นผู้ที่ได้รับผลจากการกระทำของตนเอง จึงเป็นลักษณะของ “อาชญากรรมที่ไร้ผู้เสียหาย” (Victimless Crime) ซึ่งหมายความถึง การกระทำผิดกฎหมายโดยไม่มีเหยื่อโดยตรง⁵⁵ หรืออาชญากรรมที่ไม่มีเหยื่อมารับอันตรายหรือมีเหยื่อมารับผลร้ายจากการกระทำนั้น แต่อาชญากรเป็นผู้รับผลแห่งการกระทำของตนเอง ซึ่งอาชญากรรมประเภทนี้หากเกิดมาในสังคมอาจจะส่งผลให้คุณภาพของประชากรในประเทศลดลง ทำให้ความเป็นระเบียบของสังคมลดลงไป รูปแบบผู้กระทำความผิดนี้จึงต้องใช้วิธีการบำบัดรักษา โดยเมื่อนำแนวคิดอาชญาวิทยาของอาชญากรรม ไร้ผู้เสียหายนี้มาเปรียบเทียบกับอาชญากรรมประเภทอื่นแล้ว จัดว่าเป็นภัยอันตรายต่อสังคมในระดับที่น้อยมาก

(ข) แนวคิดตามหลักแทนการดำเนินคดีอาญา (The Principle of Diversion) เป็นการเปลี่ยนรูปแบบในการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนขึ้นศาล โดยหลีกเลี่ยงหรือเป็นการเบี่ยงเบน (Deviation) ซึ่งจะไม่นำกระบวนการยุติธรรมตามแบบพิธีปกติ (Tradition or Typical justice System) มาใช้กับผู้ที่ได้กระทำความผิดให้ครบทุกขั้นตอนของกระบวนการดำเนินคดีอาญาแบบพิธีปกติแต่จะเป็นการใช้วิธีอื่นแทน ซึ่งอาจจะมีความหมายโดยชัดแจ้งหรือไม่ก็ได้ การหันเหคดีหรือการเบี่ยงเบนคดี (Diversion) เป็นแนวคิดในการแบ่งเบาภาระคดีที่มีอยู่เป็นจำนวนมาก⁵⁶ ซึ่งจะใช้กระบวนการยุติธรรมทางเลือกเข้ามาช่วยในการเบี่ยงเบนคดี หรือจะใช้กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์เข้ามาช่วยในกระบวนการยุติธรรม เพื่อที่จะทำให้ผู้ที่กระทำความผิดอาญานั้น ได้ออกจากกระบวนการยุติธรรม โดยนำบุคคลที่ได้กระทำความผิดเข้าสู่กระบวนการเพื่อปรับปรุงแก้ไขเยียวยา แทนการนำผู้กระทำความผิดไปดำเนินคดี ทั้งนี้ก็เพื่อที่จะเปิดโอกาสให้ผู้กระทำความผิดได้กลับไปใช้ชีวิตในสังคมได้อย่างมีความสุข และยังช่วยลดภาระด้านคดี งบประมาณ กำลังคนและเวลาของหน่วยงานในกระบวนการยุติธรรม ความผิดที่ใช้วิธีการเบี่ยงเบนผู้กระทำความผิดจะต้องเป็นความผิดที่ไม่ร้ายแรง หรือเป็นความผิดตามพระราชบัญญัติที่มีโทษทางอาญา เช่น การพนัน คดีจราจร คดียาเสพติด เป็นต้น โดยแนวคิดที่เกี่ยวกับการเบี่ยงเบนผู้กระทำความผิดออกจาก

⁵⁵ สิงห์พิทักษ์ ละมุลมอญ, “ปัญหาการใช้ดุลพินิจของศาลในการบังคับใช้พระราชบัญญัติฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด พ.ศ. 2545,” ในผลงานการอบรมหลักสูตรผู้พิพากษาผู้บริหารในศาลชั้นต้น, รุ่นที่ 11, สถาบันพัฒนาข้าราชการฝ่ายตุลาการศาลยุติธรรม สำนักงานศาลยุติธรรม, (2556), น.8.

⁵⁶ เพิ่งอ้าง, น.10.

กระบวนการยุติธรรมทางอาญาได้มีมานานแล้ว เริ่มตั้งแต่ปี ค.ศ.1690 ในระยะเริ่มแรกเป็นโครงการที่ใช้เป็นแนวทางในการแก้ไข ผู้กระทำความผิดอาญาก่อนที่จะนำไปดำเนินคดีอาญาตามปกติ อาจเป็นการบำบัดรักษา โดยเป็นการสืบสาเหตุของการกระทำความผิด พฤติกรรมก่อนการกระทำความผิดเป็นเช่นไร และต้องมีการสืบเสาะก่อนที่จะมีการพิพากษา ซึ่งสามารถใช้การเบี่ยงเบนได้หลายขั้นตอน ตั้งแต่ชั้นพนักงานสอบสวน ชั้นอัยการและศาล โดยจุดประสงค์ในการเบี่ยงเบนคดีก็คือการที่ทำให้ผู้ที่กระทำความผิดอันไม่ร้ายแรงนั้นไม่ต้องเข้าสู่สถานพินิจหรือ เรือนจำ เป็นการใช่วิธีการฟื้นฟูเยียวยาแทนการลงโทษและคาดหวังที่จะให้ผู้กระทำความผิดได้สำนึกในการกระทำความผิดของตนและได้กลับตัวเป็นคนดี และสามารถที่จะกลับมาใช้ชีวิตอยู่ในสังคมได้ตามปกติสุข ประโยชน์ของการเบี่ยงเบนผู้กระทำความผิดออกจากกระบวนการยุติธรรมในทางอาชญาวิทยา กล่าวว่าเป็นการทำให้กระบวนการยุติธรรมเกิดประสิทธิภาพมากขึ้น เป็นการลดคดีที่ขึ้นสู่ศาล ประหยัดค่าใช้จ่ายในการดำเนินคดี และยังเป็นที่ดีต่อตัวผู้กระทำความผิดที่จะได้รับการเยียวยาและแก้ไขให้กลับมาเป็นคนดีในสังคมต่อไป ดังนั้นจึงสรุปได้ว่า การใช้วิธีการบำบัดรักษากับผู้ที่ติดยาเสพติดไม่ใช่เป็นมาตรการในการนำตัวผู้ติดยาเสพติดมาลงโทษทางอาญา เนื่องจากได้ถือว่าผู้ติดยาเสพติดเป็นผู้ป่วยที่ต้องมีการแก้ไขฟื้นฟู เป็นการนำบุคคลเข้าสู่กระบวนการเบี่ยงเบนคดีในฐานะเป็นผู้ป่วยจากการถูกตัดสินลงโทษ โดยใช้หลักแทนการดำเนินคดีอาญา ก็เพราะว่าได้ให้ความสำคัญแก่ผลคดีที่ผู้กระทำจะได้รับ เนื่องจากมุ่งเน้นให้ผู้กระทำความผิดมีโอกาสปรับปรุงแก้ไขและปรับตัวให้เป็นคนดีของสังคมด้วย มิใช่มุ่งเน้นแต่เพียงการดำเนินคดีอาญากับผู้ต้องหา ลงโทษให้สาสมกับความผิดเพียงประการเดียว ซึ่งถ้าพิจารณาแล้วจะเห็นได้ว่าผู้กระทำความผิดบางคนเป็นผู้ที่ไม่สมควรได้รับโทษเพราะไม่ได้มีจิตใจชั่วร้าย หรือมีเจตนาร้าย แต่ได้กระทำความผิดด้วยเหตุผลบางประการ หรือได้กระทำความผิดกฎหมายบางอย่างที่ไม่ได้เป็นความผิดในตนเอง ฉะนั้นแล้วการดำเนินการโดยใช้วิธีการดำเนินคดีอาญานี้ย่อมจะเป็นการเอื้อประโยชน์ต่อผู้ที่เกี่ยวข้องในคดีมากที่สุด เพราะวัตถุประสงค์หลักก็เพื่อแก้ไข เยียวยาผู้กระทำความผิดนั่นเอง

(ค) แนวคิดในการปฏิบัติต่อผู้กระทำความผิดโดยไม่ใช้เรือนจำ⁵⁷ มาจากแนวคิดตามหลักแทนการดำเนินคดีอาญา (The principle of Diversion) โดยเป็นแนวคิดของการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการดำเนินคดีอาญา ก่อนนำคดีขึ้นสู่ศาล เพื่อหลีกเลี่ยงหรือเบี่ยงเบน โดยไม่ให้ผู้กระทำผิด

⁵⁷ กิตติพงษ์ กิตยารักษ์, “ความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์: หลักการและแนวคิดใน กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์: ทางเลือกใหม่สำหรับกระบวนการยุติธรรมไทย,” (กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, 2545), น.5-น.19.

ต้องเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมด้วยการใช้วิธีการอื่น ซึ่งอาจมีกฎหมายอนุญาตโดยชัดแจ้งหรือไม่ก็ตาม โดยมีให้บุคคลนั้นต้องถูกลงโทษทางอาญา โดยเฉพาะในคดียาเสพติดที่ผู้เสพเป็นผู้ป่วยสำหรับแนวคิดนี้สามารถแบ่งออกเป็น 2 กรณี⁵⁸ คือ

กรณีที่ 1 ผู้ที่ถูกบังคับบำบัด ยังมีได้มีฐานะเป็นจำเลย หรือนักโทษเพียงแต่เป็นผู้คุมขังในขั้นตอนของการสอบสวนเท่านั้น

กรณีที่ 2 ผู้ที่ถูกบังคับบำบัดยังมีได้มีฐานะเป็นจำเลยหรือนักโทษหรือสภาพนั้นได้สิ้นสุดลงแล้ว แต่ยังต้องได้รับการแก้ไขฟื้นฟู

แนวคิดนี้ถือว่าสำคัญ และเป็นหลักเพื่อนำไปใช้แก้ไขผู้เสพยาเสพติดเพื่อให้โอกาสผู้กระทำผิดที่ไม่ใช่อาชญากร ได้กลับตัวเป็นคนดี ไม่มีผลกระทบต่อประวัติและอนาคตของผู้กระทำ ความผิด คือ ไม่ต้องใส่ชื่อว่าเป็นผู้ต้องโทษที่มีหมายศาลมาก่อน ไม่ถูกตราหน้าต่อสังคม และยังไม่เสียเวลาต่อการศึกษาล่าเรียนละ โอกาสต่างๆ ของผู้กระทำความผิดหรือผู้เสพ ประการสำคัญที่เป็นผลสืบเนื่อง คือ ไม่ทำให้จำนวนผู้ต้องขังในเรือนจำมีมากจนเกิดความแออัด รวมถึงเป็นประหยัดงบประมาณของทางราชการ

(ง) แนวคิดเกี่ยวกับการบังคับบำบัด มีแนวคิดว่าหากลดผู้เสพยาเสพติดให้ปริมาณยาเสพติดลงด้วยโดยใช้วิธีการผันหรือการเบี่ยงเบนผู้กระทำออกนอกกระบวนการยุติธรรม ตามเจตนารมณ์ของพระราชบัญญัติฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด เพื่อที่จะลดปริมาณคดีขึ้นสู่ศาล และปริมาณผู้ต้องขังในเรือนจำที่มีเป็นจำนวนมาก ซึ่งพระราชบัญญัติฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติดเป็นการตราขึ้นเพื่อให้สอดคล้องต่อการปฏิบัติตามอนุสัญญาสหประชาชาติว่าด้วยการต่อต้านการลักลอบค้ายาเสพติด และวัตถุออกฤทธิ์ต่อจิตและประสาท ค.ศ. 1988 ซึ่งประเทศไทยได้เป็นภาคีและได้ให้สัตยาบันแล้ว โดยข้อกำหนดให้ภาคีต้องนำผู้กระทำผิดต้องเข้ารับมาตรการต่างๆ เช่น การบำบัดรักษา การศึกษา การดูแลภายหลังการบำบัดรักษา การฟื้นฟูสมรรถภาพ หรือการกลับคืนสู่สังคม และในกรณีที่มีความผิดเกี่ยวกับยาเสพติดที่ไม่รุนแรง เมื่อเห็นเป็นการสมควรภาคีอาจกำหนดมาตรการต่างๆ แทนการตัดสินลงโทษหรือการลงโทษ เช่น การศึกษา การฟื้นฟูสมรรถภาพ หรือการกลับคืนสู่สังคมของตัวผู้กระทำความผิดเอง ซึ่งกลไกของกระบวนการยุติธรรมในการแก้ไขผู้เสพ ผู้ติดยาเสพติดตามกฎหมายว่าด้วยการฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด มีแนวคิดแบบ

⁵⁸ ศรีชาติ ลิมปิสุรีย์, “การศึกษาทัศนคติและแนวทางของเจ้าหน้าที่ฝ่ายบำบัดรักษาที่มีต่อการใช้มาตรการทางกฎหมายในการบำบัดรักษาผู้ติดยาเสพติด,” (กรุงเทพมหานคร: ศูนย์วิจัยและพัฒนาด้านอาชญาวิทยา กรมราชทัณฑ์, 2550), น. 10.

บำบัดบังคับของไทย เดิมนั้นได้กำหนดไว้เป็นมาตรการหนึ่ง ในการที่จะลดความต้องการยาเสพติดของผู้เสพยา โดยการลดจำนวนผู้เสพยา บนหลักแนวความคิดที่ว่า ถ้าไม่มีผู้เสพยาหรือผู้ใช้แล้วก็ไม่มีการผลิตหรือการค้า อันเป็นการลดอุปาทานด้านยาเสพติด แต่เมื่อเวลาผ่านไปแนวคิดได้พัฒนาไปสู่การรับแนวคิดที่ว่า ผู้เสพยาเป็นผู้ป่วยที่จะต้องได้รับการแก้ไขฟื้นฟูอย่างเร่งด่วนซึ่งไม่ใช่อาชญากรร้ายแรงที่ต้องได้รับโทษ และแนวคิดนี้ได้นำมากำหนดไว้ในพระราชบัญญัติฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด พ.ศ.2545 ที่ให้อำนาจฝ่ายบริหารควบคุมผู้ต้องหา ไว้เพื่อการตรวจพิสูจน์หรือเพื่อการฟื้นฟู และยังได้นำหลักแนวคิดตามหลักแทนการดำเนินคดีอาญามาใช้แก้ไขผู้เสพยา ผู้ติดยาเสพติด โดยแบ่งออกเป็นการบังคับบำบัดและการชะลอการฟ้องที่มีความสอดคล้องกับแนวคิดของการปฏิบัติต่อผู้เสพยาเสพติดของสหรัฐอเมริกาที่ใช้หลักแทนการดำเนินคดีอาญา ที่ถือว่าผู้เสพยาเป็นผู้ป่วยมีข้ออาชญากรการเสพยาเสพติดมิใช่อาชญากรรม และหลักเหตุนำมาซึ่งผลที่เห็นว่ามนุษย์จะกระทำความผิดย่อมมีสาเหตุมาจากอิทธิพลผลักดันต่างๆ ที่ไม่อาจหลีกเลี่ยงได้

(จ) ทฤษฎีของการลงโทษเพื่อปรับปรุงแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิด

ทฤษฎีการลงโทษเพื่อปรับปรุงแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิดมีความเชื่อว่า การบำบัดรักษาจะต้องคำนึงถึงบุคลิกลักษณะเฉพาะของแต่ละบุคคล อาชญากรรมจะไม่ลดลงหากมีการลงโทษด้วยการจำคุกผู้กระทำความผิด ซึ่งเป็นการทรมานนักโทษอีกด้วย จึงทำให้มีความเห็นว่า หากผู้กระทำความผิดสามารถยอมรับเงื่อนไขในการบำบัดรักษาได้ ย่อมก่อให้เกิดประสิทธิภาพมากกว่าที่จะเน้นการลงโทษเพียงอย่างเดียว แนวความคิดนี้ได้ผ่านรูปแบบที่เรียกว่า Medical Model ต่อมาแนวความคิดนี้ได้เสื่อมลง เนื่องจากถูกวิจารณ์อย่างมากในการเปิดโอกาสให้เจ้าหน้าที่ของรัฐและผู้พิพากษาใช้ดุลพินิจได้อย่างกว้างขวาง ซึ่งเป็นการแตกต่างไปจากแนวคิดในการลงโทษ (Crime Control) แนวคิดนี้ได้รับการสนับสนุนอย่างมากในฐานะที่ถือว่าเป็นสิทธิพลเมือง⁵⁹ ซึ่งนักอาชญวิทยาบางคนมองว่า ในการปฏิบัติต่อผู้กระทำความผิดแต่ละคนนั้น โดยใช้แนวคิดในการแก้ไขฟื้นฟูอาจจะเกิดความไม่เท่าเทียมกันได้ เป็นการส่งผลต่อความยุติธรรม ทั้งกลุ่มอนุรักษนิยมเชื่อว่า การพิพากษาโดยคุมประพฤติผู้กระทำความผิดเป็นการผ่อนปรนเกินไป ดังนั้นการบำบัดรักษาผู้ที่กระทำความผิดจึงจำเป็นต้องใช้แนวคิดที่เรียกว่า Justice Model เป็นการทำให้ผู้กระทำความผิดจะได้รับการปฏิบัติที่มีความเท่าเทียมกันตามพฤติการณ์และความร้ายแรงของการ

⁵⁹ ญัฐฉนัย สุภัทรากุล, “มาตรการทางกฎหมายในการบำบัดฟื้นฟูผู้ติดยาเสพติด: ศึกษาเปรียบเทียบกฎหมายว่าด้วยการบำบัดฟื้นฟูผู้ติดยาเสพติดกับรูปแบบบูรณาการของศาลยาเสพติดในต่างประเทศ,” (วิทยานิพนธ์นิติศาสตร์มหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต, 2548), น.34.

กระทำความผิด โดยหลักการแก้ไขฟื้นฟูเป็นหลักการที่มีพื้นฐานมาจากการศึกษาทางวิทยาศาสตร์ อันสอดคล้องกับทฤษฎีเหตุจำเป็น (The Theory of Determinism) ซึ่งเป็นทฤษฎีที่อยู่บนพื้นฐานความเห็นว่าการที่มนุษย์กระทำความผิดย่อมมีสาเหตุมาจากอิทธิพลผลักดันต่างๆ ที่ไม่อาจหลีกเลี่ยงได้ โดยเกิดจากมนุษย์ได้ละเมิดต่อกฎหมายเพราะ ได้รับอิทธิพลจากปัจจัยทางชีวภาพ ทางจิตภาค หรือทางสังคม ซึ่งมนุษย์ได้ขาดเจตจำนงอิสระในทางความคิด (Free Will) ขาดอิสระและเสรีภาพในการกำหนดทางเลือก ดังนั้นมนุษย์จึงไม่ต้องรับผิดชอบต่อการกระทำของตนเอง ทฤษฎีการลงโทษเพื่อปรับปรุงแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิดนี้ ได้ถือหลักมนุษยธรรมที่ว่า ผู้ที่กระทำความผิดเป็นเพียงบุคคลที่กำลังเจ็บป่วยอยู่ในสังคม การลงโทษนี้จึงมีลักษณะและวัตถุประสงค์เพื่อช่วยเหลือฟื้นฟูสภาพร่างกายและจิตใจให้กลับคืนสู่ปกติ ซึ่งสามารถกลับมาอยู่ร่วมกับบุคคลอื่นๆ ในสังคมได้เช่นเดิม ซึ่งมีแนวคิดที่สำคัญประการหนึ่งว่า สาเหตุแห่งอาชญากรรมไม่ได้เกิดขึ้นเพราะความสมัครใจของผู้กระทำความผิด ดังนั้นปัญหาอาชญากรรมจึงเป็นปัญหาที่สังคมต้องช่วยเหลือกันเพื่อมิให้เกิดขึ้น จึงทำให้เกิดทฤษฎีการลงโทษเพื่อเป็นการปรับปรุงแก้ไขหรือดัดนิสัยความประพฤติขึ้นมา ถือเป็นทฤษฎีใหม่ที่มิวัตถุประสงค์ในการปรับปรุงแก้ไขไม่ให้ผู้กระทำความผิดกลับมาก่อทำความผิดซ้ำอีก ไม่เป็นการมุ่งหวังที่จะให้ผู้กระทำความผิดได้รับการปฏิบัติตอบแทนที่เป็นผลร้าย แต่ตรงกันข้าม โดยทฤษฎีนี้มุ่งแต่จะปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของผู้กระทำความผิดให้ประพฤติตนเป็นคนดีให้กลับมาอยู่ในสังคมได้ต่อไป

2.7.1.1 ความหมายที่สำคัญตามพระราชบัญญัติฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด พ.ศ. 2545 โดยระเบียบคณะกรรมการฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติดว่าด้วยการตรวจพิสูจน์การฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติดการควบคุมตัว และการปฏิบัติต่อผู้เข้ารับการตรวจพิสูจน์ และผู้เข้ารับการฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด พ.ศ.2546 ได้อาศัยอำนาจตามพระราชบัญญัติฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด พ.ศ.2545 ในมาตรา 7 (4) (6) (7) (8) (9) (11) (12) (13) (14) และ(15) มาตรา 13 (1) (3) (6) และ (8) มาตรา 21 วรรคสามและ มาตรา 26 ซึ่งคณะกรรมการฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด ได้ออกระเบียบไว้ และความหมายของคำที่สำคัญตามพระราชบัญญัติฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด พ.ศ.2545 ได้แก่ “การตรวจพิสูจน์” หมายความว่า การแสวงหาข้อมูลจากการบันทึกประวัติ พฤติกรรมในการกระทำความผิดตลอดจนสภาพแวดล้อมทั้งปวงของผู้เข้ารับการตรวจพิสูจน์ รวมทั้งการตรวจร่างกายและจิตใจ การตรวจหายาเสพติดทางห้องปฏิบัติการหรือการกระทำใดๆ เพื่อนำข้อเท็จจริงมาประมวลและวิเคราะห์ว่าผู้เข้ารับการตรวจพิสูจน์เป็นผู้เสพหรือติดยาเสพติดหรือไม่

“ผู้เข้ารับการตรวจพิสูจน์” หมายความว่า ผู้ต้องกาที่ถูกส่งตัวเข้ารับการตรวจพิสูจน์การเสพหรือการติดยาเสพติด ในสถานที่ควบคุมตัวได้แก่ เรือนจำหรือทัณฑสถาน

“ผู้เข้ารับการฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด” หมายความว่า ผู้เข้ารับการตรวจพิสูจน์ที่ คณะอนุกรรมการที่คำวินิจฉัยให้เข้ารับการฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด

“ศูนย์ฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด” หมายความว่า ศูนย์การฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติดในสังกัดกรมคุมประพฤติ กระทรวงยุติธรรม

“สถานที่เพื่อการควบคุมตัว” หมายความว่า สถานที่ที่รัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรม ประกาศในราชกิจจานุเบกษา ให้เป็นสถานที่เพื่อการฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติดตามมาตรา 18 แห่งพระราชบัญญัติการฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด พ.ศ.2545

“สถานที่เพื่อการตรวจพิสูจน์” หมายความว่า สถานที่ที่รัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรมประกาศในราชกิจจานุเบกษา ให้เป็นสถานที่เพื่อการตรวจพิสูจน์ ตามมาตรา 18 แห่งพระราชบัญญัติการฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด พ.ศ.2545

“สำนักงานคุมประพฤติ” หมายความว่า สำนักงานคุมประพฤติจังหวัด หรือผู้อำนวยการสำนักงานคุมประพฤติประจำศาล

“ผู้อำนวยการสำนักงานคุมประพฤติ” หมายความว่า ผู้อำนวยการสำนักงานคุมประพฤติจังหวัด หรือผู้อำนวยการสำนักงานคุมประพฤติประจำศาล

“คณะอนุกรรมการ” หมายความว่า คณะอนุกรรมการฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติดในเขตพื้นที่ต่างๆ

“ผู้บัญชาการเรือนจำหรือผู้อำนวยการทัณฑสถาน” หมายความว่า ผู้ควบคุมสถานที่เพื่อการควบคุมตัวผู้เข้ารับการตรวจพิสูจน์ในระหว่างการตรวจพิสูจน์ หรือสถานที่เพื่อการฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด หรือสถานที่เพื่อการควบคุมตัว

“เจ้าหน้าที่” หมายความว่า เจ้าหน้าที่และพนักงานเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติหน้าที่ในศูนย์ฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด หรือสถานที่เพื่อการตรวจพิสูจน์ หรือสถานที่เพื่อการฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด หรือสถานที่เพื่อการควบคุมตัว

“การเยี่ยมและการติดต่อ” หมายความว่า การพบปะ พูดคุยกันระหว่างผู้เยี่ยม หรือผู้ติดต่อกับผู้เข้ารับการตรวจพิสูจน์ หรือผู้เข้ารับการฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด และให้หมายความรวมถึงการติดต่อพูดคุยผ่านการสื่อสารทางอื่นใด

“ผู้เยี่ยม” หมายความว่า บุคคลซึ่งขอเข้าเยี่ยมเยียน พบปะ พுகุย ผู้เข้ารับการตรวจ พิสูจน์ หรือผู้เข้ารับการฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด

“ผู้ติดต่อ” หมายความว่า บุคคลภายนอกซึ่งขอเข้าติดต่อกิจธุระ กับผู้เข้ารับการตรวจ พิสูจน์ หรือผู้เข้ารับการฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติดด้วยตนเองหรือการสื่อสารในทางอื่นใด แต่ ไม่รวมถึงการติดต่อของผู้ได้รับอนุญาต

“ผู้ได้รับอนุญาต” หมายความว่า ทนายความหรือเจ้าพนักงานของรัฐหรือผู้ที่เกี่ยวข้อง ซึ่งได้รับอนุญาตให้เข้าพบหรือติดต่อสื่อสารกับผู้เข้ารับการตรวจพิสูจน์หรือผู้เข้ารับการฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด

“ผู้ฝ่าฝืน” หมายความว่า ผู้เข้ารับการตรวจพิสูจน์หรือผู้เข้ารับการฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติดที่ไม่ปฏิบัติตามระเบียบ และเงื่อนไขที่คณะกรรมการหรือคณะอนุกรรมการกำหนดหรือผู้ที่ไม่ปฏิบัติตามข้อบังคับของศูนย์ฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติดหรือสถานที่เพื่อการฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติดหรือสถานที่เพื่อการควบคุมตัว

“โทษ” หมายความว่า โทษตามที่บัญญัติไว้ในมาตรา 32 แห่งพระราชบัญญัติฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด พ.ศ. 2545

“จัดให้อยู่เดี่ยว” หมายความว่า จัดแยกให้ทำกิจกรรมประจำวันในศูนย์ฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด หรือสถานที่เพื่อการฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติดหรือสถานที่เพื่อการควบคุมตัว โดยลำพังเพื่อให้ใช้ความคิดทบทวนและสำนึกในความผิดที่ฝ่าฝืน จะได้มีแนวทางในการปรับเปลี่ยนพฤติกรรม

“เครื่องพันธนาการ” หมายความว่า กุญแจมือ หรือเครื่องมืออื่นใดที่ใช้ตามความจำเป็น เพื่อมิให้หลบหนีเท่านั้น

“สิ่งของต้องห้าม” หมายความว่า ทรัพย์สินประเภทที่กฎหมายห้ามนำเข้าไปในเรือนจำ หรือทัณฑสถาน หรือเก็บรักษาไว้ในเรือนจำหรือทัณฑสถาน รวมถึงสิ่งของที่มีใช้สิ่งของต้องห้าม แต่ไม่อนุญาตให้นำเข้าหรือเก็บรักษาไว้ในเรือนจำหรือทัณฑสถาน

2.7.1.2 สารสำคัญของพระราชบัญญัติฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด พ.ศ.2545 ซึ่ง กระบวนการฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด ตามพระราชบัญญัติฟื้นฟูนี้ได้แก่การดำเนินงานตั้งแต่ ขั้นตอน ดังนี้

1) ขั้นตอนการค้นและการจับกุมของพนักงานฝ่ายปกครองหรือเจ้าหน้าที่ตำรวจ⁶⁰ เมื่อพนักงานเจ้าหน้าที่ดังกล่าวสงสัยว่าบุคคลใดกระทำความผิดฐานเสพยาเสพติดหรือไม่ก็จะขออนุญาตตรวจพิสูจน์หาสารเสพติดในเบื้องต้น และเมื่อผลปรากฏออกมาว่าผลตรวจเป็นบวก เจ้าหน้าที่ตำรวจหรือพนักงานฝ่ายปกครองจะจับตัวผู้นั้น

2) ขั้นตอนการสอบสวน เมื่อมีการจับกุมผู้ต้องหาแล้วพนักงานฝ่ายปกครองหรือเจ้าหน้าที่ตำรวจต้องนำตัวผู้นั้นมาสถานีตำรวจ และพนักงานสอบสวนมีหน้าที่สอบสวนและนำตัวผู้นั้นไปศาลภายใน 48 ชั่วโมง กรณีที่ผู้ต้องหาอายุไม่เกิน 18 ปี ให้นำไปศาลภายใน 24 ชั่วโมง นับแต่ที่ผู้ต้องหาจนถึงที่ทำการของพนักงานสอบสวนเพื่อให้ศาลพิจารณามีคำสั่งให้ส่งตัวผู้นั้นไปตรวจพิสูจน์การเสพยาเสพติดหรือการติดยาเสพติด

เมื่อศาลมีคำสั่งให้ส่งตัวผู้นั้นไปตรวจพิสูจน์ที่ศูนย์ฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด สถานที่เพื่อการตรวจพิสูจน์ การฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติดหรือการควบคุมตัวแล้วแต่กรณี และได้แจ้งให้คณะอนุกรรมการฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติดหรือการควบคุมตัวแล้วแต่กรณี และได้แจ้งให้คณะอนุกรรมการฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติดแห่งท้องที่นั้นทราบแล้ว พนักงานสอบสวนต้องดำเนินการสอบสวนต่อไป และเมื่อสอบสวนเสร็จแล้วให้ส่งสำนวนการสอบสวนไปยังพนักงานอัยการ โดยไม่ต้องส่งตัวผู้ต้องหาไปด้วย แต่ต้องแจ้งให้พนักงานอัยการทราบว่าผู้ต้องหาถูกควบคุมตัวอยู่ ณ สถานที่แห่งใดตามกฎหมาย

3) ขั้นตอนในชั้นศาล เมื่อนำตัวผู้ต้องหาไปยังศาล ศาลมีดุลพินิจในการสั่งให้ส่งตัวไปควบคุม ณ ศูนย์ฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด ตามสถานที่ที่รัฐมนตรีประกาศ เช่น เรือนจำ สถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน สถานีตำรวจ เป็นต้น เพื่อการตรวจพิสูจน์การเสพยา หรือสั่งให้ดำเนินการตามกระบวนการยุติธรรมปกติต่อไป ในกรณีที่ศาลสั่งตรวจพิสูจน์ระหว่างนี้พนักงานสอบสวนมีอำนาจดำเนินการสอบสวนต่อไป และเมื่อสอบสวนเสร็จให้ส่งสำนวนการสอบสวนไปยังพนักงานอัยการ โดยไม่ต้องส่งตัวผู้เข้ารับการตรวจพิสูจน์ไปด้วย แต่ต้องแจ้งว่าผู้เข้ารับการตรวจพิสูจน์ถูกควบคุมตัวอยู่ที่ใด เพื่อเก็บไว้ใช้ในกรณีที่ผู้เข้ารับการตรวจพิสูจน์ ตรวจหาการเสพยาหรือการติดยาในชั้นศูนย์ฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด ไม่ผ่าน หรือในกรณีที่เข้ารับการฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติดแล้วแต่ไม่ผ่านการฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด

⁶⁰ นกัสนันท์ อึ้งวิฑูรสถิต, “พระราชบัญญัติฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด พ.ศ.2545 : ศึกษากรณีอำนาจหน้าที่ของพนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจ,” (วิทยานิพนธ์หลักสูตรนิติศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2552) น.56.

4) ขั้นตอนของการตรวจพิสูจน์การเสพหรือการติดยาเสพติด เมื่อคณะกรรมการฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติดแห่งท้องที่ที่พนักงานสอบสวนได้ส่งตัวผู้เข้ารับการตรวจพิสูจน์มาตรวจพิสูจน์การเสพหรือการติดยาเสพติด ตามคำสั่งศาลได้รับตัวผู้เข้ารับการตรวจพิสูจน์ไว้แล้ว ก็ให้พนักงานเจ้าหน้าที่จัดทำประวัติ พฤติกรรมในการกระทำความผิด ตลอดจนสภาพแวดล้อมของผู้เข้ารับการตรวจพิสูจน์ ทั้งนี้การตรวจพิสูจน์เป็นหน้าที่ของพนักงานคุมประพฤติที่ต้องรับผิดชอบดำเนินการสรุปผลการตรวจพิสูจน์เพื่อเสนอคณะกรรมการภายใน 15 วัน ขยายได้ไม่เกิน 30 วัน รวมไม่เกิน 45 วัน โดยการตรวจจะตรวจทางสังคม ทางกายและจิตใจ รวมทั้งของเหลวในร่างกายซึ่งต้องเป็นการประสานงานกันระหว่างกรมคุมประพฤติและหน่วยงานอื่น ผลการตรวจหากไม่ปรากฏเป็นผู้เสพ หรือผู้ติดยาเสพติดให้ส่งตัวผู้นั้นคืนแก่พนักงานสอบสวนหรือพนักงานอัยการเพื่อพิจารณาดำเนินคดีตามกฎหมายต่อไป แต่หากผลการตรวจพบว่า ผู้เข้ารับการตรวจพิสูจน์เป็นผู้เสพหรือติดยาเสพติดให้จัดให้มีแผนหรือ โปรแกรมการฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด และแจ้งแก่พนักงานอัยการทราบเพื่อให้พนักงานอัยการมีคำสั่งชะลอฟ้องไว้จนกว่าจะได้รับแจ้งผลการฟื้นฟู

5) ขั้นตอนการฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด เมื่อผลการตรวจพบว่าผู้เข้ารับการตรวจพิสูจน์เป็นผู้เสพหรือติดยาเสพติดให้จัดให้มีโปรแกรมการฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด อันเป็นกระบวนการเปลี่ยนแปลงเจตคติและ/หรือพฤติกรรมของผู้เข้ารับการฟื้นฟูสมรรถภาพ โดยจะได้รับการช่วยเหลือด้วยวิธีการต่างๆ ทั้งทางด้านจิตวิทยา สังคมสงเคราะห์ เป็นแนวทางในการปฏิบัติ โปรแกรมการฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติดมีทั้งแบบขั้นพื้นฐานและแบบพิเศษ⁶¹ ซึ่งเป็นโปรแกรมสำหรับผู้เข้ารับการฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติดทุกคนที่ได้มาจากการวิเคราะห์ปัญหาของผู้เสพหรือผู้ติดยาเสพติด ทั้งนี้ในขั้นตอนการฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติดมีทั้งการควบคุมตัวและไม่ควบคุมตัว

6) ขั้นตอนการอุทธรณ์ ผู้เข้ารับการตรวจพิสูจน์การเสพหรือการติดยาเสพติดมีสิทธิอุทธรณ์คำวินิจฉัยหรือคำสั่งของคณะกรรมการฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติดซึ่งเกี่ยวกับการเสพหรือการติดยาเสพติด หรือการสั่งไม่อนุญาตให้ปล่อยชั่วคราว หรือการสั่งขยายระยะเวลาการฟื้นฟูสมรรถภาพ โดยอุทธรณ์ต่อคณะกรรมการฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติดภายใน 14 วัน นับแต่วันที่ได้รับทราบคำวินิจฉัยหรือคำสั่ง เมื่อคณะกรรมการฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติดมีคำสั่งเป็นประการใดให้เป็นที่สุด

⁶¹ เพิ่งอ้าง, น.60.

7) ขั้นตอนการชะลอฟ้องและการดำเนินคดี เมื่อพนักงานอัยการได้รับการแจ้งผลการตรวจพิสูจน์ผู้ต้องหาเกี่ยวกับการเสพหรือการติดยาเสพติดแล้วหากผลการตรวจพิสูจน์ออกมาว่าผู้ต้องหานั้นเป็นผู้เสพหรือติดยาเสพติด พนักงานอัยการต้องมีคำสั่งชะลอการฟ้องไว้จนกว่าจะได้รับแจ้งผลการฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติดจากคณะกรรมการฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด แต่ถ้าหากผลการตรวจออกมาไม่ปรากฏว่าผู้เข้ารับการตรวจพิสูจน์เป็นผู้เสพหรือผู้ติดยาเสพติด พนักงานอัยการต้องสั่งฟ้องและส่งตัวผู้ต้องหาไปดำเนินคดีต่อไป รวมถึงกรณีที่ผู้ต้องหานั้นเป็นผู้ไม่มีสิทธิได้รับการฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติดตามกฎหมายนี้ พนักงานอัยการต้องสั่งฟ้องและดำเนินคดีกับผู้ต้องหาต่อไป โดยต้องแจ้งให้คณะกรรมการฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติดทราบ นอกจากนี้ในกรณีที่ผู้ต้องหาได้เข้ารับการฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด แต่ผลการฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติดยังไม่เป็นที่น่าพอใจพนักงานอัยการต้องพิจารณาสั่งฟ้องและส่งตัวผู้ต้องหาไปดำเนินคดีต่อไปเช่นกัน

2.7.2 การตรวจพิสูจน์หาสารเสพติดในร่างกายตามพระราชบัญญัติฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด พ.ศ.2545

ในการตรวจพิสูจน์นั้น เป็นการกระทำใดๆ เพื่อให้ได้หลักฐานซึ่งใช้ในการพิจารณาวินิจฉัยว่าผู้เข้ารับการตรวจพิสูจน์ เป็นผู้ติดยาเสพติดหรือเป็นผู้เสพยาเสพติดหรือไม่ ด้วยวิธีการสอบปากคำผู้ต้องหา เก็บปัสสาวะ ไปตรวจหาสารเสพติด สอบปากคำพยาน สืบเสาะภูมิสำเนา หรือถิ่นที่อยู่ของผู้ต้องหา จัดทำบันทึกประวัติ รวบรวมเอกสารข้อมูล ประมวลผลวิเคราะห์พยานหลักฐานต่างๆ แล้วทำรายงานความเห็นและคำวินิจฉัยว่าเป็นผู้ติดยาเสพติดหรือไม่ ในส่วนของกระบวนการตรวจพิสูจน์หาสารเสพติดในปัสสาวะตามพระราชบัญญัติฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด พ.ศ. 2545 ได้กำหนดขั้นตอนการตรวจพิสูจน์หาสารเสพติดในปัสสาวะดังนี้

การตรวจปัสสาวะขั้นแรก ตรวจโดยเจ้าพนักงานทั่วไป เช่น เจ้าหน้าที่ตำรวจ หรือผู้ออกตรวจนอกสถานที่ซึ่งการตรวจดังกล่าวใช้ชุดตรวจสำเร็จรูป ใช้ทดสอบเบื้องต้นในการหาสารเสพติดในร่างกายซึ่งผลที่ได้จะเป็นเครื่องคัดกรองบุคคล (Screening) เพื่อส่งตัวอย่างนั้นๆ ไปยืนยันผล (Confirm) ในการตรวจแบบคัดกรอง (Screening test) เป็นการตรวจพิสูจน์เพื่อคัดแยกตัวอย่างปัสสาวะที่ให้ผลบวกก็มีความเป็นไปได้ว่าจะมีสารเสพติดอยู่ ผลการตรวจในขั้นนี้สามารถยืนยันได้ในระดับหนึ่ง ไม่สามารถที่จะยืนยันความถูกต้องว่ามีการเสพยาหรือไม่ จนกว่าจะผ่านการตรวจในขั้นยืนยัน การตรวจเบื้องต้นมีค่าใช้จ่ายถูกกว่า สามารถตรวจได้คราวละหลายๆ แต่ผลเสียก็คืออาจเกิดผลบวกลวง ซึ่งเกิดจากการกินยาที่มีสูตรทางเคมีบางส่วนที่คล้ายสารแอมเฟตามีน เป็นเหตุให้

เกิดผลวางขึ้นได้ ยากลุ่มดังกล่าวได้แก่ ยาแก้แพ้ ยาแก้หวัดคัดจมูก ยาที่รักษามาเลเรีย ยาที่ออกฤทธิ์ต่อจิตประสาท หรือยาลดความอ้วน เป็นต้นนอกจากกลุ่มยาดังกล่าวแล้ว ผลบวกลวงอาจเกิดขึ้นได้จากสาเหตุอื่น ๆ ที่ไม่สามารถบอกได้ ดังนั้น ต้องนำเอาตัวอย่างปัสสาวะไปทำการตรวจยืนยันผลอีกครั้งก่อนจึงจะสรุปผลได้ การตรวจแบบคัดกรอง ส่วนใหญ่จะเป็นการตรวจ ณ จุดตรวจ โดยใช้ชุดทดสอบสำเร็จรูป

การตรวจปัสสาวะขั้นที่สอง เป็นการตรวจแบบยืนยัน (Confirmation test) เป็นการตรวจเพื่อยืนยันว่าในตัวอย่างปัสสาวะที่ให้ผลบวกในขั้นตอนการตรวจแบบคัดกรองนั้น มีสารเสพติดผสมอยู่จริงหรือไม่ ซึ่งรับรองผลการตรวจโดยเจ้าหน้าที่ห้องปฏิบัติการ ซึ่งสามารถใช้ประกอบการดำเนินคดีของพนักงานสอบสวนหรือการดำเนินการตามพระราชบัญญัติฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด พ.ศ. 2545

เมื่อพิจารณาการตรวจหาสารเสพติดของพนักงานเจ้าหน้าที่ผู้มีอำนาจก็เพื่อคัดแยกบุคคลในการดำเนินเข้าสู่กระบวนการตามพระราชบัญญัติฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด พ.ศ. 2545 ซึ่งจะกระทำการตรวจโดยการหาสารเสพติดทางปัสสาวะของผู้ถูกตรวจพิสูจน์โดยใช้อุปกรณ์ทดสอบทำการตรวจพิสูจน์เบื้องต้น เมื่อปรากฏว่าการตรวจพิสูจน์หาสารเสพติดในปัสสาวะเบื้องต้น ผลเป็นค่า “สีม่วง” ซึ่งถือว่าเป็นผู้ติดยาเสพติดก็จะถูกควบคุมตัวไว้เพื่อดำเนินการตามพระราชบัญญัติฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด พ.ศ. 2545 แต่การใช้เครื่องตรวจแบบคัดกรองบุคคล เมื่อได้ผลบวกก็ไม่สามารถใช้ประกอบการดำเนินคดีของพนักงานสอบสวนได้จนกว่าจะได้ผลการตรวจที่แน่นอนในขั้นตอนที่สอง ระหว่างนี้ผู้รับการตรวจพิสูจน์จะถูกควบคุมตัวเพื่อดำเนินการตรวจในขั้นที่สองต่อไป

เมื่อมีการทดสอบคัดกรองบุคคลโดยพนักงานสอบสวนหรือเจ้าหน้าที่เป็นผู้ทำการทดสอบปัสสาวะของผู้เข้ารับการตรวจพิสูจน์หาสารเสพติดในร่างกายเบื้องต้นแล้ว มีค่าเป็นผลพนักงานสอบสวนจะนำตัวผู้ต้องหาว่ากระทำผิดฐานเสพยาเสพติดไปศาลภายใน 48 ชั่วโมง นับแต่เวลาที่ผู้ต้องหาเข้ามาถึงที่ทำการของพนักงานสอบสวน เพื่อให้ศาลมีคำสั่งให้ส่งตัวผู้ต้องหาไปตรวจพิสูจน์การเสพยาหรือการติดยาเสพติดและถ้าศาลมีคำสั่งให้ผู้นั้นเข้ารับการตรวจพิสูจน์ในสถานที่ตรวจพิสูจน์ที่ได้กำหนดไว้ตามพระราชบัญญัติฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด ในระหว่างที่อยู่ระหว่างรอการตรวจพิสูจน์ จะถูกควบคุมตัวไว้และปฏิบัติเช่นเดียวกับผู้ต้องหาในคดีอาญาทั่วไป โดยมีสิทธิและหน้าที่เช่นเดียวกับผู้ต้องหา

เมื่อมีการทดสอบคัดกรองบุคคลโดยพนักงานสอบสวนหรือเจ้าหน้าที่เป็นผู้ทำการทดสอบปัสสาวะของผู้เข้ารับการตรวจพิสูจน์หาสารเสพติดในร่างกายเบื้องต้นแล้ว มีค่าเป็นผล

พนักงานสอบสวนจะนำตัวผู้ต้องหาว่ากระทำความผิดฐานเสพยาเสพติดไปศาลภายใน 48 ชั่วโมง นับแต่เวลาที่ผู้ต้องหานั้นมาถึงที่ทำการของพนักงานสอบสวน เพื่อให้ศาลมีคำสั่งให้ส่งตัวผู้ต้องหานั้นไปตรวจพิสูจน์การเสพยาหรือการติดยาเสพติดและถ้าศาลมีคำสั่งให้ผู้นั้นเข้ารับการตรวจพิสูจน์ในสถานที่ตรวจพิสูจน์ที่ได้กำหนดไว้ตามพระราชบัญญัติฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด ในระหว่างที่อยู่ในระหว่างรอการตรวจพิสูจน์ จะถูกควบคุมตัวไว้และปฏิบัติเช่นเดียวกับผู้ต้องหาในคดีอาญาทั่วไป โดยมีสิทธิและหน้าที่เช่นเดียวกับผู้ต้องหา ซึ่งประมวลกฎหมายอาญาเข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องต่อการปฏิบัติต่อผู้รับการตรวจพิสูจน์และฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด เป็นผลมาจากบทบัญญัติในมาตรา 28 มาตรา 29 แห่งพระราชบัญญัติฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด พ.ศ.2545 มาตรา 28 แห่งพระราชบัญญัติฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติดพ.ศ.2545 ที่กำหนดให้ การฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติดถูกควบคุมตัวเป็นในลักษณะเดียวกับผู้ถูกคุมขัง ให้ถือว่าผู้เข้ารับการตรวจพิสูจน์หรือผู้เข้ารับการฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติดแล้วแต่กรณีเป็นผู้ถูกคุมขังตามประมวลกฎหมายอาญา โดยกระบวนการมีดังนี้

การจับ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 78 ได้กำหนดให้พนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจเป็นผู้มีหน้าที่จะจับผู้กระทำความผิด ซึ่งจะจับผู้ใดโดยไม่มีหมายจับหรือคำสั่งของศาลนั้นไม่ได้ เว้นแต่

1) เมื่อบุคคลนั้นได้กระทำความผิดซึ่งหน้า ซึ่งความผิดซึ่งหน้านั้นในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 80 อธิบายว่า ที่เรียกว่าความผิดซึ่งหน้านั้นได้แก่ความผิดซึ่งเห็นกำลังกระทำหรือพบในอาการใด ซึ่งแทบจะไม่มี ความสงสัยเลยว่าได้กระทำความผิดมาแล้วสด ๆ และในมาตรา 28 นี้ ยังได้กำหนดประเภทความผิดซึ่งหน้าว่าเป็นความผิดซึ่งหน้า เช่น

(ก) เมื่อบุคคลหนึ่งถูกไล่จับตั้งผู้กระทำความผิดโดยมีเสียงร้องเอะอะ

(ข) เมื่อพบบุคคลหนึ่งแทบจะทันทีทันใด หลังจากการกระทำความผิดในดินแดนใกล้เคียงที่เกิดเหตุขึ้น และมีสิ่งของที่ได้มาจากการกระทำความผิด หรือมีเครื่องมืออาวุธหรือวัตถุอย่างอื่นอันสันนิษฐานได้ว่าได้ใช้ในการกระทำความผิด หรือมีร่องรอยพิรุณเป็นประจักษ์ที่เสื้อผ้าหรือเนื้อตัวของผู้นั้น

2) เมื่อพบบุคคลใดมีพฤติการณ์อันควรสงสัยว่าผู้นั้นน่าจะก่อเหตุร้ายให้เกิดภัยอันตรายต่อบุคคล หรือทรัพย์สินของผู้อื่นโดยมีเครื่องมือ อาวุธหรือวัตถุอย่างอื่นอันสามารถอาจใช้ในการกระทำความผิด

3) เมื่อมีหลักฐานตามสมควรว่าบุคคลใดน่าจะได้กระทำความผิดอาญาซึ่งมีอัตราโทษจำคุกอย่างสูงเกินสามปีและมีความจำเป็นเร่งด่วนที่ไม่อาจขอให้ศาลออกหมายจับบุคคลนั้นได้

4) เมื่อผู้ต้องหาหรือจำเลยหนีหรือจะหลบหนี ให้พนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจที่พบการกระทำความผิด มีอำนาจจับผู้ต้องหาหรือจำเลยนั้นได้ แต่ในกรณีที่บุคคลซึ่งทำสัญญาประกัน หรือเป็นหลักประกันเป็นผู้พบเห็นการกระทำความผิดกล่าวหาขอให้พนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจที่ใกล้ที่สุดจับผู้ต้องหาหรือจำเลยได้ ถ้าไม่สามารถขอความช่วยเหลือจากเจ้าพนักงานได้ทันทั่วถึงก็ให้มีอำนาจจับผู้ต้องหาหรือจำเลยได้เอง⁶² แล้วส่งไปยังพนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจที่ใกล้ที่สุด และให้เจ้าพนักงานนั้นรีบจัดส่งผู้ต้องหาหรือจำเลยไปยังเจ้าพนักงานหรือศาล โดยคิดค่าพาหนะจากบุคคลซึ่งทำสัญญาประกันหรือหลักประกันนั้น

โดยหลักกฎหมายแล้ว การจับกุมของเจ้าหน้าที่ตำรวจจะต้องจับโดยมีหมายจับเท่านั้น จำกเว้นการจับโดยไม่มีหมายจับได้เฉพาะตามเหตุแห่งกรณีที่เป็นข้อยกเว้นข้างต้น หมายจับเป็นหมายอาญาชนิดหนึ่ง ซึ่งต้องทำเป็นหนังสือผู้มีอำนาจออกหมายจับได้แก่ศาล โดยพิจารณาภายใต้เงื่อนไขตามมาตรา 66 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา คือ

(1) เมื่อมีหลักฐานตามสมควรว่า บุคคลใดน่าจะได้กระทำความผิดอาญาซึ่งมีอัตราโทษจำคุกอย่างสูงเกิน 3 ปี

(2) เมื่อมีหลักฐานตามสมควรว่า บุคคลใดน่าจะได้กระทำความผิดอาญาและมีเหตุผลอันควรเชื่อว่าหลบหนี หรือจะไปยุ่งเหยิงกับพยานหลักฐาน หรือก่อเหตุอันตรายประการอื่น ถ้าบุคคลนั้นไม่มีที่อยู่เป็นหลักแหล่ง หรือไม่มาตามหมายเรียกหรือตามนัดโดยไม่มีข้อแก้ตัวอันควร ให้สันนิษฐานว่าบุคคลนั้นจะหลบหนีข้อจำกัดของการจับกุมของเจ้าหน้าที่ตำรวจ ไม่ว่าจะจับหรือไมก็ตาม ห้ามมิให้มีการจับกุมในที่รโหฐาน⁶³ ซึ่งได้แก่ที่ต่าง ๆ ซึ่งมีใช้ในศาลาธรรมสถาน ในพระบรมมหาราชวัง พระราชวังของพระราชทายาทหรือของพระบรมวงศ์ตั้งแต่สมเด็จพระเจ้าฟ้าขึ้นไป พระราชินี เสด็จฯ ดำหนักหรือในที่ซึ่งพระมหากษัตริย์ พระราชินี พระรัชทายาท พระบรมวงศ์ตั้งแต่สมเด็จพระเจ้าฟ้าขึ้นไป หรือผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ประทับหรือพำนัก เว้นแต่ นายกรัฐมนตรี หรือรัฐมนตรี ซึ่งนายกรัฐมนตรีมอบหมายอนุญาตให้จับ และได้แจ้งเลขธิการพระราชวัง หรือสมุหราชองครักษ์รับทราบแล้ว เจ้าพนักงานผู้ถวาย หรือให้ความปลอดภัยแก่พระมหากษัตริย์ พระราชินี พระรัชทายาท พระบรมวงศ์ตั้งแต่สมเด็จพระเจ้าฟ้าขึ้นไป หรือผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ เป็นผู้จับตามกฎหมายว่าด้วยราชองครักษ์หรือตามกฎหมาย กฎ หรือระเบียบที่เกี่ยวกับการให้ความปลอดภัย

⁶² ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 117

⁶³ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 81

(3) สิทธิของผู้ถูกจับกุมและข้อปฏิบัติ ในการจับกุมนั้นเป็นหน้าที่ของเจ้าหน้าที่ตำรวจที่จะต้องแจ้งข้อกล่าวหาให้ผู้ถูกจับกุมทราบ หากมีหมายจับให้แสดงต่อผู้ถูกจับกุมพร้อมทั้งแจ้งด้วยว่าผู้ถูกจับกุมมีสิทธิที่จะให้การหรือไม่ให้การก็ได้และถ้อยคำของผู้ถูกจับนั้นอาจใช้เป็นพยานหลักฐานในการพิจารณาคดีได้และผู้ถูกจับมีสิทธิที่จะพบและปรึกษานายความหรือผู้ซึ่งจะเป็นทนายความ ถ้าผู้ถูกจับประสงค์จะแจ้งให้ญาติหรือผู้ซึ่งตนไว้วางใจทราบถึงการจับกุมที่สามารถดำเนินการได้โดยสะดวกและไม่เป็นการขัดขวางการจับหรือการควบคุมผู้ถูกจับ หรือทำให้เกิดความไม่ปลอดภัยแก่บุคคลหนึ่งบุคคลใดก็ให้เจ้าพนักงานอนุญาตให้ผู้ถูกจับกุมดำเนินการได้ตามสมควรแก่กรณี ในการนี้ให้เจ้าพนักงานผู้จับนั้นบันทึกการจับดังกล่าวไว้ด้วย ถ้าบุคคลซึ่งจะถูกจับขัดขวางหรือจะขัดขวางการจับหรือหลบหนีหรือพยายามจะหลบหนี ผู้ทำการจับมีอำนาจใช้วิธีการป้องกันทั้งหลายเท่าที่เหมาะสมกับพฤติการณ์แห่งเรื่องในการจับนั้น ในส่วนของข้อปฏิบัติผู้จับกุมนั้นตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 84 ได้ระบุว่า เจ้าพนักงานหรือราษฎรผู้ทำการจับกุมต้องเอาตัวผู้จับไปยังที่ทำการของเจ้าพนักงานสอบสวน ซึ่งได้แก่ที่ทำการของพนักงานสอบสวนผู้รับผิดชอบได้ในขณะนั้นก็นำไปและหากจะปล่อยตัวผู้ถูกจับกุมชั่วคราวก็ได้ ทั้งนี้การจับกุมหรือการควบคุมตัวผู้ถูกกล่าวหานี้ จะต้องถือปฏิบัติตามหลักเกณฑ์ที่บัญญัติไว้ในกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

การคุมขัง การคุมขังตามประมวลกฎหมายอาญา เป็นขั้นตอนในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาที่เริ่มจากการจับกุมคุมขังของตำรวจ ซึ่งเป็นองค์กรแรกในการดำเนินคดีอาญา มีตำรวจเป็นองค์กรเบื้องต้นของรัฐ มีการดำเนินคดีอาญา มีอำนาจตามกฎหมาย ตั้งแต่การสืบสวน จับกุม ตรวจค้น ควบคุม และสอบสวน ซึ่งในการใช้อำนาจดังกล่าวต้องอยู่ในขอบเขตของกฎหมาย ต้องคำนึงถึงสิทธิเสรีภาพของประชาชน กล่าวคือ ตำรวจต้องมีขีดความสามารถในการควบคุมอาชญากรรม อีกทั้งต้องไม่ละเมิดสิทธิเสรีภาพของประชาชนในการทำหน้าที่ป้องกันปราบปราม ซึ่งการคุมขังเป็นมาตรการอย่างหนึ่งที่กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาได้ให้อำนาจแก่เจ้าพนักงานในการนำตัวผู้ถูกดำเนินคดีที่ต้องหาว่ากระทำความอาชญาเข้ามาอยู่ในอำนาจรัฐเพื่อประโยชน์ในการสอบสวน เพื่อป้องกันการหลบหนีหรือทำลายพยานหลักฐานเพื่อป้องกันไม่ให้ไปก่อเหตุร้ายประการอื่นและเป็นหลักประกันการมีตัวผู้ต้องหาหน้าส่งฟ้องศาลต่อไป

ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 87 ได้กำหนดระยะเวลาควบคุมผู้ต้องหาเอาไว้ดังนี้

- 1) ควบคุมไว้เท่าที่เวลาจะให้การแล้วว่า เป็นใครอยู่ที่ไหนและมาทำอะไรเท่านั้น

2) หากมีเหตุจำเป็นเพื่อการสอบสวนหรือการฟ้องคดี ให้นำไปศาลภายใน 48 ชั่วโมง นับแต่ถูกจับกุมตัวไปที่ทำการของพนักงานสอบสวน

3) หากมีกรณีจำเป็นต้องยื่นคำร้องขอต่อศาล เพื่อควบคุมตัวโดยแจ้งเหตุจำเป็นให้ศาลทราบ ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

การควบคุมหรือขังเป็นมาตรการที่ต่อเนื่องมาจากการจับกุม โดยสามารถแยกอำนาจในการ หรือขังผู้ต้องหาไว้ 2 ระยะดังนี้

ระยะแรก เป็นอำนาจที่ควบคุมโดยเจ้าหน้าที่ตำรวจซึ่งกฎหมายให้อำนาจควบคุมได้ 48 ชั่วโมง ถ้ายังต้องการควบคุมต่อไปต้องนำตัวผู้ถูกจับ ไปศาลเพื่อขออำนาจศาลขังผู้ต้องหาไว้โดย พนักงานสอบสวนมีอำนาจควบคุมผู้ต้องหาภายหลังที่ได้จับตัวผู้ต้องหามาแล้ว การควบคุมของ พนักงานสอบสวนสืบเนื่องจากการจับตัวตามหมายจับของศาล กล่าวคือมีการจับตัวก่อนค่อย ควบคุมทีหลัง

ระยะที่สอง เป็นระยะที่ศาลเข้ามามีบทบาทในการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของผู้ต้องหามากขึ้น แต่เป็นเวลาที่ตำรวจหมดอำนาจในการควบคุมตัวแล้ว โดยศาลจะมีอำนาจสั่งขังผู้ต้องหาได้นานเท่าใดก็ได้ นั้นขึ้นอยู่กับอัตราโทษของความผิดที่ถูกกล่าวหา

ในส่วนของผู้รอการตรวจพิสูจน์ในเรือนจำนั้น ระหว่างรอการตรวจพิสูจน์หรือการฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด ถ้าผู้เข้ารับการตรวจพิสูจน์หรือผู้เข้ารับการฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด ผู้ใดหลบหนีจากการควบคุม หรือหลบหนีออกนอกเขตศูนย์ฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด สถานที่เพื่อการตรวจพิสูจน์ การฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติดหรือการควบคุมตัวผู้นั้น ให้ถือว่าผู้นั้นหนีการคุมขังตามกฎหมายอาญา มาตรา 190 ซึ่งให้พนักงานเจ้าหน้าที่แจ้งให้พนักงานสอบสวนทราบทันที ในกรณีนี้พนักงานเจ้าหน้าที่มีอำนาจออกติดตามจับกุมผู้นั้นได้ด้วย ดังนั้น การหลบหนีของผู้รับการตรวจพิสูจน์หรือฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด จึงเป็นความผิดตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 190 ด้วย ซึ่งต้องมีโทษจำคุกหรือปรับหรือทั้งจำทั้งปรับ

2.7.3 สถานที่ควบคุมตัวในระหว่างรอการตรวจพิสูจน์หาสารเสพติดในร่างกาย

ในมาตรา 18 แห่งพระราชบัญญัติฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด พ.ศ.2545 ให้อำนาจรัฐมนตรีมีอำนาจประกาศในราชกิจจานุเบกษา กำหนดสถานที่เพื่อการควบคุมตัวและการตรวจพิสูจน์ได้ ซึ่งในมาตรา 18 ดังกล่าวได้กำหนดให้มีสถานพยาบาล สถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน สถานที่ของทางราชการ หรือสถานที่อื่นใดเป็นสถานที่เพื่อการตรวจพิสูจน์ การฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด

หรือการควบคุมตัว นอกเหนือจากศูนย์ฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติดได้⁶⁴ กรณีนี้ได้มีการพิจารณา สถานที่เพื่อการควบคุมตัว และได้ออกเป็นประกาศกระทรวงยุติธรรม เมื่อวันที่ 3 มีนาคม 2546 กำหนดให้สถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน จำนวน 26 แห่ง เป็นสถานที่เพื่อการควบคุมตัวและ สถานที่เพื่อการตรวจพิสูจน์สำหรับผู้ต้องหาที่มีอายุไม่ถึงสิบแปดปีบริบูรณ์ ตามมาตรา 19 แห่งพระราชบัญญัติฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด พ.ศ.2545 และประกาศในเรือนจำและทัณฑสถาน รวม 80 แห่ง เป็นสถานที่เพื่อการควบคุมตัวและสถานที่เพื่อการตรวจพิสูจน์ สำหรับผู้เข้ารับการตรวจพิสูจน์ ตามมาตรา 19 แห่งพระราชบัญญัติฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด พ.ศ.2545 ในจำนวนนี้มี การต้องใช้ พื้นที่ภายในเรือนจำเป็นสถานที่ควบคุมและตรวจพิสูจน์ โดยจัดสร้างสถานที่ทำการเป็นอาคาร บน พื้นที่ภายในเรือนจำในส่วนที่พอจะสร้างอาคารใหม่ได้ หรือหากเรือนจำที่ไม่มีพื้นที่ว่างก็จะใช้อาคาร แคนพยายาล แคนการศึกษา หรือเรือนนอน ที่มีอยู่เดิมมาปรับปรุงเป็นสถานที่ควบคุมและเพื่อการ ตรวจพิสูจน์ ในส่วนของผู้รอการตรวจพิสูจน์ที่เป็นผู้หญิงจะต้องแยกออกจากชาย จึงต้องแบ่งเขตหรือ พื้นที่ให้ชัดเจน มิให้ปะปนกัน ในบางเรือนจำจะมีสถานที่ควบคุมผู้ต้องขังหญิงก็จะใช้ส่วนพื้นที่ของ แคนหญิงสำหรับการควบคุมและการตรวจพิสูจน์ การใช้เรือนจำเป็นสถานที่เพื่อการควบคุมและตรวจ พิสูจน์ มีขึ้นตั้งแต่ พ.ศ.2546 โดยสร้างอาคารรองรับผู้เข้ารับการตรวจพิสูจน์ความจุไม่เกิน 50 คน แต่ เมื่อเทียบกับจำนวนผู้เข้ารับการตรวจพิสูจน์แล้วพบว่า มีปัญหาในเรื่องความแออัด และมีแนวโน้มจะ เพิ่มความรุนแรงมากขึ้น ซึ่งภายในเรือนจำมีขั้นตอนดังนี้

1) ขั้นตอนการรับตัว ในกรณีที่เรือนจำจะรับตัวผู้รอการตรวจพิสูจน์เข้าสู่เรือนจำเพื่อควบคุม ตัวในสถานที่ ที่กำหนดให้เป็นสถานที่เพื่อรอการตรวจพิสูจน์ในเรือนจำนั้น จะต้องมียกเอกสารสำคัญ ได้แก่คำสั่งศาลที่ให้ส่งตัวผู้ต้องหาเข้ารับการตรวจพิสูจน์ และต้องมีตัวของผู้ต้องหานั้นมาพร้อมด้วย เมื่อเจ้าหน้าที่ตรวจสอบถูกต้องแล้วจะให้เจ้าหน้าที่ผู้ควบคุมตัวผู้ต้องหานั้นลงชื่อในสมุดรับ-ส่งเป็น หลักฐานตรวจสอบ จากนั้นเจ้าพนักงานเรือนจำที่ปฏิบัติหน้าที่เวรรักษาการณ์ประตูเรือนจำ จะทำการ ตรวจสอบเอกสารและตรวจค้นผู้ต้องหานั้นเพื่อป้องกันการนำสิ่งของต้องห้ามที่เรือนจำไม่อนุญาตให้ นำเข้าเรือนจำ เช่น ยาเสพติด สารตราวุธ ของมีเงินมา กรณีถ้าผู้ต้องหาที่รอการตรวจพิสูจน์เป็นหญิง จะต้องจัดเจ้าหน้าที่หญิงเป็นผู้ตรวจค้น หลังจากนั้น เจ้าหน้าที่เวรรักษาการณ์ประตูจะแจ้งให้เจ้าหน้าที่ ประจำสถานที่ควบคุมตัวเพื่อการตรวจพิสูจน์ได้ทราบ และรับตัวผู้ต้องหาเข้าสู่สถานที่ควบคุมตัวเพื่อ การตรวจพิสูจน์ภายในเรือนจำ

⁶⁴ ทรงศักดิ์ ทิพย์สมุทร, *อ้าวแล้ว เจริญรอดที่ 50*, น.18.

2) ขั้นตอนการทำประวัติ เป็นหน้าที่ของเจ้าหน้าที่ประจำสถานที่ควบคุมเพื่อการตรวจพิสูจน์จะต้องทำการสอบประวัติและบันทึกลงในแบบการสอบประวัติ ถ่ายรูป พิมพ์ลายนิ้วมือ รวมถึงการตรวจสภาพร่างกาย จิตใจ อนามัย ของผู้เข้ารับการตรวจพิสูจน์ หากพบว่าผู้เข้ารับการตรวจพิสูจน์เจ็บป่วยก็จะต้องให้แพทย์ พยาบาล ได้ตรวจอาการและให้คำแนะนำกรณีผู้รอการตรวจพิสูจน์มีทรัพย์สินส่วนตัวเป็นของมีค่า หรืออื่น ๆ จะต้องมีการจัดทำบัญชีรับฝาก หรือแจ้งญาติให้มารับกลับคืนไป

3) กิจกรรมประจำวันของผู้เข้ารับการตรวจพิสูจน์ เมื่อผู้เข้ารับการตรวจพิสูจน์ เข้าสู่สถานที่ควบคุมเพื่อการตรวจพิสูจน์ภายในเรือนจำแล้ว จะต้องปฏิบัติตามภารกิจหรือกิจกรรมตามที่เรือนจำกำหนด เช่น การทำงานในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการสุขภาพ อนามัยตนเอง การสุขภาพ การรักษาความสะอาด ทั้งนี้ การปฏิบัติกิจกรรมของผู้เข้ารับการตรวจพิสูจน์เป็นรายการเดียวกับผู้ต้องขังทั่วไป

2.8 ร่างประมวลกฎหมายยาเสพติด

การแก้ไขปัญหายาเสพติด ปัจจุบันมีกฎหมายที่เกี่ยวข้องอยู่เป็นจำนวนหลายฉบับ และอยู่ในความรับผิดชอบของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง หลายหน่วยงาน ซึ่งทำให้การทำงานที่ผ่านมาขาดความเชื่อมโยงในการบังคับใช้กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับยาเสพติด ซึ่งกำลังมีการผลักดันร่างพระราชบัญญัติประมวลกฎหมายยาเสพติด หรือเรียกว่าร่างประมวลกฎหมายยาเสพติด โดยถือเป็นการปฏิรูปกฎหมายยาเสพติดทั้งระบบ โดยเป็นการรวบรวมบทบัญญัติของกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับยาเสพติด จำนวน 7 ฉบับ ประกอบด้วย

1. พ.ร.บ. วัตถุที่ออกฤทธิ์ต่อจิตและประสาท พ.ศ. 2518 และที่แก้ไขเพิ่มเติม
2. พ.ร.บ. ป้องกันและปราบปรามยาเสพติด พ.ศ. 2519 และที่แก้ไขเพิ่มเติม
3. พ.ร.บ. ยาเสพติดให้โทษ พ.ศ. 2522 และที่แก้ไขเพิ่มเติม
4. พระราชกำหนดป้องกันการใช้สารระเหย พ.ศ. 2533 และที่แก้ไขเพิ่มเติม
5. พ.ร.บ. มาตรการในการปราบปรามผู้กระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติด พ.ศ. 2534 และที่แก้ไขเพิ่มเติม
6. พ.ร.บ. วิธีพิจารณาคดียาเสพติด พ.ศ. 2550 และ
7. พ.ร.บ. พื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด พ.ศ. 2545 ไว้ด้วยกันในรูปแบบประมวลกฎหมาย

โดยปรับปรุงสาระสำคัญของบทบัญญัติของกฎหมายยาเสพติดบางประการให้มีความเหมาะสม สอดคล้องกับสถานการณ์ทางเศรษฐกิจ สังคม และเทคโนโลยี และระหว่างประเทศที่

เปลี่ยนแปลงไป โดยหลักการและเหตุผลที่สำคัญของร่างประมวลกฎหมายก็เพื่อจัดการกับปัญหา ซึ่งแบ่งคนที่เข้าไปยุ่งเกี่ยวกับยาเสพติดออกเป็น 3 กลุ่ม ประกอบไปด้วย เขื่อ แรงงาน นักค้ารายใหญ่ ก็เพื่อจะจัดการให้เหมาะสมในการแก้ไขปัญหามาเป็นการปรับปรุงฐานความผิดและบทกำหนดโทษให้เหมาะสมกับพฤติการณ์และความร้ายแรง โดยการลงโทษต้องคำนึงถึงพฤติการณ์และความร้ายแรงและปัจจัยประการอื่นประกอบ รวมถึงปรับปรุงประเภทของการลงโทษให้มีความเหมาะสม และทั้งนี้จึงปรับปรุงระบบการบังคับบำบัดรักษาและฟื้นฟูเพื่อให้มีการแก้ไขผู้เสพและผู้ติดอย่าง เสพติดเป็นไปอย่างยั่งยืน โดยร่างประมวลกฎหมายยาเสพติดได้มีมาตรการบำบัดรักษาผู้ติดยาเสพติด จึงได้บัญญัติไว้ในภาค 3 ว่า การบำบัดรักษา การฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด และมาตรการอื่นแทนการลงโทษ ซึ่งมีสาระสำคัญดังที่บัญญัติไว้ในหมวด 1 บททั่วไป ซึ่งมีนิยามอันเป็นสาระที่สำคัญตามร่างประมวลกฎหมายยาเสพติดในลักษณะนี้ว่า⁶⁵

“การบำบัดรักษา” หมายความว่า การบำบัดรักษาผู้ติดยาเสพติด ซึ่งรวมตลอดถึงการฟื้นฟูสมรรถภาพและการติดตามผลหลังการบำบัดรักษาด้วย

“สถานพยาบาล” หมายความว่า โรงพยาบาล สถานพยาบาล สถานพักฟื้น หรือสถานอื่นใด ตามหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขที่คณะกรรมการกำหนดให้เป็นสถานที่ทำการบำบัดรักษาผู้ติดยาเสพติด

“ศูนย์แรกรับ” หมายความว่า สถานที่รับตัวผู้มีพฤติการณ์อันควยสงสัยเป็นการชั่วคราวรอการจัดทำแผนฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด

โดยคณะกรรมการบำบัดรักษาผู้ติดยาเสพติดประกอบไปด้วย⁶⁶ ปลัดกระทรวงสาธารณสุขซึ่งจะเป็นประธานกรรมการ ปลัดกระทรวงมหาดไทย ปลัดกระทรวงศึกษาธิการ อัยการสูงสุด ผู้บัญชาการตำรวจแห่งชาติ อธิบดีกรมวิทยาศาสตร์ อธิบดีกรมสนับสนุน บริการสุขภาพ อธิบดีกรมสุขภาพจิต อธิบดีกรมคุมประพฤติ อธิบดีกรมการแครอง อธิบดีกรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น อธิบดีกรมพัฒนาฝีมือแรงงาน อธิบดีกรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการเลขาธิการคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามยาเสพติด เลขาธิการคณะกรรมการอาหารและยา เลขาธิการสำนักงานประกันสังคม เลขาธิการสำนักงานหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ เลขาธิการแพทยสภา และผู้อำนวยการสำนักอนามัย กรุงเทพมหานคร เป็นกรรมการ โดยตำแหน่ง และกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิซึ่งรัฐมนตรีแต่งตั้งจากบุคคลซึ่งมีความรู้ความสามารถหรือมีประสบการณ์เกี่ยวข้องกับ

⁶⁵ ร่างประมวลกฎหมายยาเสพติด มาตรา 384

⁶⁶ ร่างประมวลกฎหมายยาเสพติด มาตรา 385

การบำบัดรักษาผู้ติดยาเสพติด จำนวนสามคน ซึ่งในจำนวนนี้ให้แต่งตั้งจากผู้แทนองค์กรเอกชนที่เกี่ยวข้องกับการบำบัดรักษาผู้ติดยาเสพติดอย่างน้อยหนึ่งคนและให้อธิบดีกรมการแพทย์เป็นกรรมการและเลขานุการ คณะกรรมการบำบัดรักษาผู้ติดยาเสพติดจะทำหน้าที่⁶⁷ เสนอแนะรัฐมนตรีว่าการออกกฎกระทรวงเกี่ยวกับการบำบัดรักษา กำหนดหลักเกณฑ์ วิธีการและเงื่อนไขในการกำหนดสถานพยาบาลตลอดจนเงื่อนไขการรับผู้สมัครใจเข้าบำบัดรักษาและการบำบัดรักษา การประเมินเป็นผู้ผ่านการรักษา วางระเบียบข้อบังคับเพื่อที่จะควบคุมการบำบัดรักษาและระเบียบวินัยสำหรับสถานพยาบาล กำหนดหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขการประกาศกำหนดศูนย์คัดกรอง คณะกรรมการศูนย์คัดกรอง และการคัดกรองผู้ที่มีพฤติการณ์อันควรสงสัยเพื่อเข้ารับการบำบัดรักษา รวมทั้งกำหนดหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขการนำตัวผู้ที่มีพฤติการณ์อันควรสงสัยเข้าบำบัดรักษา การบำบัดรักษา และการประเมินเป็นผู้ผ่านการบำบัดรักษา

ในการเริ่มเข้าสู่กระบวนการฟื้นฟูผู้ติดยาเสพติดตามร่างประมวลกฎหมายยาเสพติดเป็นการเริ่มโดยการสมัครใจของผู้เสพเองซึ่งไม่มีความผิด ไม่มีบทลงโทษ แต่ถ้าเป็นในกรณีที่เป็นผู้กระทำความผิดฐานเสพ ได้ให้อำนาจเจ้าหน้าที่พนักงานปราบปรามยาเสพติด หรือเจ้าพนักงานผู้มีอำนาจ⁶⁸ ทำการตรวจหรือทดสอบหาสารเสพติดในร่างกาย โดยถ้าหากว่าผู้นั้นไม่มีความผิดในฐานอื่นก็ให้มีการส่งตัวไปที่ศูนย์คัดกรองตรวจหาสารเสพติดในร่างกาย ซึ่งศูนย์คัดกรองนี้จะทำหน้าที่ในการตรวจเบื้องต้นโดยเจ้าหน้าที่สาธารณสุขเป็นผู้ตรวจทดสอบ หากผลการตรวจพิสูจน์ปรากฏว่าผู้นั้นเป็นผู้เสพหรือผู้ที่ติดยาเสพติด หากผู้นั้นยินยอมเข้ารับการบำบัด ศูนย์คัดกรองจะส่งตัวผู้นั้นไปยังสถานพยาบาลเพื่อทำการบำบัดรักษาต่อไป

ร่างประมวลกฎหมายยาเสพติดมีนโยบายในการตรวจพิสูจน์และสถานที่ควบคุมตัวผู้เข้ารับการตรวจพิสูจน์ดังนี้

1. การตรวจพิสูจน์หาสารเสพติดในร่างกายแบ่งออกเป็น 2 ขั้นตอนแรก ในขั้นตอนแรกจะเป็นการเริ่มเข้าสู่กระบวนการฟื้นฟู หากมีการตรวจสอบผู้ต้องสงสัยจะเป็นการทดสอบเพื่อคัดกรองบุคคล ซึ่งจะถูกรับพนักงานผู้มีอำนาจส่งมาตรวจหาสารเสพติดในร่างกายที่ศูนย์คัดกรองหากปรากฏแต่ถ้าในการขั้นตอนการตรวจคัดกรองไม่ปรากฏว่าเป็นผู้เสพ ศูนย์คัดกรองจะปล่อยตัวผู้นั้นทันที หากว่าเป็นผู้เสภก็จะถูกส่งตัวมาเพื่อตรวจพิสูจน์หาสารเสพติดต่อในขั้นตอนที่สอง จะมีการส่ง บุคคลใดที่ถูกกล่าวหาหรือต้องสงสัยว่าเป็นผู้เสพ หรือกระทำความผิดฐานเสพยาเสพติดและมี

⁶⁷ ร่างประมวลกฎหมายยาเสพติด มาตรา 386

⁶⁸ ร่างประมวลกฎหมายยาเสพติด มาตรา 392

ไว้ในครอบครอง เพื่อเสพหรือจำหน่ายยาเสพติด ตามลักษณะ ชนิด ประเภท และปริมาณที่กำหนด ในกฎกระทรวงและได้กระทำความผิดตามกฎหมายอื่นที่มีโทษจำคุกไม่เกินสี่ปี หรือต้องหาว่ากระทำความผิดฐานเสพและจำหน่ายยาเสพติด ตามลักษณะ ชนิด ประเภท และปริมาณที่กำหนดในกฎกระทรวง ให้พนักงานสอบสวนผู้มีอำนาจทำการสอบสวนและต้องนำตัวผู้ต้องหาไปศาลภายใน 48 ชั่วโมงนับแต่บุคคลดังกล่าวนั้น ได้มาถึงที่ทำการของพนักงานสอบสวน เพื่อให้ศาลมีคำสั่งให้ส่งตัวไปตรวจพิสูจน์การเสพหรือการติดยาเสพติด ณ สถานที่ควบคุมเพื่อตรวจพิสูจน์ ถ้าในกรณีที่ผู้นั้นมีอายุไม่ถึง 18 ปี บริบูรณ์ให้พนักงานสอบสวนนำตัวส่งศาลเพื่อมีคำสั่งในการตรวจพิสูจน์ภายใน 24 ชั่วโมงนับแต่เวลาที่ผู้นั้นมาถึงที่ทำการของพนักงานสอบสวน

การส่งตัวไปควบคุมเพื่อตรวจพิสูจน์ที่ศูนย์ฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด สถานที่เพื่อการตรวจพิสูจน์การฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด ศาลจะพิจารณาการส่งตัวไปควบคุมนั้น โดยต้องคำนึงถึงอายุ เพศ และลักษณะเฉพาะตัว ของบุคคลประกอบด้วย ในระหว่างการตรวจพิสูจน์ ให้พนักงานสอบสวนดำเนินการสอบสวนต่อไป และเมื่อสอบสวนเสร็จให้ส่งสำเนาการสอบสวนพร้อมความเห็นเกี่ยวกับการกระทำความผิดไปยังพนักงานอัยการ โดยไม่ต้องส่งตัวผู้ต้องหาไปด้วย และแจ้งให้ทราบที่ผู้ต้องหาถูกควบคุมตัวอยู่ ณ ศูนย์ฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด สถานที่เพื่อการตรวจพิสูจน์ การฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด หรือมีการควบคุมไว้แห่งใด และในระหว่างที่บุคคลดังกล่าวถูกควบคุมตัวในการตรวจพิสูจน์หาสารเสพติดในร่างกาย พนักงานสอบสวนหรือพนักงานอัยการ ไม่ต้องดำเนินการฝากขังหรือขอคัดฟ้องตามกฎหมายซึ่งพนักงานอัยการเมื่อได้รับสำนวนการสอบสวนแล้ว พนักงานอัยการจะมีคำสั่งชะลอฟ้องไว้ก่อนจนกว่าจะได้รับแจ้งผลการฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด ในกรณีที่ผลการตรวจพิสูจน์ไม่ปรากฏว่าผู้ต้องหาเป็นผู้เสพหรือติดยาเสพติดหรือได้ปรากฏว่าผู้ต้องหาได้กระทำความผิดตามกฎหมายอื่นซึ่งมีอัตราโทษจำคุกอย่างสูงเกินกว่า 4 ปี หรืออยู่ในระหว่างรับโทษจำคุกตามคำพิพากษาของศาลซึ่งมีอัตราโทษจำคุกอย่างสูงเกินกว่า 4 ปี ให้ยุติการฟื้นฟู หรือให้พนักงานสอบสวนพิจารณาดำเนินคดีตามกฎหมายต่อไป และในกรณีที่คณะอนุกรรมการฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด ได้พิจารณาผลการตรวจพิสูจน์แล้วพบว่าผู้เข้ารับการบำบัดฟื้นฟูหรือผู้ต้องหาเป็นผู้เสพหรือติดยา ก็ให้จัดมีแผนการฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติดและต้องแจ้งผลการตรวจพิสูจน์ให้พนักงานสอบสวนทราบ แต่ถ้าผลการตรวจพิสูจน์ไม่ปรากฏว่าผู้ต้องหาเป็นผู้เสพหรือติดยาเสพติดให้คณะอนุกรรมการฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติดรายงานผลการตรวจพิสูจน์ให้พนักงานสอบสวนเพื่อพิจารณาดำเนินคดีต่อไปตามกฎหมาย ในระหว่างการตรวจพิสูจน์ถ้าผู้เข้ารับการตรวจพิสูจน์หลบหนีจากการควบคุมหรือหลบหนีออกนอก

เขตศูนย์ฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด สถานที่เพื่อการตรวจพิสูจน์ การฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด หรือการควบคุมตัวผู้นั้น ถือว่าเป็นการหนีตามกฎหมายอาญา มาตรา 190 แต่ถ้าเป็นบุคคลที่มีอายุไม่ถึง 18 ปีบริบูรณ์ ไม่สามารถนำบทบังคับตามมาตรา 190 มาใช้ได้ ทั้งนี้ผู้เข้ารับการตรวจพิสูจน์ถูกควบคุมตัวในลักษณะเดียวกับผู้ถูกคุมขัง จึงให้ถือว่าผู้เข้ารับการตรวจพิสูจน์เป็นผู้ถูกคุมขังตามประมวลกฎหมายอาญา⁶⁹

2. สถานที่การตรวจพิสูจน์และการฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด ร่างประมวลกฎหมายยาเสพติด ได้ยกเลิกศูนย์ฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติดแบบเก่าทั้งสิ้น โดยให้ศูนย์ฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติดเป็นสถานพยาบาล ซึ่งให้ศูนย์ฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติดเป็นหน่วยงานในสังกัดกรมคุมประพฤติ

ฉะนั้นเมื่อพิจารณาตามร่างประมวลกฎหมายยาเสพติดในการตรวจพิสูจน์หาสารเสพติดในร่างกายจะมีศูนย์คัดกรองเป็นผู้ตรวจหาสารเสพติดในร่างกาย โดยพนักงานสอบสวนหรือเจ้าพนักงานผู้มีอำนาจจะนำตัวผู้ที่ถูกกล่าวหาว่าเป็นผู้เสพหรือผู้ติดยาเสพติดตามร่างประมวลกฎหมายยาเสพติด มาตรวจพิสูจน์ ซึ่งผู้ตรวจพิสูจน์ในการคัดกรองนั้นเป็นเจ้าพนักงานจากสาธารณสุขผู้ที่ชำนาญและมีความเชี่ยวชาญมากกว่า ทั้งนี้ยังเป็นการป้องกันเพื่อมิให้พนักงานสอบสวนหรือผู้มีอำนาจได้ใช้อำนาจเกิน ไปกว่าที่กฎหมายกำหนดในการแสวงหาพยานหลักฐานจากตัวผู้เข้ารับการตรวจพิสูจน์ เป็นการป้องกันผลที่อาจเปลี่ยนไปในทางผลร้ายแก่ตัวผู้เข้ารับการตรวจพิสูจน์ ซึ่งเป็นการถ่วงดุลอำนาจกันอีกด้วย และเป็นการเพิ่มประสิทธิภาพในการตรวจคัดกรองบุคคลเพื่อเข้ารับการฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด ทั้งมีความรวดเร็วในการดำเนินงานในการตรวจพิสูจน์ สำหรับสถานที่ควบคุมตัวในการตรวจพิสูจน์มีการเปลี่ยนแปลงโดยมิได้ใช้สถานที่ควบคุมเดิมแต่ให้ใช้สถานพยาบาลเป็นที่ควบคุมเพื่อที่จะดูแลได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้นด้วย

⁶⁹ ร่างประมวลกฎหมายยาเสพติด มาตรา 417

บทที่ 3

กฎหมายที่เกี่ยวข้องในการควบคุมตัวระหว่างรอการตรวจพิสูจน์

หาสารเสพติดในร่างกายของต่างประเทศ

ในหัวข้อนี้จะกล่าวถึงกฎหมายที่เกี่ยวข้องในการควบคุมตัวระหว่างรอการตรวจพิสูจน์หาสารเสพติดในร่างกาย รวมถึงกระบวนการยุติธรรมทางอาญา การดำเนินกระบวนการพิจารณาอาญา กฎหมายยาเสพติด การควบคุมตัวตามกฎหมายยาเสพติดและการตรวจพิสูจน์หาสารเสพติดในร่างกายของประเทศสหรัฐอเมริกาและสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี

3.1 ประเทศสหรัฐอเมริกา

ประเทศสหรัฐอเมริกาประกอบด้วยมลรัฐต่างๆ 50 รัฐ รวมตัวเข้าเป็นประเทศเดียวกัน เรียกว่าสหรัฐอเมริกา (United State of America) อย่างไรก็ตามบรรดารัฐทั้งปวงยังคงมีความเป็นอิสระในบางเรื่อง โดยอำนาจของมลรัฐ (State) จะแตกต่างจากอำนาจของรัฐบาลกลาง (Federal Government) ซึ่งมีอำนาจส่วนใหญ่เกี่ยวกับกรณีระหว่างมลรัฐต่อมลรัฐ และกรณีระหว่างประเทศ สหรัฐอเมริกากับประเทศอื่น ๆ ดังนั้น เรื่องใดที่เกี่ยวกับเหตุการณ์ภายในมลรัฐของแต่ละมลรัฐ โดยเฉพาะและไม่เกี่ยวข้องกับมลรัฐอื่น และไม่ปรากฏจากรัฐธรรมนูญหรือกฎหมายใดว่าอยู่ในอำนาจของรัฐบาลกลาง มลรัฐนั้น ๆ ย่อมมีอำนาจเด็ดขาดและสูงสุด เพราะแต่ละมลรัฐ (State) มีรัฐบาลของตนเอง มีผู้ว่าการมลรัฐ (Governor) เป็นหัวหน้ารัฐบาล มีหน่วยราชการต่างๆ เป็นผู้รับผิดชอบการบริหารกิจการต่างๆ ภายในมลรัฐ แต่ละมลรัฐมีเมืองหลวงของมลรัฐเอง มีรัฐสภาของตนเอง มีศาลชั้นต้น ศาลอุทธรณ์ ศาลสูงสุดของมลรัฐเอง และมีการออกกฎหมายของตนเองได้ แต่ต้องไม่ขัดต่อรัฐธรรมนูญ จึงไม่เป็นการแปลกประหลาดที่การกระทำในเรื่องเดียวกัน บางกรณีอาจเป็นความผิดในรัฐหนึ่งและอาจไม่เป็นความผิดในอีกรัฐหนึ่งก็ได้ ดังนั้น ระบบกฎหมายและระบบศาลของสหรัฐอเมริกาจึงมีความซับซ้อนและแตกต่างจากประเทศอื่นโดยทั่วไป

3.1.1 กระบวนการยุติธรรมทางอาญาของสหรัฐอเมริกา

ระบบกฎหมายของสหรัฐอเมริการะบบกฎหมายของอเมริกาเป็นระบบกฎหมายคอมมอน ลอว์ (Common Law) ซึ่งมีรากฐานและแนวคิดมาจากอังกฤษ โดยได้นำส่วนที่ดีมาใช้ แต่ยังคงความเป็นเอกภาพทางศาลไว้ โดยถือหลักว่าระบบตุลาการจะต้องปลอดจากอำนาจทางการเมือง สภากองเกรสหรือฝ่ายบริหาร การดำเนินคดีอาญาของสหรัฐอเมริกาคือระบบการค้นหาคำความจริงแบบต่อสู้คดี หรือที่เรียกว่า “ระบบคู่ปรปักษ์” ที่คู่ความทั้งสองฝ่ายต่างมีฐานะเท่าเทียมกันในศาล การจะได้ความจริงต้องอาศัยการโต้แย้งของกลุ่มความในคดีเพื่อโน้มน้าวจิตใจของคณะลูกขุนซึ่งเป็นผู้พิจารณาข้อเท็จจริงให้มีการคล้อยตาม โดยผู้พิพากษาจะเป็นเพียงผู้ควบคุมให้มีการต่อสู้ในเชิงคดีอย่างยุติธรรม¹

กฎหมายอาญาของสหรัฐอเมริกาแบ่งเป็น 2 ส่วนใหญ่ คือ

1. กฎหมายอาญาภาคสารบัญญัติ (Substantive Criminal Law) เป็นกฎหมายซึ่งครอบคลุมบทบัญญัติว่าการกระทำใดเป็นการกระทำความผิดและมีบทลงโทษสถานใด
2. กฎหมายอาญาภาควิธีสบัญญัติ (Procedural Criminal Law) เป็นกฎหมายเกี่ยวกับวิธีพิจารณาคดีอาญา การจัดระเบียบบริหารงานยุติธรรมทางอาญา การอภัยโทษ การลดโทษ ฯลฯ

กฎหมายอาญาในระบบกฎหมายของสหรัฐอเมริกามีทั้งส่วนที่เป็นกฎหมาย Common Law และส่วนที่เป็นลายลักษณ์อักษร ซึ่งได้แก่ด้วยบทกฎหมายของรัฐบาลกลางแห่งสหรัฐอเมริกา และกฎหมายของมลรัฐต่างๆ ซึ่งมีแนวโน้มว่ากฎหมายอาญาสารบัญญัติส่วนใหญ่ที่ใช้อยู่ในมลรัฐต่างๆ เกิดจากหลักคอมมอนลอว์ แต่ก็มีแนวโน้มว่าเริ่มนิยมใช้กฎหมายลายลักษณ์อักษรมากขึ้น โดยคำนึงถึงหลักสำคัญ 3 ประการ คือ

- (1) ไม่ขัดต่อบทบัญญัติในรัฐธรรมนูญ
- (2) ต้องกำหนดความผิดและโทษไว้แน่นอนไม่เคลือบคลุม (void-for-vagueness)
- (3) ไม่มีผลบังคับย้อนหลัง (Expost factor Law)

3.1.1.1 ระบบศาลของสหรัฐอเมริกา

ในประเทศสหรัฐอเมริกามีศาลอยู่ด้วยกัน 2 ระบบ คือ ศาลสหพันธรัฐบาลกลาง (The Federal Court) และศาลมลรัฐ (The State Court) ศาลสูงสุดของประเทศสหรัฐอเมริกาคือ ศาลสูงสุด

¹ อภิรัตน์ เพ็ชรศิริ, “การพิจารณาคดีอาญาของศาลในประเทศสหรัฐอเมริกา : ระบบพิจารณาแบบไบเฟอร์เนชั่น,” วารสารนิติศาสตร์, ปีที่ 8, ฉบับที่ 3, น. 442.

รัฐบาลกลาง (The U.S. Supreme Court) แต่ละมลรัฐอาจมีศาลสูงมลรัฐของตนเองแยกออกไปจากศาลสูงรัฐบาลกลางก็ได้

ศาลรัฐบาลกลาง (The U.S. Federal Courts) มีเขตอำนาจศาลพิจารณาคดีเกี่ยวข้องกับกฎหมายของรัฐบาลกลาง และในกรณีที่คู่ความเป็นพลเมืองต่างมลรัฐกัน ศาลรัฐบาลกลางจะมีเขตอำนาจในการไต่สวนและพิจารณาพิพากษา

ศาลมลรัฐในประเทศสหรัฐอเมริกาแต่ละศาลมลรัฐก็มีเขตอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีเฉพาะพลเมืองในมลรัฐนั้น

ในคดีอาญาการตัดสินชี้ขาดคดี คณะลูกขุน (The Jury) ต้องเป็นไปโดยเอกฉันท์ (Unanimous) ในคดีอาญา บุคคลผู้ชนะในคดีจะได้รับการตัดสินปล่อยตัวให้พ้นผิด (ยกฟ้อง) และจะไม่ถูกดำเนินคดีในข้อหาเดียวกันอีก หลักการนี้เรียกว่าการดำเนินฟ้องคดีซ้ำซ้อนในข้อหาเดียวกัน (Double Jeopardy) โดยการพิจารณาคดีอาญา (Criminal Procedure) ของสหรัฐอเมริกา ใช้ลูกขุน 12 คน คำตัดสินของลูกขุน (Juror's Decision) จะต้องลงคะแนนเป็นเอกฉันท์ทั้ง 12 คน ถ้ามีคนใดคนหนึ่งไม่เห็นด้วย ก็จะชี้ขาดไม่ได้ ซึ่งถ้ามีเหตุการณ์ดังกล่าว ผู้พิพากษาที่เป็นประธานในการไต่สวน (Chairman of the Trial) ก็จะสั่งให้คณะลูกขุนกลับไปทบทวนใหม่จนกว่าจะได้ข้อยุติเป็นเอกฉันท์ จึงจะมีการพิจารณาพิพากษาคดีนั้นใหม่ เพื่อให้ได้ข้อยุติอย่างแท้จริง

3.1.1.2 ระบบคณะลูกขุนในอเมริกา

ในระบบกฎหมายอเมริกัน มีการนำแบบอย่างมาจากอังกฤษ โดยให้มีบทบาทคุ้มครองในการตัดสินคดีมีความยุติธรรม ระบบลูกขุนนำมาใช้เพื่อจำกัดขอบเขตอำนาจของคณะรัฐบาล และเพื่อเป็นหลักประกันถึงความไม่ลำเอียงและทำให้เกิดความยุติธรรมในการพิจารณาคดีคดีซึ่งบรรดาลูกขุนโดยปกติจะได้รับการคัดเลือกจากผู้มีสิทธิออกเสียงตามกฎหมายในขอบเขต ที่ศาลนั้นมีอำนาจปกครองอยู่ ลูกขุนโดยปกติจะเป็นพลเมืองทั่วไปที่ได้รับการคัดเลือกจำนวน 12 คน โดยทนายความของทั้งสองฝ่ายจะเป็นผู้ให้ความเห็นชอบ ในคดีอาญาคำตัดสินของลูกขุนจะต้องเป็นเอกฉันท์ เว้นแต่ในคดีแพ่งคณะลูกขุนมักจะตัดสินโดยใช้เสียงข้างมาก การตัดสินของลูกขุนจะถือว่าเป็นกฎหมาย เว้นแต่เป็นกรณีที่ฝ่าฝืนต่อกฎหมายอย่างชัดเจน อาจมีการกลับคำตัดสินชี้ขาดได้โดยการร้องขออุทธรณ์²

² กอบกุล จันทวโร, “ระบบกฎหมายของสหรัฐอเมริกาและการพิจารณาคดีโดยลูกขุนเปรียบเทียบกับศาลไทย,” สืบค้นเมื่อวันที่ 20 กันยายน 2559, จาก <https://sites.google.com/site/pasitktr/bthkhwam-thang-kdhmay/rabbkdhmaykxngshrathxmerikalaeakarphicarnatadsinkhdidoylukkhnperiybtheiybkabsalthiy>

3.1.2 การดำเนินกระบวนการพิจารณาอาญา

ในกระบวนการพิจารณาความอาญาของสหรัฐอเมริกา จะแบ่งออกเป็น 2 ส่วน โดยแต่ละส่วนจะมีความเป็นอิสระในตัวเอง กล่าวคือในชั้นวินิจฉัยความผิด (Guilty Stage) จะเป็นเรื่องของ การนำพยานหลักฐานมาพิสูจน์ความผิดจำเลย โดยจะมีการพิสูจน์ถึงการกระทำ (Actus reus) และเจตนาชั่วร้าย (Mens rea) ของจำเลยว่ามีเพียงพอตามที่กฎหมายบัญญัติไว้หรือไม่ ส่วนในชั้น กำหนดโทษ จะเกิดขึ้นภายหลังจากมีการตัดสินข้อเท็จจริงในคดีโดยผู้พิพากษาหรือลูกขุน หรือเกิด จากจำเลยให้การรับสารภาพผิด โดยขั้นตอนการกำหนดโทษจะมีการพิจารณาถึงประวัติของจำเลย ตลอดจนปัจจัยอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง ทั้งนี้ก็เพื่อให้การกำหนดโทษจำเลยเป็นไปอย่างเหมาะสมและ ถูกต้อง โดยการรวบรวมข้อเท็จจริงที่เกี่ยวกับตัวจำเลยจะกระทำในรูปแบบของรายงานก่อน พิพากษา (Presentence report)

การรวบรวมข้อเท็จจริงเกี่ยวกับตัวจำเลยโดยใช้รายงานก่อนพิพากษา

รายงานก่อนพิพากษา ถือเป็นผลมาจากการสืบเสาะหาข้อเท็จจริงเกี่ยวกับประวัติดังนี้ หลังของจำเลย ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

1. รายงานการสืบเสาะและพินิจของพนักงานคุมประพฤติ โดยรายงานสืบเสาะและ พินิจ ถือเป็นรายงานที่มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการกำหนดโทษจำเลย เพราะเป็นรายงานที่รวบรวม ข้อเท็จจริงเกี่ยวกับตัวจำเลยไว้มากที่สุด และผู้มีหน้าที่ทำรายงานสืบเสาะและพินิจคือ พนักงานคุม ประพฤติ (Probation officer) โดยสำหรับข้อเท็จจริงซึ่งจะต้องประกอบไปด้วยดังนี้

- (1) สภาพพฤติการณ์แห่งคดี
- (2) ประวัติการทำความผิด
- (3) สุขภาพทางกายและภาวะแห่งจิต
- (4) ประวัติของครอบครัวและภูมิหลัง
- (5) สถานภาพทางการเงิน
- (6) ประวัติการศึกษา
- (7) นิสัยและความประพฤติ
- (8) ประวัติการทำงาน
- (9) ปัจจัยอื่นๆ ซึ่งอาจมีผลกระทบต่อพฤติกรรมของจำเลยและสามารถนำไปใช้

ประโยชน์ในการกำหนดโทษ หรือการปรับปรุงแก้ไขตัวจำเลยได้

- (10) ข้อเท็จจริงอื่นใดที่ศาลต้องการ

(11) ความเห็นของพนักงานคุมประพฤติที่มีต่อจำเลย

โดยปกติแล้วรายงานสืบเสาะและพินิจจะต้องทำให้เสร็จก่อนที่มีจะมีการอ่านคำพิพากษาลงโทษหรือก่อนที่ศาลจะมีคำสั่งให้คุมประพฤติจำเลย เว้นแต่กรณีที่ลูกขุนเป็นผู้กำหนดโทษ หรือกรณีจำเลยแสดงความจำนงสละสิทธิ การทำรายงาน หรือในกรณีที่ศาลเห็นว่าข้อมูลเพียงพอต่อการใช้ดุลพินิจกำหนดโทษจำเลย ซึ่งในกรณีเหล่านี้ ศาลอาจลงโทษจำเลยไปทันทีโดยไม่มีรายงานสืบเสาะและพินิจได้ แต่ก็ต้องระบุความเห็นดังกล่าวไว้ในสำนวน

2. รายงานการตรวจจิต เป็นการรวบรวมข้อเท็จจริงเกี่ยวกับตัวจำเลย นอกจากศาลอาจมีคำสั่งให้พนักงานคุมประพฤติทำรายงานสืบเสาะและพินิจแล้ว ในบางคดี เช่นคดีที่ปรากฏว่า จำเลยเป็นโรคที่ป่วยทางจิตหรือมีอาการทางจิต ศาลมีอำนาจสั่งให้บุคคลซึ่งมีความรู้เฉพาะด้านเช่น นักจิตวิทยา เป็นผู้รวบรวมข้อเท็จจริงเกี่ยวกับตัวจำเลยเพิ่มเติมในรูปของรายงานอื่นๆ ได้ ทั้งนี้ก็เพื่อศาลจะได้มีข้อมูลเพียงพอต่อการกำหนดโทษหรือการกำหนดวิธีปฏิบัติต่อจำเลย

3. รายงานของกรมราชทัณฑ์ รายงานของกรมราชทัณฑ์ถือเป็นส่วนหนึ่งของรายงานก่อนพิพากษา เช่นเดียวกับรายงานสืบเสาะและพินิจและรายงานการตรวจจิต กล่าวคือ ศาลอาจมีคำสั่งให้กรมราชทัณฑ์ หรือบุคคลอื่นใดเป็นผู้ทำรายงานดังกล่าวในกรณีที่ศาลต้องการได้รับข้อมูลบางอย่างเพิ่มเติมเพื่อนำมาใช้กำหนดโทษจำเลย ทั้งนี้ โดยไม่คำนึงว่าจำเลยนั้นจะถูกตัดสินว่ากระทำความผิดร้ายแรงหรือกระทำความผิดไม่ร้ายแรง โดยปกติข้อมูลที่ศาลต้องการจะระบุไว้ในคำสั่งของศาลอย่างชัดเจน โดยข้อมูลเหล่านี้ จะไม่มีรายงานสืบเสาะและพินิจ และรายงานการตรวจจิต

ในประเทศสหรัฐอเมริกาการรวบรวมข้อเท็จจริงที่เกี่ยวกับตัวจำเลย จะกระทำได้โดยพนักงานคุมประพฤติ นักจิตวิทยา หรือกรมราชทัณฑ์ ซึ่งข้อเท็จจริงส่วนใหญ่จะปรากฏอยู่ในรายงานก่อนพิพากษา โดยแต่ละองค์จะทำหน้าที่รวบรวมข้อเท็จจริงเกี่ยวกับตัวจำเลย

3.1.3 กฎหมายอาชญากรรมของสหรัฐอเมริกา

ในประเทศสหรัฐอเมริกาได้ยึดนโยบายปราบปรามอาชญากรรมให้สิ้นไป โดยบังคับใช้กฎหมายที่รุนแรงอย่างจริงจังมานาน แต่หลายมลรัฐ เช่น Oregon, Colorado, Alaska, Ohio, California, Mississippi, North Carolina, New York และ Nebraska ไม่ได้ยึดหลักกฎหมายเคร่งครัดตามนโยบายรัฐบาลกลาง โดยยอมรับว่า ทัณฑ์ คือสิ่งปกติที่ใช้ในสังคมเพื่อความบันเทิง จึงไม่มีการพิพากษาลงโทษจำคุกกับผู้เสพทัณฑ์แต่ประการใดรัฐบาลกลางสหรัฐในปัจจุบัน³ จึงได้หัน

³ มยุราวิมล โลหาร, “การแสวงหาพยานหลักฐานในคดีอาชญากรรมโดยใช้เทคนิคการสืบสวนพิเศษ,” (วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2553), น.53.

กลับมาพิจารณา Harm Reduction policy เนื่องจากสถิติพบว่า ผู้ติดยาเสพติดราวร้อยละ ๑๐ จะติดเชื้อ HIV ด้วย นับแต่แต่ปี ค.ศ. 2009 จึงได้นำโครงการ Federal Funding of Syringe Exchange เพื่อแจกจ่ายเข็มฉีดยาที่สะอาด โดยไม่คิดค่าใช้จ่าย พร้อมทั้งแจกจ่ายยาเสพติด⁴ กับการให้คำปรึกษาทางจิตวิทยาเพื่อให้ลดและเลิกใช้ยาเสพติดในที่สุด กล่าวโดยสรุป สหรัฐฯ ได้ตรากฎหมายปราบปรามยาเสพติดที่เข้มแข็งมาก เช่น Harrison Narcotic Act of 1914 เพื่อควบคุมใบอนุญาตให้มีและใช้ cocaine รวมถึงการตรากฎหมาย Anti-Drug Abuse Act of 1988 และ the Controlled Substance Act (CSA) ซึ่งรู้จักกันในนาม Comprehensive Drug Abuse Prevention and Control Act of 1970 ซึ่งมีแนวคิดเช่นเดียวกับอนุสัญญาขององค์การสหประชาชาติที่กล่าวไปแล้วข้างต้น โดยจัดตั้งหน่วยงาน Drug Enforcement Administration หรือ DEA ขึ้นมา แต่โทษสูงสุดคือ จำคุกตลอดชีวิตหรือปรับสี่สิบล้านเหรียญ

3.1.3.1 มาตรการทางกฎหมายในการฟื้นฟูผู้ติดยาเสพติด⁵

ในปี ค.ศ. 1956 ได้มีกฎหมายป้องกันและปราบปรามยาเสพติด (The Narcotics Control Act of 1956) ที่มีบทกำหนดโทษและเพิ่มโทษแก่ผู้กระทำความผิดให้หนักขึ้น และได้มีการนำการพักการลงโทษและคุมความประพฤติผู้ติดยาเสพติดให้โทษภายหลังจากรับการรักษาจากแพทย์แล้วมาใช้กฎหมายดังกล่าวนี้มิได้ทำให้จำนวนผู้ติดยาเสพติดลดลงเท่าใดนัก แต่กลับเพิ่มขึ้นจึงได้นำเอาวิธีการบำบัดรักษาและแก้ไขปรับปรุงมาใช้ในปี ค.ศ. 1968 โดยทำการศึกษาและวิจัยพร้อมกันไป โดยจัดเป็นกลุ่มเพื่อทำการรักษา ซึ่งในปี ค.ศ. 1966 ได้มีการบัญญัติกฎหมายฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด (The Narcotic Addict Rehabilitation Act of 1966) เรียกโดยย่อว่า NARA⁶ ขึ้นกำหนดหลักการเกี่ยวกับการบำบัดรักษาและแก้ไขปรับปรุงผู้ติดยาเสพติด สำหรับกฎหมายนี้ได้มีการแก้ไขเพิ่มเติมในปี ค.ศ. 1971 เพื่อให้สอดคล้องกับนโยบายในการให้ส่งผู้ที่ถูกกล่าวหาหรือถูกพิพากษาว่ากระทำความผิดตามกฎหมายแห่งสหรัฐ เป็นผู้ติดยาเสพติดให้โทษที่สมควรได้รับการบำบัดรักษาและฟื้นฟูสมรรถภาพแทนการฟ้องร้องดำเนินคดีหรือพิพากษาลงโทษ

⁴ Office of the Law Revision Counsel, Narcotic Addict Rehabilitation Act (NARA)[Online], available URL : <http://uscode.house.gov/download/pls/42C42.txt>,2009(october,30).

⁵ ญัตตนาย สุภัทรากล, “มาตรการทางกฎหมายในการบำบัดฟื้นฟูผู้ติดยาเสพติด : ศึกษาเปรียบเทียบกฎหมายว่าด้วยการบำบัดฟื้นฟูผู้ติดยาเสพติด กับรูปแบบบูรณาการของศาลยาเสพติดในต่างประเทศ,” (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต, 2549), น.75.

⁶ The Narcotic Rehabilitation Amendments of 1971, Section 3401.

นำไปคุมขังเพื่อบำบัดรักษาให้มีสุขภาพดี และสามารถกลับสู่สังคมในฐานะสมาชิกที่มีประโยชน์ รวมทั้งให้โอกาสแก่ผู้ติดยาเสพติดที่มีได้ถูกกล่าวหาว่ากระทำผิดอาญาอื่นใด ได้รับการบำบัดรักษา เพื่อฟื้นฟูสมรรถภาพและกลับสู่สังคมสมาชิกที่มีประโยชน์ อันเป็นการป้องกันสังคมให้พ้นจากอาชญากรรม และการกระทำผิดซึ่งเป็นผลมาจากการติดยาเสพติดด้วย

3.1.3.2 สารสำคัญของกฎหมายฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติดที่เป็นการบังคับบำบัดรักษา⁷ มีดังนี้

1. ผู้ติดยาเสพติดบางประเภทสามารถเลือกเข้ารับการบำบัดรักษาเยี่ยงยาได้แทนที่จะส่งตัวไปฟ้องร้องยังศาล โดยเลขาธิการอนามัยการศึกษาและการสงเคราะห์เป็นผู้ตรวจสอบเกี่ยวกับการบำบัดรักษาและแก้ไขปรับปรุงผู้ติดยาเสพติด

2. เมื่อรัฐบาลสหรัฐมั่นใจว่าผู้ติดยาเสพติดเป็นผู้ที่ได้กระทำผิด จะให้พนักงานอัยการกำหนดระยะเวลาการบำบัดรักษาไม่เกินสิบปี หรือระยะเวลามากที่สุดจนกว่าจะมีความเชื่อมั่นว่าผู้ติดยาเสพติดหายแล้ว

3. ถ้าหากผู้เสพยาเสพติดได้รับการบำบัดรักษาไม่ได้ผล จะต้องรายงานให้เลขาธิการอนามัยการศึกษาและสงเคราะห์ทำการรักษาผู้ติดยาเสพติดโดยการบำบัดรักษาเฉพาะรายเมื่อได้รักษาและผู้ติดยาเสพติดในโรงพยาบาลแล้วก็จะปล่อยตัวผู้ติดยาเสพติดเข้าสู่สังคมและภายในระยะเวลา 3 ปี ผู้ติดยาเสพติดจะต้องมาพบเป็นรายบุคคลเมื่อต้องการพบ เพื่อทราบผล โดยมีหน่วยงาน The National Institute of Mental Health} Department of Health Education and Welfare และ Department of Justice บริหารงานตามกฎหมายนี้

4. การดำเนินกระบวนการพิจารณาเพื่อการสั่งบำบัดรักษาผู้ติดยาเสพติด

(1) เมื่อผู้ติดยาเสพติดประสงค์จะเข้ารับการบำบัดรักษาอาการติดยาเสพติดหรือเมื่อญาติพี่น้องเชื่อว่าผู้นั้นเป็นผู้ติดยาเสพติด ผู้ติดยาเสพติดหรือญาติพี่น้องอาจยื่นคำร้องขอต่ออัยการท้องถิ่นแห่งสหรัฐ เพื่อขอเข้ารับการบำบัดรักษาอาการติดยาเสพติดในสถานพยาบาลได้ โดยคำร้องของผู้ติดยาเสพติดจะต้องระบุชื่อ ที่อยู่ และข้อเท็จจริงที่เกี่ยวข้องกับการติดยาเสพติดของเขาสำหรับคำร้องของญาติพี่น้องในเรื่องเชื่อว่าผู้นั้นเป็นผู้ติดยาเสพติด ก็ต้องระบุชื่อและที่อยู่ตลอดจนข้อเท็จจริงหรือข้อมูลอื่นๆ ซึ่งผู้ร้องเชื่อว่าผู้นั้นเป็นผู้ติดยาเสพติด

(2) ภายหลังจากที่ได้พิจารณาคำร้องขอแล้ว อัยการแห่งสหรัฐจะพิจารณาว่ามีเหตุผลที่เชื่อได้ว่าบุคคลที่ระบุชื่อในคำร้องขอนั้นเป็นผู้ติดยาเสพติดจริง และมีเหตุผลที่จะเชื่อได้ว่าศูนย์

⁷ สุริย์ คูเพชร, อ่างแล้วเชิงอรรถที่ 52, น.72.

บำบัดรักษาของรัฐจะไม่ยอมรับผู้นั้นเข้ารับการบำบัดรักษาในอัยการแห่งรัฐยื่นคำร้องขอต่อศาลแห่งท้องถิ่นของรัฐให้ส่งตัวผู้ติดยาเสพติดไปคุมตัวไว้ในสถานพยาบาลเพื่อบำบัดรักษาผู้ติดยาเสพติดที่เหมาะสม ให้อัยการแห่งรัฐขอคำแนะนำปรึกษาผู้อำนวยการโรงพยาบาลหรือเจ้าหน้าที่ท้องถิ่นที่มีความเหมาะสมก็ได้

(3) เมื่อได้รับคำร้องขอของอัยการแห่งรัฐแล้ว ศาลจะสั่งให้ผู้ติดยาเสพติดมาปรากฏตัวต่อหน้าศาลเพื่อให้แพทย์ตรวจพิสูจน์⁸ และที่ จะต้องการรับฟังพยานหลักฐาน ศาลจะทำสำเนาคำร้องขอนั้นและมีคำสั่งให้เจ้าหน้าที่ศาลส่งไปให้ผู้ติดยาเสพติดโดยตรง⁹

3.1.3.3 การบำบัดผู้ติดยาเสพติดโดยศาล

ศาลยาเสพติด (Drug Court)¹⁰ ในประเทศสหรัฐอเมริกา เป็นศาลที่เกิดขึ้นจากแนวคิดในการช่วยแก้ปัญหาเกี่ยวกับคดียาเสพติดซึ่งมีเพิ่มมากขึ้นและนับว่าเป็นปัญหาสำคัญที่แพร่หลายอยู่ในสหรัฐอเมริกา ศาลยาเสพติดจัดตั้งขึ้นครั้งแรก ณ เมืองไมอามี รัฐฟลอริดา ในปี 2532 ซึ่งเป็นช่วงที่ประเทศประสบปัญหาการแพร่ระบาดของยาเสพติดประเภทโคเคน และเฮโรอีน ปัจจุบันนี้ มีศาลยาเสพติดในประเศ สหรัฐอเมริกา มีจำนวนมากกว่า 2,400 แห่ง โดยศาลยาเสพติดยังถือได้ว่าเป็นโทษทางเลือกแทนการลงโทษโดยการจำคุก เน้นกลุ่มเป้าหมายคือผู้กระทำผิดคดียาเสพติดที่ไม่ใช่ประเภทคดีความรุนแรง นอกจากนี้ผู้กระทำผิดที่เข้ารับการพิจารณาคดีของศาลยาเสพติดนั้นจะต้องมีหลักเกณฑ์ของคดีดังนี้ คือต้องไม่เป็นคดีความผิดร้ายแรง ไม่มีประวัติด้านคดีอื่น ๆ มาก่อน และยินยอมที่จะเข้าร่วมโปรแกรมต่างๆที่ทางศาลยาเสพติดได้กำหนดให้ โดยผู้เข้าร่วมต้องเป็นผู้จ่ายค่าเข้าร่วมโปรแกรมต่างๆเอง และต้องไม่มีประวัติที่เกี่ยวข้องกับการค้ายาเสพติดรายสำคัญ โปรแกรมที่จัดให้แก่ผู้กระทำผิดมีวัตถุประสงค์มุ่งเน้นพัฒนาพฤติกรรมนิสัยให้แก่ผู้กระทำผิดแทนการส่งตัวเข้าไปในเรือนจำ โปรแกรมที่จัดขึ้นเน้นความหลากหลายและมีความเหมาะสมแก่ผู้เข้าร่วมเป็นสำคัญ ภายใต้การกำกับ ดูแล ควบคุมของเจ้าพนักงานคุมประพฤติในฐานะผู้จัดการโปรแกรมที่ทำงานภายใต้อำนาจกรมราชทัณฑ์

โดยประเภทของศาลยาเสพติด สามารถแบ่งออกเป็น 4 ประเภทหลัก คือ

(1) ศาลยาเสพติดสำหรับผู้ใหญ่

⁸ The Narcotic Rehabilitation Amendments of 1971, Section 3413.

⁹ Ibid., Section 3413.

¹⁰ เอกกมล ลวดลา, “ศาลยาเสพติด (Drug Court),” สืบค้นเมื่อวันที่ 1 สิงหาคม 2559 จาก

- (2) ศาลยาเสพติดสำหรับเยาวชน
- (3) ศาลยาเสพติดสำหรับครอบครัว และ
- (4) ศาลยาเสพติดสำหรับทหารผ่านศึก

โดยการดำเนินการพิจารณาคดีนั้นเป็นการบูรณาการจากหลายหน่วยงานในการร่วมกันพิจารณาเพื่อหาทางออกที่เหมาะสมแก่ผู้กระทำผิด โดยองค์ประกอบคณะพิจารณาคดีประกอบด้วยผู้พิพากษาประจำศาลยาเสพติด หรือที่เรียกว่า Drug Court Commissioner และผู้บริหารระดับสูงของศาลยาเสพติด รวมถึงเจ้าพนักงานคุมประพฤติ ที่ปรึกษาด้านกฎหมายประจำรัฐ ทนายความประจำรัฐ และหน่วยงานภายนอก ที่เกี่ยวข้องในการดำเนิน โปรแกรมเพื่อผู้กระทำผิด ซึ่งคณะดังกล่าวมีส่วนร่วมสำคัญในการพิจารณาคดีเกี่ยวกับยาเสพติดและดำเนินการจัดโปรแกรมที่เหมาะสมแก่ผู้กระทำผิด โดยกระบวนการพิจารณาจะมีการพิจารณาถึงประวัติของผู้กระทำผิดเป็นรายๆ ประกอบกับลักษณะคดีที่ได้กระทำผิดว่า ควรจะได้รับการดูแลรักษาและเข้าร่วมโปรแกรมชนิดใดก่อนที่จะมีการพิจารณาคดี ซึ่งหากผู้กระทำผิดได้รับการตัดสินโทษให้เข้าร่วม โปรแกรมฟื้นฟูแก้ไขแล้ว ผู้กระทำผิดจำเป็นที่จะต้องเข้าร่วม โปรแกรมดังกล่าวให้ครบตามที่กำหนดไว้ ซึ่งหากมีการขาดการเข้าร่วมโปรแกรมตามที่ศาลได้กำหนดไว้และขาดการรายงานตัวต่อเจ้าพนักงานคุมประพฤติแล้ว ผู้กระทำผิดจะถูกส่งตัวเข้าเรือนจำโดยทันที

3.1.3.4 รูปแบบโปรแกรมที่จัดไว้ให้แก่ผู้กระทำผิด

เน้นให้ความรู้ทางการศึกษา และเน้นให้ผู้เข้าร่วม โปรแกรมเข้าใจถึงการใช้ชีวิตที่ถูกต้องแท้จริง เพื่อสามารถกลับไปมีโอกาสดังสังคมอีกครั้ง ซึ่งทางศาลยาเสพติดจะเป็นผู้ประสานหน่วยงานภายนอกในการช่วยเหลือในการดำเนินการ โปรแกรมต่างๆ โดยดำเนินงานร่วมกับเจ้าพนักงานคุมประพฤติในการช่วยสอดส่องดูแลให้ผู้กระทำผิดเข้าร่วม โปรแกรมตามกำหนด ซึ่งโปรแกรมแบ่งออกไปเป็น 2 กลุ่มหลัก ที่เรียกว่า Pre Plea case และ Post Plea case สำหรับกลุ่มผู้กระทำผิดที่เข้าร่วมในกลุ่ม Pre Plea case นั้น จะเป็นกลุ่มผู้กระทำผิดที่อยู่ระหว่างการคุมประพฤติ แต่สำหรับกลุ่ม Post Plea case นั้น ผู้เข้าร่วม โปรแกรมจะเป็นกลุ่มผู้กระทำผิดที่ได้รับการพักการลงโทษ ซึ่งผู้กระทำผิดที่จะเข้าร่วม โปรแกรมในทั้งสองกลุ่มนี้ได้ต้องมีคุณสมบัติตามที่กฎหมายกำหนด

3.1.3.5 โปรแกรมของศาลยาเสพติด

ในการดำเนินการเกี่ยวกับโปรแกรมของศาลยาเสพติดนั้น ได้กำหนดโปรแกรมเป็น 3 ระดับด้วยกัน ซึ่งเรียกว่า Path (พาธ) โดยจะแบ่ง เป็น Path1 Path2 และ Path3 ซึ่งผู้เข้าร่วม

โปรแกรมจำเป็นต้องผ่านทั้ง 3 ระดับ ซึ่งจะถือว่าจบการเข้าร่วมโปรแกรม ซึ่งในแต่ละระดับจะแบ่งออกเป็นสี่ เช่น Path1 คือสี่ฟ้า Path2 คือสี่เหลือง Path3 คือสี่เขียว แต่สำหรับผู้กระทำผิดผู้หญิงจะใช้สีม่วงแทนทั้ง 3 ระดับ สำหรับเจ้าหน้าที่ที่จัด โปรแกรมแก่ผู้กระทำผิดนั้นจะเป็นเจ้าหน้าที่จากหน่วยงานภายนอกผู้มีความเชี่ยวชาญในด้านการจัด โปรแกรมแก่ผู้ติดยาเสพติดมาทำงานร่วมกับ ศาสนาเสพติดในการจัด โปรแกรมให้แก่ผู้กระทำผิด นอกจากนี้ยังจัดให้มีการพบปะระหว่าง เจ้าหน้าที่กับผู้เข้าร่วม โปรแกรมเป็นประจำ เพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและเป็นแนวทางในการจัด โปรแกรมได้อย่างเหมาะสมและเกิดประสิทธิผลมากที่สุด โดยเฉพาะผู้เข้าร่วมที่เป็นกลุ่ม Post Plea case จำเป็นต้องได้รับการประเมินคุณลักษณะจากนักจิตวิทยาของศาล โดยจะมีการประชุม ระหว่างคณะกรรมการก่อนการพิจารณาคดีว่า ผู้เข้าร่วมโปรแกรมนั้นๆ สามารถผ่านการประเมิน และเลื่อนสู่ระดับที่สูงขึ้นได้หรือไม่

หลังจากกระบวนการประเมินคุณลักษณะของผู้เข้าร่วมโปรแกรมแล้ว ผู้เข้าร่วมจะได้รับแผนการดำเนินการของโปรแกรมที่จะทำให้ผู้เข้าร่วมเข้าใจถึงแนวทางการเข้าร่วม โปรแกรม และผลสำเร็จที่จะได้รับในอนาคต โดยผู้เข้าร่วมจำเป็นต้องมีรายชื่อผู้สนับสนุนที่จะเป็นผู้ให้ความช่วยเหลือระหว่างการเข้าร่วมโปรแกรมนำมายื่นต่อศาล ซึ่งเป็นการร่วมมือกันระหว่างผู้กระทำผิด และศาลที่จะช่วยกันบรรลุเป้าหมายของโปรแกรม และเมื่อเข้าร่วมครบตามกำหนดทั้ง 3 ระดับแล้ว จะมีการจัดงานสำหรับการจบ โปรแกรม หรือที่เรียกว่า Graduation day เพื่อเป็นขวัญกำลังใจให้แก่ผู้เข้าร่วม ที่สามารถเอาชนะปัญหาและแก้ไขตนเองและพร้อมกลับคืนสู่สังคม อีกครั้ง ในวันดังกล่าวจะมีการเชิญบุคคลภายนอก เช่น ครอบครัว คนรัก ญาติ หรือผู้ใกล้ชิด ของผู้กระทำผิด มาร่วมยินดีในวันดังกล่าว

3.1.3.6 การดำเนินกระบวนการพิจารณาในศาล

การดำเนินกระบวนการพิจารณาในศาล ภายหลังจากศาลได้มีคำแนะนำแก่ผู้ติดยาเสพติดในเรื่องสิทธิที่เขาจะได้รับคำปรึกษาทุกขั้นตอนของการดำเนินกระบวนการพิจารณาทางศาลถ้าผู้ติดยาเสพติดไม่มีเงินที่จะจ่ายเพื่อเข้ารับคำปรึกษา ศาลจะกำหนดให้ให้คำปรึกษาตามคำร้องขอของผู้ติดยาเสพติดนั้นและให้มารับคำปรึกษาในระหว่างการตรวจสอบความประพฤติ ศาลจะตั้งแพทย์ผู้ทรงคุณวุฒิ 2 คน ซึ่งในจำนวนผู้ทรงคุณวุฒิอาจเป็นจิตแพทย์ 1 คน ให้ทำการตรวจพิสูจน์ผู้ติดยาเสพติดซึ่งกักขังไว้ แพทย์นี้ไม่มีส่วนร่วมในการสอบสวนหรือจัดทำรายงานการสอบสวน ศาลจะให้คำแนะนำแก่ผู้ติดยาเสพติดเช่นกันว่าถ้าภายหลังจากการตรวจสอบและรับฟังพยานหลักฐานแล้วผลปรากฏว่าเขาเป็นผู้ติดยาเสพติดที่จะต้องได้รับการแก้ไขฟื้นฟูด้วยการบำบัดรักษา เขาจะถูกส่งตัวไป

ให้ผู้อำนวยการ โรงพยาบาลควบคุมตัวเพื่อเข้ารับการรักษา ถึงแม้ว่าเขาจะไม่สมัครใจก็ตาม ตามวิธีการบำบัด รักษาเช่นนั้นก็ตาม ซึ่งระยะเวลาในการบำบัดรักษาอาจนานถึง 42 เดือน นอกจากนี้ศาลจะให้คำแนะนำว่าเขาจะถูกกักขังในระหว่างการบำบัดรักษา และเขาจะต้องอยู่ภายใต้การควบคุมดูแลของผู้อำนวยการ โรงพยาบาลหลังจากที่เขาได้รับการปล่อยตัวจากการกักขังเป็นเวลา 3 ปี เพื่อรับการบำบัดรักษาและรับคำแนะนำภายใต้แผนการบำบัดรักษาของผู้อำนวยการ โรงพยาบาลภายหลังจากออกจากโรงพยาบาลไปแล้ว ถ้าเขายังไม่หายจากอาการติดยาเสพติดหรือ ปฏิเสธไม่ให้ความร่วมมือตามแผนการบำบัดรักษาภายหลังจากที่ออกจากโรงพยาบาลไปแล้วหรือ ได้รับการพิจารณาจากผู้อำนวยการ โรงพยาบาลว่าเขาจะหวนกลับไปเสพยาเสพติดซ้ำอีก เขาจะถูกนำตัวมา กักขังโดยเพิ่มระยะเวลาควบคุมตัวในสถานบำบัดรักษาเพื่อทำการบำบัดรักษาและให้คำแนะนำภายหลังจากออกจากโรงพยาบาลแล้ว

นอกจากนี้แล้วเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ในการตรวจพิสูจน์ศาลอาจสั่งให้ส่งผู้ติดยาเสพติดไปอยู่ภายใต้การควบคุมดูแลของผู้อำนวยการ โรงพยาบาล ภายในระยะเวลาไม่เกิน 30 วัน เพื่อคุมขังในโรงพยาบาลที่เหมาะสมหรือคุมขังในศูนย์บำบัดอื่นตามที่ศาลกำหนดได้ ทั้งนี้ แพทย์ต้องทำรายงานเสนอต่อศาลภายในระยะเวลาที่ศาลกำหนด

1) ถ้าการตรวจพิสูจน์ของแพทย์ทั้งสองสรุปรายละเอียดรายงานว่า ผู้ติดยาเสพติดนั้นไม่ เป็นผู้ติดยาเสพติดหรือเป็นผู้ติดยาเสพติดที่ไม่จำเป็นต้องได้รับการแก้ไขฟื้นฟูด้วยการบำบัดรักษา ศาลจะมีคำสั่งให้ผู้นั้นออกจากโรงพยาบาลทันที และให้ยกเลิกกระบวนการพิจารณาในเรื่องนี้

2) ถ้ารายงานของแพทย์ทั้งสองชี้ให้เห็นว่าผู้นั้นเป็นผู้ติดยาเสพติดที่จะต้องได้รับการบำบัดรักษา หรือชี้ให้เห็นว่าตามรายงานของแพทย์ที่เสนอมานั้นไม่สามารถสรุปด้วยเหตุผลในการ ปฏิเสธที่จะส่งผู้นั้นไปตรวจพิสูจน์ ศาลจะต้องจัดให้มีการสืบเพื่อรับฟังพยานหลักฐาน โดยพลัน¹¹

3.1.3.7 การสั่งบำบัดรักษาผู้ติดยาเสพติด

ถ้าศาลได้รับฟังพยานหลักฐานแล้วมีคำพิพากษาว่าผู้นั้นเป็นผู้ติดยาเสพติดที่จะต้องได้รับการแก้ไขฟื้นฟูด้วยการบำบัดรักษา ศาลอาจสั่งให้ส่งตัวไปให้ผู้อำนวยการ โรงพยาบาลควบคุมดูแลเพื่อบำบัดรักษาในสถานพยาบาลก็ได้ รายงานนั้นอาจสรุปข้อมูลเกี่ยวกับสุขภาพหรือสภาวะทั่วไปของผู้นั้น พร้อมทั้งคำแนะนำของผู้อำนวยการ โรงพยาบาลในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการควบคุมตัวเพื่อบำบัดรักษาต่อไป¹² ทั้งนี้ หากผู้นั้นอยู่ในความควบคุมดูแลของผู้อำนวยการ โรงพยาบาล จะถูกคุมขัง

¹¹ The Narcotic Rehabilitation Amendments of 1971, Section 3414.

¹² Ibid., Section 3415.

เป็นเวลา 6 เดือน และจะถูกปล่อยตัวจากการคุมขังเพื่อการบำบัดรักษาตามแผนการบำบัดรักษา ภายหลังจากออกจากโรงพยาบาลตามที่ศาลกำหนด เน้นแต่ผู้อำนวยการ โรงพยาบาลได้พิจารณาแล้วเห็นว่า ผู้นั้นได้รับการรักษาอาการติดยาเสพติดและได้รับการฟื้นฟูสมรรถภาพแล้ว หรือเห็นว่าไม่มีความจำเป็นต้องคุมขังคนไข้นั้นอีกต่อไป ก็อาจปล่อยตัวผู้นั้นออกจากการคุมขังในเวลาใดก็ได้ ก่อนครบกำหนดระยะเวลา 6 เดือน¹³

3.1.3.8 การปล่อยตัวผู้เข้ารับการบังคับบำบัดรักษาและฟื้นฟูสมรรถภาพ¹⁴

เมื่อผู้ติดยาเสพติดที่อยู่ในการควบคุมดูแลของผู้อำนวยการ โรงพยาบาลได้ปฏิบัติตามแผนการบำบัดรักษาแล้ว ให้ปล่อยตัวจากที่คุมขัง ผู้อำนวยการ โรงพยาบาลจะต้องแจ้งการปล่อยตัวต่อศาลภายใน 10 วัน ก่อนทำการปล่อยตัว ผู้เข้ารับการรักษาที่ได้รับการปล่อยตัวในเวลาใดก็ตาม จะต้องกลับไปยังศาลทันที เมื่อศาลได้พิจารณาข้อแนะนำของผู้อำนวยการ โรงพยาบาลเกี่ยวกับการบำบัดรักษาผู้เข้ารับการบำบัดรักษาภายหลังจากออกจากโรงพยาบาล และผู้นั้นได้กลับมายังศาลแล้ว ศาลอาจสั่งให้ผู้นั้นอยู่ในการควบคุมดูแลโดยให้ผู้อำนวยการ โรงพยาบาลคุมตัวเพื่อบำบัดรักษา และให้คำแนะนำภายใต้แผนการบำบัดรักษาหลังจากออกจากโรงพยาบาลแล้วเป็นเวลา 3 ปี ทั้งนี้นับแต่เวลาที่ผู้นั้นได้รับการปล่อยตัว และในเวลาใดก็ตามภายในระยะเวลา 3 ปี ถ้าผู้นั้นเข้ารับการรักษา

(1) บำบัดไม่หาย หรือปฏิเสธไม่ปฏิบัติตามคำสั่งของผู้อำนวยการ โรงพยาบาลในการติดต่อกับเขาเพื่อทำการบำบัดรักษา และให้คำแนะนำภายหลังจากออกจากโรงพยาบาล หรือ

(2) ผู้อำนวยการ โรงพยาบาลได้พิจารณาแล้วเห็นว่าผู้นั้นจะหันกลับมาใช้ยาเสพติด ผู้อำนวยการ โรงพยาบาลอาจสั่งให้ส่งตัวผู้นั้นกลับมายังศาล เพื่อให้ศาลมีคำสั่งใหม่ให้ส่งไปคุมตัวในสถานพยาบาล เพื่อเพิ่มระยะเวลาในการบำบัดรักษาภายหลังจากออกจากโรงพยาบาลอีกไม่เกิน 6 เดือน และผู้นั้นจำต้องยอมรับแผนการบำบัดรักษาภายหลังจากออกจากโรงพยาบาลดังกล่าวข้างต้น

3.1.3.9 การไต่สวนเรื่องสุขภาพและสภาวะทั่วไปของผู้รับการบำบัดรักษา¹⁵

เมื่อได้รับคำร้องขอของผู้เข้ารับการบำบัดรักษาซึ่งถูกคุมขังมาแล้วเป็นเวลาไม่น้อยกว่า 3 เดือนศาลจะได้สวนในเรื่องสุขภาพและสภาวะทั่วไปของผู้นั้น และถ้ามีความจำเป็นต้องคุมขังต่อไปอีก ไม่ว่าจะได้รับฟังพยานหลักฐานหรือไม่ก็ตาม ศาลจะไม่ปล่อยตัวผู้นั้นออกจากสถานคุม

¹³ The Narcotic Rehabilitation Amendments of 1971, Section 3416.

¹⁴ Ibid., Section 3417.

¹⁵ Ibid., Section 3418.

ขัง และให้กลับมายังศาล และศาลอาจกำหนดสถานที่ถูกส่งกลับมานั้นเข้ารับการรักษาตามแผนการบำบัดรักษาภายหลังออกจากโรงพยาบาล

3.1.3.10 การลงโทษผู้หลบหนี

จากสถานบำบัดรักษาผู้ใดหลบหนี หรือพยายามหลบหนี ในขณะที่ถูกคุมขังในสถานบำบัดรักษาเพื่อตรวจพิสูจน์ หรือบำบัดรักษา หรือผู้ใดช่วยเหลือหรือพยายามช่วยเหลือ หรือยุยงช่วยเหลือผู้หลบหนีต้องได้รับโทษปรับไม่เกินห้าพันเหรียญสหรัฐ หรือจำคุกไม่เกินห้าปี หรือทั้งจำทั้งปรับ

นอกจากนี้ยังมีรูปแบบการบำบัดยาเสพติดหลายรูปแบบที่ประเทศสหรัฐอเมริกาใช้ได้ดี คือการใช้ยุทธวิธีที่หลากหลายในการบำบัดผู้ติดยาเสพติด โดยการใช้นักสังคมสงเคราะห์ และผู้ให้คำปรึกษาแทนการใช้เจ้าหน้าที่เรือนจำในการบำบัดผู้ติดยาเสพติด โดยอาศัยการฝึกอบรมบุคคลเหล่านั้นให้มีทักษะในการบำบัดฟื้นฟูผู้ติดยาเสพติด¹⁶

3.1.4 การควบคุมตัวตามกฎหมายยาเสพติดของสหรัฐอเมริกา

ในบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญของสหรัฐอเมริกา ได้มีประเด็นที่อาจเกี่ยวข้องกับการทำงานของเจ้าพนักงานของรัฐในการปราบปรามยาเสพติดและผลกระทบต่อสิทธิเสรีภาพของประชาชนอเมริกันดังต่อไปนี้

1) บทบัญญัติว่าด้วยการค้น และการจับ¹⁷ บุคคลมีสิทธิที่จะอยู่ในเคหสถานอย่างสงบโดยปราศจากการค้น หรือการจับกุมด้วยวิธีการที่ไม่ชอบด้วยกฎหมาย เว้นแต่จะมีหมาย หรือมีเหตุอันสมควรเชื่อได้ว่าผู้นั้นกระทำความผิดและในการค้นและการจับนั้น จะต้องมีการระบุสถานที่ที่จะค้น ชื่อบุคคลที่ต้องการค้นหรือทรัพย์สินที่ต้องการค้นไว้ด้วย

บทบัญญัติแก้ไขรัฐธรรมนูญของสหรัฐอเมริกาข้อที่ 4 มีความมุ่งหมายที่จะปกป้องสิทธิของประชาชน ที่จะต้องไม่ถูกเจ้าหน้าที่ของรัฐใช้อำนาจในการค้นและจับกุมด้วยกระบวนการที่ชอบด้วยกฎหมาย ซึ่งอำนาจในการสั่งการเกี่ยวกับการค้นกับการจับเป็นของ Chief Justice Marshall และกำหนดว่าการค้นและจับที่ชอบจะต้องกระทำในที่เปิดเผยหรือที่สาธารณะ (Public Place) และต้องมีเหตุอันควรสงสัยหรือเหตุอันสมควรที่จะทำให้เชื่อว่าผู้นั้นน่าจะกระทำความผิด (Probable Cause) และเมื่อเป็นการค้นและจับในที่รโหฐาน เจ้าหน้าที่ตำรวจจะต้องมีหมายทุกครั้ง

¹⁶ ศรีสมบัติ โขประจักษ์ชัด, “รายงานการวิจัยเรื่อง ผลการดำเนินงานตามพระราชบัญญัติฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด พ.ศ.2545,” จัดทำโดยกรมคุมประพฤติ (กรุงเทพมหานคร : ราชบัณฑิตยสถาน, 2552), น.14.

¹⁷ US Constitution 4th Amendment: SEARCH AND SEIZURE.

และกรณีที่ต้องมีการควบคุมตัวผู้ต้องหาไว้ (Seizures) การควบคุมนั้นจะต้องมีความจำเป็นเพื่อความปลอดภัยและควบคุมภายในเวลาอันสั้นหรือเท่าที่จำเป็นต่อการสอบสวนเท่านั้นจะควบคุมเป็นระยะเวลานานโดยไม่จำเป็นและไม่มีเหตุสมควรไม่ได้

อย่างไรก็ตาม หลักตามบทบัญญัติแก้ไขข้อที่ 4 ดังกล่าวไม่ต้องนำไปใช้กับคดีที่เป็นความผิดเล็กน้อย (Minor Offense) หรือคดีจราจร (Traffic Offense) เพราะเจ้าหน้าที่สามารถใช้อำนาจนำผู้กระทำความผิดไปศาลเฉพาะทางเพื่อเปรียบเทียบปรับได้ทันที

2) สิทธิของประชาชน¹⁸ บุคคลจะไม่ต้องถูกเรียกไปเพื่อให้ข้อมูลเกี่ยวกับคดีต่อเจ้าหน้าที่ของรัฐ จนกว่าจะได้มีหมายเรียกจาก Grand Jury เว้นแต่ในภาวะฉุกเฉินหรือภาวะสงครามหรือภาวะที่เป็นอันตรายต่อความมั่นคง บุคคลจะต้องไม่ถูกดำเนินคดีซ้ำในการกระทำ ความผิดครั้งเดียวกัน บุคคลจะต้องไม่ถูกบังคับให้กระทำการเป็นปฏิปักษ์แก่ตนเอง ต่อสิทธิเสรีภาพในชีวิตและทรัพย์สิน โดยปราศจากหลักนิติธรรม ทรัพย์สินของบุคคลจะนำไปเป็นประโยชน์แก่รัฐไม่ได้ เว้นแต่จะมีค่าตอบแทนแก่บุคคลนั้น

3) สิทธิในการถูกกล่าวหาว่าเป็นผู้กระทำความผิดทางอาญา¹⁹ ในการดำเนินคดีอาญา บุคคลจะต้องได้รับการพิจารณาคดีอย่างรวดเร็วและต้องกระทำอย่างเปิดเผย โดยการกระทำนั้นจะต้องเป็นการกระทำภายใต้บทบัญญัติแห่งกฎหมายที่ชัดเจน และบุคคลนั้นจะต้องได้รับการแจ้งสิทธิในการเป็นผู้ต้องหา สิทธิในการได้รับการช่วยเหลือจากทนาย และสิ่งที่บุคคลให้การสามารถนำไปเป็นพยานผูกพันตนในชั้นศาล

4) หลักประกันเพิ่มเติมในการดำเนินคดีอาญา²⁰ คือ การเรียกประกัน หรือค่าปรับเกินกว่า อัตราที่กฎหมายกำหนดและการลงโทษด้วยวิธีการทารุณโหดร้ายเป็นสิ่งที่กระทำไม่ได้

ดังนั้น มาตรการทางกฎหมายพิเศษของสหรัฐอเมริกาที่เกี่ยวข้องกับการควบคุมตัวบุคคลในคดีอาชญากรรม สามารถแบ่งได้สองส่วน ได้แก่ มาตรการควบคุมตัวเพื่อการบำบัดรักษา และ มาตรการควบคุมตัวอย่างอื่น

¹⁸ US Constitution 5th Amendment: RIGHT OF PERSONS.

¹⁹ US Constitution 6th Amendment: RIGHT OF ACCUSED IN CRIMINAL PROSECUTIONS.

²⁰ US Constitution 8th Amendment: FURTHER GUARANTEES IN CRIMINAL CASES.

3.1.4.1 มาตรการควบคุมตัวเพื่อการบำบัดรักษา²¹

บทบัญญัติแห่งกฎหมายพิเศษที่บัญญัติเกี่ยวกับการควบคุมตัวบุคคลในคดียาเสพติด เฉพาะในส่วนที่เป็นผู้กระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติดที่ต้องได้รับการบำบัด ได้รับการกำหนดแนวทางไว้ใน Model Drug Offender Accountability and Treatment Act ที่เป็นการกำหนดแนวทางร่วมกันระหว่างศาลยาเสพติดทั่วประเทศสหรัฐอเมริกา ภายใต้องค์กรกลางชื่อว่า สมาคมผู้เชี่ยวชาญศาลยาเสพติดแห่งชาติ (National Association of Drugs Court Professionals (NADCP) โดยการประสานงานร่วมกับสถาบันศาลยาเสพติดแห่งชาติ (National Drugs Court Institute (NDCI) เพื่อเป็นแนวทางให้กับสถานีคดีบัญญัติแต่ละมลรัฐนำไปใช้ และเป็นแนวทางที่เป็นประโยชน์ในการที่ศาลและนักกฎหมายจะนำไปใช้ในพัฒนากระบวนการดำเนินคดีเกี่ยวกับยาเสพติด

3.1.4.2 ระยะเวลาและเงื่อนไขในการควบคุมตัวบุคคล²²

บทบัญญัติเกี่ยวกับระยะเวลาในการควบคุมตัวผู้กระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติด อยู่ใน section 5 ของ Model Drug Offender Accountability and Treatment Act อันมีสาระดังต่อไปนี้

(1) ภายใต้ Section 5 (a) ได้กำหนดให้ควบคุมตัวผู้กระทำความผิดเพื่อการตรวจสอบสารเสพติดภายในระยะเวลาไม่เกิน 24 ชั่วโมง และผู้ต้องหาที่มีสิทธิที่จะขอประกันตัวและได้รับกรปล่อยตัวระหว่างสอบสวนได้ ซึ่งมาตรการควบคุมตัวในระยะเวลาดังกล่าวจะกระทำได้เมื่อพบเหตุตาม Section 5(b) ดังต่อไปนี้

- ก. ตรวจพบสารเสพติดในร่างกาย
- ข. เมื่อผู้ต้องหาต้องการให้ตรวจสอบสารเสพติดในร่างกาย
- ค. เมื่อผู้ต้องหาสารภาพว่าเสพสารเสพติดและเป็นเวลาไม่เกินหนึ่งปีนับจากการกระทำความผิดอย่างเดียวกันในคราวก่อน
- ง. เมื่อกระทำความผิดปัจจุบันเป็นไปตามฐานความผิดใน Controlled Substance Act และกฎหมายอย่างอื่นภายใต้ความรับผิดชอบของ Drug Enforcement Administration (DEA)
- จ. เมื่อผู้นั้นได้กระทำความผิดอย่างเดียวกันภายในเวลา 5 ปี นับแต่วันได้รับการคุมประพฤติจากการกระทำความผิดคราวก่อน

²¹ Model state Drug Court Legislation Committee. Model State Drug Court Legislation: Model Drug OFFENDER Accountability and Treatment Act. Online document, USA: National Drug Court Institute.2004.

²² Model State Drug Court Legislation Committee. Ibid.

(2) Section 5 (e) กำหนดว่า กรณีที่ต้องมีการนำตัวผู้ต้องหาตรวจสารเสพติดและต้องรอผลจากการตรวจสารเสพติด กำหนดให้มาตรการดังกล่าวต้องกระทำให้เสร็จสิ้นภายในเวลา 14 วัน นับแต่วันที่ผู้ต้องหาปรากฏตัวต่อพนักงานสอบสวน ซึ่งหลังจากนั้นจะส่งตัวให้กับศาลยาเสพติด คณะกรรมการคุมประพฤติ หรือหน่วยงานอื่นที่เกี่ยวข้องเพื่อการคุมขังผู้ต้องหาเพื่อการบำบัดต่อไป

(3) Section 5 (f) กำหนดให้กรณีที่ศาลจะใช้มาตรการควบคุมตัวผู้ต้องหาคดียาเสพติด นั้นจะต้องพบว่ามีความเสี่ยงต่ออันตรายดังต่อไปนี้

ก. เห็นว่าผู้ต้องหาไม่อาจการป่วยสมควรได้รับการบำบัด และ

ข. เห็นว่าจำเป็นต้องใช้มาตรการควบคุมตัวและใช้มาตรการเท่าที่จำเป็นเพื่อการบำบัด

(4) และใน Section 5 (h) (2) กำหนดให้ศาลสามารถมีคำสั่งกับผู้ต้องหาคดียาเสพติดให้ความร่วมมือในทันทีเมื่อศาลมีดุลพินิจว่า การใช้มาตรการควบคุมใด ๆ จะเป็นประโยชน์กับผู้ต้องหาเอง

3.1.4.3 มาตรการควบคุมตัวเพื่อการอย่างอื่น²³

ส่วนมาตรการในการควบคุมตัวผู้กระทำความผิดที่ไม่เกี่ยวกับการต้องได้รับการบำบัดฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด จากการศึกษาพบว่า การกระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติดอย่างอื่น ได้แก่ การผลิต จำหน่ายยาเสพติด ตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายเฉพาะของสหรัฐอเมริกา ซึ่งได้แก่ The Controlled of Substances Act (US Code Paragraph 801-904) Subchapter I : Control and Enforcement เป็นมาตรการทางกฎหมายที่กำหนดความผิดเกี่ยวกับการผลิต จำหน่าย ประเภทของสารเสพติดที่ครอบครองและมีความผิด และการค้าหรือเคลื่อนย้ายสารเสพติดระหว่างประเทศ และกำหนดมาตรการในการควบคุมการเคลื่อนไหวของยาเสพติด และการบังคับเอาโทษทัณฑ์ในการกระทำความผิด แต่ไม่ปรากฏว่ามีมาตรการควบคุมตัวผู้กระทำความผิดไว้เป็นการเฉพาะและแตกต่างไปจากหลักการของรัฐธรรมนูญแห่งสหรัฐอเมริกาใน Fifth Amendment เช่นเดียวกับที่กำหนดในมาตรการตามกฎหมายพิเศษเพื่อควบคุมตัวผู้กระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติดเพื่อตรวจสารเสพติดและเพื่อบำบัดรักษา ตาม Model Drug Offender Accountability and Treatment Act ดังนั้น มาตรการในการควบคุมตัวผู้กระทำความผิดฐานผลิต จำหน่าย หรือเคลื่อนย้ายยาเสพติด จึงต้องไปใช้หลักการควบคุมตัวตามกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาระดับสหรัฐ หรือ Federal Rule of Criminal Procedure of 2009 ซึ่ง Rule 5 Initial Appearance หรือกฎข้อที่ 5 ว่าด้วยการปรากฏของตัวผู้กระทำความผิดได้กำหนดหลักการทั่วไปในการควบคุมตัวผู้กระทำความผิดใน Rule 5 (a)(1)(A) ไว้ว่า เมื่อมีการจับกุมตัวบุคคลผู้กระทำความผิดได้ ให้นำตัวผู้กระทำความผิดไปศาลมาพิจารณาทันทีโดยไม่มีชักช้า (Without Delay) และการนำตัวผู้กระทำความผิดมาศาลล่าช้าถือเป็นการใช้อำนาจปฏิบัติการโดยมิชอบ และเป็น

²³ Model State Drug Court Legislation Committee. Ibid.

ฝ่าฝืน Title 18 USC Paragraph 1073 โดยในระหว่างการควบคุมตัวผู้กระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติดนั้น ได้กำหนดให้บุคคลมีสิทธิดังต่อไปนี้เช่นเดียวกับผู้กระทำความผิดฐานอื่น ๆ

- ก. ได้รับคำแนะนำทางกฎหมายเพื่อประโยชน์ในการดำเนินคดี (Advice)
- ข. ศาลต้องอนุญาตให้บุคคลนั้นรับคำปรึกษาทนายได้ (Counsel)
- ค. ได้รับการปล่อยตัวชั่วคราวหรือควบคุมตัวด้วยเหตุผลอันสมควร (Release or Detention)

ง. ได้สิทธิในการต่อรองคำรับสารภาพ (Plea) และภายใต้กฎข้อที่ 5.1 (c) ได้กำหนดให้ศาลมาจิสเตรตต้องจัดให้มีการพิจารณาคดีเบื้องต้น (Preliminary Hearing) และสามารถสั่งให้ควบคุมผู้กระทำความผิดนับแต่วันที่ผู้กระทำความผิดปรากฏตัวครั้งแรกไว้ในที่คุมขัง (custody) ได้ไม่เกิน 10 วัน และกรณีที่ไม่ได้ควบคุมไว้ในที่คุมขัง สามารถใช้มาตรการอื่นเพื่อควบคุมตัวได้ไม่เกิน 20 วัน

ภายใต้ Model State Drug Offender Accountability and Treatment Act มีได้มีการกำหนดมาตรการควบคุมการปฏิบัติงานในการควบคุมตัวบุคคลในคดียาเสพติดเป็นการเฉพาะ หรือเพื่อใช้กับหน่วยงานใดหน่วยงานหนึ่ง แต่ได้กำหนดมาตรการที่เป็นภาพรวมในการควบคุมการปฏิบัติงานโดยทั่วไปของเจ้าพนักงานของรัฐที่เกี่ยวข้องกับการควบคุมตัวผู้กระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติดใน Section 8 ว่าแต่ละมลรัฐจะต้องมีการกำหนดคณะกรรมการที่ปรึกษาศาลยาเสพติดประจำมลรัฐ (The State Drug Court Advisory Commission) หรือเรียกว่า Local Advisory Committee เพื่อมีหน้าที่ในการวางแผนงาน²⁴ การบังคับใช้กฎหมายและการพัฒนาการทำงานของศาลยาเสพติด และสามารถให้คำแนะนำเกี่ยวกับนโยบายการบังคับกฎหมาย หรือเกี่ยวกับกระบวนการพิจารณา โดยคณะกรรมการที่ปรึกษาประกอบไปด้วยผู้พิพากษาหัวหน้าศาล เป็นประธานคณะกรรมการ ผู้พิพากษาประจำศาล ผู้แทนจากสำนักงานอัยการ ผู้แทนจากสำนักงานคดีมหาชน ผู้ประสานงานคดียาเสพติด ผู้แทนสำนักงานคดียาเสพติด ผู้แทนฝ่ายธุรการ ผู้แทนจากสำนักงานราชทัณฑ์ ผู้แทนจากหน่วยงานควบคุมตัวก่อนการพิจารณา ผู้แทนจากสำนักงานคุมประพฤติ และผู้แทนจากหน่วยงานบังคับใช้กฎหมายอื่นๆ ที่อาจเกี่ยวข้อง บทบัญญัติดังกล่าวได้มีการกำหนดมาตรฐานการปฏิบัติการให้เป็นไปตามกฎหมายฉบับนี้ว่าจะต้องคำนึงถึงหลัก 10 ประการ (Ten Key Components) ที่กำหนดโดยกระทรวงยุติธรรม²⁵ ได้แก่

²⁴ กรมราชทัณฑ์, “สารานุกรมงานราชทัณฑ์นานาชาติ,” จัดพิมพ์โดยกระทรวงยุติธรรม (กรุงเทพมหานคร: กระทรวงยุติธรรม, 2541), น.176

²⁵ คณิต ฒ นกร, “อำนาจรัฐในการควบคุมตัวบุคคลตามกฎหมายพิเศษ” (กรุงเทพฯ : คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์, 2552), น.160

1. ศาลยาเสพติดจะต้องมีบทบาทในการประสานให้หน่วยงานในกระบวนการยุติธรรมที่เกี่ยวข้องกับความผิดยาเสพติดให้ทำงานสอดคล้องกัน

2. มาตรการใด ๆ เกี่ยวกับการดำเนินคดีอาญากับผู้กระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติดจะต้องเป็นไปเพื่อประโยชน์ในการรักษาความปลอดภัยในสังคมและต้องให้ความเป็นธรรมแก่ผู้กระทำความผิดตามหลักนิติธรรมด้วย

3. ผู้กระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติดทุกคนจะต้องได้รับการบริการจากโครงการต่างๆ ที่กำหนดโดยศาลยาเสพติด

4. ศาลยาเสพติดจะต้องจัดโครงการสำหรับฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติดหรือผู้ต้องบำบัด

5. ศาลยาเสพติดมีบทบาทในการควบคุมการใช้อำนาจเจ้าพนักงานในการตรวจสอบสารเสพติดในร่างกาย

6. ศาลยาเสพติดมีบทบาทในการกำหนดแนวนโยบายในการปฏิบัติงานของหน่วยงานในกระบวนการยุติธรรมที่เกี่ยวข้อง

7. ศาลยาเสพติดมีบทบาทสำคัญยิ่งในการให้คำแนะนำเกี่ยวกับการบังคับใช้กฎหมายและมาตรการต่าง ๆ แก่หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

8. ศาลยาเสพติดมีอำนาจตรวจสอบและประเมินผลการปฏิบัติงานของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

9. ศาลยาเสพติดมีบทบาทในเรื่องการให้การศึกษอบรม เพื่อให้ฝ่ายต่าง ๆ เข้าใจถึงเป้าหมายของการบังคับใช้กฎหมายเกี่ยวกับยาเสพติด และ

10. ศาลจะต้องสนับสนุนให้มีกระบวนการยุติธรรมชุมชน และให้เข้ามามีส่วนร่วมในการป้องกันและปราบปรามยาเสพติด

นอกจากนั้น การทำงานของศาลยาเสพติดในการควบคุมคุณภาพการปฏิบัติการตามมาตรการใด ๆ ที่เกี่ยวข้อง จะต้องเป็นการประสานงานร่วมกับองค์กรวิชาชีพกฎหมายอื่น อย่างเช่น สภานายความสหรัฐ (American Bar Association)²⁶ โดยกำหนดให้การทำงานระหว่างศาล อัยการ ทนายความ และหน่วยงานอื่นที่เกี่ยวข้อง ต้องเคารพในจรรยาบรรณของแต่ละวิชาชีพอย่างเคร่งครัด เพื่อให้มีการใช้มาตรการใด ๆ ตามกฎหมายเกี่ยวกับยาเสพติดเป็นไปตามหลักนิติธรรมและสามารถป้องกันและปราบปรามยาเสพติดได้อย่างมีประสิทธิภาพ

²⁶ เพิ่งอ้าง, น.162

โดยสรุปแล้ว การตรวจพิสูจน์หาสารเสพติดในร่างกายตามการบังคับบำบัดรักษาของ กฎหมายสหรัฐอเมริกา จะมีการควบคุมตัวขังไว้ในสถานพยาบาลเพื่อรอการตรวจพิสูจน์หาสารเสพติด ในร่างกายหรือตามสถานที่ศาลกำหนด การบังคับรักษาตามกฎหมายของสหรัฐอเมริกานี้ได้ กำหนดให้ผู้ถูกกล่าวหาหรือถูกพิพากษาว่ากระทำความผิดกฎหมายอาญาแห่งสหรัฐที่เป็นผู้ติดยาเสพติดสมควรที่จะได้รับการบำบัดรักษาและฟื้นฟูสมรรถภาพแทนการดำเนินคดีหรือพิพากษา ลงโทษ ศาลมีอำนาจสั่งให้ส่งไปคุมขังเพื่อบำบัดรักษาให้มีสุขภาพดี และสามารถกลับเข้าสู่สังคม ได้โดยปกติเช่นเดียวกับผู้ติดยาเสพติดที่มีได้ถูกกล่าวหา หรือถูกพิพากษาว่ากระทำความผิดอาญา อื่นๆใด โดยศาลจะสั่งให้ผู้ติดยาเสพติดมาปรากฏตัวต่อหน้าศาล เพื่อให้แพทย์ตรวจพิสูจน์โดยศาล จะแนะนำแก่ผู้นั้นก่อนในเรื่องสิทธิต่างๆที่เขาจะได้รับ²⁷ เช่น คำปรึกษาทุกขั้นตอนของการดำเนิน กระบวนการพิจารณาทางศาล การให้คำปรึกษาในระหว่างตรวจสอบความประพฤติจากแพทย์ ผู้ทรงคุณวุฒิระยะเวลาในการบำบัดรักษา ระยะเวลาที่จะต้องอยู่ภายใต้การควบคุมดูแลของ ผู้อำนวยการโรงพยาบาลเป็นเวลา 3 ปีภายหลังจากที่เขาได้รับการปล่อยตัว เป็นต้น ซึ่งถ้าผลการ ตรวจพิสูจน์ของแพทย์ปรากฏว่าไม่เป็นผู้ติดยาเสพติดหรือเป็นผู้ติดยาเสพติดที่ไม่จำเป็นต้องได้รับการ แก้ไขฟื้นฟูด้วยการบำบัดรักษาศาลจะมีคำสั่งให้ผู้นั้นออกจากโรงพยาบาลทันที แต่ถ้าผลการ ตรวจพิสูจน์ปรากฏว่าเป็นผู้ติดยาเสพติดที่จะต้องได้รับการบำบัดรักษา ศาลจะมีคำสั่งให้ส่งตัวผู้นั้น ไปคุมตัวไว้ในสถานพยาบาล เพื่อบำบัดรักษาและแก้ไขฟื้นฟูสมรรถภาพเป็นเวลา 6 เดือน ภายใต้ การควบคุมดูแลของผู้อำนวยการ โรงพยาบาล และภายในระยะเวลา 3 ปี หลังออกจากโรงพยาบาล ไปแล้ว ผู้อำนวยการ โรงพยาบาลอาจสั่งให้ส่งตัวผู้ติดยาเสพติดนั้นกลับมายังศาลเพื่อให้ศาลมีคำสั่ง ใหม่ ให้ส่งไปคุมขังตัวในสถานพยาบาลเพื่อเพิ่มระยะเวลาในการบำบัดรักษาอีกไม่เกิน 6 เดือน หากปรากฏว่าผู้นั้นบำบัดรักษาไม่หาย หรือผู้อำนวยการ โรงพยาบาลได้พิจารณาแล้วเห็นว่าผู้นั้นจะ หันกลับไปใช้ยาเสพติดอีก นอกจากนี้ในระหว่างผู้นั้นถูกส่งตัวไปคุมตัวในสถานพยาบาลเพื่อ บำบัดรักษาและแก้ไขฟื้นฟูสมรรถภาพนี้ หากเขาหลบหนีหรือพยายามหลบหนี หรือผู้ช่วยเหลือ พยายามผู้หลบหนี จะต้องได้รับโทษปรับจำคุก หรือทั้งจำทั้งปรับ

²⁷ บุญญวิจักขณ์ เหล่ากอทิ, “ศาลยาเสพติดในสหรัฐอเมริกา,” ในเอกสารประกอบการสัมมนา ประชาพิจารณ์กฎหมายวิธีพิจารณาความผิดยาเสพติด ณ โรงแรมสยามซิตี้ กรุงเทพมหานคร, 2546: น.5-น.6.

3.2 สหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี

สหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี ใช้กฎหมายระบบ Civil law ที่ถือได้ว่าเป็นต้นแบบที่หลายๆประเทศลอกเรียนแบบนำไปใช้²⁸ โดยมีแนวคิดทฤษฎีและหลักการต่างๆ เป็นแนวทางในการดำเนินการทางกฎหมายที่น่าสนใจหลายประการทำให้เห็นระบบหรือการบริหารกระบวนการยุติธรรมทางอาญาได้ทั้งระบบ ซึ่งจะนำเสนอตามลำดับดังนี้

3.2.1 กระบวนการยุติธรรมทางอาญา

ในหัวข้อนี้จะกล่าวถึงหลักการสอบสวนคดีอาญา ผู้มีหน้าที่สอบสวนคดีอาญา และนโยบายเกี่ยวกับสาเหตุคดีของสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี

3.2.1.1 หลักการสอบสวนคดีอาญา

หลักการดำเนินคดีอาญาในสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีใช้หลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐ²⁹ (Public Prosecution) การพิจารณาคดีเป็นไปตาม “หลักตรวจสอบค้นหาความจริง”(Examination Principle) และดำเนินคดีในระบบกล่าวหา (Accusatorial System) รัฐจะจัดให้มีพนักงานอัยการเป็นตัวแทนของรัฐ ทำหน้าที่เป็นโจทก์ในรูปแบบ แต่มิได้เป็นโจทก์ในเนื้อหาคดีทำหน้าที่ดำเนินกระบวนการยุติธรรมทางอาญา การดำเนินคดีในระบบกล่าวหาเป็นระบบที่แยกหน้าที่แยกอำนาจ “สอบสวนฟ้องร้อง” และ อำนาจหน้าที่ “พิจารณาพิพากษา” ออกจากกัน โดยให้การดำเนินคดีขึ้นสอบสวนฟ้องร้องทั้งหมดอยู่ในความรับผิดชอบของอัยการฝ่ายเดียว โดยยึดหลักว่าการสอบสวนฟ้องร้องเป็นกระบวนการที่แบ่งแยกกันไม่ได้³⁰ ดังนั้นตำรวจและอัยการประเทศเยอรมนีจึงมีหน้าที่ร่วมมือกันค้นหาความจริงเกี่ยวกับความผิดอาญาที่เกิดขึ้น

3.2.1.2 ผู้มีอำนาจสอบสวนคดีอาญา

(ก) ตำรวจประเทศเยอรมนี เป็นผู้มีหน้าที่เป็นผู้ทำการสอบสวนแก่เบื้องต้นเท่านั้น ส่วนการสอบสวนในทางคดีตำรวจมีหน้าที่ช่วยเหลืออัยการ และขณะที่ตำรวจปฏิบัติหน้าที่ร่วมกับ

²⁸ ธาณี วรภัทร์, “รายงานผลการวิจัยเรื่องกระบวนการยุติธรรมทางอาญาศึกษามาตรการทางกฎหมายในชั้นสอบสวนฟ้องร้อง,” (มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต, 2547) น. 66.

²⁹ ธาณี วรภัทร์, “การศึกษาความเป็นไปได้ในการกำหนดการบังคับโทษตามประมวลกฎหมายอาญามาใช้กับการวินิจฉัยการกระทำผิดเกี่ยวกับสาเหตุคดีกรณีศึกษาผู้ต้องขังหญิง,” ในทุนวิจัยสำนักกิจการในพระตำริพระเจ้าหลานเธอพระองค์เจ้าพัชรกิติยาภา, 2559 : น.33.

³⁰ คณิต ฒ นคร “อัยการเยอรมันและการดำเนินคดีอาญาของเยอรมันก่อนฟ้อง,” ในรวมบทความเกี่ยวกับการสอบสวนคดีอาญานานาชาติ, จัดพิมพ์โดยศูนย์บริการเอกสารและวิชาการกรมอัยการ, (กรุงเทพฯ, 2546), น.76.

อัยการเกี่ยวกับคดีต้องฟังคำสั่งของอัยการอัยการ ในฐานะของตำรวจในทางคดีจึงเป็นองค์กรที่มีหน้าที่สอบสวนของอัยการ (Ermittlungsorgan der Staatsanwaltschaft) เท่านั้น (ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาเยอรมนี มาตรา 163)

(ข) อัยการ มีหน้าที่รับผิดชอบดำเนินคดีอาญาชั้นสอบสวนฟ้องร้อง ซึ่งตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาเยอรมนี มาตรา 152 วรรคสอง บัญญัติว่า

“ถ้ากฎหมายมิได้บัญญัติไว้เป็นอย่างอื่น พนักงานอัยการมีหน้าที่ต้องสอบสวนดำเนินคดีกับการกระทำอันเป็นความผิดอาญาที่สามารถดำเนินการได้ทุกอย่าง เมื่อปรากฏว่าในกรณีนั้นมีสิ่งสนับสนุนให้เชื่อได้ในข้อเท็จจริงที่เพียงพอ”

ดังนั้นอัยการจึงมีอำนาจในการเริ่มคดีเองหรือให้ตำรวจดำเนินการให้ ตำรวจจึงมีฐานะเป็นเพียงเครื่องมือของอัยการเท่านั้น แต่ในทางปฏิบัติอัยการมิได้ทำการสอบสวนคดีอาญาทุกเรื่องบ่อยครั้งตำรวจจะดำเนินการสอบสวนคดีอาญาไปโดยลำพัง โดยฝ่าฝืนความมุ่งหมายของกฎหมาย โดยไม่ได้รายงานที่สิ่งที่ทำไปให้อัยการทราบในโอกาสแรก แต่จะส่งผลการสอบสวนมาให้อัยการเมื่อเสร็จสิ้นการสอบสวนแล้ว ซึ่งในทางปฏิบัติเป็นที่ยอมรับกันได้ โดยอัยการจะเข้าดำเนินการสอบสวนคดีต่อเมื่อคดีที่เกิดขึ้นนั้นมีความสำคัญหรือยุ่งยากซับซ้อน หรือการสอบสวนของตำรวจอาจมีการเมืองเข้ามาครอบงำ ดังนั้นหากอัยการเห็นว่าตำรวจจะละทิ้งคดีหรือไม่ดำเนินคดีด้วยเหตุผลทางการเมือง อัยการจะเป็นผู้เข้ามามีบทบาทสำคัญในการสอบสวนคดีเสียเอง เนื่องจากอัยการมีความเป็นกลางและมีอิสระมากกว่าตำรวจ³¹

ดังนั้นจึงเห็นได้ว่าอัยการกับตำรวจในประเทศเยอรมนีมีการทำงานร่วมกันอย่างใกล้ชิด เพื่อป้องกันและปราบปรามอาชญากรรม โดยได้มีการกำหนดแนวทางปฏิบัติ(Leitsatz) ไว้อย่างชัดเจน ดังนี้³²

(1) อัยการและตำรวจในฐานะพนักงานเจ้าหน้าที่ผู้มีอำนาจที่อิสระที่มีการจัดการองค์การเพื่อประโยชน์แห่งการต่อสู้อาชญากรรมอย่างมีประสิทธิภาพ ร่วมมือกันทำงานอย่างใกล้ชิดและเชื่อถือไว้วางใจกันอย่างเต็มที่ ในการนี้ให้มีการบอกกล่าวให้ทราบกันและกันด้วยการบอกกล่าวให้ทราบดังกล่าวย่อมได้รับการประกันโดยการมีส่วนร่วมในระบบข่าวสารและคมนาคมของตำรวจและของฝ่ายยุติธรรมด้วย

³¹ คณิต ฒ นคร, “ความสัมพันธ์ระหว่างอัยการกับตำรวจในเยอรมัน,” รวมบทความด้านวิชาการของ ศาสตราจารย์ ดร.คณิต ฒ นคร จัดพิมพ์โดยอัยการสูงสุด (กรุงเทพมหานคร, 2540), น. 92.-น.94.

³² เพิ่งอ้าง, น.96.

(2) อัยการรับผิดชอบในการดำเนินคดีในชั้นสอบสวนฟ้องร้องทั้งหมด ทั้งนี้โดยไม่บอกตัดความรับผิดชอบของตำรวจ ในกรณีที่ตำรวจมีอำนาจหน้าที่ดำเนินการได้โดยลำพังตนเอง

(3) ตำรวจมีหน้าที่และสิทธิตามที่กฎหมายบัญญัติไว้ที่จะต้องคลี่คลายเพื่อทราบข้อเท็จจริงเกี่ยวกับคดีอาญาโดยลำพังตนเองตามหลักเกณฑ์ของแนวปฏิบัติงานนี้ หน้าที่และสิทธิดังกล่าวนี้ไม่จำกัดอยู่เฉพาะที่เกี่ยวกับมาตรการที่ต้องกระทำโดยเร่งด่วน ตำรวจเป็นผู้กำหนดวิธีการและขอบเขตของการดำเนินการของตน ทราบเท่าที่และในกรณีที่อัยการไม่ได้ออกคำสั่งใดใดเกี่ยวกับเรื่องนี้ไว้

(4) ตำรวจต้องบอกกล่าวให้อัยการทราบ โดยเร็วเกี่ยวกับการกระทำผิดอาญาที่ตนได้รับทราบและเกี่ยวกับมาตรการที่ตนได้ตัดสินใจดำเนินการไปแล้ว

(ก) ในคดีที่ข้อกฎหมายหรือข้อเท็จจริงเป็นปัญหายุ่งยากหรือในคดีที่สำคัญอื่นๆ

(ข) เมื่ออัยการขอให้บอกกล่าวให้ทราบเฉพาะคดีใดคดีหนึ่ง หรืออัยการขอให้กล่าวให้ทราบเนื่องจากเหตุผลที่เกี่ยวกับวิธีพิจารณาหรือเกี่ยวกับนโยบายทางอาญาในคดีความผิดประเภทใดประเภทหนึ่งโดยเฉพาะ

(5) ให้อัยการแจ้งให้ตำรวจทราบถึงการเริ่มดำเนินการสอบสวนคดีใดคดีหนึ่งที่ตำรวจจะไม่ได้รับมอบหมายให้ดำเนินการสอบสวนคดีนั้น³³

(6) ก่อนเสร็จสิ้นการสอบสวนให้ตำรวจจะส่งสิ่งที่ได้จากการสอบสวนไปยังอัยการเมื่อ

(ก) อัยการขอให้จัดส่ง

(ข) การดำเนินการสอบสวนโดยศาลหรือโดยอัยการจำเป็นต้องกระทำเว้นแต่อัยการได้เสนอคดีใดคดีหนึ่ง โดยเฉพาะซึ่งการขอให้จัดส่งสิ่งที่ได้จากการสอบสวน

(ค) การสอบสวนเรื่องที่กล่าวหาโดยเฉพาะอย่างยิ่งเนื่องจากจำนวนฐานความผิดหรือจำนวนผู้ต้องสงสัยมีเครือข่ายกว้างขวางเป็นพิเศษหรือไม่ข้อกฎหมายที่ยุ่งยาก เว้นแต่อัยการได้สละในคดีใดคดีหนึ่ง โดยเฉพาะซึ่งการขอให้จัดส่งสิ่งที่ได้จากการสอบสวน

(ง) นับแต่เวลาที่ได้มีการร้องทุกข์ต่อตำรวจหรือเวลาที่ตำรวจทราบโดยมีเหตุอันควรว่าได้มีการกระทำความผิดอาญาเกิดขึ้นเวลาได้ล่วงเลยไปแล้ว 10 สัปดาห์โดยไม่มีการเสนอสิ่งที่ได้จากการสอบสวนให้อัยการทราบสำหรับความผิดประเภทใดประเภทหนึ่ง โดยเฉพาะอัยการอาจกำหนดเวลาสำหรับการส่งสิ่งที่ได้จากการสอบสวนให้มีระยะเวลานานกว่านั้นก็ได้

³³ เพิ่งอ้าง, น.104.

(7) อัยการอาจดำเนินการสอบสวนคดีใดทั้งหมดหรือบางส่วนเองเมื่อใดก็ได้ทุกขณะ หรืออาจกำหนดโดยคำสั่งเป็นการทั่วไปหรือเป็นการเจาะจงว่าวิธีการและขอบเขตของการสอบสวนใดให้ตำรวจเป็นผู้ดำเนินการอัยการอาจออกคำสั่งเฉพาะกรณีเกี่ยวกับชนิดและวิธีของการดำเนินการสอบสวนอย่างใดๆได้ ในการออกคำสั่งดังกล่าวให้อัยการคำนึงถึงความรู้ความสามารถในทางวิชาการตำรวจด้วย และตำรวจมีหน้าที่ต้องดำเนินการตามคำสั่งของอัยการ

(8) อัยการเป็นผู้วินิจฉัยเกี่ยวกับการอนุญาตให้ตรวจดูสิ่งที่ได้จากการสอบสวนตราใบคดีที่ตำรวจยังไม่ได้ส่งสิ่งที่ได้จากการสอบสวนให้พนักงานอัยการ โดยปกติตำรวจอาจให้ข่าวที่เป็นข้อเท็จจริงแก่ผู้ที่มีสิทธิ์เรียกร้องค่าเสียหายอันเนื่องจากการกระทำความผิดอาญาแก่บริษัท ประกันภัยตลอดจนแก่ผู้ที่เกี่ยวข้องอื่นนอกเว้นข่าวของผู้ต้องหากรณีอื่นนอกจากที่กล่าวมาแล้ว อัยการเป็นผู้วินิจฉัยเกี่ยวกับการให้ข่าวความข้อนี้ไม่กระทบกระเทือนหลักเกณฑ์เกี่ยวกับข่าว แก่สำนักพิมพ์และหลักเกณฑ์เกี่ยวกับหน้าที่ในการรายงานคดี

(9) โดยปกติให้พนักงานอัยการแจ้งคำสั่งของตนในรูปแบบของคำขอ (มาตรา ๑๖๑ ประโยคที่สองแห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา) แก่พนักงานเจ้าหน้าที่ตำรวจผู้มีอำนาจ ข้อเสนอแนะว่าควรมอบหมายให้เจ้าพนักงานคนใด โดยเฉพาะดำเนินการเนื่องจากกรณีจะเป็นประโยชน์มากเป็นพิเศษนั้นควรได้รับการปฏิบัติตามควร

พนักงานอัยการอาจสั่งการโดยตรงไปยังเจ้าพนักงานผู้ที่ได้รับมอบหมายจากพนักงานเจ้าหน้าที่ตำรวจผู้มีอำนาจให้ดำเนินคดีใดคดีหนึ่ง โดยเฉพาะได้

ในกรณีเร่งด่วนคำสั่งของอัยการอาจกระทำในรูปแบบหนังสือมอบหมายให้ดำเนินการไปยังเจ้าพนักงานตำรวจผู้ใดผู้หนึ่งที่สังกัดพนักงานเจ้าหน้าที่ผู้มีอำนาจแห่งท้องถิ่น

(10) คำขอของพนักงานอัยการให้กระทำต่อพนักงานเจ้าหน้าที่ตำรวจผู้มีอำนาจแห่งท้องถิ่นนั้น โดยกฎหมายมตรฐูเงื่อนไขต่างๆเพื่อการนี้อาจถูกกำหนดลงไว้ได้ว่า เนื่องจากเหตุผลที่มีน้ำหนักเป็นพิเศษพนักงานเจ้าหน้าที่ตำรวจผู้มีอำนาจอื่นที่มีใช้พนักงานเจ้าหน้าที่ตำรวจผู้มีอำนาจแห่งท้องถิ่นนี้อาจถูกขอให้ดำเนินการสอบสวนคดีได้

(11) ตำรวจในความหมายอย่างแคบไม่รวมถึงสถาบันของเจ้าพนักงานผู้มีหน้าที่ช่วยเหลืออัยการ ผู้มีอำนาจหน้าที่ตามกฎหมายที่ใช้บังคับอยู่ที่ว่า ในกรณีที่ฉุกเฉินก็ให้เป็นหน้าที่ของเจ้าพนักงานตำรวจที่มีฐานะเป็นเจ้าพนักงานผู้มีหน้าที่ช่วยเหลืออัยการนั้น ให้เป็นอำนาจหน้าที่ของเจ้าพนักงานตำรวจตามกฎหมายผู้มีคุณสมบัติขั้นต่ำตามที่รัฐได้กำหนดไว้

(12) เกี่ยวกับคำร้องเรียนที่เป็นปฏิปักษ์ต่อเจ้าพนักงานตำรวจโดยปกติตำรวจเป็นผู้วินิจฉัยในกรณีที่คำร้องเรียนมีการกล่าวว่าคุณคลิด ได้รับความเสียหายเกี่ยวกับสิทธิของเขาโดยมาตรการในวิธีพิจารณาความอาญาหรือ โดยการปฏิเสธหรือละเว้นสิทธิของเขาก็ให้อัยการเป็นผู้วินิจฉัย สิทธิของตำรวจที่จะขจัดปิดเป่าข้อที่ร้องเรียนเสียนั้นย่อมไม่ถูกระทบกระเทือน ในกรณีที่เป็นการร้องเรียนเกี่ยวกับมาตรการที่เกี่ยวกับคำสั่งของอัยการให้อัยการเป็นผู้วินิจฉัย

(13) การให้ความเห็นชอบในการให้ถ้อยคำสำหรับเจ้าพนักงานตำรวจให้พนักงานเจ้าหน้าที่ตำรวจผู้มีอำนาจเป็นผู้สั่งการในกรณีที่เรื่องที่จะให้ถ้อยคำเป็นมาตรการที่เกี่ยวข้องกับคำสั่งของอัยการการวินิจฉัยสั่งการเกี่ยวกับการให้ความเห็นชอบในการให้ถ้อยคำให้กระทำได้โดยความเห็นชอบของอัยการ การวินิจฉัยสั่งการ โดยความเห็นชอบดังกล่าวต้องกระทำด้วยในกรณีที่มีการให้ถ้อยคำอาจเป็นอันตรายต่อความมุ่งหมายของการสอบสวน

(14) ในการปฏิบัติหน้าที่ของอัยการต้องกระทำในขอบเขตของการดำเนินคดีอาญาที่ไม่ใช่การสอบสวนดำเนินคดี และที่เป็นหน้าที่ของอัยการในเรื่องอื่นๆที่กฎหมายระบุว่าเป็นอำนาจหน้าที่ของอัยการ ก็ให้ตำรวจให้ความร่วมมือแก่อัยการด้วย ตำรวจต้องดำเนินการตามคำขอของอัยการ ซึ่งอัยการจะขอความร่วมมือต่อตำรวจก็ต่อเมื่อการใช้กำลังเจ้าหน้าที่ของตนดำเนินการหรือ โดยการขอให้อัยการอื่นช่วยดำเนินการให้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเกี่ยวกับความจำเป็นในการใช้มาตรการบังคับโดยตรงจะไม่บรรลุผลสมความมุ่งหมายหรือจะไม่บรรลุผลอย่างมีประสิทธิภาพเท่าเทียมสมความมุ่งหมาย

3.2.1.3 การสอบสวนข้อเท็จจริงเกี่ยวกับประวัติของผู้ต้องหา

ในประเทศเยอรมนี ในชั้นสอบสวน ถ้าผู้ต้องหาอ้างถึงเรื่องใดแล้ว พนักงานสอบสวนต้องทำการสอบสวนเรื่องนั้นโดยทันที โดยไม่ถือว่าเป็นการทำให้ผู้ต้องหาเสียเปรียบ แต่ถ้าผู้ต้องหาไม่ต้องการอ้างก็ถือว่าเป็นสิทธิของเขา³⁴ ซึ่งตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาเยอรมัน มาตรา 136 ได้บัญญัติว่า

“(1) เมื่อเริ่มสอบสวนคดีครั้งแรก ให้เปิดเผยแก่ผู้ต้องหาว่า การกระทำผิดอาญาอย่างไรที่เขาถูกกล่าวหา ให้ถามผู้ต้องหาว่าเขามีอะไรหรือไม่ที่จะแก้ข้อกล่าวหาเหล่านั้น

(2) การสอบสวนจะต้องให้ออกาสแก่ผู้ถูกกล่าวหาที่จะปลดเปลื้องเหตุผลที่ทำให้เขาต้องสงสัยให้หมดไปและให้เขาอ้างข้อเท็จจริงใดๆที่เป็นประโยชน์แก่เขาด้วย

³⁴ หยุด แสงอุทัย, การเสนอข้อคิดเห็นในรายงานการประชุมคณะกรรมการปรับปรุงประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ครั้งที่ 41-10/2506, น.3

(3) ในการสอบสวนผู้ต้องหาครั้งแรกนั้น ให้คำนึงถึงการสืบสวนฐานะส่วนตัวของเขาด้วย”
และเมื่อคดีมาสู่อำนาจของอัยการ อัยการประเทศเยอรมนีมีความอิสระและเป็นกลางสูงมาก จึงสามารถให้ความเสมอภาคแก่คู่ความทุกฝ่ายได้ โดยเฉพาะฝ่ายผู้ต้องหาซึ่งตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความเยอรมนี มาตรา 160 (2) บัญญัติว่า “การดำเนินคดีอาญาของอัยการในการสืบสวนให้ความจริงนั้น จะต้องรวบรวมพยานหลักฐานไม่เพียงแต่ที่เป็นโทษแก่ผู้ต้องหาเท่านั้น แต่ต้องรวบรวมพยานหลักฐานในส่วนที่เป็นคุณแก่ผู้ต้องหาด้วย” เพราะอัยการมีหน้าที่ที่จะต้องรักษาผลประโยชน์อันชอบธรรมของผู้ต้องหาด้วยในฐานะที่เขาเป็นส่วนหนึ่งของสังคม มิใช่รักษาแต่เฉพาะแต่ผลประโยชน์ของสาธารณะหรือของผู้เสียหายเท่านั้น ซึ่งข้อเท็จจริงที่จะปรากฏในสำนวนสอบสวนที่อัยการสั่งฟ้องคดี คือ

- (1) ความร้ายแรงของการกระทำความผิด
- (2) ลักษณะของการกระทำความผิดและผลที่สะท้อนให้เห็นถึงความชั่วของการกระทำความผิด
- (3) มูลเหตุในการกระทำความผิด เป้าหมายของผู้กระทำความผิด
- (4) ความรู้สึกนึกคิดซึ่งเห็นได้จากการกระทำความผิด และจิตใจที่มีอยู่ในการกระทำความผิด
- (5) ประวัติ สถานภาพทางสังคม และฐานะทางเศรษฐกิจของผู้กระทำความผิด
- (6) ความประพฤติภายหลังการกระทำความผิด โดยเฉพาะอย่างยิ่งความพยายามที่จะเยียวยาความเสียหาย รวมทั้งความพยายามของผู้กระทำความผิดที่จะชดเชยความเสียหายให้แก่ผู้เสียหาย

ข้อเท็จจริงเกี่ยวกับตัวผู้ต้องหาดังกล่าวมีความสำคัญอย่างยิ่งในการใช้ดุลยพินิจในการฟ้องคดีของอัยการและการกำหนดโทษของศาล ในระหว่างการพิจารณา ศาลจะทำหน้าที่ค้นหาความจริงเกี่ยวกับตัวจำเลยเพิ่มเติมให้มากที่สุด ทั้งนี้เพื่อให้มีข้อมูลที่ถูกต้องครบถ้วนเพื่อนำไปประกอบการใช้ดุลยพินิจในการกำหนดโทษของศาลให้เหมาะสมกับจำเลยแต่ละคน

3.2.2 การนำข้อมูลเกี่ยวกับประวัติของผู้ต้องหามาใช้ในขั้นตอนการฟ้องและการกำหนดโทษ

(ก) ในขั้นตอนการฟ้องคดี ข้อมูลเกี่ยวกับตัวผู้ต้องหา รวมทั้งพยานหลักฐานอันเป็นเหตุบรรเทาโทษต่างๆเพื่อพิสูจน์ความผิดที่ได้จากการรวบรวมในชั้นตำรวจและอัยการ สามารถนำไปประกอบดุลยพินิจในการสั่งคดีของอัยการ ซึ่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความเยอรมนี มาตรา 153 A บัญญัติว่า

“ โดยความเห็นชอบของศาลที่จะพิจารณาพิพากษาคดีนั้น และของผู้ต้องหาอัยการอาจรอรกรยื่นฟ้องในความผิดอาญาโทษปานกลางไว้ชั่วคราวได้ โดยวางข้อกำหนดให้ผู้ต้องหาปฏิบัติแล้วคดีก็เป็นอันยุติ ”³⁵

การชะลอการฟ้องตามกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาเยอรมันนี้ มาตรา 153 A เป็นดุลพินิจในการที่จะสั่งไม่ฟ้องคดีประการหนึ่งของอัยการโดยมีเงื่อนไข เมื่ออัยการชะลอการฟ้องจะกำหนดเงื่อนไขให้ผู้ต้องหาปฏิบัติอย่างหนึ่งอย่างใด ได้แก่ ให้กระทำการอันใดอันหนึ่งเป็นการบรรเทาผลร้ายที่เกิดขึ้น ให้กระทำการอันใดที่เป็นประโยชน์ต่อสาธารณะ หรือให้ชดเชยอุปการะเลี้ยงดู เป็นต้น ซึ่งการพิจารณาว่าผู้ต้องหาแต่ละคนควรได้รับการชะลอการฟ้องหรือไม่ อัยการต้องพิจารณาข้อเท็จจริงต่างๆ เกี่ยวกับพฤติกรรมแห่งคดี และข้อมูลเกี่ยวกับภูมิหลังในแง่ต่างๆ ของผู้หาว่าสมควรได้รับการชะลอการฟ้องหรือไม่

ในระหว่างที่มีการดำเนินคดีในศาล อัยการจะต้องเสนอพยานหลักฐาน และข้อเท็จจริงต่างๆ ที่เป็นประโยชน์แก่ฝ่ายจำเลย เพื่อให้จำเลยได้รับโทษที่เหมาะสมกับความผิดและในกรณีที่อัยการเห็นว่า การดำเนินคดีอาญาของศาลอาจทำให้เกิดความเสียหายแก่จำเลย ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 296 ได้วางหลักว่า “หลักจากการนำสืบพยานหลักฐานต่างๆ แล้ว อัยการและจำเลยมีสิทธิเสนอความเห็นในการแถลงการณ์ปิดคดี เพื่อประกอบดุลพินิจศาลในการกำหนดโทษจำเลย ซึ่งในการแถลงการณ์ปิดคดีนี้ อัยการและจำเลยมีสิทธิแถลงการณ์ทบทวนข้อเท็จจริงต่างๆ เพื่อให้ศาลไม่ลงโทษหรือลดโทษ โดยเฉพาะข้อเท็จจริงที่เกี่ยวกับประวัติของผู้ต้องหานั้นสามารถนำมาประกอบดุลพินิจในการกำหนดโทษให้เหมาะสมกับตัวจำเลย จากหลักการปฏิบัติดังกล่าวแสดงให้เห็นถึงความเป็นภาวะวิสัยของอัยการที่ทำหน้าที่ค้นหาความจริงและต่อสู้คดีในทุกๆ ด้าน เพื่อให้เกิดความเป็นธรรมแก่ผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดี

(ข) ในชั้นพิจารณาและกำหนดโทษของศาล ประเทศเยอรมนีไม่มีการทำรายงานก่อนพิพากษา (Presentence Investigation and Report) เสนอต่อศาล เพื่อประกอบดุลพินิจในการกำหนดโทษ ดังเช่นประเทศสหรัฐอเมริกา ดังนั้นการใช้ดุลพินิจกำหนดโทษไม่ว่าจะพิจารณาในแง่ความน่าตำหนิหรือในแง่ของการป้องกันข้อเท็จจริงที่เกี่ยวกับประวัติของผู้ต้องหาที่ได้จากการรวบรวมในขั้นตอนการฟ้อง ก็เป็นส่วนสำคัญในการประกอบการใช้ดุลพินิจในการกำหนดโทษ

ประวัติความของผู้ต้องหาจะถูกนำมาพิจารณาประกอบในการใช้ดุลพินิจกำหนดโทษของผู้พิพากษา ได้นั้นรับฟังได้แต่เฉพาะประวัติความเป็นมาที่เกี่ยวข้องกับการกระทำผิดเท่านั้น ซึ่ง

³⁵ คณิต ณ นคร, *อ้างแล้ว เจริญธรรมที่ 91*, น.81- น.82.

ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 243 (2) บัญญัติว่า “...ในการพิจารณาคดีผู้พิพากษาจะต้องทำการไต่สวนถึงบุคลิกเฉพาะตัวของจำเลย” และตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 40 (2) และ มาตรา 46 (2) ศาลจะต้องคำนึงถึงข้อเท็จจริงที่เป็นทั้งคุณและโทษตลอดจนข้อเท็จจริงที่เกี่ยวกับบุคลิกเฉพาะตัวและฐานะทางเศรษฐกิจของจำเลยซึ่งจะต้องนำมาเปรียบเทียบกัน ก่อนดำเนินการกำหนดโทษให้เหมาะสมกับจำเลยต่อไป

แต่ถ้าจำเลยปฏิเสธที่จะตอบคำถามเกี่ยวกับลักษณะเฉพาะตัว, ที่อยู่อาศัย, อาชีพ, การงาน, สถานะทางครอบครัว, การศึกษา และสิ่งที่ตนเองชอบ ศาลอาจทำการพิสูจน์ข้อเท็จจริงดังกล่าวโดยอ้างอิงถึงสำนวนการสอบสวนที่ได้กระทำมาก่อนการพิจารณา เนื่องจากสารประเทศเยอรมนีมีภาระที่ต้องตรวจสอบพยานหลักฐานทุกประเภท ศาลจึงมีอำนาจในการค้นหาข้อเท็จจริงต่างๆเกี่ยวกับตัวจำเลย มากกว่าอัยการและทนายความ กล่าวคือ ศาลสามารถสอบสวนพยานได้เอง

(ค) การพิจารณาข้อเท็จจริงเกี่ยวกับประวัติของผู้กระทำผิด การพิจารณาข้อเท็จจริงเกี่ยวกับประวัติของผู้กระทำผิด เป็นส่วนสำคัญในการใช้ดุลยพินิจในการกำหนดโทษ แต่ประวัติของผู้กระทำผิดจะถูกนำมาพิจารณาประกอบการใช้ดุลยพินิจในการกำหนดโทษ ก็แต่เฉพาะที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับกรกระทำผิดเท่านั้น ซึ่งแยกพิจารณาข้อเท็จจริงเกี่ยวกับประวัติของผู้กระทำผิดได้ ดังนี้³⁶

1. ลักษณะส่วนตัวและฐานะทางเศรษฐกิจของผู้กระทำผิด เป็นข้อเท็จจริงที่จะต้องถูกนำมาพิจารณาด้วยความระมัดระวัง เพราะไม่มีข้อเท็จจริงในการใช้ดุลยพินิจกำหนดโทษใดที่จะมีความแตกต่างกันมากเท่ากับข้อเท็จจริงดังกล่าว ซึ่งในลักษณะส่วนตัวของผู้กระทำผิด การพิจารณาลักษณะเฉพาะของผู้กระทำผิด ในด้านเกี่ยวกับผลของการลงโทษที่จะเกิดขึ้นแก่ผู้กระทำผิดในการใช้ชีวิตในสังคมอนาคต และถือเป็นหน้าที่ของผู้พิพากษาที่ได้รับการบัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายอาญาเยอรมนีมาตรา 46(1) คุณลักษณะเฉพาะตัวของผู้กระทำผิดที่จะกล่าวต่อไปนี้จะเป็นสิ่งที่ส่งผลต่อการลงโทษที่ปรากฏให้เห็นแตกต่างกันออกไป เช่น บ้านของพ่อแม่ การอบรมสั่งสอนระดับการศึกษา อาชีพ การคบหาสมาคมกับบุคคลอื่น สภาพร่างกาย ระดับสติปัญญา สถานที่ทำงาน รายได้ สถานภาพการสมรส ที่จะทำให้ศาลใช้ดุลยพินิจในการกำหนดโทษแตกต่างกันออกไป

2. ชีวิตที่ผ่านมาและการกระทำภายหลังการกระทำผิดของผู้กระทำผิด การพิจารณาในส่วนชีวิตที่ผ่านมาและการกระทำภายหลังการกระทำผิดของผู้กระทำผิดตามประมวลกฎหมายอาญาเยอรมนีมาตรา 46 (2) เป็นสิ่งจำเป็นเพื่อให้การใช้ดุลยพินิจกำหนดโทษที่เป็นธรรม แต่อย่างไรก็

³⁶ ณรงค์ ใจหาญ, *อ้าวแล้ว เจริญรถที่ 39*, น246- น.255.

ตามไม่ได้หมายความว่าชีวิตที่ผ่านมาและการกระทำภายหลังการกระทำผิดของผู้กระทำความผิดนั้นจะนำไปสู่การใช้ดุลยพินิจในการกำหนดโทษแก่จำเลยได้ทั้งหมด

การที่ผู้กระทำความผิดมีความประพฤติดีมาตลอดจนถึงปัจจุบัน สามารถนำมาพิจารณาประกอบการใช้ดุลยพินิจในการกำหนดโทษให้เบาลง トラบเท่าที่แสดงให้เห็นได้ว่าการกระทำผิดในครั้งนี้เป็นความผิดพลาดที่ไม่ได้มีส่วนเกี่ยวข้องอยู่กับคุณลักษณะส่วนตัวที่เหลือของผู้กระทำความผิด และการที่เคยต้องโทษมาก่อนเป็นเหตุหนึ่งที่เป็นผลร้ายกับผู้กระทำความผิด ซึ่งในทางปฏิบัติแล้ว การเคยต้องโทษมาก่อนจะถูกนำมาพิจารณาก็ต่อเมื่อเป็นกรณีของการต้องโทษตามคำพิพากษาที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับความน่าดำเนินที่เพิ่มขึ้นของผู้กระทำความผิดซ้ำหรือมีส่วนเกี่ยวข้องกับความเป็นอันตรายในอนาคตของผู้กระทำความผิด นอกจากนี้แล้ว การกระทำภายหลังของผู้กระทำความผิดสามารถที่จะนำไปสู่ข้อสรุปถึงความน่าดำเนินหรือความเป็นอันตรายของผู้กระทำความผิดได้ การใช้ดุลยพินิจในการกำหนดโทษให้เบาลง โดยเฉพาะอย่างยิ่งเป็นกรณีของการชดใช้ค่าเสียหายและความพยายามที่จะทำให้ผู้เสียหายกลับคืนสู่ฐานะเดิมตามประมวลกฎหมายวิธีอาญาเยอรมนี มาตรา 46 (2)

3. ข้อห้ามของการนำข้อเท็จจริงที่ใช้ในการกำหนดโทษมาใช้ซ้ำสอง ข้อห้ามของการนำข้อเท็จจริงที่ใช้ในการกำหนดโทษมาใช้ซ้ำสอง มีความหมายว่า องค์ประกอบของความผิดตามกฎหมายรวมทั้งประเด็นต่างๆที่เกี่ยวข้องกับการกระทำความผิดอาญา ไม่อาจถูกนำมาพิจารณาอีกครั้งหนึ่งในการใช้ดุลยพินิจกำหนดโทษเพื่อกำหนดโทษให้หนักขึ้น หรือเบาลงเพราะถือว่าได้มีการพิจารณาในประเด็นนี้แล้วตามประมวลกฎหมายวิธีอาญาเยอรมนีมาตรา 46 (3) เช่น ในความผิดฐานฆ่าคนตายโดยประมาท ข้อเท็จจริงที่ว่ากระทำโดยประมาทของจำเลยเป็นผลให้เกิดความตายของบุคคลอื่นเกิดขึ้นนั้น ไม่อาจจะถูกนำมาพิจารณาอีกครั้งเพื่อให้เป็นผลร้ายแก่จำเลย หรือในกรณีของการกระทำความผิดซ้ำข้อเท็จจริงที่ว่ามีการกระทำความผิดหลายครั้งก็ไม่อาจที่จะถูกนำมาพิจารณาอีกครั้งหนึ่งเพื่อให้เป็นผลร้ายแก่จำเลย เป็นต้น

3.2.3 นโยบายเกี่ยวกับกฎหมายอาเสพติด โดยนโยบายเกี่ยวกับกฎหมายอาเสพติดและส่วนที่สองเรื่องกฎหมายอาเสพติดในสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีตามลำดับดังต่อไปนี้

3.2.3.1 นโยบายเกี่ยวกับกฎหมายยาเสพติด³⁷

คำแนะนำจาก Prof.Dr.Tortsen VERREL คณบดีศาสตราจารย์และรัฐศาสตรมหาวิทาลัยแห่งกรุงบอนได้อธิบายไว้ในการประชุมกลุ่มย่อย (Focus Group)เมื่อวันที่ 9 มีนาคม 2558 ณ ห้องประชุมคณะนิติศาสตร์และรัฐศาสตรมหาวิทาลัยแห่งกรุงบอน ประเทศสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี สรุปความได้ว่านโยบายเกี่ยวกับยาเสพติดของเยอรมนีแบ่งออกเป็น 4 แนวทางคือ การป้องกัน (Prevention) การบำบัดรักษา (Therapy) การช่วยเหลือผู้ติดยาเสพติด (Drug help) การดำเนินคดี (Repression)

แนวทางที่ 1 การป้องกัน (Prevention) การป้องกันเป็นมาตรการแรกที่สำคัญที่สุดได้แก่ การใช้มาตรการใดๆ ก็แล้วแต่ หลักคือ เพื่อไม่ให้บุคคลเข้าไปสู่ขั้นตอนของการดำเนินคดีถ้าบุคคลนั้น เป็นผู้ที่ต้องพึ่งพายาเสพติดอย่างหนัก (Drugs Dependencies) และไม่สามารถแก้ไขปัญหาได้จำเป็นต้องเข้าสู่กระบวนการดำเนินคดีซึ่งจะเป็นขั้นตอนสุดท้าย อนึ่ง ครอบครัวและภาคสังคมต้องมีส่วนร่วมในการป้องกันไม่ให้บุคคลเข้าไปเกี่ยวข้องกับยาเสพติด การให้ความรู้กับประชาชนโดยเฉพาะที่เป็นเด็กและเยาวชนอย่างถูกต้อง ไม่ให้ไปเกี่ยวข้องกับและอธิบายให้รู้ถึงพิษภัยเกี่ยวกับยาเสพติด สารเสพติดใดที่เสพได้หรือเสพไม่ได้ตามกฎหมายเพื่อวัตถุประสงค์ในการลดความต้องการใช้ยาเสพติดของเขาเหล่านั้น

แนวทางที่ 2 การบำบัดรักษา (Therapy)ถ้ากระบวนการในชั้นการป้องกันไม่ได้ผล บุคคลนั้นก็ต้องเข้าสู่กระบวนการฟื้นฟูบำบัดเพื่อแสวงหาแนวทางในการรักษาให้หายเป็นปกติ และกลับไปดำเนินชีวิตในสังคมได้ตามปกติได้

แนวทางที่ 3 การช่วยเหลือผู้ติดยาเสพติด (Drug help) เป็นที่ยอมรับว่าบุคคลบางคนไม่สามารถผ่านขั้นตอนการบำบัดรักษาได้และไม่สามารถจะรักษาได้ในเวลาจำกัด รัฐจึงต้องให้ยาเสพติดแก่บุคคลเพื่อรักษา หรือ Drugs Substitute Treatment เช่น Methadone Program โดยการจัดให้มี “ห้องเสพยา” หรือ Injection Room หรือการอนุญาตให้เสพ Heroin ภายใต้การควบคุมของเจ้าหน้าที่รัฐ กระบวนการดังกล่าวนี้มีข้อโต้แย้งว่า ไม่ได้เป็นมาตรการที่ทำให้บุคคลเลิกเสพยา แต่ยังให้เขายังคงเสพยาต่อไป อย่างไรก็ตามก็ต้องยอมรับความจริงที่ว่ามาตรการที่ทำให้คนเลิกเสพพาด้วยการเสพยาจะได้ผลในการป้องปรามการกระทำความผิดได้อย่างสมบูรณ์

³⁷ กอบกุล จันทวโรธานี วรภัทร์ จีระวุฒิ ลิปิพันธ์, “มาตรการทางกฎหมายในการพัฒนาทางเลือกสำหรับผู้กระทำความผิดคดียาเสพติดเพื่อสนับสนุนการดำเนินงานตามข้อกำหนดกรุงเทพ,”การวิจัยภายใต้โครงการกำลังใจในพระดำริพระเจ้าหลานเธอ พระองค์เจ้าพัชรกิติยาภา (กรุงเทพมหานคร,2558) บทที่ 3 หัวข้อ 3.1 น.168- น.180.

แนวทางที่ 4 การดำเนินคดี (Repression) การดำเนินคดีอาญาเกี่ยวกับความผิดยาเสพติด กฎหมายยาเสพติดของเยอรมนี เป็นกฎหมายที่มีบทลงโทษสำหรับผู้กระทำความผิดยาเสพติดทุก ลักษณะ ยกเว้นแต่การเสพ วัตถุประสงค์ของกฎหมายนี้คือ การบริหารจัดการเคลื่อนย้ายและจำหน่ายยาเสพติดทุกรูปแบบ โดยจะดำเนินคดีกับผู้นำเข้าและจำหน่าย และการดำเนินคดีกับผู้ครอบครองยาเสพติด โดยคำนึงถึงปริมาณยาในครอบครอง อย่างไรก็ตาม วัตถุประสงค์ของเยอรมนีไม่ได้อนุญาตให้บุคคลปลูกและใช้ยาเสพติดบางประเภท อย่างเช่น กัญชา เหมือนดังบางประเทศในทวีปอเมริกา และมาตรการบังคับทางอาญาจะไม่นำมาใช้ในการครอบครองและส่งมอบยาเสพติด ในปริมาณที่พิสูจน์นิษฐานว่าจะใช้เพื่อการเสพ และในบางกรณีอาจมีการลดทอนอัตราส่วนการลงโทษหรือหยุดการบังคับโทษได้เมื่อบุคคลได้ผ่านการบำบัดรักษาแล้ว จุดนี้คือการใช้มาตรการบำบัดรักษาแทนการดำเนินคดี

3.2.3.2 ลักษณะของความผิดและการลงโทษเกี่ยวกับยาเสพติด

ประสิทธิภาพในการดำเนินคดีของหน่วยงานภาครัฐและแม้กระทั่งศาลจะต้องมุ่งเน้นการปราบปรามและลงโทษผู้กระทำความผิดฐาน “ผลิตและจำหน่าย” เป็นหลักมากกว่า “ผู้เสพ”

โครงสร้างของอาชญากรรมเกี่ยวกับยาเสพติดในเยอรมนี แบ่งอาชญากรรมเกี่ยวกับยาเสพติดออกเป็น 2 ส่วน ได้แก่ อาชญากรรมที่เกิดการกระทำความผิดโดยตรง (Acquisitive Crimes) และอาชญากรรมที่เป็นผลสืบเนื่องจากการกระทำความผิด (Drugs Related Crimes)

1. อาชญากรรมที่เกิดขึ้นจากการกระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติดโดยตรงแบ่งออกเป็น 2 ประเภทย่อย ได้แก่ การขนยาเสพติดและการจำหน่ายยาเสพติด เฉพาะในประเภทของการจำหน่ายยาเสพติดแบ่งออกเป็นอีก 2 ประเภท ได้แก่ การกระทำที่เป็นจำหน่ายยาเสพติดโดยตรงและการกระทำที่เกี่ยวข้องหรือเชื่อมโยงกับการจำหน่ายยาเสพติด โดยเป็นอาชญากรรมอื่นที่กระทำขึ้นโดยมีวัตถุประสงค์จะนำเงินไปซื้อยาเสพติด เช่น ความผิดฐานลักทรัพย์ ยักยอก หรือ นื้อ โกง

ในส่วนของอาชญากรรมที่เป็นการกระทำความผิดโดยตรง แบ่งออกได้เป็น 2 ประเภทย่อยๆ อีก ได้แก่ การกระทำอันเป็นความผิดตามกฎหมายเกี่ยวกับยาเสพติดโดยตรงและการกระทำที่เป็นความผิดตามกฎหมายเรื่องอื่น เช่น กฎหมายเกี่ยวกับสาธารณสุข เป็นต้น

2. อาชญากรรมที่เป็นผลสืบเนื่องจากการกระทำความผิด (Drugs Related Crimes) อาชญากรรมที่เกี่ยวข้องกับอาชญากรรมยาเสพติด หมายถึง อาชญากรรมอื่นที่เป็นผลกระทบบสืบเนื่องจากการกระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติดที่เป็นประธาน โดยแบ่งออกเป็น อาชญากรรมอื่นที่รับอิทธิพลโดยตรงจากความผิดเกี่ยวกับยาเสพติด เช่น อาชญากรรมรุนแรง หรือ การขนของผิด

กฎหมายและอาชญากรรมที่เป็นผลมาจากการติดยาหรือต้องพึ่งพิงยาเสพติด เช่น อาชญากรรมค้าหญิงและเด็กโสเภณีหรือการเดินทางโดยไม่ชำระค่าตัว เป็นต้น

อาชญากรรมเกี่ยวกับยาเสพติดของเยอรมันในรอบ 40 ปี คือปี 1965 –2012 พบว่าจำนวนผู้กระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติดของเยอรมันมีปริมาณเพิ่มขึ้นทุกปีโดยจำแนกเป็นผู้กระทำความผิดเกี่ยวกับเครื่องดื่มแอลกอฮอล์หรือที่เรียกว่า Soft Drugs หรืออาจเรียกว่าผู้ต้องพึ่งพาแอลกอฮอล์ (Alcohol Dependencies) มีจำนวนร้อยละ 40 ของผู้กระทำความผิดทั้งหมดประมาณ 3,500คน ในปี 2012 ในขณะที่ผู้กระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติดให้โทษ หรือ Hard Drugs หรือ ผู้ต้องพึ่งพายาเสพติด (Drugs Dependencies) มีจำนวนร้อยละ 60 ของผู้กระทำความผิดทั้งหมด ซึ่งมากกว่าผู้กระทำความผิดเกี่ยวกับเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ แต่เมื่อมองภาพรวมแล้ว จำนวนผู้กระทำความผิดเกี่ยวกับทั้งเครื่องดื่มแอลกอฮอล์กับยาเสพติดรวมกันของเยอรมันยังน้อยกว่าผู้กระทำความผิดทั้งสองอย่างในประเทศไทยเป็นเท่าตัว

ส่วนการดำเนินคดียาเสพติดในชั้นศาล มีปริมาณผู้กระทำความผิดที่ศาลตัดสินให้จำคุกมีจำนวนเพียงหนึ่งในสามของจำนวนคดียาเสพติดเท่านั้น เพราะมีผู้กระทำความผิดที่ได้รับการตัดสินให้รับโทษอย่างอื่นนอกจากจำคุกถึงสองในสามส่วนของจำนวนคดีทั้งหมด ดังนั้นจึงเห็นได้ว่าศาลอาญาเยอรมันเน้นการพิจารณาลงโทษอย่างอื่นนอกจากการจำคุก เพื่อวัตถุประสงค์ในการนำไปบำบัดรักษานั้นเอง

สำหรับสถานการณ์การบังคับโทษผู้กระทำผิดในเยอรมนีแม้ว่าผู้ต้องขังจะมีอัตราส่วนที่เพิ่มขึ้น แต่ก็น้อยกว่าประเทศไทยมาก ทั้งนี้เนื่องจากเวลาดำเนินคดีในชั้นศาล จะดำเนินถึงประวัติของผู้ต้องขังว่าจะกระทบอะไรบ้าง ที่ทำให้เกิดผลเสียแก่ผู้ต้องขังมากกว่าการกระทำความผิด การลงโทษจึงออกไปในแนวทางของการไม่จำคุกและใช้มาตรการอย่างอื่นแทน เพื่อไม่ให้การบังคับโทษกระทบความเป็นอยู่ของผู้ต้องขัง

ในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาต้นทางของสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี จะมีการพิจารณาก่อนว่าผู้ต้องหาที่กระทำความผิด มีความเกี่ยวข้องกับองค์กรอาชญากรรม หรือเครือข่ายค้ายาเสพติดรายใหญ่หรือไม่ ก่อนจะดำเนินคดีในชั้นตอนต่อไป เพื่อเป็นการตรวจสอบ แยกผู้กระทำความผิดรายย่อยออกจากรายใหญ่ สิ่งหนึ่งที่สามารถนำไปพิจารณาประกอบได้ คือ ปริมาณยาเสพติดในครอบครองระหว่างการจับกุม

ในเยอรมนีโทษจำคุก 15 ปี ถือว่าเป็นโทษสูงสุดในความผิดเกี่ยวกับยาเสพติด โดยปกติผู้กระทำความผิดจะได้รับโทษจำคุกโดยเฉลี่ย 2-5 ปี ไม่เกินกว่านั้น หลายกรณีที่มีการพิพากษา

จำคุกน้อยกว่า 2 ปี เปรียบเทียบกับคดีฆ่าคนตาย ศาลเยอรมนีก็พิพากษาจำคุกสูงสุด 6-10 ปีเท่านั้น ในเยอรมนีมีสถานบำบัดรักษาผู้ติดยาเสพติดแต่เป็นหน่วยงานด้านสาธารณสุขที่ภาคเอกชนเป็นผู้ดูแล ถ้ากรณีการบำบัดผู้ติดยาในเรือนจำ เจ้าหน้าที่จากโรงพยาบาลหรือสถานบำบัดเอกชนจะถูกเรียกเข้ามาในเรือนจำเพื่อบำบัดรักษา ซึ่งเป็นหลักการเดียวกันกับการที่นักโทษจะได้รับการบริการด้านสาธารณสุขอย่างอื่น เช่น ทันตกรรม เป็นต้น และเมื่อการรักษาไม่ได้ผลก็จำเป็นต้องนำนักโทษออกไปรักษาพยาบาลนอกเรือนจำ ภายใต้การควบคุมดูแลของผู้คุมนักโทษได้

3.2.3.3 สารสำคัญของกฎหมายอาญาเสพติคของประเทศสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมัน

กฎหมายอาญาเสพติคของประเทศเยอรมัน ได้บัญญัติไว้ในส่วนที่เป็นความผิดเกี่ยวกับยาเสพติดและโทษเท่านั้น ส่วนมาตรการทางกฎหมายที่เกี่ยวข้องในเรื่อง การควบคุมตัวบุคคล ไว้ภายใต้อำนาจรัฐของประเทศเยอรมันนั้น จำแนกประเด็นความเชื่อมโยงได้ดังนี้

ประการแรก ภายใต้รัฐธรรมนูญ มาตรา 140 ตามรัฐธรรมนูญประเทศเยอรมัน (Grundgesetz) วางหลักไว้ว่า “ทุกการจำกัดสิทธิเสรีภาพที่มีคำสั่งศาล จะต้องได้รับการพิจารณาตัดสินทางกฎหมายในทันทีภายใต้อำนาจของเจ้าพนักงานตำรวจไม่สามารถควบคุมตัวเกินกว่าวันที่ถัดไปจากวันที่ทำการจับกุมได้” กล่าวคือ ระยะเวลาของการควบคุมตัวจะต้องไม่เกิน 48 ชั่วโมง โดยไม่สามารถขยายระยะเวลาการควบคุมตัวโดยเจ้าพนักงานตำรวจได้

ประการที่สอง หลักกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับ “การควบคุมตัว” เป็นไปตามบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (Strafprozessordnung, StPO)

ประการสุดท้าย กฎหมายระดับมลรัฐ เกี่ยวกับตำรวจจะเอาหลักเกณฑ์เกี่ยวกับการควบคุมตัวข้างต้น และการกำหนดในรายละเอียดเพื่อบังคับใช้ในแต่ละมลรัฐ

(1) การควบคุมตัวไว้ในอำนาจรัฐ ในกรณีซึ่งหน้าสามารถกระทำได้หากเสี่ยงต่อการใช้กำลังที่ผู้ต้องสงสัยว่ากระทำความผิดจะหลบหนี หรือหากการระงับตัวบุคคลไม่สามารถกระทำได้ในทันที โดยการฝากขัง สามารถกระทำได้ในกรณีที่พยานหลักฐานมีน้ำหนักเพียงพอที่ทำให้เชื่อว่าได้กระทำความผิดจริง ซึ่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาประเทศเยอรมัน ได้จำแนกเหตุอันเป็นวัตถุในการฝากขัง มีเหตุอันควรเชื่อว่าผู้ต้องสงสัยว่า กระทำความผิด จะหลบหนี มีเหตุอันสมควร เชื่อว่าผู้ต้องสงสัยกระทำความผิดจะทำลายพยานหลักฐานหรือมีเหตุอันควรเชื่อว่าผู้ต้องสงสัยกระทำความผิดจะก่ออันตรายประการอื่น นอกจากนี้ “หลักแห่งความได้สัดส่วน” ซึ่งศาลรัฐธรรมนูญประเทศเยอรมันตีความว่าเป็นหลักแห่งรัฐธรรมนูญ ดังนั้น การฝากขังและควบคุมตัวบุคคลไม่สามารถกระทำได้ในความผิดที่ไม่ร้ายแรง รวมไปถึงการที่ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณา

ความอาญาประเทศเยอรมันบัญญัติให้เจ้าพนักงานตำรวจควบคุมตัวบุคคลต้องสงสัยว่ากระทำความผิดเพียงเพื่อระบุตัวบุคคล โดยปกติแล้วการควบคุมตัวบุคคลจะต้องกระทำไปเท่าที่จำเป็น การควบคุมตัวไม่สามารถที่จะกระทำได้เกินกว่าระยะเวลาที่กฎหมายกำหนด

(2) เงื่อนไขรูปแบบการควบคุมตัว ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาเจ้าพนักงานตำรวจจะต้องดำเนินการก่อนการสอบสวนครั้งแรก จะต้องแจ้งข้อเท็จจริงที่ใช้ตั้งข้อหาต่อผู้ที่ถูกควบคุมตัว และแจ้งบทบัญญัติกฎหมายใช้ในการดำเนินคดีอาญาต่อผู้ที่ถูกควบคุมตัวตามกฎหมายของรัฐ ที่เกี่ยวกับตำรวจทั้งหมดวางหลักไว้ว่า เจ้าพนักงานตำรวจจะต้องแจ้งวัตถุประสงค์ในการควบคุมตัวและสิทธิของผู้ที่ถูกควบคุมตัวโดยเฉพาะอย่างยิ่งในสิทธิที่จะไม่ให้การใดๆ ให้เร็วที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้

อำนาจเจ้าพนักงานตำรวจระหว่างการควบคุมตัวตามกฎหมายรัฐธรรมนูญ “บุคคลซึ่งถูกจับกุมจะต้องไม่ถูกปฏิบัติไม่ดี ไม่ทั้งทางร่างกายและจิตใจ” ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาวางหลักไว้ว่า “การกระทำที่กระทบต่อสิทธิในการตัดสินใจ โดยอิสระของผู้ต้องสงสัยไม่สามารถกระทำได้” เช่น การบังคับที่ไม่ดีหรือให้ทำในสิ่งที่ขัดต่อความรู้สึก ห้ามมิให้เจ้าพนักงานตำรวจใช้วิธีการใดเพื่อทำหน้าที่ส่งผลต่อความทรงจำและสติการรับรู้ของผู้ถูกควบคุมตัว การบังคับจะสามารถกระทำได้ในวงที่จำกัดเท่าที่ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาบัญญัติไว้ หรือในกรณีพิเศษตามกฎหมายของมลรัฐนั้น ที่เกี่ยวกับตำรวจ เช่น กรณีการใส่กุญแจมือ และการได้รับคำสารภาพผิดอันเนื่องมาจากการใช้วิธีการซึ่งผิดกฎหมายนั้น ไม่อาจที่จะรับฟังได้ตามวิธีพิจารณาความอาญา ในระหว่างช่วงระยะเวลาของการถูกควบคุมตัวเจ้าพนักงานตำรวจจะต้องดำเนินการตรวจพิสูจน์ เพื่อระบุตัวตนของบุคคลผู้ต้องสงสัยด้วยวิธีทางเทคนิค ซึ่งไปถึงการสอบถามผู้ต้องสงสัย เจ้าพนักงานตำรวจเข้าตรวจค้นผู้ต้องสงสัยรวมไปถึงตรวจค้นยานพาหนะของผู้ต้องสงสัยภายใต้ “หลักแห่งความได้สัดส่วน” ซึ่งโดยหลักแล้วกฎหมายของมลรัฐ ที่เกี่ยวกับตำรวจจะให้อำนาจในการตรวจค้นผู้ต้องสงสัยไว้โดยปกติแล้วการค้นจะกระทำได้เมื่อมีข้อสันนิษฐานที่ชอบด้วยกฎหมาย โดยดูจากลักษณะการกระทำ วัตถุซึ่งในความครอบครองสามารถยึดหรืออายัดได้ การค้นไม่สามารถกระทำได้คนเดียวที่เป็นเพศเดียวกันหรือโดยแพทย์ ยกเว้นในกรณีฉุกเฉินเร่งด่วน รวมไปถึงการค้นไม่สามารถกระทำต่อศพได้ ในกรณีที่เป็นการค้นหมายแพทย์สามารถทำการค้นได้

(3) สิทธิของผู้ถูกควบคุมตัว ตามกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ผู้ต้องสงสัยมีอิสระและมีสิทธิที่จะให้การอย่างไรก็ได้ รวมไปถึงสิทธิที่จะไม่ให้การตลอดระยะเวลาที่ถูกควบคุมตัว

สิทธิที่จะปรึกษาทนาย ด้วยเหตุนี้การสอบสวนของพนักงานตำรวจจะไม่สามารถดำเนินการต่อได้ และต้องหยุดชะงักลงหากผู้ต้องสงสัยร้องขอปรึกษาทนายความ นอกไปจากนี้ตามกฎหมายของมลรัฐ ที่เกี่ยวกับตำรวจ ให้สิทธิผู้สงสัยต่อบุคคลใกล้ชิดหรือบุคคลที่ผู้ต้องสงสัยไว้ใจก่อนที่จะเริ่มทำการควบคุมตัว โดยหลักตามกฎหมายผู้ถูกควบคุมตัวจะต้องถูกแยกระหว่างผู้ถูกควบคุมตัวจากการฝากขัง หรือผู้กระทำความผิดที่ถูกคุมขัง แยกระหว่างชายหญิง และในหลายๆ มลรัฐจะต้องแยกผู้กระทำความผิดฐานเสพยาเสพติดออกจากผู้กระทำความผิดฐานอื่นๆ

(4) ระยะเวลาการควบคุมตัว ตามมาตรา 104 ในกฎหมายรัฐธรรมนูญไม่ให้เจ้าพนักงานตำรวจควบคุมตัวบุคคลไว้พ้นไปจากวันถัดไปนับจากวันที่มีการจับกุมดังกล่าว ในขณะที่ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา โดยไม่ชักช้าผู้ต้องสงสัยที่ถูกควบคุมตัวจะถูกตรวจสอบโดยผู้พิพากษาว่าในวันถัดจากวันที่ถูกจับกุม ดังนั้นไม่ว่าในกรณีใดๆ ระยะเวลาในการควบคุมตัวจึงไม่ต้องเกิน 48 ชั่วโมง และหากไม่มีการปล่อยตัวก็จะต้องฝากขังภายใต้อำนาจศาลต่อไป โดยตามกฎหมายของมลรัฐ ที่เกี่ยวกับตำรวจ กำหนดให้การตรวจสอบเพื่อระบุตัวบุคคล จะต้องดำเนินการเกินกว่า 12 ชั่วโมง ไม่ได้ แต่นอกเหนือไปจากเหตุควบคุมตัวผู้ต้องสงสัยว่าได้กระทำความผิดฐานใดฐานหนึ่ง ภายใต้กฎหมายมลรัฐ ที่เกี่ยวกับตำรวจยังเปิดช่องให้เจ้าพนักงานตำรวจสามารถควบคุมตัวบุคคลได้ภายใต้คำสั่งรัฐ ตามที่กฎหมายรัฐธรรมนูญ ให้นำตัวบุคคลซึ่งถูกควบคุมตัวมาแสดงต่อศาลในวันถัดจากวันที่มีการจับกุม ตามกฎหมายของมลรัฐ ผู้พิพากษามีอำนาจในการขยายพิจารณาขยายระยะเวลาการควบคุมตัวบุคคลถึง 2 สัปดาห์

การบังคับบำบัดรักษาผู้ติดยาเสพติดของเยอรมันนั้น ไปบัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายอาญา เป็นการเฉพาะเพื่อการแก้ไขฟื้นฟูผู้ติดยาเสพติด ซึ่งเรียกว่า “มาตรการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิดและมาตรการเพื่อความปลอดภัย” (Measures of rehabilitation and security) มาตรการแก้ไขฟื้นฟูผู้ติดยาเสพติดและมาตรการเพื่อความปลอดภัย (Measures of rehabilitation and security) ทั้ง 6 ประเภทนี้³⁸ ศาลอาจไม่สั่งให้นำมาใช้ถ้าประวัติการกระทำความผิดอาญาของจำเลย ซึ่งมีสภาพที่เป็นอันตรายต่อสังคม³⁹ สำหรับหลักเกณฑ์และการบังคับใช้วิธีการเพื่อความปลอดภัยแก่บุคคลผู้เสพยาเสพติดนั้น ประมวลกฎหมายอาญาเยอรมัน ได้บัญญัติไว้ดังนี้

³⁸ สุริย์ ภูเพชร, *อ้าวแล้ว เชิงอรรถที่ 50*, น.77.

³⁹ The Penal Code of the Federal Republic of Germany 1975, Section 61.

1. หลักเกณฑ์การส่งตัวไปยังสถานที่ควบคุมรักษายังสถานบำบัดผู้ติดยาเสพติดถ้าผู้ใด มีนิสัยเสพยาหรือของมีนเมาอย่างอื่นมากเกินไป⁴⁰ และกระทำผิดกฎหมายอย่างใดอย่างหนึ่ง ในขณะที่มีนเมา หรือเกี่ยวเนื่องกับลักษณะนิสัยของเขา ซึ่งถูกศาลพิพากษาลงโทษ หรือไม่อาจ พิพากษาลงโทษได้ เพียงเพราะ ไม่สามารถพิสูจน์ความผิดทางอาญาของผู้นั้นได้ ศาลจะสั่งให้ส่งตัว ผู้นั้นไปควบคุมยังสถานบำบัดผู้ติดยาเสพติด และโรคพิษสุราเรื้อรังได้ ถ้าสภาพอันตรายยังคงมีอยู่ เนื่องจากผู้นั้นมีแนวโน้มที่จะกระทำความผิดอย่างร้ายแรง แต่ศาลอาจจะไม่สั่งให้ส่งตัวไปควบคุม บำบัดรักษายังสถานบำบัดผู้ติดยาเสพติดและโรคพิษสุราเรื้อรังก็ได้ ถ้าไม่มีโอกาสที่จะบำบัดรักษา ผู้นั้นให้ขาดได้

2. การบังคับตามคำสั่งศาล ถ้าศาลมีคำสั่งให้จำเลยไปควบคุมบำบัดรักษายังสถาน บำบัดรักษาหรือให้ลงโทษและปฏิบัติตามมาตรการเพื่อความปลอดภัยตามคำสั่งศาลก่อนที่จะนำตัว ไปลงโทษ อย่างไรก็ตาม ถ้าการบังคับตามมาตรการเพื่อความปลอดภัยตามคำสั่งศาล จะดำเนินการ ให้บรรลุผลสำเร็จได้ง่ายกว่า ศาลอาจพิพากษาให้ขยายหรือเพิกถอนคำสั่งดังกล่าวได้ หากเห็นว่า วัตถุประสงค์ของการบังคับตามมาตรการเพื่อความปลอดภัย ตามคำสั่งศาลจะดำเนินการให้ บรรลุผลสำเร็จได้ และถ้าสภาพของจำเลยประจักษ์ชัดแก่ศาลตามคำร้องขอ

ถ้าบังคับตามมาตรการเพื่อความปลอดภัยทั้งหมด หรือบางส่วนก่อนการลงโทษไปแล้ว ถึงสองไปสามส่วนของโทษที่จะได้รับ ให้ในระยะเวลาที่ถูกบังคับตามมาตรการเพื่อความปลอดภัย รวมเข้ากับโทษ แต่ให้บังคับใช้มาตรการเพื่อความปลอดภัยก่อนการลงโทษ ศาลอาจทุเลาการ ลงโทษที่เหลืออยู่เพื่อคุมประพฤติภายใต้เงื่อนไขที่กำหนดไว้ และหากได้รับโทษไปแล้วกึ่งหนึ่ง ของโทษทั้งหมดก็ได้ ถ้าได้คุณภาพของโทษที่ยังไม่ระงับให้บังคับตามมาตรการเพื่อความปลอดภัย ต่อไป อย่างไรก็ตาม ศาลอาจมีคำสั่งให้ลงโทษ ได้ถ้าสภาพการณ์ของจำเลยประจักษ์ชัดแก่ศาลตาม คำร้องขอ

3. การเปลี่ยนแปลงประเภทของการบำบัดรักษาที่แตกต่าง⁴¹ ถ้าศาลสั่งให้ส่งตัวไป ควบคุมการบำบัดรักษาสถานบำบัดโรคจิต หรือสถานบำบัดผู้ติดยาเสพติดให้โทษ และโรคพิษสุรา เรื้อรัง ศาลอาจมีคำสั่งเปลี่ยนแปลงในภายหลังให้ส่งตัวจำเลยไปควบคุมบำบัดรักษายังสถานบำบัด อื่นก็ได้ ถ้าสถานบำบัดนั้นมีโอกาสช่วยแก้ไขฟื้นฟูจำเลยให้หายขาดได้ แต่ศาลอาจสั่งเปลี่ยนแปลง ในภายหลังให้ส่งตัวจำเลยที่ถูกบังคับตามคำสั่งศาลข้างต้นไปยังสถานควบคุมป้องกันเพื่อ

⁴⁰ Ibid., Section 64.

⁴¹ The Narcotic Rehabilitation Amendments of 1971, Section 37a.

ดำเนินการตามมาตรการเพื่อลดภัยวิธีหนึ่งตามที่กำหนดไว้ก็ได้ อย่างไรก็ตาม ศาลอาจพิพากษาให้ขยายหรือเพิกถอนคำสั่งตามที่ได้สั่งไว้ก็ได้ ถ้าภายหลังปรากฏพยานหลักฐานต่อศาลว่าการแก้ไขฟื้นฟูจำเลยโดยวิธีนั้นจำเป็นต้องนำมาใช้เสริมต่อไป สำหรับระยะเวลาที่กำหนดให้ส่งตัวไปควบคุมบำบัดรักษายังสถานบำบัดหรือการพิจารณาคดีใหม่ให้เป็นไปตามบทบัญญัติที่เกี่ยวข้องซึ่งศาลได้มีคำสั่งในคำพิพากษา

4. ระยะเวลาในการควบคุมตัว⁴² กำหนดระยะเวลาการควบคุมตัวเพื่อบำบัดรักษาในสถานบำบัดผู้ติดยาเสพติดและโรคพิษสุราเรื้อรังไม่เกิน 2 ปี หากเป็นการควบคุมตัวในสถานควบคุมป้องกันเป็นครั้งแรกไม่เกิน 10 ปี ให้เริ่มนับกำหนดระยะเวลาตั้งแต่การควบคุมตัวเป็นต้นไป ถ้าศาลมีคำสั่งให้บังคับตามมาตรการจำกัดเสรีภาพไปพร้อมๆกับการควบคุมตัวก่อนที่จะได้รับโทษตามคำพิพากษากำหนดระยะเวลาสูงสุดในการควบคุมตัวขอขยายออกไปให้ครอบคลุมถึงระยะเวลาที่ถูกบังคับใช้มาตรการเพื่อความปลอดภัยที่ได้รับจากโทษ ถ้าไม่กำหนดระยะเวลาสูงสุดในการควบคุมตัวไว้ หรือกำหนดไว้แต่ยังไม่สิ้นสุด ศาลอาจสั่งพักการควบคุมตัวไว้ชั่วคราวในเวลาใดก็ได้ และจัดให้คุมความประพฤติจำเลยไว้โดยเร็วเท่าที่จะมีเหตุผลให้ทำเช่นนั้นได้ โดยให้เสรีภาพแก่จำเลยในการดำเนินชีวิตตามกฎหมาย กรณีรอกการลงโทษจำเลยต้องประพฤติตนภายใต้การควบคุมดูแล ถ้ากำหนดระยะเวลาสูงสุดข้อต้นสิ้นสุดลง ให้ปล่อยตัวจำเลยไป และยุติการบังคับใช้มาตรการเพื่อความปลอดภัย แต่หากจำเลยได้รับการปล่อยตัวไปภายหลังจากถูกควบคุมในสถานควบคุมเพื่อป้องกันเป็นครั้งแรกตามกำหนดระยะเวลาสูงสุด จำเลยต้องประพฤติตนภายใต้การควบคุมดูแล

5. การพิจารณาใหม่⁴³ ศาลอาจดำเนินการพิจารณาใหม่ในเวลาใดก็ได้เพื่อพิพากษาว่าจะพักการควบคุมตัวและจัดให้คุมความประพฤติจำเลยหรือไม่ โดยการพิจารณาจะต้องกระทำก่อนที่จะสิ้นสุดระยะเวลาการควบคุม คือ

- 1) 6 เดือน ในสถานบำบัดผู้ติดยาเสพติดและโรคพิษสุราเรื้อรัง
- 2) 1 ปี ในสถานบำบัดจิต
- 3) 2 ปีในสถาน ควบคุมป้องกัน

ทั้งนี้ศาลอาจจะลดระยะเวลาดังกล่าวได้ภายในขอบเขตเรื่องกสรพิจารณาระยะเวลาใหม่ พร้อมทั้งกำหนดระยะเวลาที่จะสิ้นสุดระยะเวลาร้องขอให้พิจารณาใหม่สำหรับการนับระยะเวลา

⁴² Ibid., Section 67b.

⁴³ The Narcotic Rehabilitation Amendments of 1971, Section 67c.

นั้นให้เริ่มนับตั้งแต่ถูกควบคุมตัวในสถานบำบัด แต่ถ้าศาลไม่อนุญาตให้พักการควบคุมการนับระยะเวลาที่กำหนดใหม่ให้เริ่มนับตั้งแต่วันที่ศาลสั่งไม่อนุญาต

6. การเพิกถอนคำสั่งให้พักการควบคุมตัวในสถานบำบัด⁴⁴ ศาลอาจเพิกถอนคำสั่งให้พักการควบคุมตัวในสถานบำบัดได้ ถ้าจำเลยกระทำผิดกฎหมายในขณะที่อยู่ภายใต้การควบคุมดูแล หรือฝ่าฝืนแนวทางที่ศาลกำหนดไว้อย่างชัดเจน หรือหลีกเลี่ยงไม่ปฏิบัติตามคำแนะนำของเจ้าพนักงานคุมประพฤติ หรือสำนักงานคุมประพฤติ และความประพฤติของจำเลยแสดงให้เห็นว่าวัตถุประสงค์ของมาตรการเพื่อความปลอดภัยจำเป็นต้องใช้การคุมขัง

ในกรณีความประพฤติของจำเลยระหว่างอยู่ภายใต้การควบคุมดูแลแสดงให้เห็นว่าสถานะของจำเลยอาจกระทำผิดกฎหมายและวัตถุประสงค์ของมาตรการเพื่อความปลอดภัยจำเป็นต้องใช้การคุมขัง ศาลอาจเพิกถอนคำสั่งให้พักการควบคุมตัวในสถานบำบัดได้⁴⁵

นอกจากนี้ ศาลอาจเพิกถอนคำสั่งให้พักการควบคุมตัวในสถานบำบัด ถ้าศาลทราบสภาพการณ์ต่างๆ ในระหว่างที่จำเลยอยู่ภายใต้การควบคุมดูแลและความประพฤติ ว่าประพฤติกรรมของจำเลยจะไม่ยอมรับการพักการควบคุมในสถานบำบัด ซึ่งแสดงให้เห็นว่าวัตถุประสงค์ของมาตรการเพื่อความปลอดภัยจำเป็นต้องใช้การคุมขัง โดยระยะเวลาการควบคุมตัวในสถานบำบัดทั้งก่อนและหลังการพักการควบคุมตัว จะต้องไม่เกินเวลาที่กฎหมายกำหนดสูงสุดไว้ให้ใช้มาตรการเพื่อความปลอดภัย แต่ถ้าศาลไม่เพิกถอนคำสั่งให้พักการควบคุมตัวในสถานบำบัด ให้มาตรการเพื่อความปลอดภัยยุติลงเมื่อสิ้นสุดกำหนดเวลาการควบคุมดูแล ทั้งนี้ มิให้นำระยะเวลาที่ให้จำเลยทำงานบริการต่างๆ ตามคำแนะนำมาหักออกจากระยะเวลาในการควบคุมตัวในสถานบำบัด

3.2.4 อำนาจรัฐในการควบคุมตัวบุคคลตามกฎหมายยาเสพติด⁴⁶

มาตรการทางกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการควบคุมตัวบุคคลผู้กระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติดไว้ในอำนาจรัฐของสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี มีสองส่วน ได้แก่ รัฐบัญญัติว่าด้วยยาเสพติด (BtMG) และประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (StPO)

กฎหมายว่าด้วยยาเสพติด (Gesetz ber den Verkehr mit Betaubungsmitteln (BtMG) / Law concerning the Trade with Narcotics) ของสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี ได้ถูกบัญญัติขึ้นเป็นครั้งแรกในปี ค.ศ. 1971 เนื่องจากการเพิ่มจำนวนขึ้นอย่างมากของตัวเลขผู้ติดยาเสพติด

⁴⁴ Ibid., Section 67g

⁴⁵ สุริย์ ภูเพชร, *อ้างแล้ว* เจริญธรรมที่ 50, น.80- น.81.

⁴⁶ คณิต ณ นคร,*อ้างแล้ว* เจริญธรรมที่ 87, น.145.

ภายในประเทศ และในปี ค.ศ. 1981 แนวทางด้าน การบำบัดรักษาได้ถูกนำมาบัญญัติไว้แทนการลงโทษ “The therapy instead of punishment “ กฎหมายฉบับนี้มีบทบัญญัติซึ่งเป็นการวางหลักเกณฑ์เกี่ยวกับสาระของยาเสพติด ทั้งในส่วนของเนื้อหา การอนุญาตให้ใช้ยาเสพติดเพื่อวัตถุประสงค์ทางการแพทย์และการปฏิบัติต่อบุคคลที่กระทำผิดและตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาเยอรมัน (Strafprozessordnung, StPO) Section 112 a กำหนดฐานความผิดที่เจ้าพนักงานของรัฐสามารถใช้อำนาจควบคุมตัวผู้กระทำความผิดพิเศษกว่าความผิดอื่นๆ (Further grounds for Arrest) มีดังต่อไปนี้

1. ความผิดเกี่ยวกับเพศที่กระทำกับผู้เยาว์ หรือผู้ต้องขังในที่คุมขังหรือเรือนจำและเป็นเหตุให้ผู้นั้นถึงแก่ความตายตามประมวลกฎหมายอาญาเยอรมัน มาตรา 174, 174a, 176 to 179

2. ความผิดเกี่ยวกับความมั่นคง ความสงบเรียบร้อยของประชาชนหรือความผิดเกี่ยวกับการทรมานกรรมตามประมวลกฎหมายอาญาเยอรมันมาตรา 125a, 224 – 227 , 243 , 244 , 249 – 255 , 260 , 263 , 306-306c หรือ 316a และความผิดตามรัฐบัญญัติเกี่ยวกับยาเสพติด (Narcotics Act) มาตรา 29(1) , ข้อ 1, 4 or 10, หรือ (3) , มาตรา 29a (1) , มาตรา 30(1) , มาตรา 30a(1) และใน section 112a วรรคสอง ได้กำหนดว่า ในกรณีที่มีความเสี่ยงว่าผู้กระทำความผิดอาจไปกระทำความผิดอย่างอื่นในทำนองเดียวกันนี้ หรือจะก่อให้เกิดอันตรายสังคม ถ้าจำเป็นต้องใช้มาตรการควบคุมตัวบุคคล อาจให้นำไปขังไว้เรือนจำไว้เป็นเวลาไม่ต่ำกว่าหนึ่งปีได้

3.2.4.1 เงื่อนไขในการควบคุมตัวบุคคล

กฎหมายว่าด้วยยาเสพติด (Narcotics Law/ BtMG) จึงเข้ามามีบทบาทสำคัญเกี่ยวเนื่องด้วยกรณีที่เป็นความผิดเกี่ยวกับยาเสพติดและการควบคุมตัวบุคคลในความผิดคดียาเสพติด ซึ่งให้อำนาจแก่รัฐในการควบคุมตัวผู้กระทำความผิดในเรือนจำเป็นระยะเวลาแตกต่างจากการกระทำความผิดฐานอื่น ตามประมวลกฎหมายอาญาเยอรมัน ตามสาระสำคัญดังต่อไปนี้

มาตรา 29 BtMG วางหลักว่า ผู้ใดกระทำการซึ่งเป็นการค้าขาย ผลิต จำหน่าย แจกจ่าย ให้ รวมถึงการเคลื่อนย้ายขนส่งยาเสพติดหรือด้วยวิธีหนึ่งวิธีใด ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินห้าปีหรือโทษปรับ

มาตรา 29a(1) BtMG วางหลักว่า ผู้ใดมีอายุกว่า 21 ปี ให้วัตถุซึ่งเป็นยาเสพติดแก่ผู้อื่นที่มีอายุต่ำกว่า 18 ปี หรือผู้ที่มีอายุต่ำกว่า 18 ปี ให้วัตถุซึ่งเป็นยาเสพติดแก่ผู้อื่นที่มีอายุ 21 ปี ไม่ว่าโดยตรงหรือโดยอ้อม หรือบุคคลดังกล่าวผลิต ให้หรือครอบครองวัตถุซึ่งเป็นยาเสพติดจำนวนไม่น้อยโดยปราศจาก

เหตุผลที่จะอนุญาตให้มีได้ ต้องระวางโทษจำคุกไม่น้อยกว่า 1 ปี (2) หากความผิดดังกล่าวเป็นความผิดที่น้อยกว่ากฎหมายกำหนดไว้ ศาลอาจลงโทษจำคุกตั้งแต่ 3 เดือน ถึง 5 ปี

มาตรา 30 (1) BtMG วางหลักว่า ผู้ใดกระทำการซึ่งเป็นการค้าขาย ผลิต จำหน่าย แจกจ่าย ให้ รวมถึงการเคลื่อนย้ายขนส่งยาเสพติดหรือด้วยวิธีหนึ่งวิธีใด ตามมาตรา 29 ในรูปแบบที่มีผู้ร่วมกระทำความผิด ในรูปแบบขององค์กรอาชญากรรมหรือกลุ่มอาชญากร ต้องระวางโทษจำคุกไม่ต่ำกว่า 5 ปี

(2) หากความผิดดังกล่าว เป็นความผิดที่น้อยกว่ากฎหมายกำหนดไว้ ศาลอาจลงโทษจำคุกตั้งแต่ 3 เดือน ถึง 5 ปี

มาตรา 30a (1) BtMG วางหลักว่า ผู้ใดกระทำการซึ่งเป็นการค้าขาย ผลิต จำหน่าย แจกจ่าย ให้ รวมถึงการเคลื่อนย้ายขนส่งยาเสพติดหรือด้วยวิธีหนึ่งวิธีใด ตามมาตรา 29 ในรูปแบบที่มีผู้ร่วมกระทำความผิดเป็นกลุ่ม หรือ

1. ผู้ใดมีอายุกว่า 21 ปี แจกจ่ายโดยผิดกฎหมายวัตถุซึ่งเป็นยาเสพติดหรือกระทำการด้วยวิธีอื่นใดอันมีลักษณะเป็นการดำเนินการแจกจ่าย แก่ผู้อื่นที่มีอายุต่ำกว่า 18 ปี หรือผู้ที่มีอายุต่ำกว่า 18 ปี ให้วัตถุซึ่งเป็นยาเสพติดแก่ผู้อื่นที่มีอายุกว่า 21 ปี

2. ใช้วัตถุซึ่งเป็นยาเสพติดในการแจกจ่ายโดยผิดกฎหมาย วัตถุซึ่งเป็นยาเสพติดหรือกระทำการด้วยวิธีอื่นใดอันมีลักษณะเป็นการดำเนินการแจกจ่ายเพื่อประทุษร้ายผู้อื่น ต้องระวางโทษจำคุกไม่ต่ำกว่า 5 ปี

(2) หากความผิดดังกล่าว เป็นความผิดที่น้อยกว่ากฎหมายกำหนดไว้ ศาลอาจลงโทษจำคุกตั้งแต่ 6 เดือน ถึง 5 ปี ทั้งนี้เจ้าหน้าที่ของรัฐสามารถควบคุมตัวผู้นั้น ไว้ในอำนาจ ตามเงื่อนไขในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาเยอรมัน มาตรา 112a ได้ กล่าวคือ กรณีจำเป็นต้องควบคุมตัวเพราะเกรงว่าผู้นั้นจะหลบหนีหรือไปกระทำความผิดทำนองเดียวกันอีก หรือไปทำอันตรายแก่พยานหลักฐานสามารถควบคุมตัวผู้นั้น ไว้ในที่คุมขังได้อย่างต่ำ 1 ปี

มาตรา 30b BtMG วางหลักว่า ภายใต้บทบัญญัติมาตรา 129 ประมวลกฎหมายอาญาเยอรมัน (StGB) ให้บังคับใช้ประมวลกฎหมายอาญากับกลุ่มคนที่มีวัตถุประสงค์ในการกระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติด ตามมาตรา 6 ประมวลกฎหมายอาญา แม้การกระทำความผิดจะมีได้เกิดขึ้นในสหพันธรัฐ

ดังที่ได้กล่าวมานี้ตามกฎหมายว่าด้วยยาเสพติด ผู้ใดกระทำความผิดอันเกี่ยวเนื่องด้วยยาเสพติดนอกจากรัฐจะมีอำนาจควบคุมตัว และลงโทษตามบทบัญญัติในประมวลกฎหมายอาญา

เยอรมัน (StGB) แล้ว รัฐยังมีอำนาจที่จะควบคุมตัวผู้กระทำความผิดตามกฎหมายว่าด้วยยาเสพติดด้วย⁴⁷

ดังนั้น ในกรณีที่เป็นความผิดเกี่ยวกับยาเสพติด ตามรัฐบัญญัติว่าด้วยยาเสพติด (Narcotics Law : Betaubungsmittelgesetz – BtMG) ตาม section 29 เกี่ยวกับการผลิตและจำหน่าย หรือเตรียมการผลิตและจำหน่ายยาเสพติด รวมถึงการเคลื่อนย้ายขนส่งยาเสพติด, section 30 ความผิดเกี่ยวกับยาเสพติดตาม section 29 ที่กระทำในรูปแบบขององค์กรอาชญากรรมหรือกลุ่มอาชญากร และ section 30a การผลิตหรือจำหน่ายหรือเคลื่อนย้ายยาเสพติดที่มีเด็กอายุต่ำกว่า 21 (young adult) และ 18 ปี (adolescent) ร่วมขบวนการด้วย เจ้าหน้าที่ของรัฐสามารถควบคุมตัวผู้นั้นไว้ในอำนาจ ตามเงื่อนไขในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาเยอรมัน มาตรา 112a ได้ กล่าวคือ กรณีจำเป็นต้องควบคุมตัวเพราะเกรงว่าผู้นั้นจะหลบหนีหรือไปกระทำความผิดทำนองเดียวกันอีก หรือไปทำอันตรายแก่พยานหลักฐาน สามารถควบคุมตัวผู้นั้นไว้ในที่คุมขังได้อย่างต่ำ 1 ปี

3.2.4.2 การตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐในการควบคุมตัว⁴⁸

เมื่อพิจารณากฎหมายที่เกี่ยวข้องกับยาเสพติดของสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีแล้ว ไม่ปรากฏมาตรการทางกฎหมายที่กำหนดการตรวจสอบการใช้อำนาจของเจ้าพนักงานของรัฐในการควบคุมตัวไว้เป็นการเฉพาะ ดังนั้น มาตรการในการควบคุมตรวจสอบการใช้อำนาจของเจ้าพนักงานก็ได้แก่มาตรการภายใต้รัฐธรรมนูญแห่งสหพันธ์รัฐ (Grundgesetz) และประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาเยอรมัน (StPO) กล่าวคือ การกำหนดระยะเวลาในการควบคุมตัวบุคคลต้องเป็นไปตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายเท่านั้นและต้องพิจารณาถึงหลักสิทธิมนุษยชนซึ่งเป็นที่ยอมรับโดยสากล การตรวจสอบการใช้อำนาจควบคุมเป็นไปตามหลักแห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาเยอรมัน (StPO) , โดยองค์กรอิสระที่จัดตั้งขึ้น โดยรัฐบาลแห่งสหพันธ์รัฐ และโดยองค์การระหว่างประเทศเช่น UN, UNHCR

โดยสาระสำคัญของกฎหมายยาเสพติดของประเทศเยอรมันเน้นการป้องกันเป็นอันดับแรกซึ่งจะทำการบำบัดผู้กระทำความผิดฐานเสพและให้คำปรึกษาเพื่อช่วยในการดำรงชีวิตในสังคมซึ่งเสมือนเป็นการแก้ไขเฉพาะหน้าสำหรับผู้ติดยาเสพติดโดยกฎหมายหลักที่ใช้มีชื่อว่า The Controlled Substances Legislative Act หรือ Betaubungsmittelgesetz (BtmG) กฎหมายได้ให้อำนาจกับอัยการที่อาจสั่งไม่ฟ้องผู้กระทำความผิดในคดียาเสพติดที่มีปริมาณเล็กน้อยไม่เป็นอันตรายต่อผู้อื่นหรือเป็นกรณีที่มีไว้เพื่อใช้

⁴⁷ คณิต ฒ นคร, *อ้างแล้ว เจริญธรรมที่ 87*, น.145- น.149.

⁴⁸ คณิต ฒ นคร, *อ้างแล้ว เจริญธรรมที่ 87*, น.150.

ส่วนตัวและไม่กระทบต่อความปลอดภัยของสาธารณะ โดยไม่ต้องได้รับความเห็นชอบจากศาล ในกรณีที่มีการดำเนินการสั่งฟ้องไปแล้ว ศาลอาจยุติกระบวนการพิจารณาได้โดยความยินยอมของอัยการและผู้กระทำความผิด ในประเทศเยอรมันการมีกัญชาต่ำกว่า 10 กรัมไว้ในครอบครองไม่ต้องถูกดำเนินคดี ซึ่งโทษหนักที่สุดสำหรับการค้ายาเสพติดคือจำคุก 1-15 ปี ในคดียาเสพติดไม่มีโทษจำคุกตลอดชีวิตและไม่มีโทษประหารชีวิต ในการตรวจพิสูจน์หาสารเสพติดของเยอรมันจะเป็นการควบคุมตัวของเจ้าพนักงานตำรวจมายังโรงพยาบาล โดยทำการตรวจพิสูจน์หาสารเสพติดทันที หากพบว่ามีปีศาจจะเป็นสิ่งผิดซึ่งเป็นการพบสารเสพติดในร่างกายเจ้าพนักงานตำรวจจะปล่อยตัวให้ผู้นั้นกลับไปยังบ้าน โดยจะมีใบนัดหรือมีการออกหมายเรียกให้มาตรวจสารเสพติดอีกครั้งเนื่องจากประเทศเยอรมันเห็นว่า トラบไตที่ผู้ต้องหายังไม่ได้รับการตัดสินว่าเป็นผู้กระทำความผิดให้ถือว่าผู้นั้นเป็นผู้บริสุทธิ์จะปฏิบัติต่อเขาเช่นผู้กระทำความผิดไม่ได้ ซึ่งหลักเกณฑ์ดังกล่าวนี้เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับสิทธิและเสรีภาพของผู้ต้องหา แต่ถ้าหากยินยอมที่จะเข้ารับการบำบัดฟื้นฟูก็สามารถเข้าตามแผนการฟื้นฟูได้ โดยจะไม่มีการควบคุมตัวไว้เพื่อรอการตรวจพิสูจน์และถ้าหากตรวจไม่พบก็จะมีปล่อยตัวทันที

บทที่ 4

วิเคราะห์ปัญหาและผลกระทบ

ในการควบคุมตัวระหว่างรอการตรวจพิสูจน์หาสารเสพติดในร่างกาย

มาตรการในการตรวจพิสูจน์หาสารเสพติดและการควบคุมตัวระหว่างรอการตรวจพิสูจน์หาสารเสพติดในร่างกาย พบว่าเป็นมาตรการบำบัดฟื้นฟูและการรักษาผู้เสพยาเสพติด ในลักษณะแก้ไขตัดแปลง ซึ่งเน้นตัวผู้กระทำความผิดฐานเสพยาเสพติดมาบำบัดรักษา เพื่อกลับคืนสู่สังคม แต่การตรวจพิสูจน์และการควบคุมตัวระหว่างรอผลการตรวจพิสูจน์หาสารเสพติดในร่างกายตามพระราชบัญญัติฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด พ.ศ.2545 เป็นมาตรการที่ไม่สอดคล้องตามหลักแนวคิดและทฤษฎี ทั้งยังกระทบสิทธิขั้นพื้นฐานของประชาชน และไม่นำหลักของการสันนิษฐานว่าเป็นผู้บริสุทธิ์มาปรับใช้ในพระราชบัญญัติฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด พ.ศ.2545 ซึ่งในการดำเนินการตามมาตรการต่างๆ รัฐจะต้องคำนึงถึงสิทธิและเสรีภาพของบุคคลด้วย และในการดำเนินคดีแก่ผู้เข้ารับการตรวจพิสูจน์หาสารเสพติดในร่างกายจะต้องเป็นไปตามหลักสากลของสหประชาชาติอีกด้วย

4.1 ความไม่สอดคล้องตามหลักแนวคิดและทฤษฎี

พระราชบัญญัติฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด พ.ศ.2545 ในมาตรา 19 ได้กำหนดถึงการกระทำความผิดที่ต้องเข้ารับการบำบัดฟื้นฟูไว้คือ¹

1. เสพยาเสพติด
2. เสพและมีไว้ในครอบครอง
3. เสพและมีไว้ในครอบครองเพื่อจำหน่าย
4. เสพและจำหน่ายยาเสพติดตามขนาด ชนิด ประเภท และปริมาณที่กำหนดไว้ใน

กฎกระทรวง

¹ ทรงศักดิ์ หีบสัมฤทธิ์, อ่างแล้ว เชนงอรรถที่ 57, หน้า 129.

ผู้ใดกระทำความผิดดังกล่าวเหล่านี้จะต้องเข้ารับการบำบัดในระบบบังคับบำบัดรักษา แทนระบบเดิมคือ การต้องโทษจำคุก เนื่องจากพระราชบัญญัติฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติดพ.ศ. 2545 ได้นำมาตรการแทนการดำเนินคดีอาญาหรือการเบี่ยงเบนคดีมาใช้ โดยการส่งผู้กระทำความผิดในข้อหาเสพติด ยาเสพติด และมีไว้ในครอบครอง ยาเสพติด และมีไว้ในครอบครองเพื่อจำหน่าย หรือยาเสพติดในปริมาณเล็กน้อยตามที่กำหนดไว้ในกฎกระทรวงเข้ารับการฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด โดยให้ถือว่าบุคคลดังกล่าวเป็นผู้ป่วย และหากเข้ารับการฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติดครบชั้นตอนตามแผนฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติดแล้ว คณะอนุกรรมการฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติดก็จะมีคำสั่งให้ปล่อยตัว บุคคลดังกล่าวก็จะไม่ถูกดำเนินคดีและจะไม่มีประวัติเป็นผู้กระทำความผิด ซึ่งแนวคิดที่นำมาใช้แก้ไขปัญหายาเสพติดโดยให้ถือว่าเป็นผู้ป่วยนั้นตั้งอยู่บนแนวคิดและทฤษฎีดังนี้

แนวคิดของหลักอาชญาวิทยาสากลที่ยอมรับว่า ผู้เสพยาเสพติดไม่ใช่อาชญากร² แต่เป็นผู้ป่วยทั้งทางร่างกายและจิตใจ ซึ่งเมื่อเทียบกับฐานความผิดอื่นๆ แล้วถือว่าเป็นการกระทำที่ส่งผลต่อตัวเอง ไม่มีบุคคลอื่นได้รับอันตรายหรือไม่มีเหยื่อของอาชญากรรม เพราะความผิดดังกล่าวเป็นอาชญากรรมที่ไม่มีผู้เสียหาย เมื่อตัวผู้เสพเองได้เสพยาเสพติดเข้าไป ตัวของผู้เสพเองเป็นผู้ที่ได้รับผลร้ายจากการกระทำความผิดของตนเอง จึงมิใช่อาชญากรปกติ การกำหนดโทษให้ผู้ป่วยที่เป็นผู้เสพยาเสพติดหรือเสพและมีไว้ในครอบครองเพื่อเสพและจำหน่ายที่ต้องได้รับโทษจำคุกระยะสั้น ต้องเข้าสู่ระบบเรือนจำแท้จริงแล้ว เกิดจากแนวคิดที่เป็นข้อกำหนดของสังคม โดยเห็นว่าเป็นความผิดเพราะขัดต่อข้อห้ามของสังคม (Mala Prohibit) และการจับเข้าไปในเรือนจำไม่ได้เกิดประโยชน์อันใดอาจทำให้เข้าไปเรียนรู้วิถีก่ออาชญากรรมที่รุนแรงมากขึ้น เช่นถ้าเป็นผู้เสพยาเสพติดถูกจับเข้าไปอยู่ในเรือนจำ เจอผู้ที่เสพเหมือนกันมีการพูดคุย³ สอบถามหาแหล่งของสารเสพติดจากผู้เสพก็เป็นผู้ขายได้ หรืออาจไปเรียนรู้วิถีก่ออาชญากรรมอื่นๆ เช่น ลักขโมย ปล้นจี้ชิงทรัพย์ ไปมีเครือข่าย พ้อออกจากเรือนจำก็ไม่สามารถกลับมาใช้ชีวิตปกติได้ เพราะถูกสังคมตีตราไปแล้วว่า

² นพ.ปิยะสกล สกลสัตยาทร, “ กระทรวงยุติธรรมมีแนวคิดให้กระทรวงสาธารณสุขเป็นหน่วยงานหลักในการดำเนินการช่วยเหลือบำบัดผู้ติดยาเสพติด,” สืบค้นเมื่อวันที่ 27 มิถุนายน 2559, จาก <http://www.matichon.co.th/news/190652>

³ อินทรชัย พาณิชกุล, รายงาน, “ปลดปล่อยผู้เสพยาจากคำว่าอาชญากร นับหนึ่งใหม่ นโยบายยาเสพติด,” โพสต์ทูเดย์ (27 มิถุนายน 2559) : <http://m.posttoday.com/analysis/interview/439755>

เป็น “จู้กุก” หรือเป็น “จี้ยา” ซึ่งท้ายที่สุดแล้วไปไหนไม่ได้จึงต้องกลับตัวจรรยาเสพติดอีก แต่สำหรับในทางอาชญาวิทยานั้นไม่ถือว่าเป็นอาชญากร

แนวคิดในทฤษฎี เหตุนำมาซึ่งผลที่อยู่บนพื้นฐานความเห็นว่ มนุษย์จะกระทำความผิดย่อมมีสาเหตุมาจากอิทธิพลที่ไม่อาจจะหลีกเลี่ยงได้ ซึ่งมนุษย์ได้ละเมิดกฎหมาย เพราะอิทธิพลของปัจจัยทางชีวภาพ จิตวิทยา หรือทางสังคม อันขาดเอกภาพในทางความคิด ขาดอิสรภาพในการเลือก มนุษย์จึงไม่ต้องรับผิดชอบต่อการกระทำ ทั้งนี้ในรูปแบบทางการแพทย์ก็เห็นด้วยว่า⁴ พฤติกรรมที่มีการ ใช้จ่ายเสพติด ถือเป็นปัญหาของอาการป่วยทางจิตหรือทางสรีระวิทยา

แต่ในทางปฏิบัติ ผู้เข้ารับการตรวจพิสูจน์เมื่อมีการตรวจพิสูจน์เบื้องต้นพบว่าผลตรวจ เป็นบวกก็ให้ถือว่าเป็นผู้ติดยาเสพติด เป็นผู้กระทำความผิดฐานเสพ ได้รับและการปฏิบัติตัวอย่าง ผู้ต้องหาทั่วไป การควบคุมตัวและการปฏิบัติภารกิจหรือกิจกรรมเป็นไปตามที่เรือนจำกำหนด ซึ่ง เมื่อเป็นที่ยอมรับในหลักในสากลว่า “ผู้เสพ คือ ผู้ป่วย” ที่จะต้องได้รับการบำบัดรักษาฟื้นฟู สมรรถภาพ อันปรากฏในทฤษฎีของอาชญาวิทยา และในพระราชบัญญัติฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยา เสพติด พ.ศ.2545 ที่ถือว่าผู้ต้องหารฐานเสพยาเสพติดว่าเป็นผู้บริสุทธิ์ จะได้รับการปฏิบัติหรือถูก กระทำที่เป็นการลดศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ไม่ได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้ต้องหาหรือผู้ต้องสงสัยที่ ต้องพิสูจน์ว่าเป็นผู้เสพยาเสพติดหรือไม่ จะถูกกระทำอย่างผู้ต้องหาทั่วไปไม่ได้

ดังนั้น แนวทางระบบการบำบัดรักษาและฟื้นฟูต้องอยู่ภายใต้หลักการ “ผู้เสพ คือ ผู้ป่วย” ในการบำบัดรักษาหรือการจัดการด้านการบำบัดวิทย์ ควรเป็นโดยแพทย์มาดำเนินการหรือ ผู้ที่เกี่ยวข้องกับการรักษา และมีประโยชน์มากกว่าการใช้ระบบการยุติธรรมทางอาญา เพราะการ ลงโทษทางอาญาเป็นแต่เพียงการลดปัจจัยเสี่ยงในความสามารถหาสารเสพติดเท่านั้น แต่มิได้เป็น การลดปริมาณผู้เสพยาเสพติดให้หายขาด และการจับเข้าไปในเรือนจำไม่ได้เกิดประโยชน์อันใด อาจทำให้เข้าไปเรียนรู้วิธีก่ออาชญากรรมที่รุนแรงมากขึ้น

⁴ นพ. วิโรจน์ วีระชัย, “ทางออกปัญหาเสพติดต้องปรับมุมมองจากอาชญากรสู่ผู้ป่วย,” ในการประชุมสัมมนา วิชาการความเห็นและข้อเสนอแนะต่อร่างประมวลกฎหมายเสพติด, จัดโดยคณะกรรมการปฏิรูปกฎหมาย กรุงเทพมหานคร, 2559

4.2 ปัญหาและผลกระทบจากการตรวจพิสูจน์หาสารเสพติดในร่างกาย

กระบวนการฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติดเป็นมาตรการที่สำคัญประการหนึ่งในการป้องกันและปราบปรามยาเสพติดด้วยบทบัญญัติแห่งกฎหมาย ในการเข้าสู่กระบวนการฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติดโดยจัดให้มีการตรวจหรือทดสอบ หรือสั่งให้ตรวจหรือทดสอบหาสารเสพติดในร่างกายของบุคคลหรือกลุ่มบุคคลที่มีเหตุอันควรเชื่อได้ว่าเสพยาเสพติด ซึ่งแนวทางการตรวจพิสูจน์หาสารเสพติดในปัสสาวะตามพระราชบัญญัติฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด พ.ศ.2545 กำหนดขั้นตอนการตรวจพิสูจน์ในปัสสาวะดังนี้

1. การตรวจปัสสาวะขั้นแรก ตรวจโดยเจ้าพนักงานทั่วไป เช่นเจ้าหน้าที่ตำรวจ หรือผู้ออกตรวจนอกสถานที่ซึ่งการตรวจดังกล่าวใช้ชุดตรวจสำเร็จรูป แต่การตรวจพิสูจน์ในขั้นตอนที่ 1 ไม่สามารถใช้ประกอบการดำเนินคดีของพนักงานสอบสวนได้จึงทำให้มีการควบคุมตัวผู้รับการตรวจพิสูจน์เพื่อตรวจพิสูจน์หาสารเสพติดอีกครั้ง เนื่องจากการตรวจด้วยชุดทดสอบวิธีเทียบสี หรือวิธีภูมิคุ้มกันของเจ้าพนักงานตำรวจนั้นอาจมีผลตรวจที่เป็นผลบวกลวง

2. การตรวจปัสสาวะขั้นที่สอง เป็นการตรวจที่รับรองผลการตรวจโดยเจ้าหน้าที่ห้องปฏิบัติการ โดยใช้หลักการอิมมูโนวิทยา (IMUNOASSAY) โดยปกติเป็นการตรวจโดยโรงพยาบาลอำเภอ การตรวจตามขั้นตอนที่ 2 คณะอนุกรรมการตามพระราชบัญญัติฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติดสามารถใช้ผลการตรวจเป็นหลักฐานประกอบการพิจารณาว่าผู้เข้ารับการตรวจพิสูจน์เป็นผู้เสพหรือไม่ได้ ประกอบกับทางโรงพยาบาลอำเภอสามารถออกหนังสือรับรองผลการตรวจพิสูจน์หาสารเสพติดได้เลย

3. การตรวจปัสสาวะขั้นที่สาม เป็นการตรวจยืนยันด้วยวิธีการทางห้องปฏิบัติการ โรงพยาบาลจังหวัดจะดำเนินการตรวจกรณีผู้ต้องหาไม่มียาเสพติดในครอบครองและให้การปฏิเสธการเสพยาเสพติด ซึ่งสามารถใช้ประกอบการดำเนินคดีของพนักงานสอบสวนหรือการดำเนินตามพระราชบัญญัติฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด พ.ศ.2545

⁵ เดิมขั้นตอนการตรวจพิสูจน์หาสารเสพติดในขั้นที่ 2 ไม่สามารถใช้ประกอบการดำเนินคดีของพนักงานสอบสวนได้แต่ในปัจจุบันได้มีหนังสือสำนักงานคดียาเสพติด สำนักงานอัยการสูงสุด ที่ อส.0010(กท)/1687 ลงวันที่ 19 เมษายน 2554 เรื่อง ตอบข้อหารือเกี่ยวกับแบบรายงานผลการตรวจพิสูจน์หาสารเสพติดในปัสสาวะ มีความเห็นว่าสามารถนำไปใช้เพื่อเป็นพยานหลักฐานประกอบการพิจารณาของพนักงานอัยการ ในการสั่งฟ้องผู้กระทำความผิดต่อศาลในคดีความผิดฐาน “เสพ” ได้

ตามขั้นตอนของกระบวนการฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด หากผลการตรวจพิสูจน์เบื้องต้นเป็นบวก จะสันนิษฐานไว้ก่อนว่าผู้นั้นเป็นผู้เสพยาเสพติด พนักงานสอบสวนจะควบคุมตัวเพื่อดำเนินคดีต่อไป โดยพนักงานสอบสวนจะนำตัวผู้นั้นไปศาลภายใน 48 ชั่วโมง หากผู้รับการตรวจพิสูจน์มีอายุไม่ถึง 18 ปีบริบูรณ์จะส่งศาลภายใน 24 ชั่วโมง นับแต่เวลาที่ผู้นั้นมาถึงที่ทำการของพนักงานสอบสวน เพื่อให้ศาลพิจารณาและมีคำสั่งให้ส่งตัวผู้นั้นไปตรวจพิสูจน์การเสพยาหรือการติดยาเสพติดอีกครั้ง โดยวิธีการจากห้องปฏิบัติการเพื่อยืนยันผลซึ่งการตรวจพิสูจน์ต้องกระทำให้แล้วเสร็จภายใน 15 วันนับแต่วันที่รับตัวผู้นั้นไว้ในสถานที่ตรวจพิสูจน์ เว้นแต่มีเหตุจำเป็น คณะอนุกรรมการฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติดอาจสั่งให้ขยายเวลาออกไปอีก 30 วัน โดยระหว่างการตรวจพิสูจน์นี้พนักงานอัยการจะมีคำสั่งชะลอการฟ้องไว้ก่อนจนกว่าจะได้รับแจ้งผลการฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติดจากคณะอนุกรรมการฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด

การตรวจพิสูจน์หาสารเสพติดในร่างกายที่เริ่มเข้าสู่การดำเนินการขั้นตอนของพระราชบัญญัติฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด พ.ศ.2545 เป็นการตรวจทดสอบด้วยเครื่องชุดตรวจสำเร็จรูป โดยการเก็บปัสสาวะจากบุคคลที่ต้องสงสัยซึ่งผลการตรวจที่ได้จะเป็นเครื่องคัดกรองบุคคล เพื่อส่งตัวอย่างนั้นไปตรวจเพื่อยืนยันผลต่อไป เพราะการตรวจพิสูจน์หาสารเสพติดในร่างกายโดยการตรวจทดสอบจากเครื่องทดสอบเบื้องต้นนั้นไม่สามารถที่ใช้เป็นพยานหลักฐานประกอบในสำนวนเพื่อดำเนินคดีได้จึงต้องมีการตรวจพิสูจน์เพื่อยืนยันผลตรวจหาสารเสพติดในร่างกายจากโรงพยาบาลถึงการตรวจทดสอบเบื้องต้นจะได้ผลตรวจที่รวดเร็วและมีราคาถูก สะดวกต่อการใช้ตรวจพิสูจน์แต่ยังมีผลเสีย กล่าวคือเครื่องทดสอบเบื้องต้นในการตรวจพิสูจน์หาสารเสพติดในร่างกายสามารถได้ผลบวกลวง⁶ (False Positive) โดยผลบวกลวงอาจเกิดจากการกินยาที่มีสูตรทางเคมีบางส่วนคล้ายสารแอมเฟตามีนจึงทำให้เกิดผลบวกลวงขึ้นได้ ซึ่งยากลุ่มดังกล่าวนี้ ได้แก่ ยาแก้แพ้ ยาแก้หวัดคัดจมูก ยาแก้ไอ ยาที่รักษามาลาเรีย ยาที่ออกฤทธิ์ต่อจิตประสาท และยาลดความอ้วน โดยผลบวกลวงอาจเกิดขึ้นได้จากสาเหตุอื่นๆที่ไม่สามารถบอกได้ ดังนั้นเมื่อมีการตรวจพิสูจน์เบื้องต้นพบว่าผลการตรวจเป็นบวกก็ให้ถือว่าผู้นั้นติดยาเสพติด ต้องถูกควบคุมตัวและนำเอาตัวอย่างปัสสาวะนั้นไปทำการตรวจยืนยันผลอีกครั้งก่อนจึงจะสรุปได้ว่าเป็นผู้กระทำความผิดฐานเสพยาเสพติด ในระหว่างรอผลการตรวจเพื่อยืนยันผลการตรวจหาสารเสพติดในร่างกาย ผู้เข้ารับ

⁶ กำพล เครือคำขาว, วิชาญ เกียวการคำ, “ผลบวกกอลวงของการใช้ชุดทดสอบมทแอมเฟตามีนในปัสสาวะ โดยวิธีเทียปสีและภูมิคุ้มกัน,” กลุ่มงานเวชศาสตร์ฉุกเฉินและนิติเวช โรงพยาบาลลำปาง, ลำปางเวชสาร, ปีที่ 29 ฉบับที่ 1-มิถุนายน, (2551).

การตรวจพิสูจน์จะถูกควบคุมตัวไว้ในสถานที่ตรวจพิสูจน์ตามพระราชบัญญัติฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด ซึ่งในทางปฏิบัติจะมีสถานะเช่นเดียวกับผู้ต้องหา และเมื่อพิจารณาถึงอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายที่เกี่ยวกับการตรวจพิสูจน์หาสารเสพติดในร่างกายตามพระราชบัญญัติฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด พ.ศ. 2545 เห็นได้ว่าเป็นอำนาจที่จำกัดเสรีภาพและเป็นการละเมิดสิทธิขั้นพื้นฐานของบุคคล⁷ ในการควบคุมตัวเพื่อตรวจพิสูจน์ตามพระราชบัญญัติฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด พ.ศ. 2545 มิได้เป็นไปตามหลักข้อสันนิษฐานว่าบุคคลเป็นผู้บริสุทธิ์ เนื่องจากว่าบุคคลที่ถูกควบคุมตัวนั้นได้ถูกตรวจทดสอบเบื้องต้นที่ไม่สามารถรับฟังเป็นพยานหลักฐานได้ และได้ถูกควบคุมตัว ซึ่งกล่าวได้ว่าเป็นการขัง เสมือนว่าเป็นผู้กระทำความผิด ซึ่งโดยหลักข้อสันนิษฐานว่าบุคคลเป็นผู้บริสุทธิ์นั้นเป็นหลักสากลได้วางแนวทางไว้เป็นสาระอันสำคัญว่า “บุคคลผู้ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดย่อมมีสิทธิที่จะได้รับการสันนิษฐานว่าบริสุทธิ์จนกว่าจะพิสูจน์ได้ว่ากระทำความผิดตามกฎหมาย”

กระบวนการยุติธรรมทางอาญาตามหลักการดำเนินคดีทางอาญา เป็นหลักการตรวจสอบ ซึ่งการตรวจสอบความจริง ในคดีอาญาเป็นเรื่องที่สำคัญอย่างมากเพราะกระบวนการค้นหาความจริงต้องอาศัยการรวบรวมพยานหลักฐานเพื่อมาวินิจฉัยชี้ชัดน้ำหนักพยานหลักฐาน ในการวินิจฉัยชี้ขาดข้อเท็จจริงในคดีอาญาคดีที่ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดอาญาจะต้องได้รับการสันนิษฐานไว้ก่อนว่าเป็นผู้บริสุทธิ์⁸ (Presumption of innocence) จนกว่าจะได้มีการพิสูจน์ว่าได้กระทำความผิดตามกฎหมาย เพื่อให้มีผลในการปฏิบัติและคุ้มครองผู้ถูกกล่าวหาด้วยความเสมอภาค ปราศจากการใช้อำนาจของรัฐโดยมิชอบด้วยกฎหมาย และความเป็นธรรมในระหว่างการดำเนินคดี โดยหลักดังกล่าวนี้ไม่ได้มีข้อจำกัดในการกล่าวอ้างว่า เป็นสิทธิเฉพาะที่อยู่ในกระบวนการอาญาเท่านั้นแต่เป็นหลักที่คุ้มครองบุคคลตลอดไปตราบที่สถานภาพทางกฎหมายยังเป็นผู้ถูกกล่าวหาหรือจำเลยในคดีอาญา

⁷ จิรนิติ หะวานนท์, สิทธิทางวิธีพิจารณาความอาญาตามรัฐธรรมนูญ, พิมพ์ครั้งที่ 3

(กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์วิญญูชน), 2543, น.15.

⁸ หลัก presumption of innocence หรือ หลักสันนิษฐานไว้ก่อนว่าบริสุทธิ์ ได้รับการยอมรับทั่วโลก ซึ่งในระดับโลกตามมาตรา 11-1 แห่งปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน 1948, ในระดับยุโรปตามมาตรา 62 แห่งอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิมนุษยชนยุโรปและในประเทศไทยได้กำหนดไว้ในรัฐธรรมนูญทุกฉบับที่ประกาศใช้ และในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามาตรา 227

ดังนั้นแล้วขั้นตอนของการตรวจพิสูจน์ เป็นการตรวจเพื่อคัดกรองบุคคลว่าเป็นผู้ที่เสพยาเสพติดหรือไม่เท่านั้น ยังมีได้แจ้งข้อหาหรือแจ้งความและยังไม่ได้เป็นผู้ถูกฟ้องดำเนินคดีแต่อย่างใดเลยซึ่งถือว่ายังไม่มีความเป็นต้องหาและการสันนิษฐานจากการตรวจพิสูจน์เบื้องต้นที่ว่า เป็นผู้ติดยาเสพติดเป็นการสันนิษฐานที่ไม่เป็นคุณแก่ผู้ถูกกล่าวหา ซึ่งการกำหนดข้อสันนิษฐานในลักษณะดังกล่าวข้างต้นเป็นการขัดต่อหลักนิติธรรม ดังนั้นการควบคุมตัวไว้และกระทำเสมือนว่า เป็นผู้ต้องหาแล้วแสดงให้เห็นถึงการขัดกันต่อเจตนารมณ์ของกฎหมายอาญาและกระบวนยุติธรรมทางอาญา การที่มีการจับการควบคุมตัวผู้รับการตรวจพิสูจน์เป็นการกระทำที่ละเมิดสิทธิและเสรีภาพของประชาชน

4.3 วิเคราะห์การดำเนินกระบวนการตามพระราชบัญญัติฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด พ.ศ. 2545 กับหลักสันนิษฐานไว้ก่อนว่าเป็นผู้บริสุทธิ์ (Presumption of innocence)

หลักสันนิษฐานไว้ก่อนว่าบริสุทธิ์ถือเป็นหัวใจสำคัญประการหนึ่งในการดำเนินคดีอาญาของทุกๆ ประเทศที่ให้ความสำคัญในสิทธิมนุษยชน อันสืบเนื่องมาจากหลักการดำเนินคดีอาญาที่มีวัตถุประสงค์เพื่อนำตัวผู้กระทำความผิดที่แท้จริงมาลงโทษตามกฎหมาย โดยการควบคุมไปกับสิทธิเสรีภาพของผู้บริสุทธิ์ โดยผู้ถูกกล่าวหาจะต้องได้รับการสันนิษฐานไว้ก่อนว่าบริสุทธิ์ เพื่อเป็นการแสดงเจตนารมณ์ที่รับรองและคุ้มครองสิทธิเสรีภาพขั้นพื้นฐานของบุคคลซึ่งตกเป็นผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญา ส่งผลให้การตั้งข้อหาหรือการสั่งฟ้องผู้ถูกกล่าวหาไม่ได้เป็นเครื่องพิสูจน์ว่าเขาเป็นผู้กระทำความผิด แต่จะต้องถือว่าเขาเป็นผู้บริสุทธิ์จนกว่าจะมีการพิสูจน์ความผิดของเขาว่าได้กระทำความผิดตามกฎหมายในการพิจารณาคดีที่กระทำโดยศาล

สิทธิที่จะได้รับการสันนิษฐานว่าเป็นผู้บริสุทธิ์ถือเป็นหลักสากลที่ประเทศต่างๆ ให้การยอมรับซึ่งเห็นได้จากการบัญญัติรับรองไว้ในปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนขององค์การสหประชาชาติ ข้อ 11 ซึ่งกำหนดว่าบุคคลซึ่งถูกกล่าวหาด้วยความผิดทางอาญามีสิทธิที่จะได้รับการสันนิษฐานไว้ก่อนว่าบริสุทธิ์จนกว่าจะมีการพิสูจน์ว่ามีความผิดตามกฎหมายในการพิจารณาโดยเปิดเผย ที่ซึ่งตนได้รับหลักประกันทั้งหมดที่จำเป็นในการต่อสู้คดี นอกจากนี้ในระดับภูมิภาคก็มีการบัญญัติรับรองสิทธินี้ไว้เช่นกันใน “The European Convention on Human Right” ในส่วนของระดับประเทศหลายๆ ประเทศทั่วโลกไม่ว่าจะใช้ระบบกฎหมายแบบ Civil law หรือ Common Law ก็ตามต่างก็ให้การ

⁹ วิทยาลัยข้าราชการศาลยุติธรรมสถาบันข้าราชการฝ่ายตุลาการศาลยุติธรรมสำนักงานศาลยุติธรรม, *อ้างแล้ว เจริญธรรมที่ 41*, น.9.

ยอมรับสิทธินี้โดยได้บัญญัติรับรองไว้ในรัฐธรรมนูญหรือประมวลกฎหมายของประเทศต่างๆ ซึ่งก็รวมถึงประเทศไทยด้วยในการรับรองสิทธิที่จะได้รับการสันนิษฐานไว้ก่อนว่าบริสุทธิ์

การยอมรับหลักการสันนิษฐานไว้ก่อนว่าเป็นผู้บริสุทธิ์ อันเป็นหลักการคุ้มครองเสรีภาพของบุคคลในกระบวนการยุติธรรมส่งผลทำให้ในการดำเนินคดีอาญาที่จะต้องตรวจสอบให้ได้ความจริงในคดีอย่างแท้จริงเพื่อคุ้มครองสิทธิของผู้บริสุทธิ์ ผู้ถูกกล่าวหาจะต้องได้รับหลักประกันในอันที่จะไม่ถูกจับกุมหรือกักขัง หรือถูกดำเนินคดีโดยไม่ชอบด้วยกฎหมาย ซึ่งก็รวมไปถึงสิทธิที่จะได้รับการพิจารณาคดีโดยเปิดเผยและเป็นกลางโดยผู้พิพากษาที่มีความสามารถและไม่มีความเอนเอียง นอกจากนั้นยังต้องเปิดโอกาสให้ผู้ถูกกล่าวหาสามารถต่อสู้คดีได้อย่างเต็มที่โดยให้สิทธิต่างๆ ในการต่อสู้คดีแก่เขาเพื่อให้เกิดความสมดุลขึ้นในกระบวนการยุติธรรม สิทธิที่ผู้ถูกกล่าวหาสามารถที่จะต่อสู้คดีที่ตนถูกกล่าวหาได้อย่างเต็มที่และเป็นธรรมนั้นจึงเกิดเป็นสิทธิที่ได้รับต่อเนื่องมาจากสิทธิที่จะได้รับการสันนิษฐานไว้ก่อนว่าเป็นผู้บริสุทธิ์ เพราะจนกว่าที่ศาลจะมีคำพิพากษาถึงที่สุดว่าเขาเป็นผู้กระทำความผิด ผู้ถูกกล่าวหาจะได้รับการปฏิบัติเสมือนตนถูกลงโทษแล้วมิได้ ผู้ถูกกล่าวหาจะต้องได้รับคุ้มครองโดยกฎหมายจากการดำเนินคดีอาญาของรัฐในอันที่จะต้องกระทำเท่าที่จำเป็นเท่านั้นและไม่เป็นการกระทบต่อสิทธิและเสรีภาพของเขาเกินสมควร ซึ่งก็รวมไปถึงการที่จะต้องเปิดโอกาสให้เขาสามารถที่จะกระทำการต่างๆ เพื่อพิสูจน์ความบริสุทธิ์ของเขาได้เต็มที่

จากการศึกษาถึงหลักการและผลของการสันนิษฐานว่าบุคคลเป็นผู้บริสุทธิ์ในคดีอาญา จะเห็นได้ว่าหลักสันนิษฐานดังกล่าวได้ถูกนำไปใช้เป็นข้อพิจารณาในกิจการที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินคดีแก่ผู้ต้องหาหรือจำเลย เพื่อให้มีผลในการปฏิบัติและคุ้มครองผู้ถูกกล่าวหาด้วยความเสมอภาค ปราศจากการใช้อำนาจของรัฐโดยมิชอบด้วยกฎหมาย และความเป็นธรรมในระหว่างการดำเนินคดี ซึ่งทั้งหลักดังกล่าวนี้ไม่ได้มีข้อจำกัดในการกล่าวอ้างว่าเป็นสิทธิเฉพาะที่อยู่ในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาเท่านั้น แต่เป็นหลักที่คุ้มครองบุคคลตลอดไปตราบที่สถานภาพทางกฎหมายยังเป็นผู้ถูกกล่าวหาหรือจำเลยในคดีอาญา ซึ่งหลักดังกล่าวนี้ยังไม่เคยปรากฏว่ามีการนำหลักหรือผลแห่งหลักสันนิษฐานว่าบุคคลเป็นผู้บริสุทธิ์ไปปรับใช้ในพระราชบัญญัติฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด พ.ศ.2545 เมื่อมีการตรวจพิสูจน์หาสารเสพติดในร่างกายเบื้องต้นแล้วผลตรวจมีค่าเป็นบวก ก็ให้สันนิษฐานว่าเป็นผู้กระทำความผิดฐานเสพยาเสพติด และในระหว่างที่รอผลการตรวจเพื่อยืนยันผลตรวจนั้น ก็มีการควบคุมตัวผู้เข้ารับการตรวจพิสูจน์ซึ่งเป็นการปฏิบัติต่อตัวผู้เข้ารับการตรวจพิสูจน์อย่างผู้ต้องหา โดยการควบคุมตัวระหว่างรอการตรวจพิสูจน์ยังเป็นการจำกัดสิทธิเสรีภาพ มีการควบคุมตัวด้วยระยะเวลาที่ยาวนาน อีกทั้งสถานที่ควบคุมตัวไม่มีความ

เหมาะสม ทำให้ผู้ที่เข้ารับการตรวจพิสูจน์มีชีวิตและความเป็นอยู่ในระหว่างที่รอการตรวจพิสูจน์ ความบริสุทธิ์ของตนเองต้องอยู่ภายใต้กฎ ระเบียบ ข้อบังคับอันส่งผลต่อสิทธิและเสรีภาพของผู้เข้ารับการตรวจพิสูจน์เพราะถูกปฏิบัติเสมือนเป็นผู้กระทำความผิดทั้งที่สถานะยังไม่ได้เป็นผู้ต้องหา

4.4 วิเคราะห์ปัญหาเกี่ยวกับการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าพนักงานฝ่ายปกครองหรือเจ้าพนักงานตำรวจ ในการตรวจทดสอบหาสารเสพติดในร่างกายเบื้องต้น

ในประเทศไทยได้มีบทบัญญัติกฎหมายที่ให้อำนาจเจ้าหน้าที่ของรัฐในการตรวจพิสูจน์หาสารเสพติดในร่างกาย เพื่อนำมาใช้เป็นพยานหลักฐานได้ คือพระราชบัญญัติยาเสพติดให้โทษ พ.ศ.2522 แก้ไขเพิ่มเติม และพระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามยาเสพติด พ.ศ.2519 แก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ.2545

4.4.1 การใช้อำนาจตามกฎหมายในการตรวจพิสูจน์หาสารเสพติดในร่างกาย

บทบัญญัติกฎหมายที่ให้อำนาจเจ้าหน้าที่ของรัฐในการตรวจพิสูจน์หาสารเสพติดในร่างกาย เพื่อนำมาใช้เป็นพยานหลักฐานได้ คือพระราชบัญญัติยาเสพติดให้โทษ พ.ศ.2522 แก้ไขเพิ่มเติม และพระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามยาเสพติด พ.ศ.2519 แก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ.2545 กล่าวคือกฎหมายทั้งสองฉบับได้ให้อำนาจพนักงานเจ้าหน้าที่ของรัฐค้นบุคคลที่มีเหตุอันควรสงสัยตามสมควรว่า มียาเสพติดให้โทษซุกซ่อนอยู่โดยมิชอบด้วยกฎหมาย¹⁰ และในกรณีที่จำเป็นและมีเหตุอันควรเชื่อได้ว่ามีบุคคลหรือกลุ่มบุคคลใดเสพยาเสพติดในเคหสถาน สถานที่ใดๆ หรือยานพาหนะ ให้มีอำนาจตรวจหรือทดสอบ หรือสั่งให้รับการตรวจหรือทดสอบว่าบุคคลหรือกลุ่มบุคคลนั้นมีสารเสพติดให้โทษอยู่ในร่างกายหรือไม่¹¹ ซึ่งหากบุคคลใดไม่ให้ความยินยอมในการตรวจหรือทดสอบว่ามีสารเสพติดในร่างกายหรือไม่ ผู้นั้นก็จะต้องได้รับโทษตามที่กฎหมายกำหนด โดยอาศัยอำนาจตามความในมาตรา 13(7) และมาตรา 58/1 วรรคสาม แห่งพระราชบัญญัติยาเสพติดให้โทษ พ.ศ. 2522 ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติยาเสพติดให้โทษ (ฉบับที่ 5) พ.ศ. 2545 อันเป็นพระราชบัญญัติที่มีบทบัญญัติบางประการเกี่ยวกับการจำกัดสิทธิและเสรีภาพของบุคคล ซึ่งมาตรา 29 ประกอบกับมาตรา 31 มาตรา 35 มาตรา 39 มาตรา 48 มาตรา 50 มาตรา 237 และมาตรา 238 ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยบัญญัติให้กระทำได้โดยอาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่ง

¹⁰ พระราชบัญญัติยาเสพติดให้โทษ พ.ศ.2522 แก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ.2545 มาตรา 49 วรรค 1 (3), พระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามยาเสพติด พ.ศ.2519 แก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ.2545 มาตรา 14 วรรค 1 (2)

¹¹ พระราชบัญญัติยาเสพติดให้โทษ พ.ศ.2522 แก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ.2545 มาตรา 58/1 วรรค 1, พระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามยาเสพติด พ.ศ.2519 แก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ.2545 มาตรา 14 ทวิ วรรค 1

กฎหมาย คณะกรรมการควบคุมยาเสพติดให้โทษออกประกาศไว้ ซึ่งมีสาระสำคัญในการให้อำนาจแก่พนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจ หรือพนักงานเจ้าหน้าที่ตามกฎหมายว่าด้วยยาเสพติดให้โทษสามารถใช้อำนาจในการตรวจหรือทดสอบดังกล่าว ดังนี้

“การตรวจหรือทดสอบหาเสพติดให้โทษ” หมายความว่า การตรวจหรือทดสอบหาชนิดหรือปริมาณยาเสพติดให้โทษในร่างกายของบุคคลหรือกลุ่มบุคคล อันเกิดจากการเสพยาเสพติดให้โทษในประเภท 1 ประเภท 2 หรือประเภท 5 ตามกฎหมายว่าด้วยยาเสพติดให้โทษ โดยวิธีการทางวิทยาศาสตร์

“ผู้มีอำนาจตรวจหรือทดสอบ” หมายความว่า พนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจหรือพนักงานเจ้าหน้าที่ตามที่รัฐมนตรีประกาศกำหนดให้มีอำนาจตรวจ หรือทดสอบ หรือสั่งให้รับการตรวจ หรือทดสอบหาเสพติดให้โทษ

“ผู้รับการตรวจหรือทดสอบ” หมายความว่า ผู้รับการตรวจหรือทดสอบหาเสพติดให้โทษในร่างกายโดยผู้มีอำนาจตรวจหรือทดสอบ หรือโดยคำสั่งของผู้มีอำนาจตรวจหรือทดสอบ

ดังนั้น พนักงานฝ่ายปกครองหรือเจ้าพนักงานตำรวจเป็นผู้มีหน้าที่ทำการทดสอบปัสสาวะเบื้องต้นในการตรวจพิสูจน์หาสารเสพติดในร่างกาย ถือว่าเป็นจุดเริ่มต้นของกระบวนการฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด จะเห็นได้ว่ากฎหมายบัญญัติให้อำนาจรัฐในการแสวงหาพยานหลักฐานจากสิ่งที่มีอยู่ภายในร่างกายของบุคคลได้เพราะในการทดสอบว่ามีสารเสพติดหรือไม่นั้น จะทดสอบจากการนำปัสสาวะมาตรวจ ซึ่งกฎหมายได้บัญญัติให้บุคคลแต่ละคนต้องให้ความยินยอมโดยปริยาย หากเจ้าหน้าที่ของรัฐมีเหตุอันควรเชื่อได้ว่า บุคคลเหล่านั้นเสพยาเสพติด โดยกฎหมายดังกล่าวได้กระทบต่อสิทธิเสรีภาพของบุคคลอย่างร้ายแรง เนื่องจากการที่กฎหมายได้บัญญัติว่า กรณีมีความจำเป็นและมีเหตุสมควร เจ้าหน้าที่ของรัฐจึงมีอำนาจที่จะสั่งให้บุคคลหรือกลุ่มบุคคลจะต้องเข้ารับการทดสอบหาสารเสพติด ปัญหาก็คือในกรณีใดบ้างที่ถือว่ามีความเหตุอันสมควรที่จะจำกัดสิทธิเสรีภาพของบุคคลใด และไม่ได้เป็นการให้อำนาจเจ้าหน้าที่ของรัฐมากเกินไป ซึ่งจะทำให้มีโอกาสที่จะเกิดการกลั่นแกล้ง หรือมีการปฏิบัติหน้าที่โดยมิชอบ ซึ่งแนวทางในการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าพนักงานตำรวจนั้นจะต้องเคารพสิทธิและเสรีภาพของประชาชนตามบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญและตามกฎหมายอาญา วิธีพิจารณาความอาญา และตามกฎหมายอื่นใดในการปฏิบัติหน้าที่หรือการบังคับใช้กฎหมายอย่างเคร่งครัด โดยไม่มีการเลือกปฏิบัติ

4.4.2 การตรวจพิสูจน์ด้วยเครื่องทดสอบเบื้องต้น

การตรวจพิสูจน์ว่าบุคคลใดเสพยาเสพติดเป็นขั้นตอนในการสอบสวนเพื่อดำเนินคดีซึ่งเจ้าพนักงานฝ่ายปกครองหรือเจ้าพนักงานตำรวจจะเป็นผู้ทำการตรวจเบื้องต้น โดยการเก็บปัสสาวะจากบุคคลต้องสงสัยเพื่อตรวจด้วยชุดทดสอบเบื้องต้นเป็นการทดสอบด้วยวิธีเทียบสีปัสสาวะ ซึ่งผลจากการตรวจที่ได้จะเป็นเครื่องคัดกรองบุคคล หากผลการตรวจเบื้องต้นเป็นบวกถือว่าเป็นผู้ติดยาเสพติดก็จะถูกควบคุมตัวไว้เพื่อรอผลการตรวจพิสูจน์ที่แน่นอนอีกครั้ง ซึ่งเป็นการตรวจเพื่อยืนยันผลในการตรวจพิสูจน์เบื้องต้นของเจ้าพนักงาน เพราะการตรวจพิสูจน์หาสารเสพติดในร่างกายด้วยการตรวจทดสอบจากเครื่องทดสอบนั้นไม่สามารถใช้เป็นพยานหลักฐานในการดำเนินคดีได้ ถึงแม้ว่าการตรวจทดสอบเบื้องต้นจะได้ผลตรวจที่สะดวก รวดเร็วและมีราคาถูก ซึ่งเป็นการประหยัดค่าใช้จ่ายของรัฐ สามารถตรวจได้ครั้งละหลายๆ แต่ก็ยังมีผลเสียที่สามารถได้ผลบวกлож¹² โดยผลบวกложนั้นอาจเกิดจากการรับประทานยาที่มีสูตรทางเคมีที่คล้ายสารเมทแอมเฟตามีน ซึ่งตามคู่มือของกรมวิทยาศาสตร์การแพทย์ได้ระบุยาที่เกิดผลบวกложได้แก่¹³

- 1) กลุ่มยาแก้แพ้ แก้หวัดคัดจมูก เช่น cholorpheniramine, brompheniramine, phenylpropanolamine, phenylephrine และ pseudoephedrine
- 2) กลุ่มยาลดความอ้วน เช่น phentermine และ fenfluramine
- 3) ยาที่รักษามาลาเลียหรือยาที่ออกฤทธิ์ต่อจิตประสาท

ดังนั้นเมื่อมีการตรวจพิสูจน์เบื้องต้นพบว่าผลการตรวจเป็นบวก เจ้าพนักงานตำรวจจะสันนิษฐานว่าผู้นั้นกระทำความผิดฐานเสพยาเสพติด ต้องถูกควบคุมตัว เมื่อพิจารณาถึงข้อเสียของเครื่องทดสอบเบื้องต้นในการตรวจพิสูจน์หาสารเสพติดในร่างกาย พบว่า เครื่องทดสอบเบื้องต้นสามารถได้ผลบวกложทำให้ต้องมีการตรวจพิสูจน์หาสารเสพติดเพื่อยืนยันผลจากหน่วยงานของแพทย์ โรงพยาบาลถึงจะสามารถได้ผลที่แน่นอน และนำมาดำเนินคดีได้ อีกทั้งการตรวจพิสูจน์หาสารเสพติดในร่างกายซึ่งเป็นการกระทำของเจ้าพนักงานตำรวจนั้น เป็นการให้อำนาจมากเกินไป และไม่มีควมน่าเชื่อถือ ซึ่งเป็นการส่งผลทำให้ผู้เข้ารับการตรวจพิสูจน์หาสารเสพติดในร่างกายได้

¹² กองวิเคราะห์วัตถุเสพติด กรมวิทยาศาสตร์การแพทย์, “เอกสารประกอบการฝึกอบรมเรื่อง การตรวจสารเสพติดในปัสสาวะ,”(2537), น.10-น.11.

¹³ กรมวิทยาศาสตร์การแพทย์, รายงานประจำปี2539 กรมวิทยาศาสตร์การแพทย์ กระทรวงสาธารณสุข, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย),2540 , น.78.

ถูกกระทบต่อสิทธิและเสรีภาพที่ต้องถูกควบคุมตัวไว้ในอำนาจรัฐ เพียงข้อสันนิษฐานที่เกิดจากการใช้เครื่องมือที่ไม่มีประสิทธิภาพเพียงพอที่สามารถยืนยันผลได้คร่าวเดียว

ผู้ศึกษาเห็นว่า ในการตรวจพิสูจน์หาสารเสพติดในร่างกายต้องกระทำโดยแพทย์ หรือหน่วยงานสาธารณสุข ซึ่งมีเจ้าหน้าที่ที่มีความรู้และความเชี่ยวชาญโดยตรงและยังเป็นการป้องกันเจ้าพนักงานผู้มีอำนาจเรียกผลประโยชน์ หรือใช้อำนาจที่ไม่ชอบ ทั้งยังเป็นการถ่วงดุลอำนาจของเจ้าพนักงานด้วย ทำให้ผู้เข้ารับการตรวจพิสูจน์มั่นใจว่าไม่ถูกกลั่นแกล้งให้ต้องถูกดำเนินคดี

4.5 วิเคราะห์ปัญหาเกี่ยวกับการควบคุมตัวผู้เข้ารับการตรวจพิสูจน์ระหว่างรอผลการตรวจพิสูจน์หาสารเสพติดในร่างกายตามพระราชบัญญัติฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด พ.ศ.2545

หลังจากที่คณะอนุกรรมการฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติดได้รับตัวผู้เข้ารับการตรวจพิสูจน์ จากศาลเพื่อเข้าสู่กระบวนการตรวจพิสูจน์ว่าเป็นผู้เสพหรือติดยาเสพติดหรือไม่ พระราชบัญญัติฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด พ.ศ.2545 ได้กำหนดให้คณะอนุกรรมการฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติดเป็นผู้ทำหน้าที่ในการควบคุมการดำเนินการให้พนักงานเจ้าหน้าที่จัดทำบันทึก ประวัติ พฤติกรรมในการกระทำ ความผิดปกติของสภาพแวดล้อมทั้งปวงของผู้เข้ารับการตรวจพิสูจน์ และการตรวจพิสูจน์การเสพหรือการติดยา โดยจะมีขั้นตอนการตรวจพิสูจน์ตามพระราชบัญญัติฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด ซึ่งการตรวจพิสูจน์หาสารเสพติดในปีสภาวะตามพระราชบัญญัติฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด พ.ศ.2545 ที่สามารถใช้เป็นพยานหลักฐานได้ต้องเป็นการตรวจในห้องปฏิบัติการ การตรวจพิสูจน์ต้องกระทำให้แล้วเสร็จภายใน 15 วัน¹⁴ นับแต่วันที่รับตัวผู้นั้นไว้ในสถานที่ตรวจพิสูจน์ เว้นแต่มีเหตุจำเป็นคณะอนุกรรมการฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติดอาจสั่งให้ขยายเวลาออกไปอีก 30 วัน โดยระหว่างการตรวจพิสูจน์นี้พนักงานอัยการจะมีคำสั่งชะลอการฟ้องไว้ก่อนจนกว่าจะได้รับแจ้งผลการฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติดจากคณะอนุกรรมการฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด¹⁵

ขั้นตอนนี้เป็นการควบคุมตัวผู้กระทำความผิดไว้ระหว่างรอผลการตรวจพิสูจน์เท่านั้น แต่กฎหมายบัญญัติให้สามารถควบคุมตัวผู้เข้ารับการตรวจพิสูจน์ได้นานสูงสุด 45 วัน ซึ่งเป็นการควบคุมตัวผู้เข้ารับการตรวจพิสูจน์ที่มีระยะเวลานาน เนื่องจากขั้นตอนในการจัดทำเอกสารรายงานผลการตรวจ ใช้ระยะเวลาเฉลี่ยประมาณ 7 วัน เพราะต้องใช้เจ้าหน้าที่จากหลาย

¹⁴ พระราชบัญญัติฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด พ.ศ.2545 มาตรา 21

¹⁵ พระราชบัญญัติฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด พ.ศ.2545 มาตรา 22

หน่วยงานร่วมกันจัดทำ การตรวจยืนยันผลนั้นทางเจ้าหน้าที่ห้องปฏิบัติการไม่สามารถตรวจได้ทันที เพราะเจ้าหน้าที่ก็มีภาระหลายด้าน ทั้งยังต้องรอให้มีจำนวนตัวอย่างปัสสาวะมากพอในการตรวจแต่ละครั้งเพื่อลดการกระทำวัสดุใช้สอย¹⁶ เนื่องจากต้นทุนในการตรวจพิสูจน์เพื่อยืนยันผลมีค่าใช้จ่ายจำนวนมากประกอบกับจำนวนผู้เข้ารับการตรวจพิสูจน์มีเป็นจำนวนมาก จึงทำให้ระยะเวลาที่ถูกควบคุมเพื่อรอการตรวจพิสูจน์เป็นเวลานาน ทำให้ผู้เข้ารับการตรวจพิสูจน์ได้รับผลร้ายจากการควบคุมตัวนั้น เมื่อพิจารณาถึงหลักการพื้นฐานในการควบคุมตัวไว้ในระหว่างพิจารณาคดี ตามหลักการควบคุมตัวคือการที่ผู้ถูกกล่าวหาถูกควบคุมตัวไว้ในระหว่างคดีซึ่งเป็นอาศัยอำนาจของพนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจเพื่อประโยชน์ในการสืบสวนและการสอบสวน โดยจะเริ่มถือว่าเป็นการควบคุมตามกฎหมายก็ต่อเมื่อเวลาที่ผู้ถูกจับนำตัวไปถึงที่ทำการของพนักงานสอบสวนซึ่งเจ้าพนักงานผู้ทำการจับจะต้องจัดการนำตัวผู้ที่ถูกจับไปยังที่ทำการของพนักงานสอบสวนโดยทันที โดยการควบคุมก่อนที่จะเริ่มการควบคุมตามกฎหมายนั้น เรียกได้ว่าเป็นการควบคุมชั่วคราว ซึ่งหลักการควบคุมตัวผู้ถูกกล่าวหาไว้ระหว่างคดีมีความจำเป็นอยู่ 3 ประการที่สำคัญคือ

- 1) เพื่อป้องกันมิให้เขาหลบหนี
- 2) เพื่อป้องกันมิให้ยุ่งเหยิงกับพยานหลักฐาน
- 3) มีเหตุอันควรเชื่อว่าผู้นั้นจะไปก่อเหตุอันตรายประการอื่น

ถ้ามีเหตุอันควรสงสัยหรือเชื่อได้ว่าผู้ถูกกล่าวหาจะมีพฤติกรรมเช่นว่านั้นอันจะส่งผลกระทบต่อจุดมุ่งหมาย 3 ประการนี้ ก็สามารถที่จะควบคุมตัวผู้ถูกกล่าวหาได้ แต่ผู้เข้ารับการตรวจพิสูจน์หาสารเสพติดในร่างกายซึ่งจากการศึกษาพบว่าสถานะของบุคคลผู้เข้ารับการตรวจพิสูจน์หาสารเสพติดในร่างกายยังมีได้เป็นผู้กระทำความผิดเพราะการตรวจพิสูจน์เบื้องต้นพยานหลักฐานในการดำเนินคดีก็ไม่สามารถใช้ประกอบสำนวนได้ ความผิดฐานเสพยาเสพติดต้องเข้าไปบำบัดฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติดก็ไม่ได้เป็นความผิดในรูปแบบอาชญากรรมทั่วไป ต้องมีผู้เสียหาย ต้องมีผู้ได้รับผลร้ายจากการกระทำนั้นแต่เป็นตัวเองจึงไม่เข้าหลักจำเป็นที่จะต้องมีการควบคุมตัวไว้ และผลการตรวจพิสูจน์หาสารเสพติดในร่างกายเบื้องต้นนั้นเมื่อพิจารณาตามหลักการสันนิษฐานว่าเป็นผู้บริสุทธิ์ซึ่งเป็นหลักการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของบุคคล ในการดำเนินคดีอาญาจะต้องตรวจสอบให้ได้ความจริงในคดีอย่างแท้จริงเพื่อคุ้มครองสิทธิของผู้บริสุทธิ์ ผู้ถูกกล่าวหาจะต้องได้รับหลักประกันในอันที่จะไม่ถูกจับกุม กักขังหรือควบคุมตัว และถูกดำเนินคดีโดยไม่ชอบด้วยกฎหมาย ซึ่งสิทธิที่ผู้ถูกกล่าวหาสามารถที่จะต่อสู้คดีที่ตนถูกกล่าวหาได้อย่างเต็มที่และเป็นธรรม

¹⁶ ลำปางเวชสาร ปีที่ 29 ฉบับที่ 1 มกราคม-มิถุนายน 2551, อ่างแล้ว, หน้า 9.

นั้น เป็นสิทธิที่ได้รับต่อเนื่องมาจากสิทธิที่จะได้รับการสันนิษฐานไว้ก่อนว่าเป็นผู้บริสุทธิ์ เพราะจนกว่าที่ศาลจะมีคำพิพากษาถึงที่สุดว่าเขาเป็นผู้กระทำความผิด ผู้ถูกกล่าวหาจะได้รับการปฏิบัติเสมือนคนถูกลงโทษแล้วไม่ได้ ผู้ถูกกล่าวหาจะต้องได้รับคุ้มครองโดยกฎหมายจากการดำเนินคดีอาญาของรัฐในอันที่จะต้องกระทำเท่าที่จำเป็นเท่านั้นและไม่เป็นการกระทบต่อสิทธิและเสรีภาพของเขาเกินสมควร

การควบคุมตัวเพื่อรอการตรวจพิสูจน์หาสารเสพติดในร่างกายมีความไม่สอดคล้องกับหลักการดำเนินคดีอาญาและหลักการควบคุมตัวบุคคลไว้ในอำนาจรัฐ เป็นการควบคุมตัวที่เป็นการละเมิดสิทธิเสรีภาพของผู้เข้ารับการตรวจพิสูจน์ อีกทั้งการควบคุมตัวบุคคลตามพระราชบัญญัตินี้มีความไม่เหมาะสมเป็นอย่างมากเพราะเป็นการจำกัดการเลือกถิ่นที่อยู่ของผู้เข้ารับการตรวจพิสูจน์ขาดโอกาสต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องเรียน เรื่องการทำงาน บุคคลเหล่านี้หากถูกปล่อยตัวออกมาเมื่อมาอยู่ในสังคมก็มีประวัติที่ไม่ดี ส่งผลต่อไปในอนาคต ในการทำงาน ในการอยู่ร่วมกันของสังคม เป็นตราบาปให้แก่ผู้เข้ารับการตรวจพิสูจน์หาสารเสพติดในร่างกาย

4.6 วิเคราะห์ผลกระทบที่ใช้พื้นที่ในเรือนจำเป็นสถานที่ควบคุมตัวและรอการตรวจพิสูจน์

มาตรการทางกฎหมายของการควบคุมตัวเพื่อตรวจพิสูจน์การเสพยาเสพติดเพื่อนำเข้าสู่กระบวนการบำบัดรักษาตามพระราชบัญญัติฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด พ.ศ.2545 จะมีการควบคุมตัวไว้ในส่วนเดียวกับเรือนจำหรือราชทัณฑ์ต่างๆ¹⁷ ทั้งนี้ก็เนื่องจากการตรากฎหมายและการกำหนดให้พื้นที่ในเรือนจำเป็นสถานที่ควบคุมผู้ต้องหาเพื่อรอการตรวจพิสูจน์ซึ่งตามกฎหมายแล้วห้ามไม่ให้ขังผู้ต้องสงสัยคดียาเสพติดไว้ในเรือนจำ¹⁸ กรมราชทัณฑ์จึงต้องใช้วิธีประกาศเป็นเขตตรวจพิสูจน์ไม่ใช่เขตเรือนจำ แต่เป็นสถานที่ไว้เพื่อควบคุมตัวผู้ต้องสงสัยในคดีเสพยาเสพติดเป็นเวลาชั่วคราว เพื่อรอการตรวจพิสูจน์ก่อนเข้ารับการบำบัดในสถานที่ฟื้นฟูเพื่อบำบัดต่อไป สถานะผู้อยู่ในสถานที่ตรวจพิสูจน์จึงไม่ใช่ผู้ต้องขัง ตามที่พระราชบัญญัติฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด พ.ศ.2545 การประกาศให้พื้นที่ในเรือนจำ เป็นสถานที่เพื่อการควบคุมและตรวจพิสูจน์ ตามมาตรา 18 แม้จะเป็นอำนาจตามที่ให้รัฐมนตรีใช้ดุลพินิจเลือกสถานที่ใดๆ เป็นสถานที่เพื่อการควบคุมและการตรวจพิสูจน์บุคคล หรือกลุ่มบุคคลที่มีเหตุเชื่อได้ว่าเป็นผู้เสพยาเสพติดให้โทษตาม

¹⁷ พิระพันธ์ สาลีรัฐวิภาค, “ราชทัณฑ์เปิดแดน 13 ควบคุมเฉพาะผู้ต้องหารอตรวจพิสูจน์การติดยาเสพติด,” สืบค้นเมื่อวันที่ 12 ตุลาคม 2559, จาก <http://www.mcot.net/site/content?id=4ff672b10b01dabf3c01e061>

¹⁸ น้ทธิ จิตสว่าง, *อ้างแล้ว เจริญธรรมที่ 2*

พระราชบัญญัติยาเสพติดให้โทษ พ.ศ.2522 มาตรา 58/1 และต้องควบคุมตัวเพื่อการตรวจพิสูจน์ว่า เป็นผู้เสพยาเสพติดให้โทษ หรือเป็นผู้ติดยาเสพติดให้โทษตามพระราชบัญญัติฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด พ.ศ.2545 มาตรา 19 เพื่อนำบุคคลหรือกลุ่มที่เข้ารับการตรวจพิสูจน์ในพื้นที่ ที่ได้กำหนดไว้ในเรือนจำตามประกาศของรัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรม โดยอาศัยอำนาจตามกฎหมายที่ได้กล่าวมาแล้ว เมื่อวิเคราะห์ถึงผลกระทบจากการใช้สถานที่ภายในเรือนจำเป็นสถานที่เพื่อการควบคุมและการตรวจพิสูจน์นั้นมีความไม่เหมาะสมเป็นอย่างมาก ดังนี้¹⁹

1. ความแออัด ได้สร้างผลกระทบต่อการบริหารจัดการของเรือนจำในกรอบการดำเนินงานตามพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ.2479 ซึ่งภารกิจหน้าที่ของเรือนจำโดยทั่วไปที่ถือเป็นหน้าที่หลักตามพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ.2479 เรือนจำจะต้องมีหน้าที่ในการควบคุมตัวผู้ต้องโทษตามคำพิพากษาของศาลที่ได้สั่งให้โทษจำคุกแก่ผู้กระทำความผิดตามกำหนดระยะเวลา โดยจะต้องควบคุมไม่ให้ผู้ต้องโทษต้องหลบหนีออกจากเรือนจำ เรือนจำมีหน้าที่ต้องให้การศึกษอบรมและพัฒนาจิตใจผู้ต้องโทษให้กลับตนเป็นคนดีกลับไปสู่สังคม สำหรับผู้ต้องขังในคดีทั่วไปที่ต้องคุมขังอยู่ในเรือนจำกลาง หรือเรือนจำจังหวัดและเรือนจำอำเภอ ส่วนผู้ต้องขังที่แยกประเภท เช่น ผู้ต้องขังในคดียาเสพติด ก็จะถูกคุมขังอยู่ในทัณฑสถานบำบัดพิเศษ ซึ่งปัจจุบันจะเป็นที่คุมขังผู้กระทำความผิดในคดียาเสพติดที่เป็นผู้ค้า ส่วนผู้เสพนั้น ได้จัดให้มีระบบการบำบัดรักษาฟื้นฟูภายในเรือนจำ และสถานบำบัดที่กรมราชทัณฑ์กำหนดไว้ ซึ่งจากสถิติของผู้ต้องโทษ เมื่อเทียบกับจำนวนเจ้าหน้าที่ของกรมราชทัณฑ์ในส่วนของผู้ที่ต้องปฏิบัติหน้าที่ในเรือนจำแล้ว ก็พบว่าเจ้าหน้าที่เรือนจำของไทยมีอัตราส่วนในการควบคุมดูแลผู้ต้องขังในระดับ 1:20 โดยมาตรฐานการควบคุมสากลอยู่ในระดับ 1:5 ปัญหาอัตรากำลังเจ้าหน้าที่ควบคุมผู้ต้องโทษในเรือนจำทั่วไปจึงไม่เพียงพอต่อการปฏิบัติหน้าที่ตามภารกิจประจำอยู่แล้ว และเมื่อมีการประกาศกำหนดให้พื้นที่ภายในเรือนจำ เป็นสถานที่ควบคุมเพื่อการตรวจพิสูจน์ ถึงแม้จะมีเจ้าหน้าที่ของสถานที่ควบคุมเพื่อรอการตรวจพิสูจน์ ที่ขึ้นอยู่กับกรมคุมประพฤติมาปฏิบัติหน้าที่ แต่ภารกิจความรับผิดชอบยังคงอยู่ในความควบคุมดูแลของเจ้าหน้าที่เรือนจำ

ทั้งนี้ยังได้มีปัญหามากมายจากการใช้เรือนจำเป็นที่ควบคุมตัวและรอการตรวจพิสูจน์ ไม่ว่าจะเป็นมีเจ้าหน้าที่น้อยกว่าผู้ต้องหาในการดูแล ทำให้เกิดความลำบากต่อการปฏิบัติงาน เจ้าหน้าที่ยังไม่มีคุณภาพเพียงพอ ภาระงานมีมาก ไม่สามารถแยกขังได้เนื่องจากมีผู้ต้องขังจากการกระทำความผิดด้านอื่นๆอยู่มาก ซึ่งอาจทำให้เกิดปัญหาทะเลาะวิวาทกันได้ มีการถ่ายทอด

¹⁹ ทรงศักดิ์ หีบสัมฤทธิ์, *อ้าวแล้ว เชิงอรรถที่ 57*, น.132.

พฤติกรรมที่ไม่ดีต่อกัน จำนวนผู้เข้ารับการตรวจพิสูจน์มีมากขึ้น สิ่งจำเป็นขั้นพื้นฐานอันเป็นปัจจัยสี่มีไม่เพียงพอ และสำหรับผู้ที่ไม่ได้กระทำความผิดฐานเสพยา แต่เนื่องจากถูกการตรวจพิสูจน์เบื้องต้นมีปัสสาวะเป็นสีม่วง แต่ผลนั้นอาจเกิดจากการรับประทานยาแก้ไอ แต่ต้องถูกควบคุมตัวไว้ในระหว่างการตรวจในเรือนจำนี้ ได้สร้างผลกระทบโดยตรงมาก ไม่ว่าจะเป็น การใช้ชีวิต เสรีภาพต่อตัวเอง ได้พบเห็นและปฏิบัติตัวเสมือนเป็นผู้ต้องหา ทำให้เกิดความรู้สึกกลัว ส่งผลกระทบต่อจิตใจมากขึ้น สร้างตราบปไว้ รวมทั้งอาจทำให้มีพฤติกรรมที่ไม่ดีมากขึ้น ไปรู้จักผู้ต้องหากระทำความผิดอื่นๆ มีการชักจูง และออกมาเพื่อกระทำความผิดเลียนแบบได้

2. การรับตัวและการส่งตัวด้านการรับตัวและด้านการส่งตัวผู้ต้องหา จากการศึกษาพบว่า ไม่มีห้องสำหรับตรวจค้นอย่างมิดชิด ไม่มีเสื้อผ้าสำหรับผู้เข้ารับการตรวจพิสูจน์ในวันแรกที่มีการรับตัวเข้ามา และอุปสรรคในข้อกฎหมายที่เรือนจำไม่อนุญาตให้นำยาจากภายนอกเรือนจำเข้ามาในเรือนจำ ซึ่งทำให้ผู้เข้ารับการตรวจพิสูจน์ต้องขาดยาไปจนกว่าจะได้พบแพทย์ และจะได้ส่งยาโดยแพทย์ตามที่ข้อกำหนดของเรือนจำได้กำหนดไว้ นอกจากนี้ จำนวนเจ้าหน้าที่มีไม่เพียงพอที่จะจัดทำทะเบียนประวัติ เจ้าหน้าที่ตรวจค้น สถานที่ที่จะตรวจรับฝากสิ่งของ รวมถึงสถานที่จัดเก็บสิ่งของ โดยเฉพาะทรัพย์สินมีค่าของผู้เข้ารับการตรวจพิสูจน์

3. การควบคุมตัวผู้เข้ารับการตรวจพิสูจน์ การควบคุมตัวผู้เข้ารับการตรวจพิสูจน์ของผู้เข้ารับการตรวจพิสูจน์ พบว่าไม่มีการแยกสถานที่ควบคุมผู้เข้ารับการตรวจพิสูจน์ที่ป่วยเป็นโรคติดต่อไว้ต่างหาก ผู้เข้ารับการตรวจพิสูจน์มีจำนวนมาก ทำให้ต้องอยู่กันอย่างแออัด เป็นการยากที่จะควบคุมให้เป็นระเบียบเรียบร้อย มีกำลังเจ้าหน้าที่น้อยจึงให้ควบคุมดูแลกันเอง ทำให้ดูแลไม่ทั่วถึง เจ้าหน้าที่บางคนก็ปฏิบัติต่อผู้เข้ารับการตรวจพิสูจน์ไม่เท่าเทียมกัน และผู้เข้ารับการตรวจพิสูจน์จะปะปนกับผู้ต้องขังในเวลากลางวันและกลางคืน เพราะเนื่องจากความแออัดในห้องนอนของผู้เข้ารับการตรวจพิสูจน์

4.7 วิเคราะห์การฝากขังกับการควบคุมตัวในระหว่างรอการตรวจพิสูจน์หาสารเสพติดในร่างกาย

การดำเนินคดีอาญาผู้ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดจะเป็นประธานในคดีแต่การใช้มาตรการบังคับของรัฐกับผู้ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดก็ยังคงมีความจำเป็นเพราะหากรัฐไม่สามารถใช้มาตรการบังคับกับผู้ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดได้เลยแล้ว การดำเนินคดีอาญาย่อมไม่อาจกระทำได้หรือยากต่อการที่รัฐจะดำเนินคดีกับผู้ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดนั้น การควบคุมตัวระหว่างคดีจึงมีความจำเป็นที่จะต้องกระทำเพื่อเอาตัวบุคคลผู้ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดมาไว้ใน

อำนาจรัฐ การดำเนินคดีอาญาของกระบวนการยุติธรรมนั้น หน่วยงานในกระบวนการยุติธรรมจะทำงานเชื่อมต่อกัน²⁰ นับแต่เกิดจากการกระทำความผิดมีผู้ถูกกล่าวหา เจ้าพนักงานตำรวจจะดำเนินการสืบสวน จับกุมผู้กระทำความผิด ซึ่งในบางครั้งจำเป็นที่จะต้องมีการควบคุมตัว

กระบวนการในการสืบสวนสอบสวนหาข้อเท็จจริงจนกระทั่งมีคำพิพากษาถึงที่สุด จำเป็นต้องใช้ระยะเวลาจึงต้องควบคุมผู้ที่ถูกกล่าวหาไว้ก่อน ซึ่งในขั้นตอนของตำรวจ พนักงานอัยการตลอดจนถึงศาล ผู้ต้องหาไม่มีสิทธิยื่นขอประกันตัวได้ ส่วนผู้ต้องหาที่ไม่มีหลักทรัพย์ในการประกันหรือผู้มีอำนาจไม่พิจารณาอนุมัติก็จะถูกนำตัวคุมขังในเรือนจำ ซึ่งกรมราชทัณฑ์เป็นหน่วยงานสุดท้ายในกระบวนการยุติธรรม มีหน้าที่ในการควบคุมดูแลผู้ต้องขังที่อยู่ระหว่างการพิจารณาคดีและนักโทษเด็ดขาด ดังนั้น ผู้ต้องขังจึงจำแนกออกเป็น 3 ประเภท คือ²¹

1. “คนฝากขัง” ซึ่งอำนาจในการควบคุมตัวผู้ถูกกล่าวหาไว้ได้กระทำความผิดของพนักงานสอบสวนมีข้อจำกัดเพียง 3 วันและจะต้องขออำนาจฝากขังยังเรือนจำ

2. “ผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดี” และ

3. “นักโทษเด็ดขาด”

การฝากขังของพนักงานสอบสวน

กฎหมายกำหนดให้พนักงานสอบสวนสามารถควบคุมตัวผู้ต้องหาได้เพียง 48 ชั่วโมง นับแต่เวลาที่ผู้ต้องหาถูกจับมาที่สถานีตำรวจหรือที่ทำการอื่นของพนักงานสอบสวนเท่านั้น เว้นเสียแต่มีเหตุสุดวิสัยหรือเหตุจำเป็นอื่นอันมีอาจกล่าวถึงเสียได้พนักงานสอบสวนก็สามารถควบคุมตัวผู้ต้องหาได้นานกว่านั้น แต่ถ้าไม่มีเหตุดังกล่าวและควบคุมตัวผู้ต้องหาเกิน 48 ชั่วโมงแล้ว ก็ต้องปล่อยตัวผู้ต้องหาไป แต่ถ้าพนักงานสอบสวนเห็นว่าควรควบคุมตัวผู้ต้องหาไว้ก่อนเพื่อการสอบสวนและไม่ควรให้ผู้ต้องหาได้รับการปล่อยตัวชั่วคราวหรือประกันตัวออกไป พนักงานสอบสวนก็ต้องยื่นคำร้องต่อศาลขอหมายขังผู้ต้องหานั้นไว้หรือเรียกว่าการฝากขังนั่นเอง ซึ่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 87บัญญัติว่า

“ห้ามมิให้ควบคุมผู้ถูกจับไว้เกินกว่าจำเป็นตามพฤติการณ์แห่งคดี

ในกรณีความผิดลหุโทษ จะควบคุมผู้ถูกจับไว้ได้เท่าเวลาที่จะถามคำให้การ และที่จะรู้ตัวว่าเป็นใครและที่อยู่ของเขายู่ที่ไหนเท่านั้น

²⁰ พิมพร รุ่งทิมัมพรชัย, “การขังระหว่างพิจารณาคดี : ศึกษาสิทธิของผู้ต้องขังเกี่ยวกับสถานที่คุมขังในระหว่างพิจารณาคดี,” วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์, 2558), น.1.

²¹ เพิ่งอ้าง, น.2.

ในกรณีที่ผู้ถูกจับไม่ได้รับการปล่อยชั่วคราว และมีเหตุจำเป็นเพื่อทำการสอบสวน หรือ การฟ้องคดี ให้นำตัวผู้ถูกจับไปศาลภายในสี่สิบแปดชั่วโมงนับแต่เวลาที่ผู้ถูกจับถูกนำตัว ไปถึงที่ทำการของพนักงานสอบสวนตามมาตรา 83 เว้นแต่มีเหตุสุดวิสัยหรือมีเหตุจำเป็นอย่างอื่นอันมิอาจ ก้าวล่วงเสียได้ โดยให้พนักงานสอบสวนหรือพนักงานอัยการยื่นคำร้องต่อศาลขอหมายจับผู้ต้องหา นั้นไว้ ให้ศาลสอบถามผู้ต้องหาว่าจะมีข้อกีดค้านประการใดหรือไม่ และศาลอาจเรียกพนักงาน สอบสวนหรือพนักงานอัยการมาชี้แจงเหตุจำเป็น หรืออาจเรียกพยานหลักฐานมาเพื่อประกอบการ พิจารณาก็ได้

ในกรณีความผิดอาญาที่ได้กระทำความผิดโทษจำคุกอย่างสูงไม่เกินหกเดือน หรือปรับ ไม่เกินห้าร้อยบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ ศาลมีอำนาจสั่งขังได้ครั้งเดียว มีกำหนดไม่เกินเจ็ดวัน

ในกรณีความผิดอาญาที่มีอัตราโทษจำคุกอย่างสูงเกินกว่าหกเดือนแต่ไม่ถึงสิบปี หรือ ปรับเกินกว่าห้าร้อยบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ ศาลมีอำนาจสั่งขังหลายครั้งติดๆ กันได้ แต่ครั้งหนึ่งต้อง ไม่เกินสิบสองวัน และรวมกันทั้งหมดต้องไม่เกินสี่สิบแปดวัน

ในกรณีความผิดอาญาที่มีอัตราโทษจำคุกอย่างสูงตั้งแต่สิบปีขึ้นไป จะมีโทษปรับด้วย หรือ ไม่ก็ตาม ศาลมีอำนาจสั่งขังหลายครั้งติดๆ กันได้ แต่ครั้งหนึ่งต้องไม่เกินสิบสองวัน และ รวมกันทั้งหมดต้องไม่เกินแปดสิบสี่วัน

ในกรณีตามวรรคหกเมื่อศาลสั่งขังครบสี่สิบแปดวันแล้ว หากพนักงานอัยการหรือ พนักงานสอบสวนยื่นคำร้องต่อศาลเพื่อขอขังต่อไปอีกโดยอ้างเหตุจำเป็น ศาลจะสั่งขังต่อไปได้ก็ ต่อเมื่อพนักงานอัยการหรือพนักงานสอบสวนได้แสดงถึงเหตุจำเป็น และนำพยานหลักฐานมาให้ ศาลได้สวนจนเป็นที่พอใจแก่ศาล

ในการไต่สวนตามวรรคสามและวรรคเจ็ด ผู้ต้องหาที่มีสิทธิแต่งตั้งทนายความเพื่อแถลงข้อ กีดค้านและซักถามพยาน ถ้าผู้ต้องหาไม่มีทนายความเนื่องจากยังไม่ได้มีการปฏิบัติตามมาตรา 134/1 และผู้ต้องหาร้องขอ ให้ศาลตั้งทนายความให้ โดยทนายความนั้นมีสิทธิได้รับเงินรางวัลและ ค่าใช้จ่ายตามที่กำหนดไว้ในมาตรา 134/1วรรคสาม โดยอนุโลม

ถ้าพนักงานสอบสวนต้องไปทำการสอบสวนในท้องที่อื่นนอกเขตของศาลซึ่งได้สั่งขัง ผู้ต้องหาไว้ พนักงานสอบสวนจะยื่นคำร้องขอให้โอนการขังไปยังศาลในท้องที่ที่จะต้องไปทำการ สอบสวนนั้นก็ได้ เมื่อศาลที่สั่งขังไว้เห็นเป็นการสมควรก็ให้สั่งโอนไป

ดังนั้น หากพนักงานสอบสวนมิได้ดำเนินการฝากขังต่อศาลเมื่อพ้นกำหนดการควบคุม ตัวผู้ต้องหาแล้ว พนักงานสอบสวนก็ต้องปล่อยตัวผู้ต้องหาไป แต่การที่มีได้ดำเนินการฝากขัง

ผู้ต้องหาต่อศาลดังกล่าว พนักงานอัยการยังมีอำนาจฟ้องผู้ต้องหารายนั้นเป็นคดีอาญาได้อยู่ เพราะไม่ได้ทำให้การสอบสวนของพนักงานสอบสวนเสียไปหรือไม่ชอบแต่อย่างใด

ในทางทฤษฎี การควบคุมตัวผู้ต้องหาระหว่างคดีเป็นการเอาตัวบุคคลไว้ในอำนาจรัฐ ซึ่งมีจุดมุ่งหมายคือ²²

1. เพื่อให้การสอบสวนดำเนินไปด้วยความเรียบร้อย เช่น ควบคุมหรือขังผู้ต้องหาไว้สอบสวน
2. เพื่อประกันการมีตัวของผู้ต้องหาในระหว่างพิจารณาคดี เช่น การกำหนดให้พนักงาน

อัยการส่งตัวผู้ต้องหาพร้อมฟ้อง

3. เพื่อประกันการบังคับโทษ เช่น กรณีศาลพิพากษายกฟ้อง แต่ให้ขังไว้ในระหว่างอุทธรณ์ ผู้ที่ยื่นคำร้องขอต่อศาลขอให้ออกหมายขังผู้ต้องหานั้น หากคดียังอยู่ในระหว่างสอบสวน พนักงานสอบสวนจะเป็นผู้ยื่นคำร้องขอ แต่ถ้าคดีอยู่ในระหว่างพิจารณาสั่งฟ้องหรือไม่ฟ้องของอัยการ อัยการก็จะเป็นผู้ยื่นคำร้อง การออกหมายขังเป็นอำนาจของศาลโดยเฉพาะ

การควบคุมตัวเพื่อรอผลการตรวจพิสูจน์

เริ่มต้นจากการสุ่มตรวจหาสารเสพติดของเจ้าพนักงานสอบสวนหรือเจ้าพนักงานตำรวจ ผู้มีหน้าที่จะกระทำโดยการเก็บปัสสาวะของบุคคลต้องสงสัยเพื่อตรวจด้วยชุดทดสอบเบื้องต้น ซึ่งเป็นการทดสอบด้วยวิธีเทียบสีปัสสาวะ หากผลตรวจเบื้องต้นเป็นบวกหรือมีผลเป็น “สีม่วง” จะถือว่าเป็นผู้ติดยาเสพติดต้องถูกควบคุมตัวเพื่อนำตัวผู้ตรวจพิสูจน์ไปรอการตรวจพิสูจน์เพื่อยืนยันผลอีกครั้ง โดยพนักงานสอบสวนจะส่งตัวผู้ต้องหาไปยังศาลภายในสี่สิบแปดชั่วโมงนับตั้งแต่วันที่ผู้ต้องหาถึงที่ทำการของพนักงานสอบสวนแล้วหรือภายในสี่สิบสี่ชั่วโมงสำหรับในกรณีที่ผู้ต้องหาอายุไม่เกิน สิบแปดปีบริบูรณ์ พร้อมยื่นคำร้องขอให้ศาลมีคำสั่งให้ส่งตัวผู้ต้องหาไปตรวจพิสูจน์การติดหรือการเสพยาเสพติด

ในระหว่างรอผลการตรวจพิสูจน์นั้นผู้รอการตรวจพิสูจน์จะถูกควบคุมตัวไว้ที่ศูนย์ฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด ตามพระราชบัญญัติฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด พ.ศ.2545 จะดำเนินการให้พนักงานเจ้าหน้าที่ทำการตรวจพิสูจน์การเสพยาเสพติดหรือการติดยาเสพติดของผู้ต้องหาแล้วเสร็จภายใน 15 วัน นับตั้งแต่วันที่รับตัวไว้ในสถานที่ตรวจพิสูจน์ ถ้ามีเหตุจำเป็นคณะอนุกรรมการฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติดฯ อาจมีคำสั่งให้ขยายระยะเวลาการตรวจพิสูจน์ไปอีกไม่เกิน 30 วัน ระหว่างที่รอการตรวจพิสูจน์นี้ พนักงานอัยการจะมีคำสั่งชะลอการฟ้องไว้ก่อนจนกว่าจะได้รับแจ้งผลการฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด

²² สุกิจ ศิริสุวรรณ, “ปัญหาการรับฝากขังและดูแลพินิจศาล,” ในผลงานการอบรมหลักสูตรผู้พิพากษาชั้นต้น, รุ่นที่ 1, สถาบันพัฒนาข้าราชการฝ่ายตุลาการศาลยุติธรรม, สำนักงานศาลยุติธรรม, 2547, น.6.

จากคณะอนุกรรมการฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด จากนั้นคณะอนุกรรมการฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติดจะเป็นผู้พิจารณาผลการตรวจพิสูจน์วินิจฉัยว่าผู้เข้ารับการตรวจพิสูจน์เป็นผู้เสพหรือติดยาเสพติด ซึ่งหากปรากฏว่าเป็นผู้เสพหรือผู้ติดยาเสพติดที่ต้องเข้ารับการฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด ผู้นั้นต้องเข้ารับการฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติดตามแผนการฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติดที่คณะอนุกรรมการฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติดกำหนด ส่วนในกรณีที่ผลการตรวจพิสูจน์ ปรากฏว่าผู้นั้นมิใช่ผู้เสพหรือผู้ติดยาเสพติด ผู้นั้นก็จะถูกปล่อยตัวไป หรือผู้นั้นอาจจะถูกส่งตัวไปดำเนินคดีตามกฎหมายแล้วแต่กรณี

เมื่อพิจารณาการฝากขังและการควบคุมตัวเพื่อรอผลการตรวจพิสูจน์หาสารเสพติดในร่างกายตามพระราชบัญญัติฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด พ.ศ.2545 จะเห็นได้ว่า การฝากขังของพนักงานสอบสวนสามารถควบคุมตัวผู้ต้องหาได้เพียง 48 ชั่วโมงนับแต่เวลาที่ผู้ต้องหาถูกจับมาที่สถานีตำรวจหรือที่ทำการอื่นของพนักงานสอบสวนเท่านั้น เว้นเสียแต่มีเหตุสุดวิสัยหรือเหตุจำเป็นอย่างอื่นอันมิอาจก้าวล่วงเสียได้พนักงานสอบสวนก็สามารถควบคุมตัวผู้ต้องหาได้นานกว่านั้น แต่ถ้ามิใช่เหตุดังกล่าวและควบคุมตัวผู้ต้องหาเกิน 48 ชั่วโมงแล้ว ก็ต้องปล่อยตัวผู้ต้องหาไป แต่ถ้าพนักงานสอบสวนเห็นว่าควรควบคุมตัวผู้ต้องหาไว้ก่อนเพื่อการสอบสวนและไม่ควรให้ผู้ต้องหาได้รับการปล่อยตัวชั่วคราวหรือประกันตัวออกไป พนักงานสอบสวนก็ต้องยื่นคำร้องต่อศาลขอหมายขังผู้ต้องหานั้นไว้ และหากพนักงานสอบสวนมิได้ดำเนินการฝากขังต่อศาลเมื่อพ้นกำหนดการควบคุมตัวผู้ต้องหาแล้ว พนักงานสอบสวนก็ต้องปล่อยตัวผู้ต้องหาไป ระยะเวลาที่ผู้ต้องหาหรือผู้ต้องสงสัยถูกจำกัดสิทธิเสรีภาพ เป็นระยะเวลาสั้นๆ ถ้าเทียบกับการควบคุมตัวหาสารเสพติดในร่างกายที่พระราชบัญญัติฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด พ.ศ.2545 มาตรา 21 ที่ได้กำหนดว่า การตรวจพิสูจน์ให้กระทำแล้วเสร็จภายในระยะเวลา 15 วันนับแต่วันที่รับตัวผู้นั้นไว้ในสถานที่ตรวจพิสูจน์ ซึ่งหากมีเหตุจำเป็นก็สามารถขยายเวลาออกไปได้อีก 30 วัน รวมแล้ว ไม่เกิน 45 วัน ผู้ที่เข้ารับการตรวจพิสูจน์จะถูกควบคุมตัวไว้เป็นระยะเวลายาวนาน บทบัญญัติดังกล่าวนี้กระทบกระเทือนต่อสิทธิและเสรีภาพของบุคคลมากเกินความจำเป็นและไม่สอดคล้องกับหลักการควบคุมตัวบุคคลระหว่างรอการพิจารณาคดีเป็นข้อยกเว้นและควรทำให้สั้นที่สุด ซึ่งกฎหมายของประเทศสหรัฐอเมริกาและประเทศสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี มีการกำหนดระยะเวลาการควบคุมตัวในระหว่างรอการตรวจพิสูจน์ไว้สั้นกว่าของประเทศไทยมาก ประกอบกับสถานที่ที่กำหนดให้สถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน หรือเรือนจำและทัณฑสถานเป็นสถานที่ควบคุมตัวในระหว่างรอการตรวจพิสูจน์นั้น ไม่เหมาะสมกับผู้เข้ารับการตรวจพิสูจน์ด้วย

ผู้ศึกษาเห็นว่า การควบคุมตัวตามพระราชบัญญัติฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด พ.ศ.2545 มีระยะเวลาที่นานเกินความจำเป็น เป็นการกระทำที่ละเมิดสิทธิและเสรีภาพของผู้เข้ารับการตรวจพิสูจน์เป็นอย่างมาก และเนื่องด้วยบุคคลที่เสพยาเสพติด ไม่ถือว่าเป็นอาชญากรแต่ถือว่าเป็นผู้ป่วยที่ควรได้รับการรักษาและต้องได้รับการดูแลจากแพทย์หรือผู้ชำนาญการ และเมื่อพิจารณาตามหลักการการสันนิษฐานไว้ก่อนว่าเป็นผู้บริสุทธิ์จึงกว่าจะพิสูจน์ได้ว่ากระทำความผิดตามกฎหมาย อันเป็นการมุ่งคุ้มครอง ผู้บริสุทธิ์ เพราะการควบคุมตัวหรือการลงโทษบุคคลใดจะต้องปราศจากข้อสงสัยว่าผู้นั้นกระทำความผิด จึงเห็นว่า ควรยกเลิกการควบคุมตัวเพื่อรอผลการตรวจพิสูจน์หาสารเสพติดในร่างกาย เพื่อให้สอดคล้องกับเจตนารมณ์ของพระราชบัญญัติฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด พ.ศ.2545 ที่ต้องการแก้ไข บำบัด ฟื้นฟูผู้ป่วยจากการเสพยาเสพติดให้กลับคืนสู่สังคม และให้สอดคล้องกับหลักดำเนินคดีอาญาที่มุ่งคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชนอีกด้วย

4.8 วิเคราะห์ปัญหาและผลกระทบต่อสิทธิเสรีภาพและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของผู้เข้ารับการตรวจพิสูจน์

กระบวนการยุติธรรมเป็นกลไกประการหนึ่งที่สำคัญในการควบคุมสังคม²³ อันมีระบบนิติรัฐ (Legal State) ประกอบกับหลักนิติธรรม (The Rule of law) กล่าวคือประชาชนในสังคมต้องอยู่ภายใต้กฎหมายเดียวกันและเจ้าหน้าที่ของรัฐจะต้องมีอำนาจหน้าที่ ตลอดจนความรับผิดชอบต่างๆเป็นการควบคุมสังคม โดยยึดหลักกฎหมายเป็นสำคัญ ซึ่งการใช้อำนาจโดยองค์กรของรัฐทุกๆ องค์กรต้องคำนึงถึงศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิเสรีภาพของประชาชน รัฐจะทำการใดๆอันเป็นการกระทบต่อสิทธิเสรีภาพของประชาชนไม่ได้ เว้นแต่มีกฎหมายบัญญัติว่าให้กระทำเช่นนั้นได้แต่ก็ต้องละเมิดสิทธิเสรีภาพของประชาชนให้น้อยที่สุด

ดังนั้นการบังคับใช้กฎหมาย มาตรการต่างๆที่จะควบคุมสังคม รัฐต้องคำนึงถึงสิทธิเสรีภาพของประชาชนประกอบด้วยเพื่อไม่ให้เป็นการละเมิดสิทธิ เสรีภาพของประชากรตลอดจนคำนึงถึงศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ไม่มีการเลือกปฏิบัติ โดยหลักการดำเนินคดีอาญาตามกระบวนการยุติธรรม เป็นภารกิจของรัฐในการอำนวยความสะดวกแก่ประชาชนโดยส่วนรวมและบุคคลที่เกี่ยวข้องไม่ว่าจะเป็นผู้เสียหายหรือตัวจำเลย มีวัตถุประสงค์ที่สำคัญ ในการชี้ขาดข้อเท็จจริงในเรื่องที่ได้มีการกล่าวหาว่ามีการกระทำความผิดเกิดขึ้น และหากมีการชี้ขาดว่าได้กระทำความผิดก็จะนำตัวผู้นั้น ไปลงโทษ ซึ่งในการวินิจฉัยชี้ขาดข้อเท็จจริงในคดีอาญา บุคคลผู้ที่ถูกกล่าวหา

²³ชาติ ชัยเดชสุริยะ, *อ้างแล้ว เจริญธรรมที่ 27*, น.17.

จะต้องได้รับการสนับสนุนไว้ก่อนว่าเป็นผู้บริสุทธิ์จนกว่าจะพิสูจน์ได้ว่ากระทำความผิดตามกฎหมาย และในกรณีที่มีข้อสงสัยต้องยกประโยชน์ให้กับจำเลย ฉะนั้นแล้ว ในคดีอาญาศาลจะต้องฟังพยานหลักฐานจนปราศจากสงสัยจากเหตุอันควรสงสัยว่าจำเลยได้กระทำความผิดจริง ถึงจะมีการลงโทษได้ เมื่อวิเคราะห์ถึงผลกระทบจากการตรวจพิสูจน์หาสารเสพติดในร่างกายตามขั้นตอนการดำเนินงานของพระราชบัญญัติฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด พ.ศ.2545 ประเด็นที่มีผลกระทบอันสำคัญต่อ ตัวผู้รอการตรวจพิสูจน์มีดังต่อไปนี้

1. สิทธิและเสรีภาพของผู้เข้ารับการตรวจพิสูจน์

สิทธิมนุษยชน (Human Right)²⁴ เป็นสิทธิของมนุษย์ทุกคนในโลกที่ติดตัวมาตั้งแต่เกิด และเป็นสากลไม่มีการแบ่งแยกเชื้อชาติ ประเทศ เพศ ศิพพรณ ภาษา ศาสนา วัฒนธรรม สติปัญญา ความสามารถ ฐานะทางเศรษฐกิจที่จะดำเนินชีวิตอย่างมีศักดิ์ศรี มีอิสระ เสรีภาพเสมอภาค อันมีชีวิตที่ดี มีสิทธิที่จะแสวงหาวัตถุประสงค์ต่างมาเพื่อดำรงชีพ ได้รับการยอมรับจากสังคมและการปฏิบัติจากรัฐอย่างเหมาะสม โดยความหมายของสิทธิมนุษยชน ก็คือสิทธิของความเป็นมนุษย์หรือสิทธิของความเป็นคน ซึ่งเป็นสิทธิขั้นพื้นฐาน เป็นมาตรฐานขั้นต่ำที่พึงมี เป็นสิ่งจำเป็นในการดำรงชีวิตของมนุษย์อย่างมีศักดิ์ศรีและมีคุณค่า หากมีการล่วงละเมิดต่อสิทธิดังกล่าวย่อมจะได้รับการรับรองและคุ้มครองโดยกฎหมาย²⁵ เช่นสิทธิในชีวิตร่างกายและความมั่นคงปลอดภัย สิทธิในการถือครองทรัพย์สิน ตลอดจนสิทธิในการเคลื่อนไหวและในการเลือกถิ่นที่อยู่อาศัย นอกจากนี้ สิทธิมนุษยชนยังหมายถึง สิทธิที่พึงมีเพื่อการพัฒนาบุคลิกภาพ คุณภาพชีวิต เพื่อธำรงรักษาไว้ซึ่งคุณค่าของความเป็นมนุษย์ เช่น สิทธิในการเลือกนับถือศาสนา สิทธิในการเลือกที่จะประกอบอาชีพ สิทธิในการแสดงความคิดเห็น ตลอดจนมีสิทธิในการมีส่วนร่วมในทางการเมืองเป็น ซึ่งจะเห็นได้ว่าสิทธิมนุษยชนประกอบไปด้วยสิทธิต่างๆ ครอบคลุมวิถีชีวิตของมนุษย์ทุกคนตั้งแต่เกิดจนตาย จากความหมายของสิทธิมนุษยชนดังกล่าวนี้จะเห็นได้ว่า สิทธิมนุษยชนมีลักษณะดังต่อไปนี้

“สิทธิมนุษยชนเป็นสิทธิตามธรรมชาติ” กล่าวคือ สิทธินี้เกิดขึ้นพร้อมกับความเป็นมนุษย์ โดยพื้นฐานแล้วมิใช่กฎหมายแต่ได้ถูกกำหนดให้มีความชัดเจนขึ้นในภายหลัง เช่น ในเรื่องของการความเท่าเทียมกันในเรื่องเพศและในการประกอบอาชีพ ถือเป็นสิทธิมนุษยชนซึ่งได้มีการออกกฎหมายต่างๆเพื่อรับรองและคุ้มครองสิทธิดังกล่าว

²⁴ อุดม รัฐอมฤต, นพนิธิ สุริยะและบรรเจิด สิงคะเนติ, *อ้างแล้ว เจริญธรรมที่ 52*, น.40.

²⁵ ชาติ ชัยเดชสุริยะ, *อ้างแล้ว เจริญธรรมที่ 27*, น.37.

“สิทธิมนุษยชนเป็นสิทธิที่ไร้พรมแดน” กล่าวคือ สิทธินี้เป็นสิทธิที่ปราศจากขอบเขต เช่นสิทธิในชีวิต สิทธิในการเลือกนับถือศาสนา ซึ่งถือว่ามนุษย์ทุกคนในโลกเป็นผู้มีสิทธินี้อย่างเท่าเทียมกัน โดยไม่มีข้อยกเว้น

“สิทธิมนุษยชนเป็นสิทธิของมนุษย์ทุกคน” กล่าวคือ สิทธินี้ถือเป็นของทุกๆคน เช่นทุกคนที่เกิดมาจะมีสิทธิในชีวิต ร่างกายโดยเท่าเทียมกันในประการที่จะปราศจากการถูกทำร้ายหรือถูกละเมิดโดยบุคคลอื่น ที่สำคัญปราศจากการถูกละเมิดจากการใช้อำนาจของรัฐ

“สิทธิมนุษยชนเป็นสิทธิที่เป็นนิรันดร์” กล่าวคือ สิทธินี้สามารถพิสูจน์ได้ว่ามีอยู่จริง และนำไปใช้ได้จริงในทุกยุคทุกสมัย

“สิทธิมนุษยชนเป็นสิทธิเฉพาะตัวของมนุษย์” ซึ่งสิทธินี้ไม่สามารถที่จะจำหน่ายจ่ายโอนให้กับบุคคลอื่นใดได้ ไม่ว่าโดยทางใดๆ

“สิทธิมนุษยชนเป็นสิทธิที่ปราศจากสภาพบังคับ” คือสิทธินี้ตามพื้นฐานแล้วไม่มีสภาพบังคับ การที่จะทำให้มีสภาพบังคับเช่นเดียวกับสิทธิตามกฎหมายได้ก็ด้วยการนำสิทธิเหล่านั้นไปบัญญัติไว้ในกฎหมาย เช่น ในกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมืองของสหประชาชาติหากประสงค์ที่จะให้มีความผูกพันหรือมีสภาพบังคับตามกฎหมายภายใน ก็ต้องนำไปบัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญหรือกฎหมายในของแต่ละประเทศ เป็นต้น

สรุปได้ว่าหลักการพื้นฐานของสิทธิมนุษยชนที่สำคัญมี 6 ประการ ดังนี้

(1) ทุกคนมีศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ (Human Dignity) เป็นสิทธิติดตัวทุกคนตามธรรมชาติตั้งแต่เกิด (National Right)

(2) คนทุกคนมีความเสมอภาคและห้ามการเลือกปฏิบัติ (Equality and nondiscrimination)

(3) สิทธิมนุษยชนเป็นของคนทุกคน โดยไม่เลือกเชื้อชาติ ศาสนา เพศ อายุ อาชีพ สถานะทางเศรษฐกิจหรือสังคม สุขภาพและความคิดเห็นด้านต่างๆ (Universality)

(4) สิทธิมนุษยชนเป็นองค์รวมแยกเป็นส่วนต่างๆไม่ได้และพึ่งพิงกัน (Indivisibility and Interdependently)

(5) การมีส่วนร่วมและการเป็นส่วนหนึ่งของสิทธินั้น (Participation and Inclusion) กล่าวคือ ประชาชนแต่ละคนหรือกลุ่มประชาชนย่อมมีส่วนร่วมอย่างแข็งขันในการเข้าถึงและได้รับประโยชน์จากสิทธิพลเมือง และสิทธิทางเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม

(6) ตรวจสอบได้และใช้หลักนิติธรรม (Accountability and the Rule of law)

ดังนั้น สิทธิเป็นสิ่งที่ติดตัวมนุษย์ทุกคนตามธรรมชาติที่ได้เกิดมาเป็นมนุษย์ ซึ่งไม่มีใครล่วงละเมิดได้ ทุกคนมีสิทธิมีชีวิตที่จะอยู่รอด อยู่อย่างมีเกียรติและศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ ถึงแม้ว่ากฎหมายยังไม่รับรองแต่สิทธิก็ยังมีอยู่ โดยสิทธินั้นจะประกอบไปด้วยเสรีภาพ (Freedom) ซึ่งก็คือการที่มนุษย์สามารถทำอะไรก็ได้ภายใต้ขอบเขตของศีลธรรมอันดีงาม โดยไม่เบียดบังสังคม หรือไม่ล่วงล้ำสิทธิของบุคคลหรือส่วนรวม โดยคำว่าสิทธิและเสรีภาพจะอยู่รวมกันตามที่ปรากฏในปรัชญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนของสหประชาชาติเพื่อแสดงออกทางความคิดและการปฏิบัติ เมื่อพิจารณาการเข้าสู่กระบวนการฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติดหรือผู้ที่เข้ารับการตรวจพิสูจน์ โดยได้ถูกควบคุมตัวไว้ เป็นการที่ทำให้สิทธิ และโดยเฉพาะอย่างยิ่งเสรีภาพของบุคคลถูกละเมิด และถูกจำกัดด้วยคำวินิจฉัยของคณะอนุกรมฟื้นฟู ซึ่งได้รับความกระทบกระเทือนแห่งสิทธิและเสรีภาพ อาจส่งผลกระทบต่อกระเทือนทั้งโดยตรงและโดยอ้อมต่อบุคคลดังกล่าว เช่น การถูกจำกัดอิสรภาพ การไม่ได้ประกอบอาชีพในการเลี้ยงดูครอบครัว การไม่ได้ดำเนินชีวิตอยู่อย่างเป็นปกติ ตามปรัชญาสากลว่าด้วยสิทธิ (The Universal Declaration of Human Right) ข้อ 11 และตามกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมือง และสิทธิทางการเมือง (International Convenat on Civil and Politiced Rights) ข้อ 14 และอนุสัญญาว่าด้วยเด็ก ข้อ 40 ได้ระบุหลักเกณฑ์ไว้ในลักษณะคล้ายคลึงกัน ได้แก่ กฎมาตรฐานขั้นต่ำของการปฏิบัติต่อนักโทษ ข้อ 84 กฎมาตรฐานขั้นต่ำขององค์การสหประชาชาติว่าด้วยการบริหารกระบวนการยุติธรรมสำหรับเยาวชน ข้อ 7 หลักการเพื่อการคุ้มครองบุคคลทุกคนที่ถูกคุมขังหรือจำคุก ข้อ 36 และกฎขององค์การสหประชาชาติว่าด้วยการคุ้มครองเยาวชนที่ถูกจำกัดอิสรภาพ ข้อ 17 เป็นต้น สำหรับในกฎหมายอาญาของไทยได้มีหลักเกณฑ์ว่า “บุคคลไม่ต้องรับโทษทางอาญา เว้นแต่ได้กระทำการอันกฎหมายที่ใช้อยู่ในเวลานั้นบัญญัติเป็นความผิด และกำหนดโทษไว้ และโทษที่จะลงแก่บุคคลนั้น จะหนักกว่าโทษที่กำหนดไว้ในกฎหมายที่ใช้อยู่ในเวลาที่จะทำความผิดมิได้ ในคดีอาญาต้องสันนิษฐานไว้ก่อนว่าผู้ต้องหาหรือจำเลยไม่มีความผิด จะปฏิบัติต่อบุคคลนั้นเสมือนเป็นผู้กระทำความผิดมิได้” จากการศึกษาพบว่าผู้เข้ารับการตรวจพิสูจน์หาสารเสพติดในร่างกายถูกละเมิดสิทธิเสรีภาพขั้นพื้นฐานของบุคคลพึงมี อันเนื่องมาจากการต้องเข้ารับการตรวจพิสูจน์ การถูกดำเนินคดีโดยการดำเนินคดีอาญาที่ไม่เป็นไปตามหลักพื้นฐานสากลในการได้รับการสันนิษฐานว่าเป็นผู้บริสุทธิ์ก่อน จนกว่าจะได้มีการพิสูจน์ได้ถูกปฏิบัติตัวอย่างผู้กระทำความผิด มีการควบคุมตัวที่ถูกจำกัดการเลือกที่อยู่ การประกอบอาชีพ การเรียน เป็นต้น

2. ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของผู้เข้ารับการตรวจพิสูจน์

ในทางคำรของกฎหมายต่างประเทศ โดยเฉพาะประเทศสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี ได้ให้ความหมายของ “ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์” ว่าหมายถึง คุณค่าอันมีลักษณะเฉพาะและเป็นคุณค่าที่มีความผูกพันอยู่กับความเป็นมนุษย์ ซึ่งบุคคลในฐานะที่เป็นมนุษย์ทุกคนได้รับคุณค่าดังกล่าว โดยไม่จำต้องคำนึงถึงเพศ เชื้อชาติ ศาสนา วัย หรือคุณสมบัติอื่นๆ ของบุคคล ซึ่งศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์เป็นการสร้างอิสระของปัจเจกบุคคลในรัฐเสรีประชาธิปไตย ถือว่ามีคุณค่าสูงสุดที่ไม่อาจล่วงละเมิดได้ จึงจำเป็นต้องให้ความเคารพและต้องได้รับการคุ้มครองจากตนเอง ซึ่งเพื่อเห็นแก่ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของปัจเจกบุคคล รัฐจึงจำเป็นต้องให้เกิดความมั่นคงแก่ปัจเจกบุคคลในการพัฒนาลักษณะส่วนบุคคลให้มากที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้ ซึ่งจากแนวคิด “ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์” ของประเทศเยอรมันจึงทำให้เกิดบรรทัดฐานให้กับนานาประเทศ รวมถึงประเทศไทยที่ให้เป็นหลักประกันในคุณค่าซึ่งปัจเจกบุคคลดังกล่าว ซึ่งมีความมุ่งหมายก็เพื่อให้ประชาชนทุกคนในรัฐมีความเป็นอิสระในการที่จะพัฒนาบุคลิกภาพส่วนตัวของบุคคลนั้นๆ ภายใต้ความรับผิดชอบของตนเอง โดยถือว่าศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์เป็นคุณค่าที่ไม่สามารถล่วงละเมิดได้ การละเมิดสิทธิต่อศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิเสรีภาพของปัจเจกบุคคลหรือละเว้นการกระทำใดๆ ที่เป็นการละเมิดต่อสิ่งดังกล่าว รัฐมีภาระหน้าที่ที่จะดำเนินการใดๆ ในทางที่จะทำให้ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิเสรีภาพของปัจเจกบุคคลเอื้อต่อการดำรงชีวิตอยู่ของมนุษย์อย่างมีศักดิ์ศรี หรือเอื้อต่อการใช้สิทธิและเสรีภาพจะต้องถูกบัญญัติและรับรองคุ้มครองไว้

สรุปได้ว่า ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ (Human Dignity) หมายถึง คุณค่าของมนุษย์ที่มีความเกี่ยวข้องหรือขึ้นอยู่กับความเป็นมนุษย์ โดยในฐานะมนุษย์ทุกคนย่อมได้รับคุณค่าความเป็นมนุษย์โดยไม่ต้องคำนึงถึงเพศ เชื้อชาติ ศาสนา วัย ฐานะหรือตำแหน่ง โดยการละเมิดศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์นั้น ได้แก่ การเหยียดหยาม ลดทอนหรือการปฏิบัติต่อคนเหมือนไม่ใช่คน เมื่อพิจารณาถึงมาตรา 19 แห่งพระราชบัญญัติฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด พ.ศ.2545 ซึ่งเป็นขั้นตอนเร่งด่วนของการนำผู้ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดฐานเสพยาเสพติด เสพและมีไว้ในครอบครองเพื่อเสพและมีไว้ในครอบครองเพื่อจำหน่าย หรือเสพและจำหน่าย เข้าสู่สถานที่เพื่อควบคุมและตรวจพิสูจน์ในเรือนจำ ผู้ต้องหาที่ถูกส่งตัวเข้าสถานควบคุมและตรวจพิสูจน์จะเป็นผู้ที่ถูกเชื่อว่าติดยาเสพติดหรือเสพยาเสพติด และจะเป็นผู้ครอบครองยาเสพติดเพียงเล็กน้อย หรืออาจเป็นผู้บริสุทธิ์แต่ผลการทดสอบเบื้องต้นจึงทำให้ถูกเข้ามาควบคุมในเรือนจำ

เมื่อนำมาวิเคราะห์ในประเด็นของการปฏิบัติต่อผู้เข้ารับการตรวจพิสูจน์ ในสถานที่ควบคุมเพื่อตรวจพิสูจน์ในเรือนจำ ก็พบว่าผู้เข้ารับการตรวจพิสูจน์จำนวนมาก ซึ่งไม่มีประวัติการเป็นผู้เสพยาหรือติดยาให้โทษและตกเป็นผู้ต้องหาตามมาตรา 19 แห่งพระราชบัญญัติฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด พ.ศ.2545 จะต้องถูกส่งตัวเข้าสู่เรือนจำ ต้องอยู่ร่วมกับผู้ต้องหาส่วนหนึ่ง ซึ่งเป็นผู้เสพยา และได้รับการปฏิบัติเช่นเดียวกันทั้งหมด ซึ่งผู้เขียนมองว่าไม่สมควรที่จะต้องเข้ามาสู่เรือนจำเพราะเป็นสร้างตราบาปแก่ตนเองและญาติพี่น้อง ว่าเป็นคนที่ผ่านคุกตารางมาแล้ว และจากสภาพของสถานที่ และความแออัดของจำนวนผู้เข้ารับการตรวจพิสูจน์ที่มีเพิ่มมากขึ้น ก็จะเกิดปัญหาของการถูกล่วงละเมิดสิทธิต่างๆ เช่น ความเป็นอยู่ที่มีลักษณะลำบาก ขาดแคลนปัจจัยสี่ ปัญหาของการเอารัดเอาเปรียบ ทะเลาะวิวาท และต้องทนทุกข์ทรมานในสถานที่คับแคบ ทำลายสภาพร่างกายจิตใจ และไร้ซึ่งศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ ทั้งๆที่ผู้เสพยาเสพติด โดยหลักสากลทางอาชญาวิทยาถือว่าเป็นผู้ป่วยที่จะได้รับการบำบัดฟื้นฟู สภาพจิตใจ ร่างกาย และยิ่งถ้าไม่ใช่ผู้เสพด้วยแล้ว การนำตัวเข้ารับการตรวจพิสูจน์ในสถานที่ควบคุมตัว เพื่อรอการตรวจพิสูจน์ในเรือนจำ กลับยิ่งทำลายศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์เป็นการถูกระงับที่ไม่สมควร ทั้งยังสร้างตราบาป และอาจถูกถ่ายทอดพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมอีกด้วย ซึ่งผู้ที่รอการตรวจพิสูจน์จะถูกควบคุมตัวไว้ในส่วนเดียวกับเรือนจำหรือราชทัณฑ์ต่างๆ กล่าวได้ว่าถูกคุมขังเช่นเดียวกับนักโทษ เท่ากับว่าเราได้ถือว่าผู้นั้นได้กระทำความผิด ทั้งๆที่การตรวจพิสูจน์เบื้องต้นของเจ้าพนักงานนั้นยังไม่อาจถือได้ว่าเป็นพยานหลักฐานที่เชื่อได้ว่าเป็นผู้กระทำความผิดหรือไม่ แต่การตรวจพิสูจน์เบื้องต้นของปัสสาวะที่เป็นผลบวกก็อาจจะเกิดจากสาเหตุอื่นๆ ได้ ทั้งนี้เครื่องมือที่ใช้ในการตรวจพิสูจน์เบื้องต้นมีประสิทธิภาพเพียงพอหรือไม่ที่สามารถยืนยันได้แน่ว่าบุคคลนั้นกระทำความผิด เพราะจากการศึกษาพบว่าเครื่องมือที่ใช้ทดสอบผู้เข้ารับการตรวจพิสูจน์เบื้องต้นนั้นสามารถให้ผลบวกได้ หากปัสสาวะของผู้เข้ารับการตรวจพิสูจน์มีสารที่มีลักษณะคล้ายกับสารยาเสพติด อันเกิดจากการกินยาแก้ไอ การกินลาดความอ่อนเป็นต้น จึงทำให้ผู้เข้ารับการตรวจพิสูจน์จากกระบวนการตามขั้นตอนดังกล่าว มีความไม่สอดคล้องกับการดำเนินคดีอาญา การปฏิบัติต่อผู้เข้ารับการตรวจพิสูจน์ก็เป็นการละเมิดสิทธิเสรีภาพไม่ว่าจะเป็นการตรวจปัสสาวะ ทั้งยังการใช้อำนาจของเจ้าพนักงานตำรวจที่ไม่สามารถตรวจสอบได้ ไม่มีการถ่วงดุลอำนาจ ทำให้ผู้เข้ารับการตรวจพิสูจน์บางรายอาจถูกกักขังแกล้งจึงต้องเข้าสู่กระบวนการ ถูกตราหน้าจากสังคมว่าเป็นผู้ที่ติดยาเสพติด อันส่งผลต่อไปในอนาคต

4.9 วิเคราะห์การควบคุมตัวระหว่างรอการตรวจพิสูจน์หาสารเสพติดในประเทศไทยเปรียบเทียบกับต่างประเทศ

พระราชบัญญัติฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด พ.ศ.2545 มีลักษณะพิเศษ คือ เมื่อพิจารณาถึงขั้นตอนตั้งแต่เริ่มต้นกระบวนการจะมีการตรวจพิสูจน์โดยเมื่อพบผู้ต้องสงสัยก็จะทำการตรวจเบื้องต้น เมื่อผลการตรวจเบื้องต้นปีศาจจะเป็นผลบวกหรือปีศาจจะมีผลเป็นบวกจะมีการจับกุม เพื่อนำเข้าสถานควบคุมเพื่อรอการตรวจพิสูจน์ โดยไม่ต้องมีหมายจับจากศาล เมื่อเข้าสู่คณะอนุกรรมการฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติดแล้วจะไม่มีมีการพิจารณาว่าบุคคลมีการกระทำความผิดหรือไม่ กรณีการจับข้อหาเสพติดไม่ต้องอาศัยหมายจับของศาลเพราะหลักการของพระราชบัญญัติฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด พ.ศ.2545 ไม่เหมือนกับหลักการพิจารณาคดีตามปกติที่จะต้องมีความหมายศาลในการขอจับกุม หรือจับกุมในกรณีพิเศษตามประมวลกฎหมายอาญา ในกรณีจับ โดยไม่มีหมายศาล เช่น ความผิดซึ่งหน้า แต่หลักการของพระราชบัญญัติฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด พ.ศ. 2545 สามารถจับได้และใช้เวลาในการตรวจพิสูจน์ 15 วัน หรือขยายได้อีกไม่เกิน 30 วัน ซึ่งผู้ถูกจับที่ต้องควบคุมตัวเพื่อการตรวจพิสูจน์จะถูกควบคุมตัวได้ 45 วัน โดยผู้ถูกจับกุมจะไม่มีสิทธิที่จะสู้ว่าตนไม่ได้กระทำความผิด

4.9.1 การจับกุม

ประเทศสหรัฐอเมริกาจะใช้ศาลยาเสพติดเป็นผู้พิจารณา แต่ก็มีหลักการที่คล้ายคลึงกัน โดยพระราชบัญญัติฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด พ.ศ.2545 แบ่งการพิจารณาออกเป็น 2 แบบคือ

(1) ถ้าเป็นผู้มียาเสพติดไว้ในครอบครองเพื่อจำหน่ายด้วยแล้ว ก็จะดำเนินคดีฐานมียาเสพติดไว้ในครอบครองเพื่อจำหน่าย ตามวิธีการปกติในการดำเนินคดีอาญาแก่ผู้กระทำความผิด

(2) หากมียาเสพติดไว้ในครอบครองและจำหน่ายไม่มากทั้งยังเป็นผู้เสพติดด้วยก็จะนำเข้าสู่การบำบัดรักษาฟื้นฟู ตามหลักเกณฑ์ของพระราชบัญญัติฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด พ.ศ. 2545

4.9.2 การคุมขัง

การคุมขังเป็นลักษณะพิเศษประการต่อมา ซึ่งสามารถคุมขังได้ โดยไม่มีหมายศาลคุมขังและถ้าหลบหนีไปก็ถือว่าหนีสถานที่คุมขังตามประมวลกฎหมายอาญาสามารถติดตามจับกุมได้โดยไม่ต้องมีหมายจับ ซึ่งตามหลักของกฎหมายได้กล่าวว่า การจับกุมคุมขังบุคคลใดก็ตาม จะกระทำไม่ได้เว้นแต่จะมีหมายจับจากศาล แต่ในการคุมขังตามพระราชบัญญัติฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด พ.ศ.2545 ไม่ต้องมีหมายศาล ซึ่งเมื่อไม่มีหมายศาล ศาลก็ไม่สามารถสั่งปล่อยได้เนื่องจากศาลไม่มีอำนาจสั่งปล่อย ไม่มีอำนาจพิจารณาในการประกันตัวผู้ที่มีอำนาจในการพิจารณาประกัน คือ คณะอนุกรรมการ แม้แต่หลักการ

ที่ว่าถ้ามีการควบคุมโดยมิชอบด้วยกฎหมายแล้ว สามารถจะขอให้ศาลสั่งปล่อยได้แต่สำหรับในกระบวนการนี้ถือว่าเป็นการขังโดยชอบด้วยกฎหมาย

การกำหนดพื้นที่ในเรือนจำเป็นสถานที่ควบคุมตัวเพื่อรอการตรวจพิสูจน์ก็เนื่องจากการให้อำนาจรัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรมเป็นผู้กำหนดตามพระราชบัญญัติฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด พ.ศ.2545 ซึ่งพบว่าการดำเนินงานของสถานที่ควบคุมตัวเพื่อรอการตรวจพิสูจน์ในเรือนจำ ตามประกาศของรัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรม ซึ่งได้อาศัยอำนาจตามพระราชบัญญัติฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด พ.ศ.2545 มาตรา 18 และลักษณะการใช้อำนาจบริหารฝ่ายเดียว โดยไม่ได้คำนึงถึงสิทธิของผู้ต้องหาในการพิจารณาได้ส่วน โดยผู้ต้องหาไม่มีสิทธิพบทนายความ ไม่มีสิทธิที่จะต่อสู้คดี และจะรับหรือปฏิเสธไม่ได้ กระบวนการนี้จะไม่มีการพิจารณา คือ พิจารณาว่าเป็นผู้เสพหรือผู้ติดยาหรือไม่ ถ้าพิสูจน์ได้ว่าติดยา กระบวนการก็เกิดขึ้นทันที ซึ่งเมื่อเทียบกับในสหรัฐอเมริกาจะให้ศาลยาเสพติดเป็นผู้มีอำนาจ

4.9.3 การตรวจพิสูจน์หาสารเสพติดในร่างกายเบื้องต้น

ในประเทศสหรัฐอเมริกาในการดำเนินคดีฐานเสพยาเสพติดนั้นของสหรัฐอเมริกาก็จะมีการได้รับความยินยอมจากผู้นั้นและความร่วมมือจากญาติพี่น้อง คนในครอบครัวที่จะนำตัวบุคคลเข้ารับการฟื้นฟูผู้ติดยาเสพติดโดยการบำบัดนั้นจะต้องได้รับความยินยอมจากตัวผู้เสพเอง ซึ่งจะทำให้การทดสอบโดยองค์การของแพทย์หากพบก็จะมีให้นำตัวเข้าบำบัดและไม่มีคามผิดฐานเป็นผู้เสพยาเสพติดทั้งสถานที่ในการบำบัดผู้ติดยาเสพติดจะเป็นสถานพยาบาล หากไม่พบก็จะถูกปล่อยตัวทันที สำหรับประเทศเยอรมนีในการดำเนินคดียาเสพติดฐานเสพยานั้นจะมีเฉพาะในคดีของกัญชา ในประเทศเยอรมันการมีกัญชาต่ำกว่า 10 กรัมไว้ในครอบครองไม่ต้องถูกดำเนินคดี ซึ่งโทษหนักที่สุดสำหรับการค้ายาเสพติดคือจำคุก 1-15 ปี ในคดียาเสพติดไม่มีโทษจำคุกตลอดชีวิตและไม่มีโทษประหารชีวิต ในการตรวจพิสูจน์หาสารเสพติดของเยอรมันจะเป็นการควบคุมตัวของเจ้าพนักงานตำรวจมายังโรงพยาบาล โดยทำการตรวจพิสูจน์หาสารเสพติดทันที หากพบว่ามีปัสสาวะเป็นสีม่วงซึ่งเป็นการพบสารเสพติดในร่างกาย เจ้าพนักงานตำรวจจะปล่อยตัวให้ผู้นั้นกลับไปยังบ้าน โดยจะมีใบนัดหรือมีการออกหมายเรียกให้มาตรวจสารเสพติดอีกครั้งเนื่องจากประเทศเยอรมันเห็นว่า ตรวจจับที่ผู้ต้องหายังไม่ได้รับการตัดสินว่าเป็นผู้กระทำความผิดให้ถือว่าผู้นั้นเป็นผู้บริสุทธิ์จะปฏิบัติต่อเขาเยี่ยงผู้กระทำความผิดไม่ได้ซึ่งหลักเกณฑ์ดังกล่าวนี้เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับสิทธิและเสรีภาพของผู้ต้องหา แต่ถ้าหากยินยอมที่จะเข้ารับการบำบัดฟื้นฟูก็สามารถเข้าตามแผนการฟื้นฟูได้ โดยจะไม่มี การควบคุมตัวไว้เพื่อรอการตรวจพิสูจน์และถ้าหากตรวจไม่พบก็จะมี การปล่อยตัวทันที ซึ่งจากการศึกษาพบว่ามี ความแตกต่างกับการตรวจพิสูจน์หาสารเสพติดและการควบคุมตัวเพื่อรอผลการตรวจพิสูจน์เบื้องต้นเพื่อเข้าสู่กระบวนการบำบัดฟื้นฟูแก่ผู้ใช้ผู้กระทำความผิดฐานเสพยาเสพติดในประเทศไทย

4.10 วิเคราะห์การควบคุมตัวระหว่างรอการตรวจพิสูจน์หาสารเสพติดตามพระราชบัญญัติฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด พ.ศ. 2545 เปรียบเทียบกับร่างประมวลกฎหมายยาเสพติด

ตามร่างประมวลกฎหมายยาเสพติดในการตรวจพิสูจน์หาสารเสพติดในร่างกายจะมีศูนย์คัดกรองเป็นผู้ตรวจหาสารเสพติดในร่างกาย โดยพนักงานสอบสวนหรือเจ้าพนักงานผู้มีอำนาจจะนำตัวผู้ที่ถูกกล่าวหาว่าเป็นผู้เสพยาหรือผู้ติดยาเสพติดตามร่างประมวลกฎหมายยาเสพติด มาตรวจพิสูจน์ ซึ่งผู้ตรวจพิสูจน์ในการคัดกรองนั้นเป็นเจ้าพนักงานจากสาธารณสุขผู้ที่ชำนาญและมีความเชี่ยวชาญมากกว่า ในการควบคุมตัวผู้เข้ารับการตรวจพิสูจน์จะควบคุมตัวในการตรวจพิสูจน์ในสถานพยาบาลเป็นซึ่งระยะเวลาของเจ้าพนักงานผู้มีหน้าที่ควบคุมตัวผู้เข้ารับการพิสูจน์จะควบคุมภายใน 48 ชั่วโมงมายังศาลเพื่อให้ศาลสั่งในการการตรวจพิสูจน์ เมื่อศาลสั่งให้มีการตรวจพิสูจน์จะส่งมายังสถานการตรวจพิสูจน์ในทันที แต่ถ้าเป็นบุคคลที่มี อายุไม่ถึง 18 ปีบริบูรณ์พนักงานสอบสวนจะต้องนำตัวมาส่งศาลภายใน 24 ชั่วโมง เพื่อให้ศาลพิจารณาในการส่งตัวเข้ารับการตรวจพิสูจน์ โดยจะมีการคำนึงถึงลักษณะต่างๆของผู้เข้ารับการตรวจพิสูจน์ สามารถปล่อยตัวชั่วคราวได้ หากไม่มีความจำเป็นที่ต้องควบคุมผู้นั้น ไว้ในการควบคุมตัวเพื่อการตรวจพิสูจน์ แต่เมื่อพิจารณากับการตรวจพิสูจน์ตามพระราชบัญญัติฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด พ.ศ.2545 การตรวจพิสูจน์เบื้องต้นเป็นของเจ้าพนักงานสอบสวน เครื่องทดสอบเบื้องต้นอาจไม่มีประสิทธิภาพสามารถได้ผลบวกลวง จึงไม่สามารถรับฟังเป็นพยานหลักฐานได้จึงมีการควบคุมตัวไว้โดยระหว่างที่นำตัวส่งศาล พนักงานสอบสวนอาจส่งให้ศาลพิจารณาภายใน 24 หรือ 48 ชั่วโมง ทั้งยังต้องถูกควบคุมตัวเพื่อตรวจพิสูจน์ในสถานควบคุมตัว ซึ่งอาจเป็นเรือนจำ ทัณฑสถาน หรือสถานพินิจแล้วแต่กรณี อันต้องถูกปฏิบัติเช่นเดียวกับนักโทษ ถ้าเปรียบเทียบกันแล้วเห็นว่าร่างประมวลกฎหมายยาเสพติดมีระยะเวลาที่เร็วกว่าและอยู่ภายใต้การดูแลของสาธารณสุข

ในการดำเนินงานการตรวจพิสูจน์หาสารเสพติดในร่างกายตามร่างประมวลกฎหมายยาเสพติดเน้นไปที่สาธารณสุขเป็นผู้ตรวจทดสอบเพื่อป้องกันความผิดพลาดและเพื่อไม่ละเมิดสิทธิเสรีภาพของประชาชนมากเกินไปและเป็นไปตามเจตนามรณที่ที่ต้องการบำบัดฟื้นฟูผู้ติดยาเสพติดที่แท้จริง ทั้งยังป้องกันการใช้อำนาจหน้าที่ของเจ้าพนักงานที่กระทำหน้าที่ไปอย่างทุจริต

บทที่ 5

บทสรุปและข้อเสนอแนะ

การแพร่ระบาดของยาเสพติด ทำให้เกิดปัญหาและผลกระทบโดยตรงต่อความมั่นคง เศรษฐกิจ ความสงบเรียบร้อยในสังคม และศีลธรรมอันดี ทั้งยังเป็นการทำลายสุขภาพ อนามัยของผู้ เสพยาเสพติด ซึ่งเท่ากับว่าเป็นการทำลายหรือบั่นทอนทรัพยากรอันสำคัญที่จะนำมาพัฒนา ประเทศชาติให้มีความเจริญรุ่งเรือง ด้วยเหตุนี้จึงมีมาตรการมาป้องกันและปราบปรามปัญหา ยาเสพติดจึงได้บัญญัติกฎหมายเกี่ยวกับยาเสพติดเป็นการกำหนดโทษที่มีความรุนแรงซึ่งเป็นการกำหนด โทษปรับและจำคุก เพื่อข่มขู่ผู้กระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติดให้เกิดความเกรงกลัวแต่ปัญหาของ ยาเสพติดกลับมีความรุนแรงมากขึ้น โดยผู้ที่กระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติดส่วนใหญ่เป็นผู้ กระทำความผิดฐานเสพยาเสพติด เมื่อถ้าเทียบกับฐานความผิดอื่นๆแล้วถือว่าเป็นการกระทำ ความผิดที่ส่งผลต่อตัวผู้เสพเอง ไม่มีเหยื่อของอาชญากรรม ตัวผู้เสพเองเป็นผู้ได้รับผลร้ายเองจึง มิใช่อาชญากรปกติและการที่เอาผู้เสพเข้าไปปรับโทษจำคุกก็เป็นปัญหาทำให้นักโทษล้นเรือนจำ ทั้ง ยังไม่ได้แก้ไขปัญหาดังกล่าว จึงเกิดนโยบายการป้องกันนำหน้าการปราบปราม การบำบัดฟื้นฟู รักษาผู้เสพยาเสพติดจึงถูกนำมาใช้และเป็นที่มาของการตราพระราชบัญญัติฟื้นฟูสมรรถภาพผู้เส พยาเสพติด พ.ศ.2545

5.1 บทสรุป

พระราชบัญญัติฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด พ.ศ.2545 มีวัตถุประสงค์และหลักการสำคัญ ในการฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติดให้ครอบคลุมถึงผู้เสพและมีไว้ในครอบครอง ผู้เสพและมีไว้ใน ครอบครองเพื่อจำหน่าย และผู้เสพและจำหน่ายยาเสพติดด้วย ซึ่งตัวผู้เสพยาเสพติดจะได้รับการฟื้นฟู สมรรถภาพ ปรับเปลี่ยนทัศนคติ และพฤติกรรมตามกระบวนการที่เหมาะสม ซึ่งเป็นการนำมามาตรการแทน การดำเนินคดีอาญาหรือการเบี่ยงเบนคดีมาใช้โดยการส่งผู้กระทำความผิดในข้อหาเสพยาเสพติด เสพและมี ไว้ในครอบครอง เสพและมีไว้ในครอบครองเพื่อจำหน่าย หรือเสพและจำหน่ายยาเสพติด ในปริมาณ เล็กน้อยตามที่กำหนดไว้ในกฎกระทรวง ได้เข้ารับการฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด โดยถือว่าบุคคล

ดังกล่าวเป็นผู้ป่วย และหากเข้ารับการฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติดครบขั้นตอนตามแผนฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติดแล้ว คณะอนุกรรมการฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติดก็จะมีคำสั่งให้ปล่อยตัวบุคคลดังกล่าวก็จะไม่ถูกดำเนินคดีและจะไม่มีประวัติว่าเป็นผู้กระทำความผิด

การบังคับใช้พระราชบัญญัติฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด พ.ศ.2545 เริ่มต้นจากการจับกุมในข้อหาเสพยาเสพติด เสพและมีไว้ในครอบครอง เสพและมีไว้ในครอบครองเพื่อจำหน่าย หรือ เสพและจำหน่ายยาเสพติดตามจำนวนที่ระบุไว้ในกฎกระทรวงว่าด้วยการกำหนดลักษณะ ชนิด ประเภท และปริมาณยาเสพติด พนักงานสอบสวนมีหน้าที่นำตัวผู้ต้องหาไปศาลภายใน 48 ชั่วโมง หรือภายใน 24 ชั่วโมง ถ้าผู้ต้องหาอายุไม่ถึง 18 ปี บริบูรณ์ โดยพนักงานสอบสวนจะทำคำร้องระบุพฤติการณ์แห่งคดีที่เกิดขึ้นยื่นต่อศาลขอให้พิจารณาส่งตัวผู้ต้องหานั้นไปควบคุมตัวเพื่อตรวจพิสูจน์ที่ศูนย์ฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด

ในระหว่างรอผลการตรวจพิสูจน์นั้นผู้รอการตรวจพิสูจน์จะถูกควบคุมตัวไว้ที่ศูนย์ฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด ตามพระราชบัญญัติฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด พ.ศ.2545 จะดำเนินการให้พนักงานเจ้าหน้าที่ทำการตรวจพิสูจน์การเสพยาเสพติดหรือการติดยาเสพติดของผู้นั้นให้แล้วเสร็จภายใน 15 วันนับตั้งแต่วันที่รับตัวไว้ในสถานที่ตรวจพิสูจน์ ถ้ามีเหตุจำเป็น คณะอนุกรรมการฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติดฯ อาจมีคำสั่งให้ขยายระยะเวลาการตรวจพิสูจน์ไปอีกไม่เกิน 30 วัน ระหว่างที่รอการตรวจพิสูจน์นี้พนักงานอัยการจะมีคำสั่งชะลอการฟ้องไว้ก่อน จนกว่าจะได้รับแจ้งผลการฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติดจากคณะอนุกรรมการฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด จากนั้นคณะอนุกรรมการฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติดฯจะเป็นผู้พิจารณาผลการตรวจพิสูจน์วินิจฉัยว่าผู้เข้ารับการตรวจพิสูจน์เป็นผู้เสพหรือติดยาเสพติด

การตรวจพิสูจน์หาสารเสพติดในร่างกายที่เริ่มเข้าสู่การดำเนินการตามพระราชบัญญัติฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด พ.ศ.2545 เป็นการตรวจทดสอบด้วยเครื่องชุดตรวจสำเร็จรูป โดยเจ้าพนักงานตำรวจจะทำการตรวจพิสูจน์เบื้องต้นในท้องที่สถานีตำรวจ โดยเก็บปัสสาวะจากบุคคลที่ต้องสงสัย ซึ่งผลการตรวจที่ได้จะเป็นเครื่องคัดกรองบุคคล เพื่อส่งตัวอย่างนั้นไปตรวจยืนยันผลต่อไปเพราะการตรวจพิสูจน์หาสารเสพติดในร่างกายโดยการตรวจทดสอบจากเครื่องทดสอบเบื้องต้นนั้นไม่สามารถที่ใช้เป็นพยานหลักฐานในการดำเนินคดีได้และเครื่องทดสอบเบื้องต้นสามารถให้ผลบวกคลวงได้ จึงต้องมีการตรวจพิสูจน์เพื่อยืนยันผลตรวจหาสารเสพติดในร่างกายจากโรงพยาบาล และเพื่อผลที่แน่ชัดจึงทำให้การตรวจเพื่อยืนยันผลต้องใช้เวลา อีกทั้งจำนวนผู้ถูกควบคุมตัวในระหว่างรอผลการตรวจพิสูจน์หาสารเสพติดในร่างกายมีเป็นจำนวนมาก ทำให้

สถานที่รอกการตรวจพิสูจน์ไม่เพียงพอต่อปริมาณจำนวนผู้เข้ารับการตรวจพิสูจน์ มีความแออัด จึงจำเป็นต้องกำหนดพื้นที่ในเรือนจำเป็นสถานที่ควบคุมตัว ซึ่งการควบคุมตัวเพื่อรอผลตรวจพิสูจน์ การเสพยาเสพติดเพื่อนำเข้าสู่กระบวนการบำบัดรักษาตามพระราชบัญญัติฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด พ.ศ.2545 จะมีการควบคุมตัวไว้ในส่วนเดียวกับเรือนจำหรือราชทัณฑ์ต่างๆ

เนื่องจากหลักการดำเนินคดีอาญาต้องสันนิษฐานไว้ก่อนว่าบริสุทธิ์จนกว่าจะพิสูจน์ได้ว่ากระทำความผิดตามกฎหมายและจะปฏิบัติต่อบุคคลนั้นเสมือนเป็นผู้กระทำความผิดมิได้ นอกจากนี้หลักการและแนวคิดที่มองว่าผู้เสพยาเป็นผู้ป่วย เป็นผู้บริสุทธิ์ จะต้องได้รับการรักษา ไม่มีการปฏิบัติตนอย่างเช่นผู้ต้องหาทั่วไป ตามจุดประสงค์ของพระราชบัญญัติฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด พ.ศ.2545 ที่ต้องการแก้ไขฟื้นฟูผู้เสพยาเสพติดจะไม่ถูกดำเนินคดีและจะไม่มีประวัติว่าเป็นผู้กระทำความผิด แต่ในทางปฏิบัตินั้น เมื่อมีการตรวจพิสูจน์หาสารเสพติดในร่างกาย แล้วพบว่าผลเป็นบวก จะสันนิษฐานว่าผู้เข้ารับการตรวจพิสูจน์หาสารเสพติดในร่างกายเป็นผู้กระทำความผิดฐานเสพยาที่มีการจับและการควบคุมตัวทำให้ต้องเข้าสู่กระบวนการฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติดทั้งที่ เครื่องทดสอบเบื้องต้นนั้น ไม่สามารถใช้เป็นพยานหลักฐานในคดี และผลเสียของเครื่องทดสอบเบื้องต้นที่ให้ผลบวกลง ซึ่งไม่มีความสอดคล้องกับหลักการดำเนินคดีอาญาที่สากลได้ใช้เป็นมาตรการสำคัญในการดำเนินคดีอาญาซึ่งหลักดังกล่าวก็คือหลักสันนิษฐานไว้ก่อนว่าบริสุทธิ์ อีกทั้งการควบคุมตัวระหว่างรอกการตรวจพิสูจน์ยังเป็นการจำกัดสิทธิเสรีภาพ มีการควบคุมตัวด้วยระยะเวลาที่นานเกินความจำเป็นและสถานที่ควบคุมตัวนั้น ไม่มีความเหมาะสม ทำให้ผู้ที่เข้ารับการตรวจพิสูจน์มีชีวิตและความเป็นอยู่ในระหว่างที่รอกการพิสูจน์ความบริสุทธิ์ของตนเองต้องอยู่ภายใต้กฎ ระเบียบ ข้อบังคับอันส่งผลต่อสิทธิและเสรีภาพของผู้เข้ารับการตรวจพิสูจน์เพราะถูกปฏิบัติเสมือนเป็นผู้กระทำความผิดทั้งที่ยังไม่ได้มีสถานะเป็นผู้ต้องหา ซึ่งแสดงให้เห็นว่ามาตรการในการตรวจพิสูจน์และการควบคุมตัวผู้เข้ารับการตรวจพิสูจน์หาสารเสพติดในร่างกาย ตามพระราชบัญญัติฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด พ.ศ.2545 ไม่เป็นไปตามเจตนารมณ์ของพระราชบัญญัติฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด พ.ศ.2545 ที่ต้องการบำบัดและแก้ไขฟื้นฟูผู้ติดยาเสพติดให้กลับคืนสู่สังคม และไม่ถูกตราหน้าว่าเป็นผู้กระทำความผิดอาญา และไม่เป็นไปตามหลักการดำเนินคดีอาญาที่คำนึงถึงสิทธิเสรีภาพและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์

แต่จากการที่ได้ศึกษาบทบัญญัติของกฎหมาย วิธีการในการดำเนินคดีกับผู้เสพยาเสพติด การตรวจพิสูจน์หาสารเสพติดในร่างกาย และวิธีปฏิบัติต่อผู้เข้ารับการตรวจพิสูจน์หาสารเสพ

คิดในร่างกายของประเทศสหรัฐอเมริกา และประเทศสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีจะเห็นได้ว่า มีการให้ความสำคัญต่อสิทธิและเสรีภาพของผู้รับการตรวจพิสูจน์ โดยในประเทศสหรัฐอเมริกานั้น ในการจะเข้าสู่กระบวนการฟื้นฟูจะเป็นความเต็มใจของผู้เข้ารับเองหรืออาจเป็นความร่วมมือของญาติ พี่น้อง ครอบครัว ผู้กระทำความผิดต้องสมัครใจหรือยินยอมเข้าบำบัดอย่างจริงจัง และยินยอมที่จะปฏิบัติตามข้อกำหนดต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นหลักการบำบัดทางการแพทย์ กระบวนการบริหารจัดการคดี ความถี่ในการตรวจหาสารเสพติดในร่างกาย ในการตรวจพิสูจน์จะเป็นหน้าที่ของแพทย์เป็นผู้ทำการทดสอบซึ่งศาลยาเสพติด ตำรวจ หรือเจ้าหน้าที่ที่มีอำนาจเพียงสั่งให้ผู้รับการตรวจพิสูจน์ไปดำเนินการตรวจหาสารเสพติดจากทางการแพทย์ ในการควบคุมตัวระหว่างรอการตรวจพิสูจน์หาสารเสพติดในร่างกายของประเทศสหรัฐอเมริกาไม่ได้มีขั้นตอนของการควบคุมตัวเพื่อรอผลการตรวจพิสูจน์ เนื่องจากการตรวจจากทางการแพทย์ซึ่งสามารถทราบผลในทันที สำหรับการควบคุมตัวนั้นมีแต่เพียงการควบคุมตัวเพื่อบำบัดรักษาผู้ติดยาเสพติด โดยในการควบคุมตัวจะเป็นหน้าที่ของศาลยาเสพติดเป็นผู้กำหนดระยะเวลา แบบการควบคุมตัวการบำบัดรักษามีอยู่ 2 แบบ กล่าวคือ แบบเข้มงวดและแบบไม่เข้มงวด ส่วนในประเทศสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีเน้นการป้องกันเป็นอันดับแรก โดยจะทำการบำบัดผู้กระทำความผิดฐานเสพและให้คำปรึกษาเพื่อช่วยในการดำรงชีวิตในสังคม ซึ่งเสมือนเป็นการแก้ไขเฉพาะหน้าสำหรับผู้ติดยาเสพติด กฎหมายได้ให้อำนาจกับอัยการที่อาจสั่งไม่ฟ้องผู้กระทำความผิดในคดียาเสพติดที่มีปริมาณเล็กน้อยไม่เป็นอันตรายต่อผู้อื่นหรือเป็นกรณีที่มีไว้เพื่อใช้ส่วนตัวและไม่กระทบต่อความปลอดภัยของสาธารณะ โดยไม่ต้องได้รับความเห็นชอบจากศาล ในกรณีที่มีการดำเนินการสั่งฟ้องไปแล้ว ศาลอาจยุติกระบวนการพิจารณาได้โดยความยินยอมของอัยการและผู้กระทำความผิด ในประเทศสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีการมีกัญชาต่ำกว่า 10 กรัมไว้ในครอบครองไม่ต้องถูกดำเนินคดี ซึ่งโทษหนักที่สุดสำหรับการค้ายาเสพติดคือจำคุก 1-15 ปี ในคดียาเสพติดไม่มีโทษจำคุกตลอดชีวิตและไม่มีโทษประหารชีวิต ในการตรวจพิสูจน์หาสารเสพติดของประเทศสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีจะเป็นการควบคุมตัวของเจ้าพนักงานตำรวจมายังโรงพยาบาล โดยทำการตรวจพิสูจน์หาสารเสพติดทันทีโดยแพทย์ผู้เชี่ยวชาญ หากพบว่ามีการเสพติดยาเสพติดในร่างกาย เจ้าพนักงานตำรวจจะปล่อยตัวให้ผู้นั้นกลับไปยังบ้าน โดยจะมีใบนัดหรือมีการออกหมายเรียกให้มาตรวจสารเสพติดอีกครั้งเนื่องจากประเทศเยอรมันเห็นว่า ตราบใดที่ผู้ต้องหายังไม่ได้รับการตัดสินว่าเป็นผู้กระทำความผิดให้ถือว่าผู้นั้นเป็นผู้บริสุทธิ์จะปฏิบัติต่อเขาเยี่ยงผู้กระทำความผิดไม่ได้ซึ่งหลักเกณฑ์ดังกล่าวนี้เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับสิทธิและเสรีภาพของผู้ต้องหา แต่ถ้าหากยินยอมที่จะเข้ารับการบำบัดฟื้นฟูก็สามารถเข้า

ตามแผนการฟื้นฟูได้ โดยจะไม่มีกระบวนการควบคุมตัวไว้เพื่อรอการตรวจพิสูจน์และถ้าหากตรวจไม่พบก็ จะมีการปล่อยตัวทันที ซึ่งจะเห็นได้ว่าประเทศสหรัฐอเมริกา และประเทศสหพันธ์สาธารณรัฐ เยอรมนีนั้น ได้ให้ความสำคัญต่อการดำเนินคดี การควบคุมตัว และสิทธิเสรีภาพของบุคคลและ ต้องการให้มีการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิด แก้ไขปัญหาการใช้ยาเสพติดและพฤติกรรม การประกอบอาชญากรรม อย่างมีประสิทธิภาพ

จากการศึกษาเปรียบเทียบบทบัญญัติของกฎหมายและขั้นตอนในการตรวจพิสูจน์หา สารเสพติดในร่างกาย สถานที่ควบคุมตัวระหว่างรอผลการตรวจพิสูจน์หาสารเสพติดในร่างกาย ของประเทศไทย ประเทศสหรัฐอเมริกา และประเทศสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีจะเห็นได้ว่า มาตรการตรวจพิสูจน์หาสารเสพติดในร่างกายที่ตรวจพิสูจน์โดยพนักงานฝ่ายปกครองหรือ เจ้าหน้าที่ตำรวจ โดยใช้เครื่องทดสอบเบื้องต้น มีความไม่น่าเชื่อถือ และไม่สามารถนำมาประกอบ ในทางคดีได้ ทำให้ต้องมีการควบคุมตัวเพื่อรอผลการตรวจพิสูจน์หาสารเสพติดในร่างกาย ตาม พระราชบัญญัติฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด พ.ศ.2545 ที่มีระยะเวลายาวนานเกินความจำเป็น ประกอบทั้งจำนวนผู้เข้ารับการตรวจพิสูจน์หาสารเสพติดในร่างกายที่ถูกควบคุมตัวเพื่อรอผลการ ตรวจพิสูจน์เป็นจำนวนมาก ทำให้ต้องใช้พื้นที่ในเรือนจำ ทักษสถานเป็นที่ถูกควบคุมตัวเพื่อรอผล การตรวจพิสูจน์ ต้องถูกปฏิบัติตัวอย่างผู้ต้องหา ซึ่งผู้ที่เข้ารับการตรวจพิสูจน์มีชีวิตและความเป็นอยู่ ในระหว่างที่รอการพิสูจน์ความบริสุทธิ์ของตนเองต้องอยู่ภายใต้กฎ ระเบียบ ข้อบังคับอันส่งผลต่อ สิทธิและเสรีภาพของผู้เข้ารับการตรวจพิสูจน์เพราะถูกปฏิบัติเสมือนว่าเป็นผู้กระทำความผิดทั้งที่ยัง ไม่ได้มีสถานะเป็นผู้ต้องหา ย่อมเป็นการขัดต่อหลักการพื้นฐานเกี่ยวกับการคุ้มครองสิทธิและ เสรีภาพของผู้เข้ารับการตรวจพิสูจน์หาสารเสพติดในร่างกายดังนี้

1. การตรวจพิสูจน์หาสารเสพติดในร่างกายโดยให้เจ้าพนักงานฝ่ายปกครองหรือเจ้า พนักงานตำรวจใช้เครื่องทดสอบเบื้องต้นทำการทดสอบหาสารเสพติดในร่างกาย การตรวจพิสูจน์ หาสารเสพติดในร่างกายจากเครื่องทดสอบเบื้องต้น เป็นการตรวจเพื่อคัดกรองบุคคลมาดำเนินคดี เมื่อเจ้าพนักงานฝ่ายปกครองหรือเจ้าพนักงานตำรวจเป็นผู้ทำการทดสอบ ซึ่งผลที่ได้ไม่สามารถรับ ฟังเป็นพยานหลักฐานในการดำเนินคดี แต่ให้ผลนั้นเชื่อได้ว่าเป็นผู้กระทำความผิดฐานเสพ มีการ จับกุมและมีการควบคุมตัวตามพระราชบัญญัติฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด ซึ่งการสันนิษฐาน จากการตรวจพิสูจน์เบื้องต้นให้ถือว่าเป็นผู้เสพ ย่อมเป็นการขัดต่อหลักการสันนิษฐานไว้ก่อนว่า บริสุทธิ์ ผู้ถูกกล่าวหาในคดีอาญา เป็นผู้บริสุทธิ์ (Presumption of Innocence) และเป็นประธานแห่ง คดี (Procedural subject) กล่าวคือ ตามหลักประชาธิปไตย เสรีนิยม และหลักสิทธิมนุษยชนนั้น ผู้ถูก

กล่าวหาว่ากระทำความผิดอาญาเป็นประธานในคดี ซึ่งต้องได้รับความคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ และผู้ที่ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดอาญาต้องได้รับการสันนิษฐานไว้ก่อนว่าบริสุทธิ์ จนกว่าจะมีการ พิสูจน์ว่าเขากระทำความผิดตามกฎหมาย และจะปฏิบัติต่อบุคคลนั้นเสมือนเป็นผู้กระทำความผิด ไม่ได้ ซึ่งในทางปฏิบัติ เมื่อมีการตรวจพิสูจน์เบื้องต้นพบสารเสพติดในร่างกาย ผู้เข้ารับการตรวจ พิสูจน์จะถูกปฏิบัติอย่างผู้ต้องหา

การตรวจพิสูจน์ที่ให้เจ้าพนักงานเจ้าปกครองหรือเจ้าตำรวจเป็นผู้ทำการตรวจทดสอบ เบื้องต้นถือว่าเป็นจุดเริ่มต้นของกระบวนการฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด จะเห็นได้ว่ากฎหมาย บัญญัติให้อำนาจรัฐในการแสวงหาพยานหลักฐานจากสิ่งที่มีอยู่ภายในร่างกายของบุคคลได้เพราะ ในการทดสอบว่ามีสารเสพติดหรือไม่นั้น จะทดสอบจากการนำปัสสาวะมาตรวจ ซึ่งกฎหมายได้ บัญญัติให้บุคคลแต่ละคนต้องให้ความยินยอมโดยปริยาย หากเจ้าหน้าที่ของรัฐมีเหตุอันควรเชื่อ ได้ว่า บุคคลเหล่านั้นเสพยาเสพติด โดยกฎหมายดังกล่าวได้กระทบต่อสิทธิเสรีภาพของบุคคลอย่าง ร้ายแรง เนื่องจากการที่กฎหมายได้บัญญัติว่า กรณีมีความจำเป็นและมีเหตุสมควร เจ้าหน้าที่ของรัฐ จึงมีอำนาจที่จะสั่งให้บุคคลหรือกลุ่มบุคคลจะต้องเข้ารับการทดสอบหาสารเสพติด ปัญหาก็คือใน กรณีใดบ้างที่ถือว่ามีเหตุอันสมควรที่จะจำกัดสิทธิเสรีภาพของบุคคลใด และไม่ได้เป็นการให้ อำนาจเจ้าหน้าที่ของรัฐมากเกินไป ซึ่งจะทำให้มีโอกาที่จะเกิดการกั่นกั้น แกล้ง หรือมีการปฏิบัติ หน้าที่โดยมิชอบ ซึ่งแนวทางในการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าพนักงานตำรวจนั้นจะต้องเคารพสิทธิและ เสรีภาพของประชาชนตามบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญและตามกฎหมายอาญา วิธีพิจารณาความ อาญา และตามกฎหมายอื่นใด ในการปฏิบัติหน้าที่หรือการบังคับใช้กฎหมายอย่างเคร่งครัด โดยไม่ มีการเลือกปฏิบัติ

ความน่าเชื่อถือของการตรวจพิสูจน์หาสารเสพติดในร่างกายโดยให้เจ้าพนักงานฝ่าย ปกครองหรือเจ้าพนักงานตำรวจเป็นผู้ทำการทดสอบหาสารเสพติดในร่างกายเพื่อเข้าสู่กระบวนการ ฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด พ.ศ.2545 การตรวจพิสูจน์หาสารเสพติดในร่างกายของเจ้าพนักงาน นั้น เป็นการทดสอบด้วยเครื่องทดสอบเบื้องต้น ซึ่งสามารถให้ผลเสียหรือผลบวกลงได้ หากผู้เข้า รับการตรวจพิสูจน์ผู้นั้นได้รับสารคล้ายกับสารของยาเสพติด เช่น ยาลดความอ้วน ยาแก้แพ้ ยาแก้ ไอ เป็นต้น ทำให้ผู้บริสุทธิ์ต้องเข้าไปอยู่ร่วมกับผู้กระทำความผิด สร้างตราบาปให้แก่ผู้นั้น ซึ่ง ประสิทธิภาพของเครื่องทดสอบเบื้องต้นไม่สามารถจำแนกได้ละเอียด ประกอบกับเจ้าพนักงานฝ่าย ปกครองหรือเจ้าพนักงานฝ่ายตำรวจเป็นผู้มีหน้าที่ในด้านรักษาความสงบ ความเรียบร้อยในสังคม รักษากฎหมาย คอยบำบัดทุกข์ บำรุงสุขให้แก่ประชาชนอันเป็นงานสำคัญ จึงทำให้ตำรวจมีภาระ

ความรับผิดชอบต่อการปฏิบัติหน้าที่กับประชาชนและสังคมอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ และหน้าที่ของตำรวจที่ประชาชนต้องการมากที่สุดคือ หน้าที่ในการป้องกันและปราบปรามอาชญากรรม ดังนั้นแล้วเจ้าพนักงานฝ่ายปกครองหรือเจ้าพนักงานตำรวจไม่ได้เป็นผู้เชี่ยวชาญในทางวิทยาศาสตร์ ซึ่งตามหลักการแล้วในการฟื้นฟูผู้ติดยาเสพติด การบำบัดรักษาผู้ติดยาเสพติดเป็นหน้าที่ของแพทย์ นักบำบัดผู้เชี่ยวชาญ และเพื่อป้องกันการใช้อำนาจที่มีขอบควรให้การตรวจพิสูจน์หาสารเสพติดในร่างกาย เป็นหน้าที่ของแพทย์ หรือสาธารณสุขเป็นผู้ทำการทดสอบ

2. การควบคุมตัวเพื่อรอผลการตรวจพิสูจน์หาสารเสพติดในร่างกาย ตามพระราชบัญญัติฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด พ.ศ.2545 จะต้องกระทำให้แล้วเสร็จภายใน 15 วัน นับแต่วันที่รับตัวผู้นั้นไว้ในสถานที่ตรวจพิสูจน์ เว้นแต่มีเหตุจำเป็นคณะอนุกรรมการฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติดอาจส่งขยายเวลาออกไปได้อีกไม่เกิน 30 วัน ซึ่งจะเห็นได้ว่าขั้นตอนดังกล่าวเป็นการควบคุมตัวผู้เข้ารับการตรวจพิสูจน์ไว้ระหว่างรอผลการตรวจพิสูจน์เท่านั้น แต่กฎหมายกลับบัญญัติให้สามารถควบคุมตัวผู้เข้ารับการตรวจพิสูจน์ถึง 45 วัน นอกจากนี้ยังมีข้อมูลหลายประการที่ชี้ให้เห็นว่ามีการควบคุมตัวบุคคลเพื่อรอการตรวจพิสูจน์ไว้นานกว่าช่วงเวลาที่ยกเว้นไว้ในพระราชบัญญัติฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด พ.ศ.2545 ซึ่งการควบคุมตัวดังกล่าวเป็นการควบคุมที่เกินความจำเป็น ทำให้ผู้เข้ารับการตรวจพิสูจน์ มีชีวิตและความเป็นอยู่ในระหว่างที่รอการพิสูจน์ความบริสุทธิ์ของตนเองต้องอยู่ภายใต้กฎ ระเบียบ ข้อบังคับอันส่งผลต่อสิทธิและเสรีภาพของผู้เข้ารับการตรวจพิสูจน์ ไม่ว่าจะเป็นการถูกจำกัดอิสรภาพ การไม่ได้ประกอบอาชีพในการเลี้ยงดูครอบครัว การไม่ได้ดำเนินชีวิตอยู่อย่างเป็นปกติสุข และด้วยจำนวนผู้รับการตรวจพิสูจน์เพื่อยืนยันผลมีเป็นจำนวนมากจึงทำให้สถานที่ควบคุมตัวระหว่างรอผลการตรวจพิสูจน์หาสารเสพติดในร่างกายนั้นไม่เพียงพอ เพราะในการรอผลการตรวจพิสูจน์หาสารเสพติดในร่างกายเพื่อยืนยันผลมีค่าใช้จ่ายสูงไม่สามารถทำการทดสอบได้ในคราวเดียวกันได้และเพื่อผลที่แน่ชัดจึงทำให้การตรวจเพื่อยืนยันผลต้องใช้ระยะเวลา อีกทั้งจำนวนผู้ถูกควบคุมตัวในระหว่างรอผลการตรวจพิสูจน์หาสารเสพติดในร่างกายมีเป็นจำนวนมาก ทำให้สถานที่รอการตรวจพิสูจน์ไม่เพียงพอต่อปริมาณจำนวนผู้เข้ารับการตรวจพิสูจน์ มีความแออัด จึงจำเป็นต้องกำหนดพื้นที่ในเรือนจำเป็นสถานที่ควบคุมตัว ซึ่งการควบคุมตัวเพื่อรอผลตรวจพิสูจน์การเสพยาเสพติดเพื่อนำเข้าสู่กระบวนการบำบัดรักษาตามพระราชบัญญัติฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด พ.ศ.2545 จะมีการควบคุมตัวไว้ในส่วนเดียวกับเรือนจำหรือราชทัณฑ์ต่างๆ ทั้งนี้ก็เนื่องจากว่ามีการตรากฎหมายที่กำหนดให้พื้นที่ในเรือนจำเป็นสถานที่ควบคุมผู้ต้องหาเพื่อรอการตรวจพิสูจน์ ซึ่งตามกฎหมายแล้วห้ามไม่ให้ขังผู้ต้อง

สงสัยคดีอาชญากรรมไว้ในเรื่องจำ กรมราชทัณฑ์จึงต้องใช้วิธีประกาศเป็นเขตตรวจพิสูจน์ไม่ใช่เขต
เรื่องจำ แต่เป็นสถานที่ไว้เพื่อควบคุมตัวผู้ต้องสงสัยในคดีอาชญากรรมเป็นเวลาชั่วคราว เพื่อรอ
การตรวจพิสูจน์ก่อนเข้ารับการบำบัดมีความไม่เหมาะสมเป็นอย่างมาก เพราะในทางปฏิบัติผู้เข้ารับ
การตรวจพิสูจน์จะถูกปฏิบัติอย่างผู้ต้องหา อย่างผู้กระทำความผิด และส่งผลทำให้ผู้เข้ารับการตรวจ
พิสูจน์ต้องเข้าไปปะปนกับผู้กระทำความผิดในลักษณะเป็นอาชญากรด้านอื่นๆ ทำให้ต้องได้รับการ
ปฏิบัติเช่นเดียวกับอาชญากรที่กระทำความผิด ได้รับความลำบาก อาจได้รับการถ่ายทอดพฤติกรรม
ที่ไม่เหมาะสม เป็นผลร้ายต่อตัวผู้เข้ารับการตรวจพิสูจน์เพราะเป็นการส่งเสริมให้ผู้เข้ารับการตรวจ
พิสูจน์ปรับเปลี่ยนพฤติกรรมไปในทางที่จะก่อปัญหาให้กับสังคม หรือเป็นตราบาปให้สิ้นหวังต่อ
การดำรงชีวิตต่อไป โดยไม่เกิดผลดีต่อตัวผู้เข้ารับการตรวจพิสูจน์หรือต่อชุมชน

ขั้นตอนของการควบคุมตัวเพื่อรอผลการตรวจพิสูจน์ เป็นการควบคุมตัวผู้เข้ารับการ
ตรวจพิสูจน์เอาไว้เพื่อรอการตรวจพิสูจน์ว่าผู้นั้นเป็นผู้เสียหายเสพติดหรือไม่เท่านั้น ยังมีได้เป็นผู้ถูก
ฟ้องเพื่อดำเนินคดีแต่อย่างใด การควบคุมตัวและการปฏิบัติตัวต่อผู้เข้ารับการตรวจพิสูจน์ดังกล่าวนี้
แสดงให้เห็นถึงการขัดต่อเจตนารมณ์ของกฎหมายโดยเฉพาะพระราชบัญญัติฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติด
ยาเสพติด พ.ศ.2545 ที่ต้องการเบี่ยงเบนบุคคลที่กระทำความผิดฐานเสพ ออกจากระบวนการ
ยุติธรรม และโดยหลักประการที่สำคัญถือว่าผู้เสียหายเสพติดมีสภาพเป็นผู้ป่วยอย่างหนึ่งมิใช่อาชญา
กรปกติ ดังนั้นการนำผู้เข้ารับการตรวจพิสูจน์ไปควบคุมตัวไว้ในเรือนจำของกรมราชทัณฑ์ ในขณะที่
ที่ยังมิได้มีการพิสูจน์ความผิด รวมถึงการควบคุมตัวดังกล่าวยังมีลักษณะของการลงโทษผู้กระทำ
ความผิดในข้อหาเสพติดเป็นการปฏิบัติที่ขัดต่อวัตถุประสงค์ของการบัญญัติพระราชบัญญัติฟื้นฟู
สมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด พ.ศ.2545 ซึ่งต้องการให้ผู้ต้องหาได้รับการฟื้นฟูในฐานะผู้ป่วยมิใช่
อาชญากร และตามหลักการดำเนินคดีอาญาที่เป็นหลักพื้นฐานในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา
คือ บุคคลที่ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิด จะต้องได้รับการสันนิษฐานไว้ก่อนว่าเป็นผู้บริสุทธิ์
จนกว่าจะพิสูจน์ได้ว่ากระทำความผิดตามกฎหมาย เป็นหลักที่มุ่งคุ้มครอง ผู้บริสุทธิ์เพราะการ
ลงโทษบุคคลใดจะต้องปรากฏหลักฐานที่ปราศจากข้อสงสัยว่าผู้นั้นกระทำความผิด ทั้งนี้หลักการ
ดังกล่าวมาจากพื้นฐานอันเป็นการป้องกันทางกฎหมายที่จะไม่ให้ประชาชนคนหนึ่งคนใดถูก
ลงโทษทางอาญา หากพิสูจน์ไม่ได้ว่าบุคคลนั้นๆเป็นผู้กระทำความผิดจริง เพื่อคุ้มครองสิทธิและ
เสรีภาพของผู้นั้นอีกด้วย

ในส่วนผลกระทบต่อรัฐนั้น เนื่องจากผู้เข้ารับการตรวจพิสูจน์หาสารเสพติดในร่างกาย
ที่ถูกควบคุมตัวเพื่อรอผลการตรวจพิสูจน์ ทำให้รัฐเสียงบประมาณอย่างมากเพราะต้องรับภาระใน

การเลี้ยงดูผู้เข้ารับการตรวจพิสูจน์ การหาสถานที่ในการควบคุมตัวผู้เข้ารับการตรวจพิสูจน์ ตามสิทธิขั้นพื้นฐานที่มนุษย์ควรจะได้รับในการดำรงชีวิต และต้องสูญเสียทรัพยากรบุคคลที่ต้องมาควบคุมดูแลผู้เข้ารับการตรวจพิสูจน์

5.2 ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาถึงสภาพปัญหาและแนวทางปฏิบัติในการตรวจพิสูจน์หาสารเสพติดในร่างกายและการควบคุมตัวเพื่อรอผลการตรวจพิสูจน์ตามพระราชบัญญัติฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด พ.ศ.2545 โดยศึกษาเปรียบเทียบกับบทบัญญัติของกฎหมายและวิธีปฏิบัติของกระบวนการยุติธรรมทางอาญา และมาตรการในการตรวจพิสูจน์หาสารเสพติดในร่างกาย การควบคุมตัว การดำเนินขั้นตอนในการฟื้นฟูผู้ติดยาเสพติดของประเทศไทย กับประเทศสหรัฐอเมริกา และประเทศสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีต่างก็มีบทบัญญัติในการดำเนินคดีกับผู้กระทำความผิดฐานเสพ แต่ในประเทศสหรัฐอเมริกา และประเทศสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี ให้ความสำคัญต่อสิทธิและเสรีภาพของประชาชน ซึ่งในการตรวจพิสูจน์หาสารเสพติดในร่างกายจะให้กระทำด้วยความสมัครใจ และผู้ที่ทำการตรวจพิสูจน์เป็นหน่วยงานทางการแพทย์ โรงพยาบาลเป็นผู้ทำการทดสอบหาสารเสพติดในร่างกาย ซึ่งในการควบคุมตัวระหว่างรอการตรวจพิสูจน์นั้นประเทศสหรัฐอเมริกา และประเทศสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี ไม่ได้บัญญัติไว้ เมื่อมีการตรวจพบสารเสพติด มีเพียงใบนัดหมายให้มาตรวจพิสูจน์อีกครั้ง จะไม่มีการควบคุมตัวไว้เหมือนบทบัญญัติกฎหมายของประเทศไทย ซึ่งการตรวจพิสูจน์หาสารเสพติดในร่างกายและการควบคุมตัวในระหว่างรอผลการตรวจพิสูจน์หาสารเสพติดในร่างกายมีปัญหาและผลกระทบอย่างมากต่อผู้เข้ารับการตรวจพิสูจน์ซึ่งเป็นการละเมิดต่อสิทธิและเสรีภาพเพราะการที่บุคคลใดต้องถูกควบคุมตัวย่อมได้รับความทุกข์ทรมาน บางรายอาจได้รับความเจ็บป่วยทั้งทางร่างกายและจิตใจ และในช่วงระยะเวลาที่ถูกควบคุมตัวอาจก่อให้เกิดปัญหาด้านความสัมพันธ์ในครอบครัว ซึ่งหากผู้ต้องขังเป็นหัวหน้าครอบครัวก็จะทำให้ครอบครัวนั้นขาดผู้ดูแลเลี้ยงดูครอบครัว หากเป็นนักเรียนหรือนักศึกษาก็ต้องขาดเรียน เรียนช้ากว่าเพื่อน หากเป็นวัยทำงานก็อาจถูกไล่ออกจากงานได้และในด้านการยอมรับจากสังคมนั้นถือว่าเป็นปัญหาที่ใหญ่มากเพราะเมื่อผู้เข้ารับการตรวจพิสูจน์ถูกปล่อยตัวจากสถานที่ควบคุมตัวเช่นเรือนจำหรือทัณฑสถาน สังคมส่วนใหญ่ก็จะเข้าใจว่าบุคคลนั้นเป็นคนชั่ว คนเลว คนที่กระทำความผิด หรืออาจถูกตราหน้าว่าเป็น “คนจู้จุก” จึงทำให้ไม่ได้รับการยอมรับจากสังคม ทั้งยังไม่มีความสะดวกคล่องกับ

หลักการและแนวคิดในการดำเนินคดีอาญา ดังนั้นจึงเห็นว่าควรมีการแก้ไขมาตรการตรวจพิสูจน์ และยกเลิกการควบคุมตัวระหว่างการตรวจพิสูจน์หาสารเสพติดในร่างกายของพระราชบัญญัติฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด พ.ศ.2545 เพื่อเป็นการไม่ละเมิดสิทธิเสรีภาพ และเพื่อให้สอดคล้องกับหลักการดำเนินคดีอาญา ดังต่อไปนี้

1. ขั้นตอนการตรวจพิสูจน์หาสารเสพติด

(1) การตรวจพิสูจน์หาสารเสพติดในร่างกายต้องกระทำโดยแพทย์ หรือหน่วยงานสาธารณสุข มีเจ้าหน้าที่ที่มีความรู้และความเชี่ยวชาญโดยตรง เป็นการป้องกันเจ้าพนักงานผู้มีอำนาจเรียกผลประโยชน์จากประชาชนด้วย ให้เจ้าหน้าที่ที่มีความรู้โดยทำให้ผู้เข้ารับการตรวจพิสูจน์มั่นใจว่าจะไม่โดนกลั่นแกล้งให้ต้องถูกดำเนินคดี

(2) ในการตรวจพิสูจน์ต้องเป็นกระบวนการทางการแพทย์ตั้งแต่ต้น โดยเมื่อพนักงานเจ้าหน้าที่คนใด พบบุคคลที่ต้องสงสัยก็นำตัวไปยังสถานพยาบาลเพื่อทำการตรวจพิสูจน์โดยแพทย์ หรือเจ้าหน้าที่ที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญดังกล่าว และนำผลการตรวจพิสูจน์ประกอบการพิจารณาต่อไป ถ้าหากผลการตรวจไม่พบก็ต้องปล่อยตัวทันที แต่ถ้าหากผลการตรวจพบสารเสพติดก็มีวิธีการโดยเป็นการกำหนดระยะเวลาให้มารับฟังผลการตรวจพิสูจน์หาสารเสพติด หากไม่มารับฟังผลโดยไม่มีเหตุอันสมควรก็จะมีเงื่อนไขกำหนดไว้ต่อไป

2. ขั้นตอนการควบคุมตัว

ยกเลิกการควบคุมตัวระหว่างการตรวจพิสูจน์หาสารเสพติด เนื่องจากผู้ต้องหาและผู้กระทำความผิดแต่อย่างใดและการควบคุมตัวดังกล่าวก็ได้เข้าหลักเกณฑ์ตามกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาในเรื่องของความจำเป็นในการควบคุมตัว ทั้งการควบคุมตัวดังกล่าวเป็นวิธีการที่ไม่มีความเหมาะสมและยังทำให้สูญเสียโอกาสในการเรียนและการประกอบอาชีพในช่วงระยะเวลาที่ควบคุมตัวด้วย

กรม
ประมง
กรม

บรรณานุกรม

บรรณานุกรม

ภาษาไทย

กรมราชทัณฑ์. “สารานุกรมงานราชทัณฑ์นานาชาติ.” จัดพิมพ์โดยกระทรวงยุติธรรม

กรุงเทพมหานคร : กระทรวงยุติธรรม, 2541.

กรมวิทยาศาสตร์การแพทย์. รายงานประจำปี 2539 กรมวิทยาศาสตร์การแพทย์ กระทรวงสาธารณสุข.”

กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย, 2540.

กองวิเคราะห์วัตถุเสพติด กรมวิทยาศาสตร์การแพทย์. “เอกสารประกอบการฝึกอบรมเรื่องการตรวจสารเสพติดในปีสวาะ.” 2537.

กอบกุล จันทวโร,ธานี วรรณทร์และ จิรวุฒิ ลิปิพันธ์. “มาตรการทางกฎหมายในการพัฒนาทางเลือกสำหรับผู้กระทำความผิดคดียาเสพติดเพื่อสนับสนุนการดำเนินงานตามข้อกำหนดกรุงเทพฯ.” การวิจัยภายใต้โครงการกำลังใจในพระตำริพระเจ้าหลานเธอ พระองค์เจ้าพัชรกิติยาภา (กรุงเทพมหานคร, 2558) บทที่ 3 หัวข้อ 3.1

กอบกุล จันทวโร. “ระบบกฎหมายของสหรัฐอเมริกาและการพิจารณาตัดสินคดีโดยลูกขุน

เปรียบเทียบกับศาลไทย.” [https://sites.google.com/site/pasitktr/bthkhwam-](https://sites.google.com/site/pasitktr/bthkhwam-thangkdhmay/rabbkdhmaykxngshrathxmerikalaeakarphicarnatadsinkhdidoylukkhunperiybtheiybkabsalthiy)

[thangkdhmay/rabbkdhmaykxngshrathxmerikalaeakarphicarnatadsinkhdidoylukkhunperiybtheiybkabsalthiy](https://sites.google.com/site/pasitktr/bthkhwam-thangkdhmay/rabbkdhmaykxngshrathxmerikalaeakarphicarnatadsinkhdidoylukkhunperiybtheiybkabsalthiy), 20 กันยายน 2559.

กิจ ศรีสุวรรณ. “ปัญหาการรับฝากขังและดุลพินิจศาล.” ในผลงานการอบรมหลักสูตรผู้พิพากษาชั้นต้น, รุ่นที่ 1. สถาบันพัฒนาข้าราชการฝ่ายตุลาการศาลยุติธรรม. สำนักงานศาลยุติธรรม, 2547.

กิตติพงษ์ กิตยารักษ์. “ความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์: หลักการและแนวคิดใน กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์: ทางเลือกใหม่สำหรับกระบวนการยุติธรรมไทย.” กรุงเทพมหานคร : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, 2545.

กุลพล พลวัน. การบริหารกระบวนการยุติธรรม. พิมพ์ครั้งที่ 1 กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์นิติธรรม, 2544.

กำพล เครือคำขาว, วิชาญ เกี่ยวการค้า. “ผลบวกกกลางของการใช้ชุดทดสอบเมทแอมเฟตามีนในปีสวาะ โดยวิธีเทียบสีและภูมิคุ้มกัน.” กลุ่มงานเวชศาสตร์ฉุกเฉินและนิติเวชโรงพยาบาลลำปาง. ลำปางเวชสาร. ปีที่ 29 ฉบับที่ 1-มิถุนายน. (2551).

- คณิต ฒ นคร. “อัยการเยอรมันและการดำเนินคดีอาญาของเยอรมันก่อนฟ็อง.” ในรวมบทความเกี่ยวกับการสอบสวนคดีอาญาในนานาประเทศ. จัดพิมพ์โดยศูนย์บริการเอกสารและวิชาการกรมอัยการ. กรุงเทพมหานคร, 2546.
- คณิต ฒ นคร. “ความสัมพันธ์ระหว่างอัยการกับตำรวจในเยอรมัน.” รวมบทความด้านวิชาการของศาสตราจารย์ ดร.คณิต ฒ นคร. กรุงเทพมหานคร : กรมอัยการ, 2540.
- คณิต ฒ นคร. “กระบวนการยุติธรรมกับปัญหาความโปร่งใสและระบบการตรวจสอบรัฐธรรมนูญใหม่.” บทบัญญัติ. เล่ม54. ตอน4. (ธันวาคม 2541).
- คณิต ฒ นคร. “รัฐธรรมนูญกับการตรวจสอบกระบวนการยุติธรรมทางอาญา.” รวมสาระรัฐธรรมนูญ. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มติชน, 2549.
- คณิต ฒ นคร. “อำนาจรัฐในการควบคุมตัวบุคคลตามกฎหมายพิเศษ” กรุงเทพมหานคร : คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์, 2552.
- คณิต ฒ นคร. กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา. พิมพ์ครั้งที่8 กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2555.
- คณิต ฒ นคร. กระบวนการยุติธรรมในมุมมองของคณิต ฒ นคร. พิมพ์ครั้งที่2 กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์นิติธรรม, 2556.
- คณิต ฒ นคร. วิอาญาวิพากษ์. พิมพ์ครั้งที่1 กรุงเทพมหานคร : วิญญูชน, 2552.
- จิรนิติ หะวานนท์. สิทธิทางวิธีพิจารณาความอาญาตามรัฐธรรมนูญ. พิมพ์ครั้งที่3 กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2543.
- ชาคริต บุญเพิ่ม. “การเอาตัวบุคคลไว้ในอำนาจรัฐ : ศึกษากรณีการจับ.” วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์, 2554.
- ชาญชัย แสวงศักดิ์. การปรับปรุงองค์กฏภาครรัฐ : การควบคุมและตรวจสอบการใช้อำนาจหน้าที่ของเจ้าหน้าที่รัฐ. กรุงเทพมหานคร : กราฟิคฟออร์แมท (ไทยแลนด์), 2540.
- ชาติ ชัยเดชสุริยะ. มาตรการทางกฎหมายในการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา. พิมพ์ครั้งที่ 1 กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์เดือนตุลา, 2549.
- ณรงค์ ใจหารและคณะ. “โครงการวิจัยเรื่องสิทธิของผู้ต้องหา จำเลยและผู้ต้องโทษในคดีอาญา.” รายงานโครงการศึกษาวิจัยฉบับสมบูรณ์ กรุงเทพมหานคร : สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา, 2540.

- ณัฐคนัย สุภัทรากุล. “มาตรการทางกฎหมายในการบำบัดฟื้นฟูผู้ติดยาเสพติด : ศึกษาเปรียบเทียบกฎหมายว่าด้วยการบำบัดฟื้นฟูผู้ติดยาเสพติด กับรูปแบบบูรณาการของศาลยาเสพติดในต่างประเทศ.” วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต, 2549.
- ทรงศักดิ์ หีบสัมฤทธิ์. “ผลกระทบในการควบคุมผู้รอการตรวจพิสูจน์โดยใช้เรือนจำตามพระราชบัญญัติฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด พ.ศ.2545.” สารนิพนธ์นิติศาสตร์มหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2550.
- ธงไทย สุขกสิกร. “ทะเบียนประวัติอาชญากรกับหลักสันนิษฐานว่าบุคคลเป็นผู้บริสุทธิ์กรณีคดีไม่ถึงที่สุด.” วิทยานิพนธ์นิติศาสตร์มหาบัณฑิต สาขากฎหมายอาญาคณะนิติศาสตร์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2556.
- ชนันท์รัฐ ชนกิจนรินทร์. “การควบคุมผู้กระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติด.” วิทยานิพนธ์ปริญญานิติศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาวิชานิติศาสตร์. มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต, 2555.
- ชานท์ มิ่งทองคำ. “การจับและควบคุมตัวผู้ต้องสงสัยตามพระราชกำหนดการบริหารราชการในสถานการณ์ฉุกเฉิน พ.ศ.2548.” วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ปริดิพนมยงค์มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต, 2557.
- ธานี วรรณทร์. “การศึกษาความเป็นไปได้ในการกำหนดการบังคับโทษตามประมวลกฎหมายอาญา มาใช้กับการวินิจฉัยการกระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติดกรณีศึกษาผู้ต้องขังหญิง.” ในทุนวิจัยสำนักกิจการในพระดำริพระเจ้าหลานเธอพระองค์เจ้าพัชรกิติยาภา, 2559.
- ธานี วรรณทร์. “รายงานผลการวิจัยเรื่องกระบวนการยุติธรรมทางอาญาศึกษามาตรการทางกฎหมายในชั้นสอบสวนฟ้องร้อง.” มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต, 2547.
- นพ.วิโรจน์ วีระชัย. “ทางออกปัญหาเสพติดต้องปรับมุมมองจากอาชญากรสู่ผู้ป่วย.” ในการประชุมสัมมนาวิชาการความเห็นและข้อเสนอแนะต่อร่างประมวลกฎหมายยาเสพติด , จัดโดยคณะกรรมการปฏิรูปกฎหมาย กรุงเทพมหานคร, 2559.
- นพ.ปิยะสกล สกลสัตยาทร. “กระทรวงยุติธรรมมีแนวคิดให้กระทรวงสาธารณสุขเป็นหน่วยงานหลักในการดำเนินการช่วยเหลือบำบัดผู้ติดยาเสพติด.” <http://www.matichon.co.th/news/190652>, 27 มิถุนายน 2559
- นภัสนันท์ อึ้งวิฑูรสถิต. “พระราชบัญญัติฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด พ.ศ.2545 : ศึกษากรณีอำนาจหน้าที่ของพนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจ.” วิทยานิพนธ์หลักสูตรนิติศาสตร์มหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2552.

- นัทธี จิตสว่าง. “ผุดคอนโดค่อมตัวผู้ตึดยา” <http://highlight.kapook.com/view/29988>, 17 ตุลาคม 2559.
- บรรเจิด สิงคนดี. หลักพื้นฐานเกี่ยวกับสิทธิเสรีภาพและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์. พิมพ์ครั้งที่ 4
กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2555.
- บุญญวิจักขณ์ เหล่ากอที. “ศาลยาเสพติดในสหรัฐอเมริกา.” ในเอกสารประกอบการสัมมนาประชา
พิจารณ์กฎหมายวิธีพิจารณาคดียาเสพติด ณ โรงแรมสยามซิตี้ กรุงเทพมหานคร, 2546.
- ประเสริฐ เมฆมณี. ตำรวจและกระบวนการยุติธรรม. พิมพ์ครั้งที่ 1 กรุงเทพมหานคร : บริษัท
บพิชการพิมพ์, 2523.
- พิมพ์ รุ่งทิมพรชัย. “การขัดแย้งระหว่างพิจารณาคดี : ศึกษาสิทธิของผู้ต้องขังเกี่ยวกับสถานที่
คุมขังในระหว่างพิจารณาคดี.” วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัย
ธุรกิจบัณฑิต. 2558.
- พีระพันธ์ สาลีรัฐวิภาค. “ราชทัณฑ์เปิดแดน 13 ควบคุมเฉพาะผู้ต้องหาตรวจพิสูจน์การติด
ยาเสพติด.” <http://www.mcot.net/site/content?id=4ff672b10b01dabf3c01e061>,
12 ตุลาคม 2559
- มยุรา วิมลโลหาร. “การแสวงหาพยานหลักฐานในคดียาเสพติดโดยใช้เทคนิคการสืบสวน
พิเศษ.” วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2553.
- ระเบียบคณะกรรมการฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติดว่าด้วยการตรวจพิสูจน์ การฟื้นฟูสมรรถภาพ
ผู้ติดยาเสพติดการควบคุมตัว และการปฏิบัติต่อผู้เข้ารับการตรวจพิสูจน์และผู้เข้ารับการ
ฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด พ.ศ. 2546
- เรียวรุ่ง บุญเกิด. “กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ : กรณีศึกษาสำนักงานยุติธรรมจังหวัด
มหาสารคาม.” วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต คณะพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม
สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, 2557.
- วศินี วงศ์นิต. “อำนาจสืบสวนคดีอาญาของเจ้าพนักงาน : ศึกษามาตรการในการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของ
ประชาชน.” วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต, 2550
- วิทยาลัยข้าราชการศาลยุติธรรมสถาบันพัฒนาข้าราชการฝ่ายตุลาการศาลยุติธรรมสำนักงานศาล
ยุติธรรม. “การคุ้มครองสิทธิของจำเลยในคดีอาญาศึกษากรณีศาลชั้นต้นมีคำพิพากษา
ยกฟ้องและมีคำสั่งให้ขังจำเลยไว้ในระหว่างอุทธรณ์.” (ม.ป.พ.ม.พ.พ.).

- ศรีชาติ ลิมปิสุรีย์. “การศึกษาทัศนคติและแนวทางของเจ้าหน้าที่ฝ่ายบำบัดรักษาที่มีต่อการใช้
มาตรการทางกฎหมายในการบำบัดรักษาผู้ติดยาเสพติด.” กรุงเทพมหานคร : ศูนย์วิจัย
และพัฒนาด้านอาชญาวิทยาการราชทัณฑ์, 2550.
- ศรีสมบัติ โชคประจักษ์ชัด. “รายงานการวิจัยเรื่อง ผลการดำเนินงานตามพระราชบัญญัติฟื้นฟู
สมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด พ.ศ.2545.” จัดทำโดยกรมคุมประพฤติ กรุงเทพมหานคร :
ร้านพิมพ์ทองเอกสาร, 2552.
- สมบัติ ดาวแจ้ง. “ข้อสันนิษฐานความรับผิดชอบในกฎหมายอาญา.” วิทยานิพนธ์นิติศาสตรบัณฑิต
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2543.
- สมยศ เชื้อไทยและวราภรณ์ วิสชุดพิชญ์. “แนวความคิดพื้นฐานเกี่ยวกับรัฐธรรมนูญและ
ประชาธิปไตย.” วารสารนิติศาสตร์. ปีที่ 14. (3 กันยายน 2527).
- สำนักงานคณะกรรมการปฏิรูปกฎหมาย. “บันทึกความเห็นและข้อเสนอแนะ เรื่องหลักการในการ
ปรับปรุงแก้ไขกฎหมายเกี่ยวกับยาเสพติด.” กรุงเทพมหานคร, 2558 .
- สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามยาเสพติด. “กระบวนการทัศน์ใหม่ของงานยุติธรรม
สำหรับผู้เสพหรือผู้ติดยาเสพติดในประเทศไทย.” เอกสารประกอบการประชุมทาง
วิชาการระดับชาติว่าด้วยงานยุติธรรม. กรุงเทพมหานคร, 2546.
- สิงห์พิทักษ์ ละมุลมอญ. “ปัญหาการใช้ดุลพินิจของศาลในการบังคับใช้พระราชบัญญัติ
ฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด พ.ศ. 2545.” ในผลงานการอบรมหลักสูตรผู้
พิพากษาผู้บริหารในศาลชั้นต้น. รุ่นที่ 11. สถาบันพัฒนาข้าราชการฝ่ายตุลาการ
ศาลยุติธรรม สำนักงานศาลยุติธรรม, 2556.
- สุพิศ ประณีตพลกรัง. “การคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของผู้ต้องหาโดยองค์การตุลาการในชั้นก่อน
พิจารณา.” วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต ภาควิชานิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2528.
- สุรศักดิ์ ลิขสิทธิ์ วัฒนกุลและคณะ. “การศึกษาเพื่อพัฒนาระบบการตรวจสอบถ่วงดุลใน
กระบวนการยุติธรรม.” สำนักกิจการยุติธรรม กระทรวงยุติธรรม, 2551.
- สุรีย์ คู่เพชร. “การบังคับบังคับกับสิทธิและเสรีภาพของผู้ติดยาเสพติดตามรัฐธรรมนูญแห่ง
ราชอาณาจักรไทย.” วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชากฎหมายมหาชน
มหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง, 2553.
- หยุด แสงอุทัย. การเสนอข้อคิดเห็นในรายงานการประชุมคณะกรรมการปรับปรุงประมวลกฎหมาย
วิธีพิจารณาความอาญา ครั้งที่ 41-10/2506.

อภิรัตน์ เพ็ชรศิริ. “การพิจารณาคดีอาญาของศาลในประเทศสหรัฐอเมริกา : ระบบพิจารณาแบบไบบ์เฟอร์เมอ์น.” วารสารนิติศาสตร์, ปีที่8, ฉบับที่ 3, 2548.

อภิรัตน์ เพ็ชรศิริ. สิทธิผู้ต้องหาในประเทศไทยสิทธิมนุษยชนและกระบวนการยุติธรรมทางอาญาในประเทศไทย. พิมพ์ครั้งที่1 กรุงเทพมหานคร : เจริญวิทย์การพิมพ์, 2548.

อินทรชัย พาณิชกุล. รายงาน. “ปลดล็อกผู้เสพยาจากคำว่าอาชญากร นับหนึ่งใหม่ นโยบายยาเสพติด.” โพสต์ทูเดย์ (27 มิถุนายน 2559) : <http://m.posttoday.com/analysis/interview/439755>

อุดม รัฐอมฤต, นพนิต สุริยะ และบรรเจิด สิงคะเนติ. “การอ้างศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์หรือใช้สิทธิและเสรีภาพของบุคคลตามมาตรา 28 ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540.” กรุงเทพมหานคร

ภาษาต่างประเทศ

Brinegar v. United States. 338 U.S. 160 (1949)

Montero.P.D. (1916) : El Derecho Protector De los Criminales (Madrid). Cited in Walker (1972)

The Criminal Procedure Code (Germany). StrafprozeBordnung (StPO)

The Narcotic Rehabilitation Amendments of 1971

The Misuse of Drugs (Amendment, Act). 1979 (No 28 of 1979) Printed by the Singapore

Nation Printers (Pte) Ltd. (Government Printer).Section 25 Section 33 Section 34 (k) Section 40 Section 41.

The Penal Code of the Federal Republic of Germany 1975

ประวัติผู้เขียน

ชื่อ-นามสกุล

รฐา วรรณศรี

ประวัติการศึกษา

พ.ศ. 2554 นิติศาสตรบัณฑิต

มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ

พ.ศ.2558 ประกาศนียบัตรวิชาว่าความสหภาพความ
ในพระบรมราชูปถัมภ์

ตำแหน่งและสถานที่ทำงานปัจจุบัน

ทนายความ

สำนักงานทนายความพินดา

อำเภอเมือง จังหวัดสระบุรี